ئەزموون و ژیان

محەمەد پشدەری

ناوی کتێب: ئەزموون و ژیان
نووسینی: محەمەد پشدەری
دیزاین: هەرێم عوسمان
چاپ: ناوەندی ڕێنوێن
تیراژ: ١٥٠٠ دانە
نۆبەتی چاپ: چاپی یەکەم
ساڵی چاپ: ٢٠١٩
نرخ: ٥٠٠٠ دینار

لە بەڕێوەبەرێتی گشتی کتێبخانەی گشتیەکان
ژمارەی سپاردنی (٢٨٠٢) ی ساڵی ٢٠١٩ ی پێدراوە

بۆ هەر سەرنج و تێبینی و پێشنیارێک پەیوەندی بە نوسەرەوە بکەن
+61403481400

بەناویی کەسیی بێ کەسان

پێشەکی

ژیان، پڕە لە خۆشیی و لە ناخۆشیی. ئەگەر ناخۆشیی نەبینین، بێگومان، چێژ لە خۆشییەکانیش نابینین. بۆیە زۆر ئاساییە کە لەژیاندا هەڵە بکەین، بەڵام بەو مەرجە، کە هەرگیز دووبارەی نەکەینەوە. بۆ ئەوەی ئەزموون وەربگرین، پێویستە هەژاریی و زەرەر و زیان ببینین، ناخۆشییەکانی ژیان ببینین، دەربەدەریی و ئاوارەیی ببینین. ئەگەر ئەوانە نەبینین، نرخی ژیان نازانین. نرخی خەڵک و نیشتیمانیش نازانین. هەروەها پێویستە، هاوڕێی باش و خراپمان هەبێ، تا زیاتر خۆمان بناسیین و لە مانای هاوڕێیەتیش تێبگەین. زۆر بگەڕێیین و سەفەر بکەین و خەڵکی جۆراوجۆر ببینین، تا لەناویاندا خۆمان بدۆزینەوە و ئەوەی کە نەمانزانیوە و فێری نەبووین، بەکردەوە فێری ببین و بۆ باش ژیان و خۆش ژیان، لەداهاتوودا، سوودی لێوەربگرین. مەبەست لە نوسیین و هەروەها وەرگێڕانی هەندێکیش لەو پەندانەی کە لە دووتوێی ئەو نامیلکەیەدا کۆکراونەتەوە، تەنیا بۆ ئەوەیە کە، لەهەڵە و کەموکورتییەکانمان ئاگادار بینەوە و ئەوەی کە جارێک

کردومانە و زیانمان لێی بینیوە، جارێکی دیکە دووبـارەی نەکەینەوە. من نامەوێ بەهۆی خۆشیی و ناخۆشییەکانی ژیانم، مێشک و دڵی ئێوەی خۆشەویست، داگیر بکەم و لە مەبەستی سەرەکیی کە خوێندنەوەی بابەتەکانی ناو دووتوێی نامیلکەکەیە، دوورتان بخەمەوە. بەڵام ئەوەی کە بەلای بەندەوە گرنگە، ئەوەیە کە زۆر بخوێنینەوە، زۆر گوێ بگرین، تا لە مانای ژیان تێبگەین و زیاد لە پێویست، ئەزموون وەربگرین.

محمد پشدەریی

ئوستراليا

٢٠١٩

سوپاسنامە

بۆ چاپکردنی نامیلکەی ئـەزمـوون و ژیـان، بە ئەرکی سـەر شانی خۆمی دەزانـم، کە لەناخی دلـمـەوە سوپاسی مامۆستا دلشاد باجەلانی و مامۆستا سـازان/ی هاوسـەریی بکەم. کە ئەرکی کۆکردنەوەی بابەتەکانی ئەزمون و ژیانیان لە تۆڕە کۆمەلایەتیەکان، وەئەستۆگرت. هەروەها سوپاسی ولاتی ئوستراليا دەکەم کە لە ژێر سێبەری خۆیدا، ئارامیی و ئاسوودەیی بەمن بەخشیوە و دەرفەتی ئەوەی پێداوم کە بە ئازادیی بیر بکەمەوە و بە ئازادیی لەناو باوەشیدا، وەک مرۆڤ بژیم. نابێ ئـەوەش لەبیر بکەم کە هەست و سۆزو خۆشەویستییم بۆ دایک و باوکی خۆشـەویستم دەربببڕم، کە منیان بەوە راهێناوە؛ تا بتوانم، بیر لە چاکە کردن بکەمەوە و بۆ خزمەتکردنی هاوزمانەکانم، بەدوای وشـەی گونجاودا بگەڕێم و هەروەها، لە ریگای ئەوانیشـەوە، ئەوەندە فێر بم، کە ویژدانم ئاسوودە بێت. ئەو لوتفەش پەیوەندی بە میهرەبانیی خوای گـەورەوە هەیە، کە وەک بارانی رەحمەت بەسـەریدا باراندووم و لانیکەم دەتوانم وەک مرۆڤ بژیم و هـەر وەک

مرۆڤیش بیر بکەمەوە. هەروەها بەوە دڵخۆش بم کە هەمە و ئەوەی کە هەشمە، هەر بە هی خۆمی نەزانم و هاوخەم و هـاودەردی ئەوانە بم کە وەک من تام و چێژی تاڵیی و نەهامەتیی رووداوەکانـی رۆژگاریان زۆر چەشتووە. بۆیە گوتراوە: کەسێک لە خەم و مەینەتییەکانی خەڵک تێدەگات، کە خۆی لە ناویاندا، توابێتەوە. هەروەها سوپاسی ئەوانە دەکەم کە تەنانەت بە تاکە وشەیەکیش، دڵیان خۆش کردووم و ژیانیان لەلام، جوانترو شیرینتر کردووە. هەروەها سوپاسی ئەوانەش دەکەم کە جاروبار بە وتەیەک، دڵیان رەنجاندووم، چونکە ئەوانیش بوون بە هاندەر بۆ ئەوەی لانیکەم لە رێگەی وتـەکانـیـانـەوە، دوو وشـەی زیـاتـر بخەمە سـەر خەرمانی بیرکردنەوەکانم و بە نووسیین قورسایی خەمەکانیان لەسەر دڵ و مێشکم لاببەم. وێڕای هەموو ئەوانەیش، داوای لێبووردن لە ماڵ و منداڵەکەم دەکەم، چونکە بەو شێوەیەی کە پێویستە، لەوانەیە کاتم لەگەڵیاندا بەسەر نەبردبێت و مافیانم وەک خۆی، لەبەرچاو نەگرتبێ. هۆیەکەش زیاتر ئەوە بووە کە هەموو کەسێکم وەک ئەوان لەلا خۆشەویست بووە و ئەوانیشم جیا نەکردۆتەوە لە مرۆڤبوونم بۆ هەر مرۆڤێک.

محمد پشدەری

ئوستراليا

٢٠١٩

دەستخۆشی:

سەرەتا سوپاسی برای ئازیزمان کاک محمدی پشدەری دەکـەم، کە ئـەوەنـدە متمانەی بـەم بـرایـەی خـۆی هـەبـووە، بـەرهـەمـەکـەی « ئـەزمـوون و ژیـان «م بـۆ بنـێـرێت، تا هەڵسەنگاندنێکی بۆ بکەم.!!

بەداخەوە بەهۆی سەرقاڵی زۆرەوە، نەمتوانی بەتەواوی کتێبەکە بخوێنمەوە، و وەک پیویست شەن وکەوی بکەم. بەڵام دە لاپەڕەیەکم لیَ خوێندەوە دەتوانم بڵێم:» ئەزموون و ژیان» بەرهەمێکی نایاب و بەسوودە، پەروەردەیی و مەبەست دارە، ناوەکەی لەگەڵ ناوەرۆکەکەیدا سەد لەسەد گونجاو و شیاوە.. ئەڵبەت وەک هەر بەرهەمێکی مرۆیی، لە هەڵەو پەڵە، خاڵی نییە. بەڵام بە شێوەیەکی گشتی،بەرهەمێکی نایابە.

لەراستیدا ئەم نوسینە شیاوی ئەوەیە ناو بنرێت، وشە زێڕینەکان.. چونکە ئامۆژگارییەکانی زۆر بەنرخن، بابەتەکانی کورتن، ناوەرۆکیان دەوڵەمەند کردنی پەندی کوردییە.

هیوادارم لە کتێبخانەی کوردیدا جێی شیاوی خۆی بگرێت، و خوێنەری کورد سوودی لیَ وەر بگرێت. لەکۆتاییدا دەست خۆشی لە کاک محمد دەکەین بۆ پێشکەش کردنی ئەو بەرهەمە جوانەی و هیوادارین بەرهەمی نایاب تری بەدوادا بێت..

د. حسن پێنجوێنی

بریزبن- ئوستراليا

٢٠١٩/١١/١

‹چەند پەیڤێک سەبارەت بە ناوەرۆکی ‹ئەزموون و ژیان›

پیرێکی دانا روخسەتی دیدارێکی یەک کاتژمێری لە موفتی مەملەکەت دەخوازێت. پیرەی دانا روو لەموفتی دەکات و دەڵێت زانای پایەبەرز! حەزدەکەم لەماوەی ئەم کاتژمێرەدا تێمبگەیەنیت کە ئەو هەزاران کتێبەی لە کتێبخانەکەتدان، باسی چی دەکەن؟ جەنابی موفتی، ئاماژە بۆ سەر و ریشی چەرمووی بەفرئاسای خۆی دەکات و بێژێت: من تاڵ بەتاڵی سەر و ریشم لەناو دێڕ و لاپەرەکانی ئەو هەزاران کتێبەمدا سپی کردووە و تا گەییشتومەتە ئەم قۆناغە لەتێگەییشتن، ئێستا چۆن دەتوانم تەواوی ئەزموونی ژیانم لەیەک کاتژمێردا کورت بکەمەوە و لەو ماوە کەمەدا تۆ تێبگەیەنم ئەو کتێبانە باسی چی دەکەن.

پیرەی دانا بە هێمنی دەڵێت، زانای پایەبەرزم! ئەگەر ئیجازەم بدەیت من بە کەمتر لەیەک خولەک و بەیەک رستە ناوەرۆکی هەر هەموو کتێبەکانت پێدەڵێم.

موفتی مەملەکەت بەسەرسوڕمانەوە دەڵێت فەرموو:

پیری دانا دەڵێت: قوربان ناوەرۆکی هەموو کتێبەکان

یەک پەیامە. ئەویش «چاکە بکە و خەراپە مەکە».

«چاکە بکە و خەراپە مەکە» کورتکردنەوە و ئاسانکردنی ڕێگا دوور و سەختەکەی ژیانە. جا ئەو ڕێگایە بەقەد سەدان هەزار دێڕی ناو لاپەڕەکانی ئەو کتێبانە درێژ بێت کە بەشێک لەتەمەنی خۆمانی پێدەبەخشین، یان بەقەد ئەو هەموو هەوراز و نشێوییانەی ژیان، سەخت بێت کە بەشەکەی تری تەمەنمان دەبات.

گرنگ نییە لەکام دەروازەی ژیانەوە هاتووین و لە چ سوچێکی کۆمەڵگادا جێگامان گرتووە، ئێمە هەموومان پێویستمان بە دانایەکە ڕێگا درێژەکەی ژیانمان بۆ کورت و پێویستیمان بە وانەیەکە، کە بە پەیامی «چاکە بکە و خراپە مەکە» گۆشمان بکات. ‹ئەزموون و ژیان»ی مامۆستا محەمەد پشدەری، یەکێکە لەو هەوڵە ناوازانەی کە هەم ئەو ڕێگا کورتانەمان پیشان دەدات کە دەمانگەیەننە مەنزڵی چاکەو هەم وانە دانسقەکانی کردەی پەشیمانیمان پێدەڵێت.

ئەزموون و ژیان ملوانکەیەکە لە گەوهەرە وشە. ئەو گەوهەرە وشانەی ڕۆح و مانا دەدەنەوە بەژیان. گەوهەرە وشەیەک کە تەنها مرۆڤی داناو بە سەلیقە دەتوانێت یەک یەک لەناو قوڵاییەکانی دەریای ژیاندا دەریان بێنێت و تەنها مرۆڤە بەخشندەکانیش دەتوانن لەو گەوهەرە وشانە ملوانکە ئامۆژگارییەک بچنن و بیخەنە سەر سنگی کتێبێکی

خنجیلانەو بیکەنە دیاری رۆڵە بێنازەکانی نەتەوەکەی.

تاک بە تاکی ئێمەی مرۆڤ، بەرەو چارەنوسە ئەزەلییەکەی خۆمان و بە چارۆگە کەشتیی زەمەن ئەو دەریایە تەی دەکەین کە پێی دەڵێن ژیان. هەندێکمان لە تەنکاوی دەریاکەی ژیاندا وچانێک بە تەمەن دەدەین و هەندێکیشمان دەست بە شەپۆلە سەرشێتەکانییەوە دەگرین، بەڵام کەممان رێمان دەکەوێتە ناو قوڵاییەکانی ئەو دەریایە، تەنها کەمێکی ناو ئەو کەمەیەش کە دەگەنە قوڵایی دەریاکە، وێڵ و شەیدای گەوهەرە وشەن.

مامۆستا پشدەری یەکێکە لەوانە. ئەو تەمەنی خۆی بە گەڕان بەناو کەناڵ و ڕێڕەوە قووڵەکانی نهێنی و حیکمەتەکانی دەریای ژیان بەخشییەو بەرهەمێکی ئەم گەشتە دوور و پڕ لە پەناو پێچ و هەوراز و نشێوەی ئەم رشتە مروارییە بەنرخەیە کە لەبەردەستتان دایە. رشتەیەک، لە مرواریی وشە.

وشە لە ئینجیلی کریستیانەکاندا دەسپێکی بوونە. یۆحەننا لە دەمی مەسیحەوە دەڵێت، لە دەسپێکدا وشە هەبوو، ئەو وشەیەش لەگەڵ خودا دابوو. وشە لەم بەرهەمەی مامۆستا پشدەری/دا، دەسپێکی ئەزموونە. ئەو وشەیەش لەگەڵ ژیاندایە. وشە لەم ئەزموونە نایابەدا ئەو مانایانە دەبەخشێت، کە جوانی دەدات بە ژیان. «ئەزموون

و ژیان» پێماندەڵێت: «کاتێک قسەبکە، کە وشەکانت جوانتر بن لەبێدەنگی» و «شتێک بنووسە، کە ڕابردووت جوانتر بکات.» کاتێک خوێنەر چێژی شیرینی وشەکانی ‹ئەزموون و ژیان» دەکات هەست دەکات کە چەندە قسەکانی مامۆستا پشدەری، لە بێدەنگییەکەی جوانترەو چەندە گەوهەرە وشەکانی رابـردووی خۆیی و داهـاتووی خوێنەرەکەی، جوانتر دەکات.

ئەگەر لای مامۆستا پشدەری وشە ئەزموون بێت و ئەو وشەیەش لەگەڵ ژیاندا بێت، ئەوا موورادیفێکی بەردەوامی وشـە لە «ئـەزمـوون و ژیـان»ەکـەیدا «جوانی»یە و ئەو جوانییەش لەگەڵ «ژن»دایە. ئەزموون و ژیان پێمان دەڵێت « ژن، ... جوانترین وشەیە». وشە لێرەدا لێوان لێوە لە رۆح و جوانی. ئەو کە هەودای جوانییەکانی ژیانە لە جوانی ژندا رۆح دەکاتە بەر وشەو جارێکی تریش هەر بە وشە جوانییەکانی ژیان لە ئاوێنەی ژندا وێنا دەکاتەوە. لەم ئاوێنەیەدا، « ژنـان» دەبنە «هـۆی ڕازانـدنـەوەی ژیـان و جیهان.» ژن لە «ئەزموون و ژیان»دا سنووری جوانییەکانی ژیـان تێدەپەڕێنێت و دەبێتە»مانای ژیـان»و»ژیـان بەبێ ژن، هیچ مانەیەک نابەخشێ». مامۆستا پشدەری لێرەشدا ناوەستێت و دەیەوێت پێمان بڵێت کە ژن، خودی ژیانە بە هەموو جوانییەکانیەوە چونکە « کاتێک کەڕۆح دەخرێتەناو

جەستەی تۆ، لەناو(سکی)ژنێکدای، کاتێک کەدەگریەی، لەناو(باوەشی)ژنێکدای، کاتێک کەئاشق دەبی، لەناو(دڵی) ژنێکدای.»

پێدەچێت مامۆستا هێشتا پێی وانەبێت مافی خۆی دابێتە ژن. بۆ ئەوەی ژن لەو مەقامە باڵایە دابنێت کە شایستەیەتی. ژن سنووری دنیای مەجازی تێدەپەڕێنێت و دەگاتە پلەی فریشتەیەک لە فریشتەکانی سەرزەوی. بەڵام ئایا لەناو فریشتەکانیشدا کێیان شاجوانن، فریشتە ژن، یان فریشتە مەجازییەکان؟ وڵامی مامۆستا پشدەری ئەوەیە کە لەناو هەموو فریشتەکانی سەر زەویدا دانەیەکییان لەهەموویان جوانترەو ئەو فریشتەیەش «دایک»ە. دایک لای ئەو «جوانترین فریشتهی سهرزهوی»ە.

ئەزموون و ژیان دەکرێت وەک مەملەکەتی یۆتۆبیایی جوانی و چاکە وێنا بکرێت. ئەگەر لەو مەملەکەتەدا ژن شافریشتەی جوانی و چاکە بێت، ئەوا لە بەر تیشکی ئەو جوانییەدا، هەموو کایەکانی ژیان جوان و ڕەنگین دەردەکەون و بە دیتنی ئەو جوانییانە، تابلۆ ڕەنگینەکەی ئەزموون و ژیان جوانتر دەبینرێن.

ئەم مەملەکەتە تژییە لە جوانی و لە چاکە، (هاورێ، ئەخلاق، هەڵوێست، ئاڵا، وەفا، ئەرک، یەکڕوویی، ناخی جوان، بەرپرسیارێتی، ئارامی....هتد،) تەنها چەند ئادگار

و ڕەفتاری مرۆڤن لەو دەیان ئادکار و ڕەفتارە جوانانەی مرۆڤ. با یەکەوەو تەختی شافریشتە جێبێڵین و لەو ئادکار و ڕەفتارانەی مرۆڤدا چێژی شیلەی هەزار و یەک تامی جوانی دەکەین.

لە مەملەکەتەی «ئەزموون و ژیان»دا هاوڕێبوون بەسە بۆ جوانی و «هاوڕێ هەر لەبەرگی خۆیدا جوانەو هەر جوانتریش دەبێ.» هاوڕێ چاکەکان دەبنە «تیشکی خۆر»و خۆریش «تا زیاتر بەرز بێتەوە، جوانتر دیارەو، گەرمی زۆرتر دەبێ.» لەم مەملەکەتەدا، ئەخلاقی بەرز» دەبێتە جوانترین بەهای» مرۆڤ و وەفاش دەبێتە «جوانترین جل و بەرگ بۆ ڕازاندنەوەی مرۆڤ.» لێرەدا لە سیما و روخساردا بەدوای جوانیدا ناگەڕێین و بۆ لەمسی جوانی دەبێت شۆڕببینەوە بۆ ناو ناخی مرۆڤەکان. لێرە لە قوڵایی ناخی مرۆڤدا پەی بەوە دەبەین کە «بۆ مرۆڤ تەنیا، جوانی بەس نییە.» لێرەدا جوانی لە روخسار دادەماڵدرێت و «جوانی، ناخ» دەبێتە «هەموو شتێک» و «بەبێ جوانی ئەو، هیچ شتێ هیچ نییە.

لەم مەملەکەتەدا چێژ لە «جوانترین ساتەکانی ژیان»یش وەردەگرین. جوانترین ساتەکان «ئەو ساتانەیە، کەتۆ لەنێو دڵی خەڵکیدا دەژیت.» لێرەدا جارێکی تر لەبەردەم سیحری «وشە» بەسەرسوڕماوی ئیستێک دەکەین و

دەبینین کە وشە پەنجەمۆرئاسا دەبێتە ناسنامەی کەسیمان بۆ تێپەڕبوون بە دەروازەی دڵدا و هەر بە وشەش مافی نیشتەجێبوون لەو هەوارەدا بەدەستدێنین. ئەزمون و ژیان پێمان دەڵێت: «ئەگەر مۆری پەنجە، باری کەسێتی بسەلمێنێ، ئەوا مۆری زمان، بەرهەمی پەروەردەکردن و بەرزی ڕەفتار، دەسەلمێنێ، کەوابوو: با وشەکان، ئاسەوارێکی جوان بخولقێنن لەناو دڵی مرۆڤەکاندا.»

ژیان لەم ئەزموونەدا نەک هەر لێوان لێوە لە خۆشەویستی بەڵکو «خۆشەویستی، ژیان دروست دەکا.» لە مەملەکەتی ئەزموون و ژیاندا، خۆشەویستی رۆح دەداتە بەر مرۆڤ و جیهان و هەموو شتێک و ئەگەر «خۆشەویستی نەبێ، نەژیان، نەمرۆڤ، نەجیهان، هیچ بایەخی نابێ.». خۆشەویستی لەم مەملەکەتەدا «کڕین و فرۆشتنی لەسەر نی یە.» ئەزموون وژیان، پێمان دەڵێت نەهەرگیز خۆشەویستی «بفرۆشە، نەهەرگیز بیکڕە.» مادام «بەهۆی خۆشەویستی، هەموو شتێک بەدەست دێنیت. بەڵام.... هیچ شتێک ناتوانێ خۆشەویستی بەدەست بێنێ،» ئیتر چۆن کڕین و فرۆشی بەخۆشەویستییەوە دەکەین؟! خۆشەویستی لەمەملەکەتی ئەزموون و ژیاندا «کلیلێکی گەورەیە، بۆ کردنەوەی دەرگای خۆشبەختی» و جوانیش دەدات بە شێوەی مرۆڤ. لەم مەملەکەتەدا ئەگەر «ویستت

شێوەت جوان بکەی، دڵت پڕکە لەخۆشەویستی.». لەم مەملەکەتی خۆشەویستییەدا، خۆشەویستی و عەشق نەمرن و مرۆڤ دوای کۆچە ئەبەدییەکەی لەرێگای عەشق و خۆشەویستیدا لەم دارولفەنایەدا لەگەڵماندا دەمێنێتەوە. پەیامی عەشق و خۆشەویستی دەبنە پەیامێکی ئەزەلی و «دوای مەرگ» ئەگەر مرۆڤ ئاسەوارێک دوای خۆی بەجێ بێڵێت تەنها «عەشق و خۆشەویستیەو دواتر هیچ.»

لێرەدا، ناچارم بگەرێمەوە بۆ ئەو وانەیەی ئەزموون و ژیان، کە لەسەرەتای ئەم پێشەکییەدا ئاماژەم پێدا. ئەو وانەیەی کە پێمان دەڵێت: «کاتێک قسەبکە، کە وشەکانت جوانتر بن لەبێدەنگی.» پێموایە چیتر قسەکردنی من لە بێدەنگییەکەم جوانتر نابێت. بۆیە باشترە بێدەنگ دەبم و چیتر لێرە گیرتان ناکەم و دەروازەی ئەزموون و ژیان، بۆ ئێوەی خوێنەری بەڕێز ئاواڵە دەکەم و خۆتان گوێ لە ئاوازی هەزار و یەک نەغمەی مامۆستا پشدەری بگرن.

د. ئارام رەفعەت
ئەدەلاید/ ئوستراليا
٢٠١٩/١١/٨

خۆزگە هەموو کەسێک، بەتایبەت ئەوانەی ئەزمونی ژیانێکی پڕ ڕووداو و کێشمەکێشیان هەیە، یادداشت و بیرەوەرییەکانی خۆیان بە شێوەیەک لە شێوەکان، بە دیدی خوێنەران ئاشنا دەکرد. مامۆستا مەحەمەد پشدەریی، بە گوێرەی توانای خۆی، بەو بەرپرسیارێتییە هەڵساوە و تەجروبەی ژیانی خۆی، لە دوو توێی کتێبێکدا، خستۆتە ڕوو کە پێکهاتووە لە چەندیین ئامۆژگاریی کورت و ووتەی زانا و پیتۆڵەکانی دونیا. من ساڵانێکە، لە دەورانی منداڵییمەوە تا حاڵی حازر، لە نزیکەوە ئاگاداریی ژیانی مامۆستا پشدەرییم و گەواهیدەری زۆربەی چەرمەسەریی و خۆشیی و ناخۆشییەکانی ئەو جوامێرە و بنەماڵەکەیانم.

مامۆستا پشدەریی، شەرەفی ئەوەی پێدام پێداچونەوەیەک بە کتێبەکەیدا بکەم و هەندێ چاکسازیی و پاکسازیی لە هەڵەی ڕێنوسی کوردیی (ئەگەر هەبێ) ناو کتێبەکە بکەم. لەوانەیە لەگەڵ هەندێ دەربڕیین و بواری تری زمانەوانیی ناو کتێبەکە هاوتەریب و هاوڕا نەبم،

بەڵام بە گشتیی مامۆستا پشدەریی کۆششێکی زۆری کردووە، بۆ ئەوەی ئەزمونی ژیانی خۆی بە خوێنەری کورد بگەیەنێ، ئەمەش لای من کرۆکی مەسەلەکەیە. هەوڵی زۆرم داوە، نوسیینەکەی مامۆستا پشدەریی، لە بواری ڕێنوسی کوردیی پاک بکەمەوە و کەمترین هەڵەی تێدا بێت. بەڵام ئێمەش مرۆڤیین و شایانی هەڵە کردنیین، خوداش داوای شتێکمان لێ ناکات کە لە توانای خۆماندا نەبێت.

د. موراد حەسەن خدر
ئادیلاید – ئوستralیا
٢٠١٩/١١/٢٦

هەمیشە وریای ئەم سێ شتە بە:

برینداركردن، دووڕوویی، خیانەتكردن!

هەمیشە بیر لەم سێ شتە بكەرەوە:

خۆشەویستیی، بەخشیین، لێبوردن!

ئەم سێ شتە ببەخشە بە مرۆڤ:

سۆز، وەفا، ووشەی شیرین!

بۆ خاوێن راگرتن

– بۆ خاوێن ڕاگرتنی كتێبەكان، ئەوە بەسە، كە نەیانكەینەوە. مرۆڤەكانیش هەر بە هەمان شێوە. بۆ تواندنەوەیان، بەسە كە هەرگیز قسەیان لەگەڵدا نەكەین.

بێدەنگ مەبە

– هەرگیز بێدەنگ مەبە. تەنیا لەبەرئەوەی، كە كەسێكی تر ئەوەی لە تۆ دەوێت.

زانیاریی

– زانیاریی، هێزت پێدەبەخشێ. بەڵام كەسێتیی، ڕێز.

ڕێز گرتن

– ڕێزگرتن بۆ ئەو كەسانەیە، كە شیاون. نەك بۆ ئەوانەی كە داوای ئەكەن.

هەڵبژاردن

– هەڵبژاردنت ژیرانە بێ، تا ئاشقانە بژیت. چونكە ئەگەر هەڵبژاردنت ئاشقانە بێ، خەمۆكییانە دەژیت.

کۆیلەیی

– کۆیلەیی هەر بەوانە ناڵێن کە ستەمیان لێکراوە و دەستیان بەسەردا گیراوە، بەڵکو کۆیلە، خۆی لەچەند مانای جیاوازدا دەبینێتەوە: یەکێک لەوانە ڕازیبوونە بە هەموو شتێک، لە پێناو هەموو شتێکدا.

بەخشین

– بەخشیین باشترین تۆڵەیە. هەڵەکردن تایبەتمەندیەکی مرۆڤە، هەروەک بەخشیین، تایبەتمەندییەکی خودایە.

ڕێگە بە خۆت بدە

– ڕێگە بە خۆت بدە کە هیوات هەبێ، بڕوات هەبێ و متمانەت هەبێ. دووبارە، لێمەگەڕێ هەندێک بیرەوەری ناخۆش ڕاتبگرن لە ژیانێکی خۆشی ئێستا.

بێڕێز

– بێڕێز، به ڕێز هار دەبێ. بەڕێز، بە ڕێز شەرمەزار دەبێ.

ژیان

– ژیان ئەوەیە، کە دەیبینی. تەنیا سەیرو سەمەرەیە و هەر دەبێ تێیڕا بمێنی.

هەرگیز

– هەرگیز ئەو کەسەی خۆشی دەوێی، بۆ مەبەستی خۆتی بەکار مەهێنە. هەرگیز بەو کەسەی پێویستی پێتە، مەڵێ: سەرقاڵم. هەرگیز فێڵ لەو کەسە مەکە، کە بەڕاستی باوەڕی

پێت هەیە. هەرگیز ئەو کەسە لە بیر مەکە، کە هەمیشە تۆی لە بیرە.

خۆزگە

– خۆزگە هەموومان لە ناوەڕۆکی متمانە گەیشتینایە، بۆ ئەوەی زیاتر لە چاو و دڵ، پارێزگاریمان لێی بکردایە.

وریابە

– وریابە لە زانیاریی بە درۆ. چونکە زۆر مەترسیدارترە لە نەزانیین.

هەرکەسێک

– هەر کەسێک عەیبەکانی خۆی ببینێ، بیر لە عەیبی هیچ کەس ناکاتەوە.

گلەیی

– گلەیی لە کەس مەکە، کە وەک تۆ نەبێ. چونکە سروشت ناگۆڕدرێ و ناکرێ هەموو وەک یەک بین. هێلکە لە دەرەوە سپییەو زۆر جاریش لە ناودا، ڕەش دەردەچێت.

وەک گوڵبە

– وەک گوڵ بی و بە ڕووی هەموو کەسێکدا پێبکەنی، باشترە لەوە، کە درک بی و ناخی هەموو کەسێک بریندار بکەی.

کەسێک

– کەسێک نەتوانێ خاوەنی بیرو باوەڕی خۆی بێ، بێگومان ناتوانێ خاوەنی خۆشیی بێ.

هەر دڵێک

– هەر دڵێک تا پاک و بێگەردە، ڕێچکەیەکی ڕاست و ڕەوانی هەیە و بە بێ ترس، لێی نزیک ببەوە. بەڵام هەرکاتێک پێچ و پەنای لێکەوتەوە، تۆش وریابە و هەرگیز **بیری لێمەکەوە.**

دوو شت

– دوو شت بە بێ دووشـت، نامۆن بۆ یەکتر. یەکەم: قسەکردنی زۆر، بە بێ کردار. دووەم: کرداری زۆر، بەبێ قسەکردن.

وەرزەکان

– وەرزەکانن کە سروشت دەگۆڕن. نە دەرکەوتنی گوڵێک نیشانەی بەهارە، نە زەردهەڵگەڕانی گەڵایەکیش نیشانەی پایزە.

باشترین کەس

– باشترین کەس ئەو کەسەیە کە گومان لەسەر خۆی دەڕەوێنێتەوەو متمانە بۆ خۆی دەگێڕێتەوە.

باوەڕ کردن

– هەرگیز باوەڕ بە ئامۆژگاری مرۆڤی نەگونجاو مەکە.

هەر ئەوە بکە

– هەر ئەوە بکە کە دەتوانی. ژیان کورتە، ئەوە ناهێنێ کە تۆ، ئەو بارە قورسە لە خۆت بار بکەی.

ناوازە

– نـاوازە، هیچ کەسێک بە تەنیا لە هەموو ڕوویەکەوە

ناوازە نییە. بەڵام هەموو کەسێک لە ڕوویەکەوە، ناوازەە.

کانگای خەم

– کە بووی بە کانگای خەمی کەسێک، خەم مەخۆ. هەوڵبدە هیچ کەسێک نەبێە سەرچاوەی خەمی تۆ.

بەڵێن

– بەڵێن، واتە هەموو شتێک. بەڵام دوای ئەوەی کە شکا، داوای لێبووردن، واتە هیچ.

ئەگەر

– ئەگەر ئاشتییمان نییە، لەبەر ئەوەیە لە بیرمان چووە کە بەشێکین لە یەکتر.

ڕێز گرتن

– ئەگەر کەسێک ڕێزی لە ئامادە بوونت نەگرت، تۆ ڕێزی لێبگرە بە ئامادە نەبوونت.

کێشە

– ئەگەر کەسێک کێشەی لەگەڵتدا هەبوو، هەمیشە بیرت بێتەوە، کە خۆی کێشەی هەیە.

خوازیار

– ئەگەر خوازیاریت هەست بکەی دەوڵەمەندیت، تەنیا ئەو شتانە بژمێرە، کە هەتە و بە پارە ناکڕدرێت.

هیوا

– بێ هیوا مەبە ئەگەر خەڵک نایەوێت یارمەتیت بدات؛ وشەکانی ئەنیشتاین بیرخۆت بێنەوە کە وتی: من سوپاسی

هەموو ئەوانە دەکەم کە وتیان (نا) چونکە لە ئەوان من خۆمم دروستکرد.

برا بوون

– برا بوون، هەمیشە لە یەک دایکبوون نییە. جاری وا هەیە لە هاورێیەتییدا برایانێک لە دایک دەبن کە هیچ دایکێک توانای لە دایکبوونیانی نییە.

تورەیی

– تورەیی هەستێکە، دەبێە هۆی ئەوە، کە زمانتان بە پەلەتر لە بیرکردنەوەتان کار بکات.

تەمەن

– تەمەن ئەوەنییە کە تۆ چەند ساڵی تەواوی، بەڵکو ئەوەیە کە، چەند ساڵ خۆش ژیاوی.

خاڵەکانی سەرەکی ژیان

– خاڵەکانی سەرەکیی ژیان: (خۆشەویستیی، ئازادیی، ئاشتیی و بەیەکەوە ژیان، لە یەکتر تێگەشتن، یەکتر قبوڵکردن، لەگەڵ یەکتردا ڕاست بوون، ڕێز لە یەکتر گرتن.

بیرت نەچێت

– لە بیرت بێ، داهاتوو کتێبێکە کە ئەمڕۆ دەینووسی، کەوابوو شتێک بنووسە کە بەیاتی چێژی لێ وەربگری

وتەکان

– وتەکانت بە کەم مەگرە و لای ئەو کەسە دایانبنێ کە بە جوانیی گوێت لێدەگرێ و وەکو دیاریش بۆت هەڵبگرێ

ئاشتیی

– ئاشتی ناتوانریٚ بە زۆر بپاریٚزریٚ، بەڵکو تەنیا بە تیٚگەیشتن بە دەست دەهیٚنریٚ.

هەڵسوکەوت

– لەگەڵ کەسیٚکدا کە لە دۆخیٚکی ناجیٚگیر دایە، وریای هەڵسوکەوت بە. ئینجا ئەو ناجیٚگیرییە؛ جەستەیی بیٚ، یان ڕۆحیی.

یاریکردن بە هەست

– هەرگیز یاری بە هەستی کەسانی تر مەکە. چونکە ڕەنگە یاریەکە ببەیتەوە، بەڵام بۆ هەمیشە ئەومرۆڤە لەدەست دەدەی.

لۆمە کردن

– کاتیٚک لۆمەی خەڵک دەکەی دەستبەرداری توانای خۆت دەبی بۆ گەورەبوون.

دوو هیٚز

– لە دونیادا دوو هیٚز هەیە: (ئەقڵ و چەک) بەڵام بەداخەوە، چەک بەسەر ئەقڵدا زاڵە.

سروشت

– سروشت نەگۆڕە: لەهەر شویٚنیٚک گوڵیٚک هەبیٚ، لە نزیک ئەو، دڕکیٚک دەبینریٚ.

سەرکەوتن

– سیٚ ڕستە بۆ بەدەستهیٚنانی سەرکەوتن:

١. زانیین، زیاتر لە خەڵک،

٢. کارکردن، زیاتر لە خەڵک،

٣. چاوەڕوانیی، کەمتر لە خەڵک.

دەستکەوت

- دەستکەوت هەمیشە بۆ کەسێک دێ کە بەدوایدا دەگەڕێت. نەک بۆ کەسێک کە تەنیا چاوەڕێی دەکات.

پێش ئەوەی:

- پێش ئەوەی قسە بکەی، گوێ بگرە،

- پێش ئەوەی کاربکەی، بیربکەوە،

- پێش ئەوەی ڕەخنە بگری، بوەستە.،

- پێش ئەوەی نزا بکەی، ببەخشە،

- پێش ئەوەی وازبهێنی، هەوڵ بدە.

پشت بەستن و متمانە پێکردن:

- پشت بە کێ ببەستی ئەو دەبێتە هۆی گۆڕینی ژیانت بە چاک یان بە خراپ.

کەسە چاکەکان

- کەسە چاکەکان وەک گەڵای بەهار وان، هەمیشە سەوزن لە ناو دڵەکاندا.

سوتاندن

- سوتاندنی دەنکە شقارتەیک، بەسە بۆ سوتاندنی دارستانێک

رازیکردن

– هەر کەسێک نەیارەکانی ڕازی بکا، نزیکەکانی لە دەست دەدا.

وێرانکاریی

– یەکێک چاک دەکات و یەکێکیش وێران.

پەروەردە

– پەروەردە بەهێزترین چەکە، کە تۆ دەتوانی سودی لێوەربگری بۆ گۆڕینی جیهان.

راستکردنەوە

– هەر کەسێک هەڵەیەکم بۆ ڕاستکاتەوە ژیانێکی تازەم پێدەداتەوە.

هەڵەکانی رابردوو

– هەڵەکانی ڕابردوو، مامۆستای ئێستان.

متمانە

– متمانە پلیکانی هەموو سەرکەوتنێکە. ژیانێکی ئاسوودە لە ویژدانێکی ئارام دایە.

بیرکردنەوە لە هەڵەکانی خۆ

– هەر کەسێک بیر لە هەڵەکانی خۆی بکاتەوە، نابێ بیر لە هەڵەی هیچ کەسێک بکاتەوە. چونکە هیچمان بێ هەڵە نین.

هەڵەکانم

– هەڵەکانم فێریانکردم، چۆن هەڵسوکەوت بکەم. سەختییەکانی ژیان، فێریانکردم، کە چۆن بژیم، دژەکانم

فێریانکردم، کە چۆن ڕێز لە دۆستەکانم بگرم.

ڕووخۆشی

– ڕووخۆشیی، زمانێکی ڕەوانە، هەموو کەس تێیدەگا، بـەڵام..... ڕووناخۆشیی، ژەهرێکە نەک هەر ژیانی مرۆڤ، بەڵکو ژینگەش تێکدەدا.

ژیان دوو بەشە

– ژیان دوو بەشە، خۆشیی و ناخۆشیی، لە خۆشییەکاندا مەگۆڕێ، لە ناخۆشییەکانیشدا، مەدۆڕێ.

نوقم بوون و خنکان

– هەموومرۆڤێک بەشی خۆی هەر نوقم دەبێ و دەخنکێت. ئیتر لە ئاودا بێ یان لە خەیاڵ.

سەردەمی منداڵی

– سـەردەمی منداڵی خۆشترین کاتی ژیانی مرۆڤە، هەرکەسێک ئەو بەشەی لەدەست بچێ، لە بەشەکانی دیکەش چێژ نابینێ.

وەفا

– وەفا جوانترین جل و بەرگە، بۆ ڕازاندنەوەی مرۆڤ، تەنیا وەفایە و هیچیتر. چونکە هەر کەسێک وەفـای هەبێ، هەموو سیفەتە جوانەکانی تێدا کۆدەبێەوە.

بە سادەیی

– بە سادەیی هاتنە دنیاوە، بە سادەیی ژیان، بە سادەیی مردن، خۆشترە لە ژیانی ئەوانەی کە بە هیچ شتێک ڕازی نین.

بەدەستهێنانی متمانە

– بەدەستهێنانی متمانە، لە بەدەستهێنانی سامان و دەسەڵات زۆر ئەستەمترە.

زۆرن ئەو مرۆڤانەی:

– زۆرن ئەو مرۆڤانەی کە هەمیشە ڕووی ڕاستەقینەی خۆیان شاردۆتەوە و هەرجارە و بە ڕوخسارێکەوە دەردەکەون!

ئەگەر نەتوانین

– ئەگەر نەتوانین ئەزموون لە ڕابردوو وەربگرین، هەرگیز ناتوانین چێژ لە داهاتوو وەربگرین...

نوسین و وتە

– نوسیین و وتەی بێناوەڕۆک، لە بەهای مرۆڤەکان، کەمدەکاتەوە.

کەسێک نەتوانێت

– کەسێک نەتوانێت سبەی لەمڕۆ باشتربێ، ناکرێ پێی بگوترێ مرۆڤێکی تەواو.

پەنجەی بوختان

– هەرگیز پەنجەی بوختان بۆ کەس درێژ مەکە، چونکە سێ پەنجەکەی ترت ڕوویان لە خۆتە.

چاوپۆشیکردن

– ئەوانەی چاوپۆشیی لە ستەم دەکەن، شەرمەزاریی گەل و نیشتیمانەکەیان دەبن و مێژوویەکی ڕەش بۆخۆیان تۆمار دەکەن.

خەباتکردن

– مرۆڤ خەبات دەکا لە پێناو ژیاندا، بڕوانامەی ژیانیش، متمانەیەو بەس.

نیشتیمان

– نیشتیمان بەسەزمانێکە هەندێک دەیفرۆشن هەندێک خیانەتی لێ دەکەن هەندێک خوێنیان دەڕژێ لە پێناوی هەندێکیش بەبرسێتیی لەسەر پشتی ڕێدەکەن، لە کۆتایشدا نیشتیمان هی ئەوانەیە کە دەیفرۆشن*

دۆزینەوە

– کاتێک تۆ هەتاو نادۆزیتەوە، خۆت ببە هەتاو.

جوانترین شت

– جوانترین شت بۆ مرۆڤ، هەڵوێستە، بەمەرجێک خۆت خاوەنی بیت.

ئازادیی

– تاکو فێر نەبین ڕێز لە ئازادیی بگرین، هەرگیز ناتوانین چێژ لە ژیان وەربگرین.

هاوڕێی چاک

– هاوڕێی چاک، وەک مۆم وایە، تەنیا لەکاتی تاریکییدا، ڕووناکیی دەردەکەوێ.

پلەو پایە

– خەم بخۆی بۆ پلەو پایە، ویژدانت دەچێ بە زایە.

شوێن کەوتن

– هاوڕێکەم تکایە شوێن خەڵکی مەکەوە، چونکە تۆ نازانیت بۆ کوێ دەچن... لەوانەیە، ئەوان هەڵە بن!؟

باش کێیە؟

– باش ئەو کەسە نییە کە هەموو کەس لێی ڕازیی بێ، بەڵکو باش ئەو کەسەیە کە، باش لێی ڕازی بێ و خراپ لەدژی بێ.

بێدەنگ بوون

– ژیانی ئێمە لەو ڕۆژەوە کۆتایی پێدێ، کە بێدەنگ دەبین، سەبارەت بەو شتانەوە کە گرنگن.

لەبیر مەکە

– هەرگیز لەبیر مەکە جۆرەکانی خەڵک لە ژیانتدا:

١. کێ یارمەتی داویی، لە کاتە سەختەکاندا؟
٢. کێ دەستبەردارت بوو، لە کاتە سەختەکاندا
٣. کێ تۆی خستە ناو کاتە سەختەکان؟

بەهێزو لاواز

– خەڵکی لاواز، تۆڵە دەکاتەوە، خەڵکی بەهێز، دەبەخشێت، خەڵکی زانا، خۆی لێدەبورێرێت.

مەگریی

– مەگری... چونکە کۆتایی پێهات، پێبکەنە...چونکە ڕوویدا.

بەهۆش

– ئەوانەی بە هۆشن، گرنگ نین، ئەوانەی گرنگن، بە هۆش نین. *

مۆڵەت پێدان و ڕاگرتن

– پرسیار ئەوە نییە کێ مۆڵەتم پێ دەدا؟ بەڵکو ئەوەیە کێ ڕامدەگرێت؟

ویژدان

– ئەوەی کە مرۆڤ جوان دەکا، ویژدانە، ئەوەی کە ناشیرینیشی دەکا، نەبوونی ویژدانە.

دوور خستنەوە

– بە دوو شێوە دەتوانی مرۆڤی خراپ لە خۆت دوور بکەیەوە: یەکەم، پارەی بە قەرز بدەیە، دووەم، داوای قەرزی لێ بکە، هەرکاتێک ئەوەت کرد، جارێکیتر نایبینیەوە.

خۆتبە

– بۆ ئەوەی خۆت بی، لە جیهاندا، هەمیشە هەوڵ بدە خۆت بکەی بە شتێکی دیکە. ئەوە باشترین ئەنجامە.

تەواویی

– ئەگەر تۆ بەدوای تەواویدا بگەڕێی، هەرگیز ئاسوودە نابی.

پەشیمانیی

– لە هیچ شتێک پەشیمان نیم لە ژیانمدا. تەنانەت ئەگەر ڕابردووم پڕ بووبێ لە ئازاریش، هەر ئاوڕ ئەدەمەوە و زەردەخەنە دەکەم. چونکە ڕابردوو منی دروست کرد کە کێم ئەمڕۆ.

زمان راهێنان

– زمـان ڕابێنە لەسەر قسەی حەق بە ئـەدەب، نەوەک بە شێوازی ڕەق. ئەو پارچە گۆشتەی لەناو دەمدایە کلیلی دەرگـای خێر و بەڵایە. هەر وەکو دەرگـای خێر دەکاتەوە، سەری زۆر بەڵاش هەڵدەداتەوە.

مارو مرۆڤ

– جیاوازی لە نێوان مار و مرۆڤدا: مرۆڤ بە زمان، دڵ بریندار دەکا، هەر بۆیە بێچارەسەرە. بەڵام مار، بە جەستەوە دەدا و دەتوانرێ چارەسەر بکرێ.

هەست لەبەرچاو نەگرتن

– کەسێک هەستی بەرامبەر لەبەرچاو نەگرێ، بۆ ئەوە باشە بۆ هەمیشە دووری لێ بکرێ.

بێهیوا مەبە

– هەرگیز بێ هیوا مەبە. چونکە ژیـان بـەردەوامـە و دەرگاکان دەکرێنەوە و بۆ هەمیشە داناخرێن.

ڕێباز

– ڕێبازی خۆت خۆشبوێت، بەڵام دژی ڕێبازی کەس مەبە.

بێدەنگ مەبە

– هەرگیز بێدەنگ مەبە، تەنیا لەبەر ئەوەی کەسێکی تر دەیەوێت بێدەنگ بی.........

ڕێزگرتن

– ڕێزگرتن بۆ ئەو کەسانەیە کە شایانی ڕێزلێگرتنن، نەک بۆ ئەو کەسانە، کە داخوازی ڕێز لێگرتنن.

ئامۆژگاریی

– باشترین ئامۆژگاری لە دوو هێڵدا:١- بێدەنگیی، باشترین وەڵامە بۆ هەموو پرسیارێک ٢ – زەردەخەنە، باشترین وەڵامە لە هەموو دۆخێکدا.

وشەکان

– کاتێک قسە بکە، کە وشەکانت جوانتر بن لە بێدەنگیی.

خەڵکی بەهێز

– خەلکی بەهێز، خەڵکی تر دانابەزێنێ، ئەوان، بەرزیان دەکەنەوە بۆ سەرەوە.

کە لەدایکبووی

– کە لەدایک بووی، وەک خۆر وابووی کە گەورەش بووی، زوو ئاوابووی!

سواڵی نان

– لە دونیایەک کە مەرد لە نامەرد سواڵی نان بکات خواردنی نانی لەشفرۆش حەڵاڵترە، چونکە ئەمان خۆیان دەفرۆشن نەک میللەت (؟)

ماف و خاک

– هەرکاتێک ماف و خاک و ئاو و ئازادییتان بۆ کوردەکان گەڕاندەوە، ئەودەم تەواوی چەکی دەستی پێشمەرگە و

گەریلاکانی کورد، خۆیان بێدەنگ دەبن (نیڵسن ماندیلا)

شکۆ

– شکۆ بەنرخترە لە خۆشەویستی، ئەگەر شکۆت ڕووبەڕووی بێڕێزیی بۆوە، باشتر وایە دڵی خۆت دەربێنی و بیخەیتە ژێر پێیەکانتەوە.

خۆکەمکردنەوە

– خۆت کەم مەکەرەوە، هیچ کەسێک شایانی ئەوە نییە.

هەڵە

– هەڵە یەک لاپەڕەیە، لە بەشێکی ژیاندا، بەڵام پەیوەندی یەک کتێبی فەرهەنگە. کەوابوو کتێبێکی تەواو لە دەست مەدە بۆ لاپەڕەیەک. *

هەڵە کردن

– هەموو کەسێک هەڵە دەکا، بەڵام گرنگ ئەوەیە، ئەو هەڵەیە، دوو جار دووبارە نەکرێتەوە

درۆ کردن لەگەڵ خۆدا

– هیچ بەندەیەک بەقەد ئەوانە نائومێد نی یە کە بەدرۆ، باوەڕیان بەوە هەیە کە ئازادن...!

ئازاریی جیهان

– جیهان زۆر ئازار دەکێشیَ، نەک لەبەر توندو تیژی و خەڵکی خراپ، بەڵکو لەبەر بێدەنگی خەڵکی باش. *

ڕەخنە

– بۆ پێشگیریکردن لە ڕەخنە، هیچ شتێک مەکە، هیچ

شتێک مەڵێ، هیچ شتێک مەبە.

چاکە

– کە چاکەت کرد، لە بیری بکە و باسی مەکە، چونکە کەسێک هەیە کە دەزانێ چیت کردووە، کە خودایە.

مرۆڤەکان

– مرۆڤەکان، وەک یەک جەستەن، هەر هەموویان، ئامرازێکن بۆ هاوکاریی و یاریی یەکتر.

رووی شاراوە

– ڕۆژگار، زۆر بە ئارامی، ڕووی شاراوەی هەموو کەسێک پیشان دەدا.

رەنگدانەوە

– بەرەو پێشچوونەکان، ڕەنگدانەوەی کردارەکانن، کردارەکانیش ڕەنگدانەوەی بیرکردنەوەکانن، هەرکاتێک بیرکردنەوە باش بوو، کرداریش باش دەبێ، کە کردار باش بوو، بێگومان بەرەو پێشچوونیش دەبێ. بە پێچەوانەوە، هەرچی بکرێ، هیچ سوودێکی نی یە، کەوابوو بەرەو پێشچوون و گەڕانەوە بەرەو دوا، پەیوەندی بەنیەتی تاکەکانەوە هەیە، نیەتپاکی و دڵپاکی و یەکڕوویی، گەورەترین ئامانجی سەرکەوتنە، تاکو خوێن دەرچێ لەپێنووسەکان، بەرەو پێشچوون بەدیناکرێ.

تیشکی خۆر

– تیشکی خۆر: ئەوانەی لەگەڵ شەو ڕادێن، حەز لە تیشکی خۆر ناکەن.

هەڵسوکەوت

– شێوەی هەڵسوکەوت، هەموو شتێکە.

ماسک

– بۆ ئەوەی ناخمان تەواو دەرکەوێ، با سوود لە ماسک وەرنەگرین. چونکە ئەگەر ناخ، شاراوە بێ، ناتوانین بە ئاسوودەیی بیر بکەینەوە و بەدڵخۆشیش، بژین.

ماڵئاوایی

– جوانی سەرکردە لەوەدا دەردەکەوێ، پێش ئەوەی خەڵک ماڵئاوایی لێبکا، ئەو ماڵئاوایی لە خەڵک بکا.

وتەی نەشیاو

–وتەی نەشیاو، کۆشکی دڵ و خۆشەویستی تێکدەڕوخێنێ.

هەرکەسێک کە پێتوایە:

– هەر کەسێک کە پێتوایە نەزانە، زۆر شت هەیە کە ئەو دەیزانێ و تۆ نایزانی.

لەدەستدان

– کاتێک تۆ سەرزەنشتی خەڵکی تر دەکەی، هێزی گەورەیی خۆت لە دەست دەدەی.

لۆمە کردن

– مرۆڤی ژیر، لۆمەی خۆی دەکا، مرۆڤی نزمیش، لۆمەی خەڵکیتر.

زمان – پێش ئەوەی زمانت بخەیە گەڕ، پرس بە عەقڵ و ویژدانت بکە.

خۆپاراستن

– لە سێ شت خۆت بپارێزە أ /بەڵێن لە کاتی دڵخۆشیدا ب/جواب دانەوە لەکاتی تورەبوندا ج/بڕیاردان لەکاتی خەفەت وبێاقەتیدا.

چاوپۆشیی

– ئەگەر خۆشەویستی و سۆزی ڕاستەقینە نەبێ، بەردەوام منداڵ لەباوەش ناکرێت و کە گەورەش بوو، چاوپۆشی لە هەڵەکانی ناکرێ. ئەگەر ڕێز گرتنیش لە ڕابردوو و خۆشەویستی بۆ نیشتیمان نەبێ، هەرگیز چاوپۆشی لە بێوەفایی، بەناو هاوسۆزو هاوبیرەکان ناکرێ.......

جیاوازیی

– دوو شتی لەیەکتر جیاواز! یەکێک هەستی نیشتمانپەروەریی لاواز بێ، بەڵام کوردایەتی بێ سنوور بێ!

تێگەیشتن

– مرۆڤ ئەگەر، بەکەم لە زۆر تێنەگا، ناتوانێ بە زۆریش، لەکەم تێبگا.

وریایی

– زانایەک دەڵێ: وریای سێ شت بە: یەکەم: بیرکردنەوە کاتی تەنیایی، دووەم: ڕەوشت لەناو خێزاندا، سێیەم: زمان لەناو خەڵکدا. (؟)

ئێرەیی

– ئیرەیی بردن ئاگرێکە، ئەگەر پێشی لێنەگیرێ، دەوروبەر هەمووی دەسووتێنێ.

نەزان

– ئەوەی دۆست و کەسی نەزان پێت دەکات، دوژمن بە خەیاڵیدا نایە، هەر بۆیە هەزار دوژمنی زانات هەبێ، باشترە لە یەک هاوڕێ و کەسی نەزان.

خراپە

– سەد جار خراپەت کرد و بەرهەمەکەت بینی، چاکە چ خراپەیەکی هەبوو، کە جارێک نەتکرد؟ (فارسی)

داهێنان

– کەسێک خوازیاری داهێنان بێت، پێش هەموو شتێک پێویستە، داهێنان لە خۆیدا بکات. هەر ئەوەندە بەس نیە کە بڵێی: چونکە فلانکەس ئەو شتەی کردووە، منیش دەیکەم

هەوڵبدە خراپ نەبی

– ئەگەر نەشتوانی چاک بیت، هەوڵبدە خراپ نەبیت.

زمان لوسیی

– لەناو هەر نەتەوەیەکدا زمان لووسی و خۆتێهەڵسوون هەبوو، هەرگیز چاوەڕێی کردار مەبە.

دڵخۆشیی

– هەر شتێک دڵت پێی خۆشنەبێ، مەیکە.

کات

– کات زۆر لەوە بەنرخترە، کە بە شتی بێبایەخ بەفیڕۆ بدرێت.

کەسانی نەگونجاو

– هەرگیز لەگەڵ کەسانی نەگونجاودا، مشتومڕ مەکە. ئەوان دەتهێننە خوار بۆ ئاستی خۆیان. *

پاراستن

– ئارامی بپارێزە و سوود لە وتە جوانەکانت وەربگرە.

– ئەگەر هاوڕێیەکت هەڵەیەکی کرد بەرامبەرت، هەموو چاکەکانی لەبیر مەکە کە بۆتۆی کردووە.

هەموو چاکەکان لەبیر مەکە

– ڕاستیی، بۆ ماوەیەکی کەم ئازارت دەدا، بەڵام درۆ، بۆ هەمیشە ئازارت دەدا.

هاندان

– متمانەت بەخۆت بێ، تۆ زۆر لەوە زیاتر دەزانی کە خۆت بیری لێدەکەیتەوە و دەیکەی.

نزمکردن

– کەس ناتوانێ تۆ نزم بکات، بەبێ ڕازیبوونی تۆ.*

هاوڕێیەتیی دوو کەس ئاسان نییە:

– یەکەم، ئەو کەسە کە خۆی پێ زۆرە، دووەم، ئەو کەسە کە زۆر بیانوو دەگرێ.

یەکگرتن

– ئیتر کاتی ئەوەیە، چیتر دڵی دوژمنان خۆشنەکەین و بڕیاری یەکگرتن بدەین.

نزیک کەوتنەوە

– هەرگیز نزیک مەبەوە لە (گا)، لە پێشەوە، لە (ئەسپ)، لە دواوە، لە(گەمژە)، لە هیچ لاوە.

چالاکبوون

– مەرج نییە، هەرکەسێک لە گفتوگۆدا چالاک بێ، لە هەڵسوکەوتیشدا هەر باشبێ.

تینوێتیی

– سێ جۆر تینوێتیی لەناو مرۆڤەکاندا بوونی هەیە: تینووی دەسەڵات، تینووی سامان، تینووی زانست. تینووی دەسەڵات، بە نائارامیی دەژیت و بە ناشرینییش دەمرێ، تینووی سامان، بە ماندویی دەژیت و بە هەژارییش دەمرێ، تینووی زانست، بە هەژاریی دەژیت، بەڵام بە دەوڵەمەندیی دەمرێ.

دیاریی

– هەموو ڕۆژێک، دیارییەکە، بیکەوە، ئاهەنگ بگێڕە، چێژ وەربگرە.

باوەڕ

– باوەڕ، چەندساڵێک دەگرێ تا دروست دەبێ، چەند چرکەیەک دەگرێ تا لەدەست بچێ. بۆ چاکبوونەوەش، هەرگیز...

ئینتەرنێت

– لەسەر ئینتەرنێت تۆ دەتوانی ببی بەهەرشتێک

کە گەرەکتە. بەڵام زۆر سەیرە، کە زۆر کەس ئەوەیان هەڵبژاردووە، ببن بە گەمژە! ❊

باسکردن – بەرلەوەی باس لە کەم و کورتییەکانی خەڵک بکەی، بیرێک لە هەڵەکانی خۆت بکەوە.

ئاگر

– ئاگر، دەسووتێنێ، ئاو، دەخنکێنێ، هاوڕێ و کەسی خراپیش، کەسایەتی دەشێوێنێ.

خزمەتکردن

– باشترین ڕێگا بۆ ئەوەی خۆت بدۆزیتەوە، ئەوەیە کە خۆت بزر کەی لە خزمەتی خەڵکدا. ❊

دڵ

– دوای دڵت بکەوە، بەڵام مێشکت لەلای خۆت بهێڵەوە. ❊

کرداریی ناشیرین

– قسەی خۆش، کرداری ناشیرین، ناشاردرێتەوە.

بەڵگەی ڕاست

– پەیوەندی بپچڕێنە لەگەڵ خەڵکی ناڕاست، بە بەڵگەی ڕاست، نەک لەگەڵ خەڵکی ڕاست، بە بەڵگەی ناڕاست. ❊

بێهیوا مەبە

– بێ هیوا مەبە، کاتێک خەمێک ڕووت تێدەکا. ئەی نازانی کە هەموو ئێوارەیەک خۆر ئاوا دەبێ و دنیا دەبێە شەوەزەنگ و تاریک دەبێ، بەڵام ڕۆژی دواتر، هەروەک ڕابردوو دەردەکەوێتەوە و دنیا ڕووناک دەبێتەوە؟ کەوابوو،

تۆش دڵنیابە، ئەوەی کە ئەمڕۆ بێزارت دەکات، بەیانی لە بیرت دەچێتەوە.

لەدەستدان

– لەدەستدانی هەر خۆشەویستێک، لەدەستدانی بەشێکە لە ژیان.

سێبەری کوند

– کەس نایەتە ژێر سێبەری کوند، ئەگەر باز لە دنیاشدا نەمێنێ. (سعدی)

هەڵەو راستیی

– هەڵە، هەر هەڵەیە، تەنانەت ئەگەر هەموو کەسیش بیکا. ڕاستیی، ڕاستییە، تەنانەت ئەگەر کەسیش نەیکا.

مرۆڤ

– مرۆڤ ئەگەر نرخی خۆی زانیبایە، هەرگیز زیانی بە هیچ بوونەوەرێک نەدەگەیاند، جگە لە خۆشەویستیی و هاوکاریی و جوانکاریی، بیری لە هیچ شتێکی تر، نەدەکردەوە.

وێرانیی

– لەهەر وڵاتێکدا زوڵم و ستەم سەریهەڵدا، وێرانیی و کاول بوونیش، سەرهەڵدەدا.

راهاتن

– دەبێ ڕابێم بەتەنیایی کەهەر ئەوە، هاوڕێی منە

– هاودەم

هەر هاودەمێک جگە لەئەو، هۆی تەنیایی ژینی منە.

ئاشتیی

– خۆشبەختی، لە ئاشتیی دایە، ئاشتیی، لە یەکڕیزیی دایە، یەکڕیزییش، لە دڵسۆزیی و میهرەبانیی دایە.

ڕەخنە

– ڕەخنە، مرۆڤ کامڵ دەکا، ژیان بەرەو پێش دەبا، خۆشەویستیی زیاد دەکا، ڕەخنە: ئەزموون، زیادتر دەکا، هەڵەو کەم و کوڕیی لادەباو وریات دەکاتەوە و داهاتوو جوان دەکا.

سروشت

– جوانییەکانی سروشت، تێکەڵ بە هەست و ڕۆحت بکە، تا زیاتر چێژ لە خۆشییەکانی ژیان وەربگری.

تێگەیشتن

– نابیناکان، هەرچەندە نابینن، بەڵام دەبیستن، لاڵەکان، گەرچی باش ناتوانن بدوێن، بەڵام تێدەگەن، کەڕەکان، گەرچی نابیستن، بەڵام بە ئاماژە تێدەگەن، بەڵام...زۆر بەداخەوە، بێوەفاکان هەرگیز تێناگەن!

شین گێڕان

– زۆرن لەو کەسانە، لەگەڵ تۆدا شین دەگێڕن و لەگەڵ نەیارەکانیشدا، خەنجەر دەوەشێنن.

کێشە گەورەکان

– هەوڵبدە کێشە گەورەکان بچووک بکەیەوە. کە بچووک کرانەوە، بەئاسانیی چارەسەر دەکرێن.

گەشبین و ڕەشبین:

– گەشبینەکان وادەزانن، ژیان تەنیا بۆ ئەوانە، بەڵام... ڕەشبینەکان وادەزانن، هەموو جیهان، دژ بە ئەوانە.

زمان

– زمان، مارێکی ترسناکە، ئەگەر زۆر وریای نەبین، یەکسەر بە خۆمانەوە دەدات.

ڕاستکردنەوەی هەڵە

– ئەوانەی کە هەڵە دەکەن، ڕێگا بزر دەکەن، ئەوانەیش کە هەڵەکان ڕاست دەکەنەوە، کەسە بزر بووەکان دەدۆزنەوە. بۆیە دەبێ سوپاسی هەر کەسێک بکریت کە هەڵە بۆ کەسێک ڕاست دەکاتەوە........

ئازاریی هەڵە

– چەندە بە ئازارە، کاتێک مرۆڤ هەڵە دەکا... بەڵام.... لەوەش بە ئازارتر، ئەوەیە کە هەمان هەڵە، دووبارە بکرێتەوە...!

پشیلە

– پشیلە ئەگەرچی ئاژەڵیشە، بەڵام عەقڵی ئەوەی هەیە کە پیسایی خۆی بشارێتەوە. بەڵام بەداخەوە، زۆرێک لە مرۆڤەکان، ئامادە نین، تەنانەت کەم و کوڕییەکانی ڕابردووی خۆشیان بشارنەوە.

هێرش

– هێرشی ناحەزان کارم لێناکات، بانگەشەی ئەوان، لەمن کەم ناکات. ئەوەی کە دەیکات، کەسی خراپە. ئەوەی ئەو

دەیکات دوژمن پێمناکات.

یەکێک لە خۆشییەکانی ژیان: – ئەو کاتەیە کە، خۆشەویستێک سەردانت دەکات، بەڕێزەوە پێشوازیی لێدەکەیت، بەدڵخۆشیەوە خزمەتی دەکەیت، بەدڵێکی خۆش ماڵئاوایی دەکات، لەکۆتاییدا، هەم میوان و هەم خانەخوێ، بەدڵێکی ئاسوودەوە، درێژە بە ژیانێکی پڕ لە ئارامیی و شانازیی دەدەن.

خۆناسیین و خەڵک ناسیین:

– کاتێک هەموو کەسێک، دۆستی کەسێکە، تۆ دژی مەبە، کاتێکیش هەموو کەسێک، دژی کەسێکە، تۆ دۆستی مەبە.

پلەو پایە

– پلەو پایە، سەرمایەی زۆر، پیشەی جۆراوجۆر، بڕوانامەی بەرز، جوانی شێوە و ڕوخسار، ئەگەر کەسایەتییان لەگەڵدا نەبێ، هیچن، پووچن، بێنرخن، وەک خاشاکی بن دیوارن.

نرخیی ژیان

– ژیان بەنرخە، من لەبەر تۆ، دژی کەس نابم، بەڵام...تۆ لەبەر من، دۆستی هەموو کەس بە.

ناخۆشیی

– تا ناخۆشیی نەبینی، نرخی خۆشیی نازانی، تا زیندان نەبینی، نرخی ئازادیی نازانی، تا شەڕو کێشە نەبینی، نرخی ئاشتیی نازانی، تا دابڕان نەبینی، نرخی خۆشەویستیی

نازانی، تا خەڵکی خراپ نەبینی، نرخی خەڵکی باش نازانی، تا دەربەدەریی نەبینی، نرخی نیشتیمان نازانی، تا سەرکردەی گەندەڵ نەبینی، نرخی دیموکراسیی نازانی، تا خەڵکی داماو و لاواز نەبینی، هەرگیز دڕندەیی دیکتاتۆر نابینی.

چاوەڕوانیی

– باشترین ڕێگا بۆ خۆلادان لە نائومێدیی، ئەوەیە کە چاوەڕوانیی هیچ شتێکت نەبێ لە هیچ کەسێک.

وتەکانی خۆتان

– وتەکانی خۆتان بەبێ سوود خەرجی کەسانێک مەکەن، کە شایستەی بێدەنگیتانن. هەندێکجار بەهێزترین وتە، کە خوازیاریت بیڵێیت، ئەوەیە کە هیچ نەڵێیت.

ژیان بەنرخە:

– کەوابوو، ژیان بخە سەر تەمەنت و تەمەنیشت بخە سەر ژیان.

بڕیاردان:

– بڕیار لەسەر ئەوە بدە کە، چیت دەوێت؟ باوەڕت بەوە هەبێت کە، دەتوانی ئەو شتەت هەبێت؟ باوەڕت بەوە هەبێت کە تۆ شیاوی بۆ ئەو شتە؟باوەڕت بەوە هەبێت کە، ئەو شتە گونجاوە بۆ تۆ؟

وشەی شیاو

– ئەوەی دەبێتە هۆی دروستبوونیی پەیوەندی بەهێز، وشـەی شیاوە، ئەوەیش کە دەبێتە هۆی ئـازاری دەروون،

وشەی نەشیاوە، کەوابوو، با وریای دەربڕیینی وشەکان بین.

باوەڕپێکراو:

–١. خۆکۆنترۆڵکردن ٢. ڕاستگۆیی و دەستپاکیی ٣. زۆر باش و نایاب ٤. بەرپرسیارێتیی ٥. ڕەوشت بەرزیی ٦. ڕێزگرتن.

خۆبەرزکردنەوە

– ئەگەر گەرەکتە خۆت بەرزبکەیەوە، کەسێکی دیکە بەرزبکەوە.

میهرەبانیی

– میهرەبانیی زمانێکە، کە کەڕەکان دەتوانن بیبیستن و کوێرەکانیش دەتوانن بیبینن.

نیگەران مەبە

– نیگەران مەبە سەبارەت بەوانەی کە لەدواوەی تۆ قسە دەکەن، ئەوان لەدوا تۆوەن بە هۆیەک. ❊

هەموو شتێک بە کاتی خۆی:

– گەر کاتژمێری ژیان تێپەڕ بوو، هەرچی بیکەیت تۆ ڕەنجەڕۆی.

خۆزگە

– خۆزگە ئەو شتە گرانبەهایە کە (ڕێز)ە، وەک خۆی بپارێزرێت و بە ئاسانیی لە دەست نەدرێت، بەداخەوە، زۆر کەس هەیە لە پێناو بەرژەوەندییەکی بچووکی تایبەتیدا، یان بە تاکە وشەیەکی نەشیاو، لە دەستی دەدات و جارێکی دیکە،

بۆی ناگەڕێتەوە.

دڵ:

– دڵ، پارچە گۆشتێکی زۆر جوان و نەرم و نیانە، بەڵام کاتێک کە ڕەش دەبێ، لە ناو سینەی هەندێک کەسدا، دەبێتە بەرد. هەر ئەوەشە کە، سۆز و خۆشەویستیی و وەفا، کەمدەبێتەوە.

باشترین هاوڕێ:

–١. پارێزگاریت لێبکات (شەڕت بۆ بکات)٢. ڕێزت لێبگرێت ٣. تێکەڵ بەتۆ بێ ٤. هانت بدات ٥. شیاویی تۆ بێ، ٦. لەگەڵتدا بوەستێ.

گەشبیین و ڕەشبیین:

– ئەوانەی کە گەشبیینن و دڵیان گەورەیە، لە ناخۆشترین شوێن و لە ناخۆشترین ژیاندا، بە خۆشترین شێوە ژیان بەسەردەبەن. بەڵام... ئەوانەی کە ڕەشبیینن و بە نائومێدییەوە سەیری ژیان دەکەن، ئەگەر هەموو سەروەتی دنیا، لە دەست ئەواندا بێ، هەر بە هەژاریی و خەمناکیی دەژیین.

باوەڕ:

– هەرشتێک دەیڵێیت، سەرەتا دەبێ خۆت باوەڕت پێی هەبێت.

لافاویی گەل

– لافاوی گەل، ئەو لافاوە ترسناکەیە، کە عەڕشی زۆرداران، دەلەرزێنێ و تێکدەڕوخێنێ.

خۆشەویستیی

– خۆشەویستیی، ژیان دروست دەکا، ژیان، مرۆڤ دروست دەکا، مرۆڤیش جیهان دەڕازێنێتەوە، بەڵام ئەگەر خۆشەویستیی نەبێ، نە ژیان، نە مرۆڤ، نە جیهان، هیچ بایەخی نابێ.

دروستکردن

– دروستکردنی یەک ملیۆن هاورێ، جێی سەرسوڕمان نییە، (معجزە) جێی سەرسوڕمان ئەوەیە کە یەک هاورێت هەبێ و لەگەڵتدا بوەستێ، لەبەرانبەر یەک ملیۆن کەس دا کە دژی تۆن.

ڕاستگۆیی:١ – ڕاست بوون لەگەڵ خەڵکدا، ٢. ڕاست بوون لەگەڵ خۆتدا، ٣. بوونی هەر شتێکی باش بۆ دەوروبەر، بەبێ چاوەڕوانیی کردن بۆ هیچ پاداشتێک، ٤. بوونی کەسێکی دیکە، کە بتوانیت متمانەی پێبکەیت.

بەدنیا هاتن

– هەمووومان یەکجار بە دنیا دێین و یەکجار ژیان بەسەردەبەین. کەوابوو هەر کارێک کە خۆشحاڵتان دەکاو بۆ خەڵکی دیکە زیانی نییە، ئەنجامی بدەن، هەروەها لەگەڵ کەسانێکدا بن، کە دەبنە هۆی خۆشحاڵیتان.

بێدەنگیی

– هەندێک جار بێدەنگیی باشترین ڕێگایە بۆ ئەوەی کەسێک تێبگەیەنی کە هەڵەی کردووە.

وشە:

– وشـە، بۆ دڵی بـەرامبـەر، وەک تیشکی خـۆر وایـە، کە بەخۆشیی لە دەم دەردەچـێ، وەک خۆر دەردەکـەوێ و ڕووناکی دەبەخشێ بەدڵ. کە بەناخۆشییش دەردەچێ، خۆری دڵ ئاوادەبێ و شەوەزەنگی بەدوادادێ.

توندوتیژیی

– تا ستەم و توندوتیژیی زیاتر بێ، تەمەنی دەسەڵات کەمتر دەبێەوە.

لەبیر خۆتیی بەرەوە

– لەبیرخۆتی بەرەوە، کە کێ ئازاری داویی لە ڕابردوودا؟ بەڵام لەبیرخۆتی مەبەوە، کەچی فێر کردوویت؟

دڵسۆزیی

– دروستکاری و دڵسۆزی، دیارییەکی گرانبەهایە، لە کەسانی کەم بەهادا، چاوەڕێی مەکە.

ئەگەر

– ئەگەر دەتـەوێ جێی متمانە بیت، دڵسۆز بە، ئەگەر دەتەوێ دڵسۆز بیت، ڕاست بە، ئەگەر دەتەوێ ڕاست بیت، خۆت بە. *

دەستپاک

– کەسی دڵسۆز و دەست پاک، هەرگیز هیچ کەس ئازار نادا، کەسی درۆزن، تەنیا خۆی ئازاری دەدا.

پۆلیس

– جوانییەکانی پۆلیس ئەو کاتە دەردەکەوێت، کە خۆی لە خوشک و براکانی، جیا ناکاتەوەو دەیانپارێزێ.

وەفا

– چونکە پێگەت زۆر بەرزە، بۆیە لەهەموو کەسێکدا بوونت نییە.

مرۆڤ

– مرۆڤ، چوار جۆری هەیە. جۆرێکیان دەزانێ، وە دەزانێ کە دەزانـێ، ئـەوە پرسیاری لێبکە؛ جۆرێکیان دەزانـێ، بەڵام نازانێ کە دەزانێ، ئەوە بیری بخەرەوە؛ جۆرێکیان نازانێ، وە دەزانێ کە نازانێ، ئەوە فێری بکە؛ جۆرێکیان نازانێ، وە نازانێ کە نازانێ، ئەوە لێی دوور بکەرەوە. (عەرەبی)

ڕاوێژ نەکردن:

– چـارەنـووس بەبێ ڕاوێـژکـردن، نـادیـارە، ئەنجامەکەشی تێداچوونە، یان پە پەشیمانییەکی زۆر.

بەخشندەیی

– بەخشندەبە، بەڵام ڕێگە مەدە بەکاربهێنرێیت، ئاشقبە، بەڵام ڕێگە بە دڵت مەدە، ناشرینت بکات، ڕاستگۆبە، بەڵام ساویلکە مەبە، گوێ لە خەڵک بگرە، بەڵام دەنگی خۆت لەدەست مەدە.

نیشتیمان

– نیشتیمانەکەم، کێ بە گیان دەتپارێزێ و کێ بازرگانیت پێوەدەکات؟!

درۆ کردن

– خەمی ئـەوەم نیە کە درۆت لەگەڵدا کـردووم، خەمی ئەوەمە کە لە ئێستاوە ناتوانم بڕوات پێبکەم.

ژن:

– (ژن) بۆیە دەوترێ ژیان، چونکە وەک خۆر، لە بەرزایی ئاسمانەوە، وزە دەبەخشێ بە زەوی و، مرۆڤ و مرۆڤایەتیش، بەرهەم دێنێ. کەوابوو، (ژن)، تەنیا هەر ژیان نییە، بەڵکو لە سەرووی ژیانیشەوەیە...

بڕیار لەسەر کەس مەدە

– هەر تاکە کەسێک لەسەر ئەو دونیایە، چیرۆکێکی هەیە، بڕیار لەسەر خەڵک مەدە، پێش ئەوەی بەچاکیی بیانناسی. کە ڕاستیەکەت بۆ دەرکەوت، لەوانەیە تووشی سەرسوڕمان بیت.

فێر کردن

– هیچ شتێک لە ژیاندا لەکۆڵمان نابێتەوە، تا ئەو شتەی کە پێویستە، فێرمان دەکا، بۆ نموونە: هەر هەڵەیەک، فێرمان دەکا کە جارێکی تر دووبـارەی نەکەینەوە، یان زیانمان لە کەسێک بینی، جارێکی تر متمانەی پێنەکەیتەوە.

وریای زمان بە

– پێش ئـەوەی قسە بکەی، تکایە زمانت بە مێشکتەوە ببەستەوە. *

ژیـان

– ژیـان بریتییە لە خۆڕاگرتن و بەرەنگار بوونەوە،

بچووک کردنەوەی کێشەکان، بروا بەخۆبوون و هەوڵدان و کۆڵنەدان، گەشبینیی و دڵخۆشیی، بۆ مانەوە و چێژ وەرگرتن لە ژیان.

دەستبەردار بوون

– کاتێک لۆمەی خەڵک دەکەی، دەستبەرداری توانای خۆت دەبیت بۆ گەورەبوون.

ئامۆژگاریی

– سێ کەس ئامۆژگاری وەرناگرن، یەکەم: گەنجێکی تازە پێگەیشتوو، دووەم: ڕۆشنبیری لەخۆبایی، سێیەم: کچی جوان. *

پێکەنین

– تاکو خۆت پێنەکەنی، چاوەڕوانی پێکەنین، لە کەس مەکە.

هەڵەکانم

– هەڵەم زۆر کردووە، ئێستاش هەڵە دەکەم، چونکە ژیان، بەبێ هەڵە نابێ. بەڵام... بەڵێنمداوە، هەڵە دووبارە نەکەمەوە.

چاوەڕێ مەبە

– ئەوەی تۆ بۆ کەست نەکرد، چاوەڕێش مەبە، کەس بۆت بکات.

ئەوەی تۆی فرۆشت

– ئەو کەسەی تۆی فرۆشت، تۆ مەیفرۆشە..... چونکە هیچ ناکات...!

چێژی بەخشیین:

– ئەگەر خێرخواز بزانێ ئەو خێرەی دەیبەخشێ، ئەکەویتە ناو دەستی خوا، پێش دەستی هەژار، ئەوکات دەیزانی چێژی بەخشیین زیاترە لە چێژی وەرگرتن.

پەیامی دڵ:

– نیگەران مەبە کاتێک، کەسێک وتەیەکی نەشیاوی لە دەم دەردەچێت. چونکە ئەو کەسە، وەک جامی ئاو، دەمێکە پڕبووە و ناکرێ لێی نەڕژێت.

پەڵەی ڕەش:

– هەرکەسێک پەند لە هەڵەو پەڵەی ڕەشی سەر ناوچاوانی خەڵک وەرنەگرێ، ڕۆژێک دێ، دەبێە پەند بۆ هەموو ئەوانەی کە، ناوچەوانیان داپۆشراوە، بە پەڵەی ڕەش....

خۆشیی و ناخۆشیی:

– چەند خۆشە کە نەیارەکان، نزیک دەبنەوە و دەبن بە دۆست، بەڵام لە هەموو شتێکیش ناخۆشتر ئەوەیە کە، دۆستەکان جێی نەیارەکان دەگرنەوە.

بینایماڵ

– بینای ماڵ چەندە بەرزبێ، کە عەقڵ لەخوارەوە بێ، هەر نزمە.

هاوڕێیەتیی

– هاوڕێیەتیی، مێشکێکە لە دوو جەستەدا.

دڵگران مەبە

– هەمیشە کەسێک هەیە ئاگای لە تۆیە، بێئەوەی تۆ بزانی.

وریای هەستت بە

– هەرگیز هەستی هەمیشەییت، مەبەخشە بە کەسێکی کاتیی.

ژنێکیی بەهێز بە

– مەبە بە ژنێک کە پێویستی بە پیاو هەبێ، ببە بە ژنێک کە پیاو پێویستی پێی هەبێ.

هاوڕێ باشەکان

– هاوڕێ باشەکان وەک ئەستێرە وان، تۆ هەمیشە نایانبینی، بەڵام دەزانی کەهەر لەوێن

زمان

– زمان، وەک مارێکی دەستەمۆ وایە، ئەگەر وریای نەبین، پێش ئەوەی زیان بە دەوروبەر بگەیەنێ، بەخۆمان دەگەیەنێ.

وتەی زل:

– هاوڕێکانت بناسە بەکردار، نەک بە وتەی زل و بریقەدار.

دەسەڵات

– دەسەڵات کە پشتی لە خەڵک کرد، بەرەو ڕووخان هەنگاو دەنێت.

دابڕان و بەیەک گەیشتن

– هیچ بەیەک گەیشتنێک، بەبێ هۆ نی یە و هیچ دابڕانێکیش، بەبێ هۆ نیە.

سێ شت تێکەڵ بە بەرنامەی ژیانت بکە:

– یەکەم: پێنووس، دووەم: دەفتەر، سێیەم: کتێب، ئەوانە، کلیلی خۆشبەختیین، ئەگەر بە جوانیی سوودیان لێوەربگیرێت و بۆ خزمەتی گشتیی بەکاربهێنرێن.

– ئەوەی لەگەڵ خەڵکدا ئاژاوە گێڕو شەڕخواز بێ، مرۆڤایەتی لەدەستدەچێت.

ناسنامە:

– ئەوانەی ناسنامەی ڕاستیی خۆیان پیشان دەدەن، شایانی باشتریین سوپاسنامەن.

توڕەیی:

– ئەوەی نەتوانێ توڕە بێ، ئاقڵ نیە، بەڵکو ئاقڵ ئەوەیە، کە نایەوێت توڕەبێ. *

ژیریی:

– ئەوەی تەنیا لە بیری تێرکردنی سکییەتی، مێشکی بە برسێتیی دەمێنێتەوە. (پەندی چینی)

ژنان

– ژنان، هۆی ڕازاندنەوەی ژیان وجیهانن، گەورەیی پیاوان، لە نرخ و بەهای ژناندایە.

هاوڕێ دڵسۆزەکان

– هاوڕێ دڵسۆزەکان، برا ڕاستەقینەکانن، بەڵام لە دایک و باوکی خۆمان نین، برای دایک و باوکییش، کاتێک دەبێە برا، کە هاوڕێ بێ.

متمانە

– هەرکاتێک متمانە لەدەست چوو، پەیوەندیش لە دەست دەچێت...

خۆپاراستن

– خۆت بپارێزە لە برینی دڵانی بریندار، چونکە برینی دڵ سەرەنجام سەرهەڵدەدا، تا دەتوانی، دڵی هیچ کەسێک تێکمەدە چونکە هەناسەیەک دنیایەک تێکدەدا. (سعدی)

چوار شت مەشکێنە

– لەژیانتدا، هیچ کاتێک چوار شت مەشکێنە: یەکەم، متمانە، دووەم، بەڵێن، سێیەم، پەیوەندی، چوارەم، دڵ، شکاندنی ئەوانە، دەنگی نییە، بەڵام ئازاری زۆرە. *

سواڵکەر

– سواڵکەر، بە مانای تەماحکارە، تەماحکاریش، بە مانای تێرنەخۆر، بۆیە هەرگیز لەکاتی پێویستییدا، لەدەرگای تەماحکار مەدە و چاوەڕێی یارمەتی لێمەکە، تەماحکار چەندە دەوڵەمەند بێ، هەر هەژارە.

جوانترین وشە

– ژن، کە جوانتریین وشەیە و بە مانای ژیانە و خوێندنگەی

مرۆڤایەتییە، زۆر جێگەی داخە کە بەڕێزەوە ناوی نەهێنرێت و لەبری ئەو وشە پیرۆزەیە، وشەی ئافرەت بەکاربێ...!بە بڕوای من ئافرەت، لە عیفریتەوە هاتوە و عیفریتیش بە مانای ناشرین...

کاڵفامیی:

– یەکێک لە نیشانەکانی کاڵفامیی مرۆڤ، ئەوەیە کە شتێک پەیوەندی بە ئەوەوە نەبێ و خۆی پێوە خەریک بکات.

ڕێزگرتن:

– مرۆڤ کاتێک دەبێ ڕێزی لێبگیرێت، کە خۆی ڕێز لە خۆی بگرێ.

خۆشحاڵیی

– یەکەم پێکهاتەی خۆشحاڵیی، خۆلادانە لە بیرکردنەوەی درێژخایەن لە ڕابردوو.

خۆشەویستیی

– خۆشەویستیی، کلیلێکی گەورەیە، بۆ کردنەوەی دەرگای خۆشبەختیی.

خۆشحاڵترین خەڵک

– خۆشحاڵترین خەڵک، پێویست نییە هەموو شتێکی باشتریینیان هەبێ. لە هەموو شتێکدا، ئەوان، باشتریین شت، دروست دەکەن، لە هەموو شتێکدا کە هەیانە.

بەندەکانی پیرەمێرد:

– کەتۆ بەخشیت و جنێویان پێدای!

– ئینجا بزانە کە تۆ مەردی خوای
– ئەگەر پیاو خراپ هات مەدحی کردی!
– ئەوسا بزانە کە تۆ نامەردی...............

خۆشحاڵ بە

– خۆشحاڵ بە، نەک لەبەر ئەوە هەموو شتێک باشە، بەڵکو لەبەر ئەوە، تۆ دەتوانی باش لە هەموو شتێکدا ببینی.

– هەر کە زانیت هاوڕێکەت دەبێ بە سێبەرت و کاتی نزیک بوونەوەت، لێت دوور دەکەوێتەوە، تۆ لێی دوور مەکەوە، بەڵام لە جێی خۆت بوەستە.

پەیوەندیی تەواو

– پەیوەندی تەواو ئەوە نییە کە تۆ هەرگیز توڕەنەبی، ناڕەحەت نەبی، وەڕەز نەبی لەگەڵ یەکتردا. گرنگ ئەوەیە بەپەلە کێشەکان چارەسەر بکەن و بگەڕێنەوە بەرەو دۆخی ئاسایی.

کەسیی ناکەس

– من هەرگیز ناڵێم بە ناکەسم کەس. بێکەسی باشترە لە کەسی ناکەس.

رووبەڕوو بوونەوە

– هەرگیز ڕووبەڕووی مار مەبەوە، چونکە ئەگەر گازیشت لێنەگرێ، لە دوورەوە ژەهرت بۆ فڕێدەدا.

– کاتێک نازانی چۆن هەستت دەرببڕی، یا بەرگری لە خۆت بکەی، لە ساتێکدا، یا حاڵەتێک، ئەوە بزانە دڵێکی بێاوانت

هەیە، فێری خراپە نەبوە لە ژیاندا.

سیاسەت

– سیاسەت، مەدالیایەکی گرانبەهایە، زۆر لەوە بەنرخترە، کە بە بەرۆکی هەموو کەسێکەوە هەڵواسرێ.

بیرکردنەوەی نارۆون:

– بیرکردنەوەی نارۆونی بەشێک لە سیاسییەکان، هەم سیاسەت و هەم نیشتیمان، ناحەز دەکا.

قبووڵکردن:

– ئەو کەسەی کە دڵ قبووڵی دەکا، زۆر جیاوازە لەگەڵ ئەو کەسەدا کە چاو قبووڵی دەکات.

پێشلێگرتن

– خۆشەویستیی زۆر و تورەیی زۆر، وەک ئاگر وان، ئەگەر زوو پێشیان لێنەگیرێ، ژیانی مرۆڤ دەسووتێنن.

چۆن خۆت دەبینی

– گرنگ ئەوە نییە کە خەڵک چۆنت دەبینێ، گرنگ ئەوەیە، چۆن خۆت دەبینی.

فێڵکردن

– مەهێڵە هەرگیز، هیچ کەسێک فێڵت لێبکات، هەروەها رێگە بە خۆشت مەدە، کە فێڵ لە هیچ کەسێک بکەی.

بیرەوەریی ناخۆش

– هەرگیز هەوڵ مەدە تۆوی بیرەوەریی ناخۆش، لەناو دڵی هیچ کەسێکدا بچێنی، چونکە زۆر جار، بیرەوەریی، دەبێە

پێناسەی مرۆڤ، بیرەوەرییەکان، چێژ دەبەخشن بە دڵ و مێشک، هەروەک زۆر جاریش، دەبنە هۆی خەم و بێزاریی....

راوێژ

– ئەوانەی ڕاوێژ بەکەس ناکەن، چێژ لە ژیانیان وەرناگرن، چونکە سەرکەوتوو نابن.

پشتگوێ خستن

– هەرگیز کەسێک پشتگوێ مەخە کە بەڕاستیی تۆی خۆشدەوێ، لەبەرئەوە ڕۆژێک بیرت دێتەوە کە مانگت بزر کردووە، کاتێک ئەستێرەکان دەژمێریت. *

خەم

– دوای هەر بزەیەک، خەمێک هەیە.

باوەڕ کردن

– خەڵک پرسیارم لێدەکات، بۆ ئەوەندە سەختە کە باوەڕ بکەی؟ منیش پرسیاریان لێدەکەم، بۆ ئەوەندە سەختە کە بەڵێن بپارێزی؟ *

فریشتەو ئاژەڵ و مرۆڤ

– خودا فریشتەی دروست کردووە و ئاژەڵیشی دروست کردووە، ئەقڵی بە فریشتە داوە، بەڵام ئارەزووی پێنەداوە، ئارەزووشی بە ئاژەڵ داوە، بەڵام ئەقڵی پێ نەداوە، بەهەمان شێوە، مرۆڤیشی دروست کردووە، هەم ئەقڵی پێداوە و هەمیش ئارەزوو، جا ئەگەر ئەقڵی بەسەر ئارەزووەکانیدا زاڵ بوو، ئەوە لە فریشتە چاکترە، بەڵام ئەگەر ئارەزووەکانی بەسەر ئەقڵیدا

زاڵ بوو ئەوە لە ئاژەڵ خراپترە. *

سەرلێشێوان

– بەهۆی دوو شت مرۆڤ تووشی سەرلێشێوان دەبێ: یەکەم بێعەقڵیی، دووەم لەخۆباییبوون، کە ئەویش هەر بەشێکە لە بێعەقڵیی.

خۆ دروستکردن:

– مرۆڤ، ئەگەر نەتوانێ خۆی دروست بکا، ناتوانێ هەرکیز، هیچ کەسێک دروست بکا.

دۆست

– دۆست بە دڵسۆزیی بەدەست دێ و، بە دڵڕەشیش، لەدەست دەچێ.

ئامانج

– بۆ گەیشتن بە هەر ئامانجێک، کردار پێویستە، نەک قسەی زۆر.

ناخ

– ناخی انسان، لەسەر نووکی زمانیدا دەردەکەوێ.

چاکە

– ئەوەی چاکە دەکا، دڵی شادە، چونکە ویژدانی ئارامە. ئەوەی خراپەش دەکا، هەمیشە نائارامە. چونکە شەرمەزاری ویژدانە.

کردەوە

– من بڕوام بە کردەوەی کەمە، نەک قسەی زۆر.

هەرچی بچێنرێت، هەر ئەو دەدروێتەوە:

ڕووداوەکان

– ڕووداوە نالەبارەکانی ڕابردوو، دەبنە هۆی ئازارو کارەسات، بۆ داهاتوو.

وریا بە لە هەڵبژاردن:

نزیکبوونەوە

– لە هەرکەسێک نزیک بیتەوە، وەک ئەو سەیرت دەکرێ.

خۆر

– کە خۆر گەیشتە ناوەڕاستی ئاسمان، هەموو کەس دەیبینێ.

ناڕاست – کەسێک نەتوانێ، ڕاست و ڕەوان بێ، دوور بێ باشترە، نەک هۆی شێوان بێ.

خۆشەویستیی

– خۆشەویستیی، وەک سوتانی مۆم وایە لە تاریکییدا، ناشاردرێتەوە.

ئاشکرا کردن

– ئەو دوژمنە بە دۆست بزانە کە عەیبەکانت ئاشکرا دەکا. ئەو دۆستەش بە دوژمن بزانە، کە عەیبەکانت دەپۆشێ. (سعدی)

پەیوەندیی ڕۆحیی:

– بەنرخترین شت لەنێوان مرۆڤەکاندا، پەیوەندی ڕۆحییە. ئەگەر ئەو پەیوەندیە ڕۆحییە نەما، جگە لە خۆ فریودان، هیچی

تر بوونی نییە.

نزیک کەوتنەوە لە سیاسەت

– نزیک کەوتنەوە لە سیاسەت، دوورکەوتنەوەیە لە خەڵک.

دڵگۆڕان:

– کاتێک کە دڵ دەگۆڕێ، تەنیا دڵە کە هەستی پێدەکات.

گوماناویی:

– ناحەزیی مرۆڤ، لە شێوەو ڕوخساریدا نیە، بەڵکو لەوەدایە کە، وەک کەسێکی گوماناویی، سەیری بکرێ و جێی متمانەی خەڵک نەبێ.

بانگەشە بۆ رابردوو

– بانگەشە بۆ ڕابردوو مەکە، چونکە ڕۆیشت، هەوڵ بۆ ئێستا بدە و پلان بۆ داهاتوو دابنێ.

– ڕابردوو لەبیرکەو، هەنگاو بنێ بۆ داهاتوو.

جوانی سروشت:

– ئەگەر یەکێک وەک تۆ بیری نەکردەوە، ئەگەر یەکێک نەگونجاو بوو، ئەگەر یەکێک دوورە پەرێز بوو، ئەگەر یەکێک قسەی ڕەق بوو، هیچ دڵگیر مەبە. چونکە جوانیی سروشت، لە جیاوازیی دایە و نابێ هەموو کەسێک وەک یەک بێ.

باجیی بێوەفایی

– مرۆڤ، زووتر باجی بێوەفایی دەدا، تا لە بێباوەڕیی، چونکە باوەڕ تایبەتە بە یەک کەس، بەڵام وەفا، تایبەتە بە زۆر کەس.

باڵندەی زیرەک:

- باڵندەی زیرەک، بە دەنوک بە تەڵەوە دەبێ.

پەڵەی رەش

– بچووکترین بیرەوەریی ناخۆش، گەورەترین پەڵەی ڕەشە، کە لەسەر پەڕەی دڵ دەمێنێتەوە.

قسەکردنیی کەم

– هاوڕێیەتیی بەردەوام، لە قسەکردنی کەمدایە.

دوورکەوتنەوە

– نزیک کەوتنەوە لە هەندێک کەس، دوور کەوتنەوەویە لە زۆر کەس.

بۆ گەیشتن بە ئامانج

– بۆ گەیشتنت بە ئامانج، ئەو سێ شتانەت لەبیر نەچێت:١/ دوێنێ لەبیرکە، ٢/ بیر لەمڕۆ بکەوە، پلان دابنێ بۆ بەیانی.

دەستپێکردنیی ژیان

– ژیان لەو شوێنەوە دەست پێدەکا، کە ڕابردوو لە بیر دەکرێ.

خۆشەویستیی مرۆڤ

– خۆشەویستیی مرۆڤ، لە ژێر زمانیدایە، زمان، خۆشەویستیی دەپارێزێ، هەر زمانیشە کە، خۆشەویستیی ناهێڵێ.

کاتێک کە تەنیام

– کاتێک بەتەنیام، بیر دەکەمەوە، کاتێک بیر دەکەمەوە، لە

بیرم دەمێنێ، کاتێک لە بیرم دەمێنێ، هەست بە ئازار دەکەم، کاتێک هەست بە ئازار دەکەم، دەگریم، کاتێک دەگریم، ناتوانم بوەستم. *

کڕین و فرۆشتن

– یەک شت هەیە کڕین و فرۆشتنی لەسەر نی یە، نە هەرگیز بیفرۆشە، نە هەرگیز بیکڕە، ئەویش کە خۆشەویستییە، چونکە وەک دیاری وایە و نرخی دیار نی یە، هەرکاتێک بازرگانیی پێوەکرا، مانای خۆی لەدەست دەدا.

پەرۆشیی

– ئەوانەی بە پەرۆشترن، دڵسۆزترن، ئەوانەی دڵسۆزترن، خەمخۆرترن، ئەوانەی کە خەمخۆرترن، بە سوودترن.

دوور کەوتنەوە

– هەرگیز لە خۆتان دوور مەکەونەوە، بۆ نزیکتر بوونەوە لە کەسێکی دیکە.*

جوانترین کەسەکان

– جوانترین کەسەکان، ئەوانەن کە ئەرکەکانیان جێبەجێدەکەن... ناشرینترین کەسەکانیش، ئەوانەن کە بیرەوەریی ناخۆش، لەدڵی خەڵکدا دروست دەکەن. *

ڕاستیی

– ئازارم بدە بە ڕاستیی، بەڵام هەرگیز...ئاسوودەم مەکە بە درۆ.*

هاوڕێ

– هاوڕێ: بەدەستهێنانی هاوڕێی دڵسۆز، زۆر ئەستەمە، بەڵام....لەدەستدانی، زۆر ئاسانە!

مێژووی جوان

– مێژووی جوان، بە کرداری جوان بەدەست دێ، نەک بە زۆرەملێ.

زانست

– زانست بۆ چییە؟ بۆ ئەوەیە خۆت خۆشبوێت، چونکە ئەگەر خۆت خۆشنەوێت، ناتوانی هیچ کەسێکت خۆشبوێت.

خەڵکیی بەهۆش

– خۆشحاڵی لەناو خەڵکی بەهۆشدا، کەمتریین شتە.

ژیان

– ژیان پەیوەستە بە ئەوانە کە دەژیین. هەرکەسێکیش بژییت، دەبێ ئامادەبێ بۆ گۆڕانکاری لەژیاندا.

بەخشین

– ببەخشە، بەڵام ڕێگە مەدە بەکاربهێنرێی، خۆشەویستیی بکە، بەڵام شتی نابەجێ مەکە، متمانەت هەبێ، بەڵام خۆشباوەڕ مەبە، گوێ لەخەڵکی تر بگرە، بەڵام دەنگی خۆت بزر مەکە.

تامکردنی قسە

– بۆ دڵنیابوون لە هەڵە کردن، پێش فرێدانی قسەکانت بۆ دەرەوە، تامیان بکە.

ئازاردانیش سوودی هەیە:

– گرنگ ئەوە نیە کە کێ چەندە دەبێتە هۆی ئازاردانی دڵ و مێشکت، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کە چەندە سوود وەردەگری لەو ئازاردانە.

دەربڕینی وشە

– با وریای دەربڕینی وشە بین. چونکە پێش دەربڕیین، زۆر بچووکە و بە ئاسانیی لەدەم دەردەچێ، بەڵام دوای دەرچوون، ئەوەندە گەورە دەبێ، کە بەهیچ شێوەیەک ناگەڕێتەوە شوێنی خۆی.

لەبیرت بێت

– لە بیرت بێ هەرکات بە لوتکە گەیشتیت هاوکات لە تەنیشت دۆڵێکی قوڵدا وەستاویت. *

تێگەشتن:

– بۆ ئەوەی باش تێبگەی، جوان گوێ بگرە، بۆ ئەوەی خەڵک بناسی، زۆر بگەڕێ.

بێفێڵی

– هەر کەسێک کە ڕاست و بێ فێڵە، هاوبەشیی ژیانی خەڵکە.

بەرپرسیاریی

– ئەگەر مەسئولیەت وەک خزمەتکار حیسابی بۆ بکرێ، کارێکی زۆر پیرۆزە و بۆ ئەوە دەبێ، شانازی پێوەبکرێ، جگە لەوە، من پێموایە مرۆڤ، بە هیچ شێوەیەک نابێ خزمەتکار بێ.

بەڵام ئەگەر یەکێک هەر حەزی لە خزمەتکاریی بێ، خزمەتکاری ئاغا بێ، باشترە لەوە کە خزمەتکاری، خزمەتکاری ئاغا بێ.

تورەیی

– تورەیی، وەک لەناو دەست گرتنی پۆلوویەک (پشکۆ) وایە کە، کەسێک بە نیاز بێت لە کەسێکی دیکەی بگرێت. کە لە ئەنجامدا، هەر خۆی کەسی یەکەمە، دەستی دەسووتێ. *

ماندوویی:

– کاتێک کە مێشک ماندوو دەبێ، هەڵەی بیرکردنەوە دروست دەبێ، هەڵەی نوسین دروست دەبێ، هەروەها، شێوازی هەڵس و کەوتیش، تەواو تێکدەچێ.

کردار:

پیاو بە کردارو زێڕیش بە ئاگر تاقی بکەرەوە.

چەند وتەیەکی جوان:

– لە توێژەرێکی کۆمەڵایەتییەوە، کە تەمەنی منداڵی، دابەشدەکات بەسەر سێ شەشیدا: شەشی یەکەم، منداڵ دەبێ خۆشەویستیی زۆری پێبدرێ و لەباوەش بکرێ و خواردنی پێبدرێ. شەشی دووەم، دەبێ فێر بکرێ و ئامۆژگاریی بکرێ. شەشی سێیەم، کە دەورانی هەرزەکارییە، پێویستە لەگەڵیدا، نەرم و نیان و هاوڕێ بی.

گەندەڵیی:

وشەی گەندەڵیی، پەڵەیەکی ڕەشە، لە هەرکەسێکدا دەرکەوێ، بۆ هەمیشە دەمێنێتەوە.

چیرۆکەکانی ژیان:

– چیرۆکەکانی ژیــان، رووداوەکــانــی ڕابــردوون، ڕووداوەکانیش، یان خۆشبوون یان ناخۆش، خۆشییەکان ناگەڕێنەوە و ناخۆشیەکانیش، دەبنە هۆی ئازارو چەندە بیریان لێ بکرێتەوە، ئازارەکان زیاتر دەبن و برینەکان، زیاتر دەکولێنەوە....

هەڵە:

– هەڵە، شتێکی سروشتییە و هەموو کەسێک دەیکا، بەڵام لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر، جیاوازی هەیە، نەزان دەیکا و زاناش هەر دەیکا، هەڵەی نەزان ئاساییە و لێی ناگیرێ، بەڵام....هەڵەی زانا، قورسترە و، سروشتی ژیان دەگۆڕێ.

لۆمە کردن

– نەشیاوترین شت، لۆمە کردنە.

– یەکێک لە جیاوازییەکانی مرۆڤ، لەگەڵ خوادا ئەوەیە کە مرۆڤ هەموو چاکەکان بەهۆی خراپەیەک لە بیر دەکات، بەڵام خوا هەموو خراپەکان بەهۆی چاکەیەک لەبیر دەکا

روو تاڵیی

– کە خۆت ڕووت تاڵە لەگەڵ خەڵکدا، چۆن چاوەڕێی بزەی شیرین دەکەی؟!

ژیانیی هاوبەش

– ژیانی هاوبەش، ئاواتی هەموانە.

وشە:

– هەر وشەیەک کە دەنوسرێ، تا لە ناخدا جوان نەکرێ، لەسەر کاغەز، جوان نابێ.

دڵەکان

– هەموو دڵێک جوانە. بەڵام گرنگ ئەوەیە کە، چی تێدایە؟

ژنی ڕاستەقینە:

– ژنی ڕاستەقینە، پوڵ و پارەی بەلاوە گرنگ نییە، چونکە خۆی دەزانێ کە عەشقی ئەو، بە پارە بەراورد ناکرێت.

– ئەو شتانەی لە بایەخی مرۆڤ کەم دەکەنەوە:

زمان لووسی، زۆر گوتن، بەرژەوەندی پارێزیی، ئیرەیی بردن، نهێنی نەپاراستن، درۆ کردن، دەنگ بەرزکردنەوە، شەڕخوازی، بێوەفایی، قسە هێنان و بردن، هەروەها نائەمینیی و بێ متمانەیی.

دوو ڕوویی:

– ئەوەی کە ڕێگرە لەبەرە و پێشچوونی سەرجەم سەرکەوتنەکان و پیرۆزییەکان، تەنیا دوو ڕووییە و هیچی تر.. خۆزگە ئەو (لەکە) ناشیرینە، لەناو کۆمەڵگادا، ئاسەواری نەمابایە...

هەڕەشە

– کاتێک هەڕەشە لە کەسێک دەەکەی، لەوانەیە خۆت هیچ نەکەی، بەڵام چاوەڕێبە، کەسێکیتر دەیکات و تۆ باجەکەی دەدەی.

چاوەڕێ

– چاوەڕێی هیچ چاکەیەک مەبە لە خەڵکی خراپ. چاوەڕێی پیاوەتی مەبە لە ناپیاو. چاوەڕێی ڕاستی مەبە لە درۆزن. چاوەڕێی وەفا مەبە لە بێوەفا. چاوەڕێی بەزەیی مەبە لە بێویژدان. چاوەڕێی فێربوون مەبە لە نەزان. چاوەڕێی هیچ شتێکی گەورە مەبە، لە خەڵکی بچووک.

جوانیی مرۆڤ

– جوانیی مرۆڤ، لە وەفادارییدایە.

خۆناسیین:

– کێشەی سەرەکی ئێمەی مرۆڤ، خۆنەناسیینە، ئەگەر هەموومان، هەرکەسە و وەک خۆی، خۆی بناسێ، ژیان ڕێچکەی خۆی دەگرێت و جیهانێکی تەندروست دێتە ئاراوە.

هاوکاریی:

– کاتێک کەسێک داوای هاوکاریت لێدەکات و لەدەستت دێ، هەوڵبدە نائومێدی نەکەی.... چونکە تۆش مرۆڤی و ڕۆژێک دێ، داوای هاوکاریی لە کەسێک بکەی... دڵنیابە... تۆ! هەڵس و کەوتت چۆن بێ، هەر ئەوە دەبینیەوە...

سەرکردە:

– سەرکردەکان، کاتێک جوانن، کە ماوەی دەسەڵاتەکەیان دیارە و لە ماوە دیاریکراوەشدا، خزمەت دەکەن و خیانەتیش لە خاک و خەڵک ناکەن.

بەشێک لە مرۆڤەکان،

– بەوشێوەیە لە ژیان دەڕوانن کە خۆیان مەبەستیانە.

بێخەم

– زۆر کەمن، ئەوانەی کە بێخەمن، تەنیا خەمن، ئەوانەی زۆر بێخەمن.

هەڵگریی راز

– کەسێک هەڵگریی ڕازیی کەس نەبێ، دۆستی کەس نییە و هیوات پێی نەبێ.

بیستنیی درۆیەکان

– پێمخۆشە درۆیەکان ببیستم، کاتێک ڕاستییەکان دەزانم...!

فرمێسکەکان

– هیچ کەس ئاگای لە فرمێسکەکانی تۆ نییە، هیچ کەس ئاگای لە خەمەکانی تۆ نییە، هیچ کەس ئاگای لە ئازارەکانی تۆ نییە، بەڵام هەموو کەس ئاگای لە هەڵەکانی تۆیە!

باوەڕ:

– شتێک بڵێ کە خۆت باوەڕت پێی هەبێ، شتێک بنووسە، کە ڕابردووت جوانتر بکات.*

چاکە:

– ئەگەر لە تواناتدا بێ، لە نزیکترین کاتدا، چاکە بکە. لەوانەیە سبەی بمری و فریای ئەو هەلە زێڕینە نەکەوی. ژیان زۆر کورتە، بە دڵپاکی و خۆشەویستی بیڕازێنەوە.

حەزیی جەستە

– حەزی جەستە، خۆشەویستیی لە سێدارە دەدا. بۆیە خۆشەویستیی، لێرەدا سەرکەوتوو نابێ.*

مار

– مار، کە باڵی پێ بدرێ، مەلەکان ماتەمینیی ڕادەگەیەنن.

لەگەڵ هەموو ئەوانەدا:

– دەوڵەمەندیی و هەژاریی، جوانیی و ناحەزیی، بەرزیی و نزمیی، گەنجیی و پیریی، زانیین و نەزانیین، ئەگەر کەسێکی خاوەن ئیرادە و خۆڕاگر نەبی، ناتوانی هەرگیز، کەسێکی سەرکەوتوو بی.

جوانیی و پوختیی

– جوانیی و پوختیی، تەنیا خۆی لە چوارچێوەی شێوەی دەرەوەی مرۆڤ دا نابینێتەوە، بەڵکو، پوختیی لەناخی مرۆڤدایە ئەوانەش: زمان، ڕەفتار، وشەکان، دڵ، مێشک، هەروەها ڕێزگرتنی بەرامبەر، ئەگەر مۆری پەنجە، باری کەسێتیی بسەلمێنێ، ئەوا مۆری زمان، بەرهەمی پەروەردەکردن و بەرزیی ڕەفتار، دەسەلمێنێ، کەوابوو: با وشەکان، ئاسەوارێکی جوان بخوڵقێنن لەناو دڵی مرۆڤەکاندا.

گۆڕانکاریی:

– هەموو شتێک کە گۆڕانکاریی تێدادەکرێ، جوانتر دەبێ، جگە لە هاوڕێ، کە هەر لە بەرگی خۆیدا جوانە و هەر جوانتریش دەبێ.

بەسەربەرزیی مردن

– بە سەربەرزیی مردن، نەک تەنیا بە دەوڵەمەندیی ژیان.

عەقڵ و تەمەن:

– عەقڵ و تەمەن کە بەیەکەوە گەورە بن، نرخی هەردوکیان هەر بەرەو بەرزیی دەچێ، بەڵام کە عەقڵ لە خوارەوەی تەمەن بێ، نە عەقڵیش و نە تەمەنیش، هیچ سوودیان نابێ.

زمان:

– زمان پارچە گۆشتێکی نەرم و بێ ئیسقانە، دەتوانرێ وەک چارەسەر بەکارهێنرێ، بۆ لابردنی ئازاری دڵە شکاوەکان، دەشتوانرێ وەک نەشتەر بەکاربهێنرێ بۆ بریندارکردنی دڵە ئارام و بێگەردەکان.

دوپشک

– تاکە، گیانلەبەرێک کە هەرگیز دەستەمۆ نابێ، دوپشکە، ئەگەر دەستەمۆش بێ، بێچارە لە پێوەدان زیاتر هیچی دیکە نازانێت......

سێ شت مرۆڤ بەدناو دەکا:

– یەکەم: درۆ، دووەم: زۆر بلێیی، سێیەم: هاوڕێی خراپ، سێ شت مرۆڤ بەختەوەر دەکا: یەکەم: هاوخەمیی خەمەکانی خەڵک، دووەم: هاوخۆشیی خۆشییەکانی خەڵک، سێیەم: بە ڕۆبەزەیی و ویژدانێکی ئاسوودە.

– سێ شت مرۆڤ خۆشەویست دەکا: یەکەم: ڕووخۆشیی،

دووەم: نیەت پاکیی، سێیەم: ئەمانەت پارێزیی.

– سێ شت مرۆڤ ناشیرین دەکات: یەکەم: لاساریی، دووەم: فشەکردن، سێیەم: خۆبەزۆرگریی.

چوار هەنگاوی ئاسان:

– له چوار هەنگاوی ئاساندا، ژیانت ژەهراویی دەبێ: ئەو چوار هەنگاوانە، لەهەر کەسێکدا بوونیان هەبێ، وازی لێبێنە و با بڕوات، یەکەم: کەسێک کە درۆت لەگەڵدا دەکات، دووەم: کەسێک کە ڕێزت ناگرێت، سێیەم: کەسێک کە بەکارت دێنێ، چوارەم: کەسێک کە نرخت دادەبەزێنێ.

خۆرکەی نەهێشتنی متمانە، بە هاوڕێ:

– قسەی ڕەق، قسەی نەشیاو، بەکەم گرتن، بە نەزان سەیر کردن.

ڕازییبوون:

– ڕازییبە بەوەی کە هەتە، چونکە ناتوانی بە هەموو شتێک بگەی، ئەگەر پێشی گەیشتی، لەکۆتاییدا، تێیدا بزر دەبی و سوودی لێ نابینی.

جوان و ناشیرین

– چاوێک کە جوان و ناشیرین نەبینێ، چاوێک کە چاک و خراپ نەبینێ، چاوێک خراپ بە چاک و چاکیش هەر بە خراپ ببینێ، ئەو چاوە بۆچی باشە؟باشتر وایە کە بڵێم: یاخوا ئەو چاوە، هەرگیز نەبینێ.

وتوویژ

– لەکاتی وتوویژدا، زۆر ئارام بە، گوێ لە بەرامبەرەکەت بگرە و هێرش مەکە، بەدەنگی بەرزیش قسە مەکە، چونکە لەبەر دەنگی خۆت، لەبەرامبەرەکەت تێناگەی.

دەنگیی بەرز

– کاتێک بە دەنگی بەرز دەدوێی، تەنیا دەنگت دەبیستری، بەڵام کە بە ئارامی دەدوێی، باشتر گوێت لێدەگیری.

ماڵی دڵ:

– دەرگای ماڵی دڵ بۆ کەسێک بکەوە، کە بەشوێنی حەسانەوەی خۆی بزانێ.

بەئاسانیی گرتن

– ژیان بە ئاسانیی بگری، دنیا هەمووی هی تۆیە.

هیوا

– هەمیشە بە هیوا بە و مەوەستە، کاروانی ژیان بەردەوامە.

مرۆڤ:

– هیچ شتێک نابێتە هۆی جوانکردنی مرۆڤ، بەڵکو ئەوە مرۆڤە کە، جوانی دەبەخشێ بە هەموو شتێک.

زیرەکیی:

– زیرەکیی، لە زۆر قسەکردندا نییە، بەڵکو لە چۆن قسەکردندایە.

جوانیی مرۆڤ:

– جوانیی مرۆڤ، لە نرخ و ڕێزگرتندایە. هەرکاتێک هەستی کرد لە نرخ و خۆشەویستیی، کەمدەبێتەوە، پێویستە بە خۆی و کەم و کورتییەکانیدا بچێتەوە. ئەگەر ئەوە نەکا، کەسایەتیی، دەکەوێتە ژێر پرسیار و نابێ چاوەڕێی داهاتوویەکی گەش بکا.

کردار:

– کردار، مرۆڤ دەناسێنێ، نەک قسەی گەورە... ئەوانەی کە، پاڵەوانی قسەکردنن، لە کردار، شتێکیترن...

– ساغ لە دنیادا نەماوە، گەر قسەی ساغت دەوێ، بێ هەزارت پێ نیشاندەم، گەر قوڕمساغت دەوێ. *

– حزبی بێ جەماوەر، وەک داری بێ گەڵا وایە.

شکاندن

– بەردێکی بێ نرخ دەتوانێ قاپێکی زێڕ بشکێنێ، بەڵام نرخی بەردەکە زیاد ناکا و لە نرخی زێڕەکەش کەمنابێتەوە. (سعدی)

ئومێد:

– ئەگەر خودا لە پشتت بێ، هەموو دونیا لە دژت بێ، هیچ پیلانێک سەرناگرێ.... بۆیە هەردەم ئومێدت بێ.

کامڵ بوون:

– مرۆڤ تا لەکەم و کوڕییەکانی خۆی تێنەگا، نابێ بە کەسێکی لێهاتوو و کامڵ.

شێرپەنجە و برینی زمان:

– جیاوازیی لە نێوان شێرپەنجە و برینی زمان دا، ئەوەیە کە، شێرپەنجە بێ چارەسەر نییە، بەڵام...برینی زمان، لەهەر هەناسەدانێکدا، تازە دەبێتەوە.

– ئەو شتانەی کە نابێ بکرێن:

بێ ڕێزییکردن بە کەسانێک کە تەمەنیان بەرزە، بەهانە گرتن بە خەڵک، بەبێ هۆ، شکاندنی دڵی بەرامبەر بۆ تەمەنێک، لەگەڵ هەموو کەسێکدا قسەکردن، وەک یەک، دڵخۆشبوون، بە بەکەم گرتنی بەرامبەر، بڕوا نەبوون بە گۆڕانکاری لە کەسانێکدا، بە نەزان سەیر کردنی خەڵک، وەک ڕابردوو....

مرۆڤ و جوانیی:

– ئەگەر مرۆڤ هەستی بەو جوانییە کردبایە کە خوای گەورە پێی بەخشیوە، بەردەوام دەستەکانی بەرز دەکردەوە بەرەو ئاسمان و سوپاس گوزاری خۆی دەردەبڕی.

هاوڕێ:

– دۆزینەوەی هاوڕێیەکی باش، دۆزینەوەی گەورەترین گەنجینەیە. ئەگەرچی هاوڕێی باش، بەراورد ناکرێ بە هیچ شتێکی بەنرخ.

سێ دەرد دەرمانیان نییە:

– بێعەقڵیی، پیریی، مردن.

سعدی دەڵێ:

– دوو شت پێچەوانەی ئەقڵە: قسە کردن لە کاتی

بێدەنگییدا، هەروەها بێدەنگیی لەکاتی قسەکردندا.

خۆریی متمانە

– هەرکاتێک خۆری متمانە ئاوابوو، دڵت بە داهاتوو خۆش نەبێ.

ئەوە داوا بکە کە دەبێت

– پرسیارێک بکە، بۆ وەڵامدانەوە بێ، داوایەک بکە، بۆ قبووڵکردن بێ.

دوو شت زۆر گرنگن لە ژیاندا:

- یەکەم/ ڕاست بوون لەگەڵ ویژدانی خۆماندا، بۆ ئەوەی ڕێگەی چەوت نەگرین، دووەم/ گوێ لە هەستی دڵمان بگرین، بۆ ئەوەی هەست بە ئازاری دڵەکان بکەین.

مرۆڤ بوون

– مرۆڤ بوون دینێکی تایبەتی نییە. هەر ئەوەندە کە لەناو خەڵکداین و بە(زمان) هیچ کەسێک بریندار نەکەین، درۆ نەکەین، فێڵ لەکەس نەکەین، دڵی هیچ کەس نەشکێنین، ڕاستیی نەکەین بە ناڕاستیی، واتە مرۆڤین.

وڵات

– وڵات بەڕێوەبردن، وەک ماڵ بەڕێوەبردن وایە، پیاوێک کە نەتوانێ ماڵ بەڕێوەبەرێت، پێویست ناکا، هاوسەرگیریی بکات، کە هاوسەرگیرییش بکات، پێویست نییە منداڵی هەبێ، کەسێکیش نەتوانێ وڵات بەڕێوەبەرێت، پێویست ناکات هیچ بەڵێنێک بە خەڵک بدات، چونکە خەڵک ژیانی دەوێت و ژیانیش، توانای دەوێت.

کاتێک

– کاتێک کە ڕۆح دەخرێتە ناو جەستەی تۆ، لەناو(سکی) ژنێکدای، کاتێک کە دەگریەی، لەناو(باوەشی) ژنێکدای، کاتێک کە ئاشق دەبی، لەناو (دڵی) ژنێکدای، ژن ئەمانەتە، نەک بیرێزیکردن بەو. ❊

ئومێد

– ئومێد، مرۆڤ بەهێز دەکا، هەروەک خەم و پەژارە، مرۆڤ لاواز دەکا و ژیان ئاڵۆز دەکا.

هەموو خۆشەویستیی خۆت

– هەموو خۆشەویستیی خۆت بەیەکجار بۆ هاوڕێکەت دەرمەخە، لەبەر ئەوە هەرکاتێک کەمێک گۆڕانی بەدیکرد، تۆی وەک دوژمن دێتە بەرچاو.❊

قسەیەک بکە

– هەمیشە قسەیەک بکە، کە بتوانی بینووسیت، شتێک بنووسە، کە بتوانی واژۆی بکەی، شتێک واژۆ بکە، کە بتوانی لە دواوەی بوەستی. ❊

بەدەستهاتن

– بەهۆی خۆشەویستیی، هەموو شتێک بەدەست دێت، بەڵام....هیچ شتێک ناتوانێ خۆشەویستیی بەدەست بێنێ.

ڕاستکردنەوە

– هەرکەسێک هەڵەیەکم بۆ ڕاستکاتەوە، ژیانێکی تازەم پێدەداتەوە.

– ئەگەر شاد بووی، هێواش پێبکەنە، تا خەم خەبەری نەبێتەوە، کە غەمگینیش بووی، ئارام بگرە، تا شادی نائومێد نەبێ.*

خۆش ژیان

– ئەگەر دەتـەوێ خۆش بژیت، ڕێگا بە هیچ کەسێک مەدە ڕێگای ژیانت لێ بگۆڕێت، زۆر کەس وەک دڵسۆز خۆی پێشاندەدا، بەڵام گورگە و لەناو پێستی مەڕدا خۆی دەردەخا.

مرۆڤ و ئاژەڵ:

– جیاوازیی لە نێوان مرۆڤ و ئـاژەڵ دا: ئاژەڵەکان، یان بێ زیانن، یان زیان بەخشن، بێ زیانەکان، بێمەترسیین، لەهەر شوینێک بیانبینی، لێیان ناترسی. زیانبەخشەکانیش مەترسیدارن، لەهەر شوێنێک بیانبینی، خۆتیان لێ دەپارێزی. بەڵام.... مرۆڤ، بوونەوەرێکە، هەرگیز ناناسرێ....!

ڕاست بە:

– ئەگەر ڕاست بیت، تۆ دەبیت بە بەشێکی دانەبڕاو لە کۆمەڵگا. بەڵام... ئەگەر ڕاست نەبیت، دادەبڕێی لە هەموو کەس و بۆ هەمیشە تەنیا دەمێنیتەوە.

مەیدانیی کردار

– لە مەیدانی کرداردا، خەڵکت بۆ دەردەکەوێ.

گەورەیی، خەرجی دەوێ:

– کەسێک کە هەوڵی گەورەیی بـدات، بـەڵام... خۆی لەناوەڕۆکی ئەو پەندە بەنرخە بدزێتەوە، با هەرگیز لە فکری

گەورەییدا نەبێ. (سعدی)

چاوەڕوانیی

– چاوەڕوانی ئەو کەسە بکەی کە خۆشتدەوێ، لەگەڵ ئەو کەسەدا بیت کە خۆشتدەوێ، بۆ هەمیشە دەمێنیەوە.

کەوتن

– ئەوەندە کەوتم و کەوتم و کەوتمەوە لە ژیانمدا، هەر ئەوە بوو کە سەرکەوتم. *

سەرەتا و کۆتایی:

– لەو نێوانەدا، تەنها خۆت بە و بەس.

لەدەستدان

– بەهۆی بوونی دڕکێک، سەدان گوڵ لەدەست مەدە.

جوان و ناجوان:

– ڕێبازی جوان، کەسەکان جوان دەکا. بەڵام زۆر جار، کەسەکانن کە، ڕێبازی جوان، ناجوان دەکەن.

خوێندنەوە

– باشترین هاوڕێ لە ژیاندا ئەو کەسەیە، بەبێ وشە بتخوێنێتەوە، بەبێ قسە لێت تێبگات، بەبێ بەرامبەر تۆی خۆشبوێ.

تێکدان:

– تەنیا ئەوانەی کە، لەڕووی کەسایەتیی و کۆمەڵایەتیی دابڕاون و داڕماون، هەر ئەوانە هەوڵی تێکدانی ژیانی ئاسایی خەڵکیتر دەدەن.

شایستە

– تۆ شایستەی ئـەوەی کە لەگەڵ کەسێکدا بیت کە خۆشحاڵت بکا، لەگەڵ کەسێکدا کە ژیانت ئاڵۆز نەکا، لەگەڵ کەسێکدا کە ئازارت نەدا.

باسیی خۆت مەکە

–هەرگیز باسی خۆت مەکە، چونکە هاوڕێکانت پێویستیان پێی نیە. نەیارەکانیشت باوەڕت پێناکەن.

– لەکاتی دڵ توندیدا، ئازاو نەترس بە.

بێئەزموون:

– هـەرزەکارێکی سـادە و کـەم تـەمـەن، عاقڵترە لە کەسێکی، بێئەزموونی زۆر تەمەن.

تێنەگەیشتن:

– تێنەگەیشتن زەلکاوێکە، کە مرۆڤ تێیدا نقووم دەبێ و ڕزگاری نابێ.

باس لەشتێک مەکە

– هەرگیز باس لە شتێک مەکە، کە پەیوەندی بە تۆوە نییە، لە توانای تۆدا نییە، لە تۆ نزیک نییە، هەروەها، بەبێ تۆ، چارەسەر دەکرێ.

کۆبوونەوە:

– لەڕوانگەی هەندێک کەسـەوە، کۆبـوونـەوە، مانای دوور کەوتنەوە، گفتوگۆ کـردن، مانای شـەڕکردن، ڕەخنە گرتن، مانای بێڕێزییکردن، بەڕێزەوە قسە کردن، بێڕێز تیژتر

و هارترکردن.....!

چۆن دەستکەوێت

– چۆن دەست کەوێ و ڕێزت هەبێ، نەک چەند دەست کەوێ و زۆرت هەبێ.

ڕابردوو:

– ڕێگە مەدە تاریکیی ڕابردوو، پێشگیری لە ڕووناکی ئێستات بکا، ئەوەی کە بوو، بوو...

ئاسوودەیی:

– ئاسووودەیی خۆت، لە ئاسوودەیی خەڵکدا ببینە.

خوێندنەوە و سەفەر:

– بۆ بەدەست هێنانی ئەزموون، کورتە سەفەرێک، بەسوود ترە لە خوێندنەوەی چەند کتێب.

ڕووداوە ناشیرینەکان

– ڕووداوە ناشرینەکان، ڕووداوە ناشریرینترەکان دێننەوە بیر.

ئەستەم

– زۆر ئەستەمە تێگەیاندنی وشەیەک بە کەسێک، کە بەرژەوەندی لە تێگەیشتنی دانەبێ.

ئاژاوەگێڕ

– ئەوەی لەگەڵ خەڵکدا ئاژاوە گێڕ و شەڕخواز بێ، مرۆڤایەتیی لەدەستدەچێ.

هەموو کەسێک بناسە

– هەموو کەسێک بناسە، بەڵام ڕازی دڵت لەلای هیچ کەسێک مەڵێ..... هەموو کەسێکت خۆشبوێ، بەڵام هاوڕێی هەموو کەس مەبە، خۆت باش بناسە، تا هەموو کەس بناسی، کەسێک خۆی نەناسێ، ناتوانێ هیچ کەس بناسێ، ڕێز لە هەموو کەسێک بگرە، بەڵام هەرکەسە بەپێوەری خۆی.

لەخۆت باشتر هەڵبژێرە

– لەخۆت باشتر هەڵبژێرەو بەهەلی بزانە، ئەگەر لەگەڵ کەسانی وەک خۆت بژییت، ڕۆژگارت لێون دەبێ. (سعدی)

زمان مار نییە

– زمان مار نیە، بەڵام ژەهری لە ژەهری مار زیاترە.

کات

– وریای کاتبە، ناگەڕێتەوە.

دوو بیرکردنەوەی جیاواز:

– بیرێک لای ئاشتیی و پێکەوە ژیانە، بیرێک بێباکیی و تەنیا هەر ژیانە!

خۆر و مرۆڤ:

– من پێموایە (خۆر) نووری خوایە، هەر بۆیە کاتێک دەردەکەوێ، ڕووناکی دەبەخشێ بە هەموو جیهان، مرۆڤ/یش بە هەمانشێوە، بەشێکە لە نووری خوا، بۆیە هەرکاتێک دەچێتە ناو دڵە خەمبارەکانەوە، ئارامیان دەکاتەوە.

دوای پارە کەوتن

– ئەوانەی تەنیا دوای پارە و مەقام دەکەون، زۆری پێناچێ لەمیش و، لەویش دەبن.

بەنەزانیی ژیان

– بە نەزانیی ژیان، بە زیندوویی مردنە.

یاسای سروشت

– یاسای سروشتە، دوای کەمێک ئارامگرتن، تەواوی ڕاستییەکان دەردەکەون.

پیشە:

– هەر شتێک کە زۆر دووبارە کرایەوە، دەبێتە پیشە، تەنانەت خیانەتیش...

بۆ بەردەوامیی متمانە

– بۆئەوەی متمانە و خۆشەویستیی بەردەوام بێ، خۆزگە ئەو شتانەی خوارەوە بوونی نەبێ: درۆکردن، خیانەت بە ئەمانەتکردن، خۆفرۆشتن و خیانەت بە نیشتیمانکردن.

کتێب

– ژووری بێ کتێب، وەک جەستەی بێ گیان وایە.

کێشەکان

– ئێمە ناتوانین کێشەکانمان چارەسەر بکەین، بەو شێوە بیرکردنەوەی کە پێشتر سوودمان لێوەردەگرت.

خوێندەواریی:

– خوێندەواریی چەندە لەبەرکردن نییە، تەنانەت چەندە

زانینیش نییە، خوێندەواریی ئەوەیە کە بزانی چی فێربووی، چەندەی دیکەش دەبێ فێربی؟

ئاشتیی

– ئاشتیی بە زۆر ڕاناگیرێت، تەنیا بە تێگەیشتن، دەبێ بەدەست بهێنرێت.

دوو شت هەیە کە کۆتایی نییە:

– گەورەیی جیهان، بێ ئەقڵی مرۆڤ، بەڵام من گومانم هەیە دەربارەی گەورەیی جیهان... *

دوژمن

– لەو دوژمنە مەترسە کە بەرەو ڕووت دێ، لەو دوژمنە بترسە کە خۆی لەبەرگێکی تردا پیشان دەدات.

دڵخۆش مەبە

– دڵخۆش مەبە بەوە کە هەموو کەس خۆشیبوێی دڵخۆشبە بەوە، کە هەموو کەس خۆشیینەوێی

کەسایەتییەکان:

– کەسایەتیەکان، بەهۆی کرداری خۆیانەوە بناسە، نەک بەهۆی زمانی کەسانی دیکە... ئەگەر گوێ لە وتەی هەندێک کەس بگیرێت، دەبێ ڕوو لە زۆربەی خەڵک وەربگێڕدرێت...!

مرۆڤەکان

– مرۆڤەکان، یەکتر لەخۆیاندا دەبینن، خۆیان چۆن بن، ئاواش خەڵک دەبینن!

ملکەچیی

– گەورەترین ملکەچی ئەوەیە، کەسێک بێڕێزییت پێبکات، ... تۆش ڕێزی لێبگریت.........

چاوپۆشیکردن

– ئەوانەی چاوپۆشیی دەکەن لە ستەم بەرامبەر بە نەتەوەکەیان، شەرمەزاری گەل و نیشتیمانەکەیان دەبن و مێژوویەکی ڕەش بۆ خۆیان تۆمار دەکەن

مرۆڤیی ڕاستەقینە

– پیاوی ڕاستەقینە ئەوەیە دوژمنەکانیشی باوەڕی پێبکەن، نەک دۆستەکانی لێی بێزاربن.

خۆناسیین و شوێن ناسیین:

– لەخوارەوە دانیشی و بتبەنە سەرەوە، باشترە کە، لەسەرەوە دابنیشی و بتبەنە خوارەوە.

پایز:

– پایز، لەیەکەم ڕۆژی وەرزی پاییزەوە دەست پێناکا، بەڵکو لەو ڕۆژەوە دەست پێدەکات کە، دڵ هەست بە نائومێدی دەکا.

شێوە جوان کردن

– کە ویستت شێوەت جوان بکەی، دڵت پڕکە لەخۆشەویستیی.

جوانیی دەروون

– جوانی دەروون، شێوەو ڕوخسار جوان دەکا.

مرۆڤایەتیی

– چاکەو مرۆڤایەتیی بکە بە بەرنامەی ژیانت، بەڵام هەرگیز منەت لەسەر کەس مەکە.. چونکە هەرکاتێک ئاماژەت بە چاکەکانت کرد، باش بزانە هیچت نەکردووە.

ڕێگە مەدە:

– هەرگیز ڕێگە مەدە ڕۆحی کەسێکی دیکە بێە ناو جەستەی تۆ، هەوڵ بدە هەر خۆت، خۆت بی و، هەر خۆشت خاوەن بڕیاری خۆتبی

ڕازی سەرکەوتن:

١ بەرەو دواوە مەگەڕێوە، ٢ لە فکری داهاتوودا بە، ٣ ئەرێنیانە بیر بکەوە، ٤ تا کۆتایی توانای خۆت، هەوڵ بدە (؟)

هاوار کردن

– من هەرگیز لەدەستی بێگانە هاوار ناکەم ئەوەی لەگەڵمدا کرا، ئاشنا کردیان...... (فارسی)

گوێنەگرتن

– زۆر کەس گوێناگرێت بە مەبەستی تێگەیشتن، ئەوان گوێ دەگرن بەمەبستی وەڵام دانەوە....

پەشیمان نیم

– لە ڕابردوو پەشیمان نیم، تەنیا لەو کاتانە پەشیمانم کە لەگەڵ خەڵکی ناڕاستدا، بەسەرم بردووە.

بیرەوەرییەکان:

– نوسینەوەی بیرەوەرییەکانی ئەمڕۆ، سەرئێشەیە بۆ

ڕۆژانی داهاتوو، چونکە ژیان، مانا ڕاستەقینەکەی لەدەستداوە و ناخۆشییەکان، جێی خۆشییەکانیان گرتۆتەوە.

ئاوێنە

– ئاوێنە، نموونەی هاوڕێی چاکە، هەرکاتێک نەتتوانی لە هاوڕێکەتدا خۆت ببینی، وەک هاوڕێ سەیری مەکە.

دوژمنیی زانا

– دوژمنی زانا، بەرزت دەکاتەوە، دۆستی نەزانیش، دەتڕوخێنێت، کەوابوو، با وریابین لە هەڵبژاردنی دۆست. (سعدی)

دیاریی

– گەورەترین دیاریی، بچوکترین کردارە.

پێبکەنە

– لەگەڵ ژیاندا پێبکەنە، تا ئەویش، بە ڕووتا پێبکەنێ.

خۆر ئاسابە

– خۆر–ئاسا بە، بۆ ئەوەی لەگەڵ هەموو کەسێکدا وەک یەک بیت. نەک وەک شەوەزەنگ، کە هیچ کەس ڕووت نەبینێ.

کەس مەگرێێنە

– پێمەکەنە لەگەڵ کەسێکدا، بۆ گریاندنی کەسێکی تر. (؟)

هاوڕا و هاوڕێ بوون:

– کە دڵ و مێشکت هاوڕا بوون، هیچ کێشەیەک ڕوو بە ڕووت نابێتەوە.

هەستکردن

– هیچ کەسێک، هەست بە فرمێسکەکانت ناکا، هیچ کەسێک، هەست بە خەمەکانت ناکا، هیچ کەسێک، هەست بە ئازارت ناکا، بەڵام....هەموویان، هەست بە هەڵەکانت دەکەن.

ناخ:

– ئەوانەی کە ناخیان گەشە، هەرگیز ناتوانن ڕەشبیین بن، ئەوانەیش کە ناخیان ڕەشە، هەرگیز ناتوانن گەشبیین بن.

نیەتپاکیی:

– ناخی مرۆڤ پێویستی بە ئاسوودەیی هەیە، ئاسوودەییش، پێویستی بە ویژدانێکی ئارام هەیە، ویژدان کە ئارام بوو، دڵ و مێشکیش ئارام دەبێ، ئەوکاتە ژیان، سروشتی تایبەتیی خۆی وەردەگرێ.

ئەوەی کە لەگەڵت راستە...

– تاکە شتێک کە لەگەڵتدا ڕاست بێ، دڵی خۆتە، بۆیە دوای کەوە، بەڵام.... مێشکت لەگەڵ خۆتدا ببە و وریای بیرکردنەوەت بە، بۆ ئەوەی هەڵەیەک نەکەی کە، هەردووکیان شەرمەزار بکەی...

گوڵ

– گوڵ ئاسا بە و، هەمیشە گەش بە.

پێشهاتە دڵتەزێنەکان:

– بۆ هەر پێشهاتێکی نالەبار و چاوەڕوان نەکراو، کەسە ژیرەکان بەشێوەیەکی مرۆڤ دۆستانە بڕیار دەدەن، کەسە

نەفام و هیچ لەباردا نەبووەکانیش، بەشێوەیەکی دڵڕەشانە، کوڵی دڵی ڕەشی خۆیان دەڕێژن و ئاگری فیتنە خۆشدەکەن.

متمانە و کەسایەتیی:

– خۆزگە وەک پێویست، نرخی کەسایەتیی و متمانەمان دەزانی، زانایەک دەڵێ: ئەگەر کەسێک، یەکێک لە ئەندامانی لەشی لەدەستدا، زیانێکی بچووکی لێکەوتووە، ئەگەر کەسێک زیانێکی ماڵی لێکەوت و هیچی نەما، هیچ زیانی لێنەکەوتووە، بەڵام ئەگەر یەکێک متمانە و کەسایەتیی لەدەستدا، هەموو شتێکی لەدەستداوە.

وتەی ژەهراویی:

– هەر وتەیەکی ناخۆش و ژەهراوییت لەهەرکەسێک بیست، ڕووت وەرگێڕە و وابزانە هەر نەتبیستووە، لە هەر شوێنێکیش نوسرابوو، بیسڕەوە و با کەس نەیبینێ، چونکە وتەی ناخۆش، تا زیاتر گوێی لێبگری، زیاتر خەمت پێدەدا...

هاوڕێی ڕاستەقینە:

– هاوڕێ ڕاستەقینەکانت، بەراورد بکە بە هەموو سامانی جیهان.

سوپاسگوزاریی

– با سوپاسگوزاری کەسانێک بین کە خۆشحاڵمان دەکەن، ئەوان، باخەوانێکی سەرنجڕاکێشن. کە ڕووحی ئێمە دەپشکوێنن. *

شەمشەمە کوێرە

– شەمشەمە کوێرە کە بە ڕۆژ نابینێ، تیشکی خۆر چ تاوانێکی هەیە؟! کە ڕاستیت دەوێ، هەزار چاو کوێر بێ باشترە، لەوەی کە خۆر ڕەش بێ. (سعدی)

جوانکردن

– جار هەیە، (کەسێک) ولاتێکت لەلا جوان دەکا، زۆر جاریش هەر ئەو(کەسە)، وڵاتێکت لەلا ناشیرین دەکا.

هاوڕێ:

– تاکو پێمنەڵێی هاوڕێکەت کێیە، من چۆن بزانم بنەچەکەت کێیە؟

مرۆڤ و هەڵوێست:

– باس لە هەڵەکانی خۆت بکەی باشترە، نەک بە قسە خۆت بکەی بە پاڵەوانی ڕۆژگار.

هۆی خۆشحاڵبوونیی خۆت، هەر خۆتیی

– تەنیا کەسێک دەتوانێت بۆ هەمیشە خۆشحاڵت بکات، ئەو کەسەش خۆتی.

دۆڕاندن:

– لە یاسای قومارچییەکاندا، جگە لە دۆڕاندن، هیچ سەرکەوتنێک و بەرهەمێکی تر، بوونی نییە. کاتێکیش کە دەدۆڕێن، بەردەوام، هەڕەشەی بردنەوە دەکەن و لە کۆتایشدا، زیاتر دەدۆڕێن.

جیاوازیی:

– بێگانە، دۆست، خزم و کەس؛ لە بێگانە مەترسە، چونکە کاری پێت نییە، دۆست، یان چاکە یان خراپ، ئەگەر چاک بوو، وەک چاو دەپارێزرێ و ڕادەگیرێ، ئەگەر خوا نەکا خراپیش بوو، پەیوەندیت لەگەڵیدا نامێنێ، بەڵام.... کێشەی گەورە خزم و کەسە. چونکە چاک بێ، یان خراپ، هیچی لەگەڵ ناکرێ.

کردەوە:

– بە بەڵێن، هیچ کەس سەرگەرم و دڵخۆش مەکە هەرچی پێتدەکرێ، بەکردەوە بیکەو بەس.

خۆگۆڕیین:

– مرۆڤەکان، تا خۆیان، خۆیان نەگۆڕن، هیچ کەسێک ناتوانێ بیانگۆڕێ.

مێژوو:

– مێژوو، مرۆڤ دروستناکا، بەڵکو ئەوە مرۆڤە، کە بە کرداری جوان، یان ناشیرین، مێژوویەک بۆخۆی تۆمار دەکا.

ڕێزیی خۆت بپارێزە

– تۆ لەسەر قەدرو ڕێزی خۆت بمێنەوە و یاری و جەفەنگیش بە هاونشینانت بسپێرە. (سعدی)

هاوڕێ خۆشەویستە:

– هاوڕێی ڕاستەقینە، جگە لەوە کە زۆر بە نرخە، زۆریش خۆشەویستە، چونکە دڵنیای لەوە کە هیچ کاتێک

زیانت پێناگەیەنێت، بەڵام هەرکاتێک هەستت کرد کە بچوکترین زیان بە کەسایەتییت دەگەیەنێت، وشەی ڕاستەقینەی لەسەر لابەرە و وەک خەڵکی ئاسایی سەیری بکە و ڕێزیشی لێبگرە.

سێ شت مرۆڤ خۆشەویست دەکا:

– یەکەم/ ڕوو خۆشیی، دووەم/ نیەتپاکی، سێیەم/ ئەمانەتپارێزیی.

چاکە:

– تا دەتوانی چاکە بکە، بەڵام لەگەڵ کەسێکدا نا، کە جیاوازیی لەنێوان چاکە و خراپەدا ناکا.

ناسیین:

– ناسینیی هەموو خەڵکی وڵات، ئاسان نییە، بەڵام زۆر جار، ناسینیی کەسێک جێگەی خەڵکێک دەگرێتەوە.

یەگرتوویی:

– بە پارە زۆر شت دەکردرێ، بەڵام دڵێک کە باوەڕی تێدابێ، هەرگیز.

لێبگەڕێ

– لێبگەڕێ، ڕابردووت باشترت بکات، نەک خراپتر.

– **ئازایەتیی:**

– هێزو ئازایەتیی هەمیشە بە میداڵی سەرکەوتن ناژمێردرێن. ئەوان ئەژمار دەکرێن لەکاتی بەرەنگار بوونەوە و سەرکەوتندا. خەڵکە بەهێزترەکان ئەوانە نین کە هەمیشە براوەن، ئەوان، ئەو کەسانەن کە واز ناهێنن کاتێک دەدۆڕێن. *

نەترس ئازا

– تۆ هەرگیز نەترس و ئازا نابی، ئەگەر توشی ئازار نەبی، تۆ هەرگیز فێری هیچ نابی، ئەگەر هەڵە نەکەی، تۆ هەرگیز سەرکەتوو نابی، ئەگەر بەرەنگاری شکستەکانت نەبیتەوە.

گریان

– ویستم بۆ لەدەستدانت بگریم! سەیرم کرد.. هەموو فرمێسکەکانم، لەپێناو بەدەست هێنانت ڕشتووە...

بێهیوا مەبە

– لە ئاوا بوونی خۆر، بێ هیوا مەبە، ئەگەرچی ئێواران بزر دەبێ، بەڵام هەموو بەیانییەک، دەردەکەوێتەوە.

مرۆڤبوون:

– بۆ ئەوەی هەرگیز بیر لە زیان گەیاندن نەکەیەوە، تەنیا مرۆڤ بەو هیچی تر، چونکە مرۆڤی ڕاستەقینە، هەرگیز بیرۆکەی خراپی بە مێشکدا نایە.

زیانگەیاندن:

– مرۆڤ هەرکاتێک بیر لەزیانگەیاندن بکاتەوە بەرامبەر بەکەسێکی تر، بێ ئەوەی خۆی بزانێ، ڕووبەڕووی چەندین زیان دەبێتەوە.

ئەگەر:

– ئەگەر گەرەکتە ڕێزت هەبێ، ڕێز لە خەڵک بگرە، ئەگەر گەرەکتە خۆشەویست بیت، خۆشەویستی دەرببڕە.

وتەکانت بە فیڕۆ مەدە لەگەڵ:

– کەسێک، کە کەڕە و چاوی لێت نیە، کەسێک، کە لاڵە و ناتوانی لێی تێبگەی، کەسێک، کە بێهەستە و هیچ شتێکی بەلاوە گرنگ نییە، کەسێک، کە بێسۆزە و بایەخ بە هیچ نادا، کەسێک، یان خۆی پێ کەمە، یان گرنگی بە کەس نادا! کەسێک، کە خاوەن وەفا نییە و بیریش لە کەسایەتی خۆی ناکاتەوە!

هاوشێوە:

– بەشێک لە مرۆڤەکان، هاوشێوەی باڵندەکانن، جوانن، لەبەرچاون، دەنگ خۆشن، بەلام.... نامۆن و هەرگیز ماڵی نابن.

رۆیشتن

– چۆن دەڕۆین؟! ئەو ڕۆیشت، ئەوەی تریش ڕۆیشت، ئەوان ڕۆیشتن و من و تۆش هەر دەڕۆین، بەلام چۆن دەڕۆین و کەی دەڕۆین، ئەوە گرنگە و بۆ هەمووومان پرسیارە و وەلامەکەش، هەر لای خۆمانە، بە جوانی هاتین، کە بەجوانی بژین، هەر بەجوانیش دەڕۆین.

وریای سێ شت بە:

– ئاگر، تووڕەیی، خۆشەویستیی، ئاگر، بێبەزەییە و هەر شتێک پێی بگات، دەسوتێنێ، تووڕەیی زۆر، ژیان دەسوتێنێ، خۆشەویستیی زۆر، دڵ دەسوتێنێ.

دیاریی، بەنرخە:

– دیاریی، لەهەر کەسێکەوە بێ، ناتواترێ نرخی بۆ

دیاریی بکرێت، چونکە زۆر بەنرخە، مرۆڤ/یش دیارییەکی زۆر بەنرخی خوای گەورەیە و هیچ کەسێک ناتوانێ نرخی بۆ دیاری بکات، مەگەر ئەو کاتە، کە بۆخۆی، خۆی هەڕاج بکات و وەک کاڵا، خۆی بفرۆشێت...

سەرنەکەوتن:

– تێکشکان و سەرنەکەوتن، هۆیەکەی زیاتر دەگەڕێتەوە بۆ بەکارهێنانی خەڵک یان بەرامبەرەکەی لە پێناو بەرژەوەندیی تایبەتدا.

دایک

– دایک! ئەی جوانترین فریشتەی سەرزەوی، هەر تۆ شایانی ئەوەی کە بەهەشت، لەژێر پێکانتدا بێت.

خۆتبە

– خۆت بە! لە ژێر کاریگەری هیچ کەسێکدا مەبە، هەوڵبدە خۆت، خاوەنی خۆت بی.

بێئەزموونیی و هەڵەی گەورە:

– هەر کەسێک یان هەر لایەنێک، سوود لە ئەزموون وەرنەگرێت، هەڵەی زۆر گەورەی پێدەکرێت.

خوا پەرستیی:

– ئەگەر خوازیارییت خوا لەخۆت ڕازیی بکەیت، ١/ درۆ مەکە، ٢/ دوو ڕوو مەبە، ٣/ ئەوەی کە هەی، هەر ئەوە بە. ئەوانە بکەی، ڕۆژوو بگری، نوێژ بکەی، سوودی نی یە و باشترە هەر نەیکەی...

لەخۆبایی مەبە:

– تۆ کە جارێک هەستی کەسێک بریندار بکەی و بە پێکەنینەوە سەیری بکەی، زۆری پێناچێت هەموو ئەوانەی کە دەتناسن و ناتناسن، بە گاڵتەوە سەیرت دەکەن و دەبی بە پەندی ڕۆژگار.

بیر کردنەوە

– پێش ئەوەی بیر لەژیان بکەیەوە، بیر لە سەرکەوتن بکەوە.

بڕیاردان

– ئەگەر تۆ بڕیار لەسەر خەڵک بدەی، کاتی ئەوەت نابێ کە خۆشت بوێن.

ئەخلاقیی بەرز

– ئەخلاقی بەرز، جوانترین بەهایە.

مرۆڤ:

– هیچ شتێک نابێتە هۆی جوانکردنی مرۆڤ، بەڵکو ئەوە مرۆڤە کە، جوانی دەبەخشێ بە هەموو شتێک.

سوود وەرنەگرتن

– مرۆڤ، کە سوودی لە ڕابردوو وەرنەگرت و دۆست و نەیارەکانی لەیەک جیا نەکردنەوە، زۆری پێناچێ، پەنجەی پەشیمانیی دەگەزێ و لە ئامانجەکانی دوور دەکەوێتەوە.

– **هەڵوێست:**

هەرکەسێک خاوەن هەڵوێست نەبوو، کاتی لەگەڵدا بە فیرۆ مەدە.

دوای دڵ کەوتن

– دوای دڵت بکەوە، بەڵام مێشکت لەگەڵ خۆتدا ببە. *

نزیک کەوتنەوە

– ئەوەی کە دوورە و نزیک دەبێتەوە، چەندە خۆشی هەیە، ئەوەیش کە نزیکە و دوور دەکەوێتەوە، ئەوەندە ئێشی هەیە.

– ئەگەر گەرەکتە ئابڕووت نەچێ، هاوڕەنگی خەڵک بە. (سعدی)

هەڵە:

– ئەگەر دەتەوێت هەڵە نەکەی، باش گوێبگرە، باش ببینە، باش قسە بکە، ڕاوێژ زۆر بکە.

وزە

– وەک تیشکی خۆر بە، وزە و ڕووناکیی ببەخشە.

نەزان:

– نەزانیی مرۆڤ، لە باسکردنی خەڵکدا دەردەکەوێ.

کردارەکان وەڵام دەدەنەوە:

– لایەنی سەرکەوتوو، هەرگیز بیر لە شکستی هیچ لایەنێک ناکاتەوە، بەڵام لایەنی سەرنەکەوتوو، تەنیا بیر لە ناوزڕاندن دەکاتەوە.

مێشک:

– خراپترین شت بۆ مرۆڤ، ئەوەیە کە مێشکی لەشوێن خۆی بوەستێ و عەقڵی گەشە نەکا.

سێ کەس لەژیانت بخەرە دەرەوە:

١- ئـەوەی تێکەڵاویت بە گـران دەزانـێت، ٢- ئـەوەی هەستەکانت بێ نرخە لـەلای، ٣- ئـەوەی نرخت نـازانـێ و خۆشحاڵ دەبێ بە تێکدانی مەزاجت و ڕوخانت.

وشە:

تاڵترین و شیرینترین شت کە لەدەمی مرۆڤەوە دەردەچێ، وشەیە.

کۆیلەیی

– کۆیلەیی و بێهەڵوێستیی مرۆڤەکان لەوەدا دەردەکەوێ، کاتێک کە بێڕێزییان پێدەکرێت، بەڵام ئەوان، لەبەرانبەردا ڕێز بنوێنن و کڕنوش ببەن.

ڕێز

– هیچ کات بە گەورەییت ڕێز بەدەست مەهێنە بەڵکو، هەوڵ بدە بە ڕێزت گەورەیی بەدەست بهێنی..!!

بەختەوەریی

– هۆی بەختەوەری نییە کە هەموو کەسێک لێت ڕازیی بێت، بەڵکو هۆی شانازییە کە هەموو کەسێک لێت ڕازیی نەبێ.

قسەکردن:

– زۆر قسەکردن هونەر نییە، چۆن قسەکردن هونەرە.

فریودان:

– دیمەنی جوان گەلێک جار، هەر دیکۆر و فریودانە. هەروەکو سێوە خانێ، لەدەرەوە دڵڕفێن، لەناویشدا وێرانە.

(مەبەست لەو نوسینە ئەوەیە کە، جوانی تەنیا بە ڕەنگ نیە)

ئەگەر ویستت

– ئەگەر ویستت شتێک بشاریتەوە لە ناو کتێبێکدا بیشارەوە. چونکە، ئەم میلەتە کتێب ناخوێننەوە! *

بێ مێشکەکان

– کێشەی بێ مێشکەکان ئەوەیە هەمیشە دەمیان کراوەیە.

باشتربوون:

– تۆ کە نەتوانی ئەمڕۆ لەدوێنێ باشتربیت، بۆ ئەوە نابیت، جێی متمانەی هیچ کەس بیت.

دۆستبوون

– نە دۆستی هەموو کەسێک بە، نە دوژمنی هەموو کەسێک. کەسێک کە دۆستی هەموو کەسێکە، دۆستی هیچ کەسێک نیە. کەسێکیش کە ڕقی لە هەموو کەسێکە، جێی متمانەی هیچ کەسێک نیە.

داهاتوو:

– داهاتوو، بۆ ئەو کەسەیە، کە بزانێ چۆن چاوەڕێی دەکا. (پەندی ڕوسیی)، هەرگیز نابێ ئەوشتە لەدەست بدەی، کە هیچ شتێک شوێنی ناگرێتەوە.

جوانیی مرۆڤ:

– خۆشەویستیی و جوانی مرۆڤ لەوەدایە، کە هەرگیز زیان بە کەس نەگەیەنێ و بیرەوەری ناخۆشییش لەسەر دڵی هیچ کەسێک جێنەهێڵێ.

جوانکاریی:

– مرۆڤ، ئەگەر نەتوانێ جوانکاریی لە ناخی خۆیدا بکا، هیچ سوودی نییە کە دەستکاری شێوە و ڕوخساری بکا.

بانێک و دوو هەوا:

– هەتا بانێک و دوو هەوا هەبێ، هیوات بە ژیان و داهاتوو نابێ.

مرۆڤ بەنرخە:

– مرۆڤ ئەگەر نرخی خۆی بزانێ، هەرگیز خۆی بە هیچ پلە و پایە و هەرچی سەرمایەی دونیایە، ناگۆڕێتەوە. کاتێک کە بەنرخە، لەهەموو شتێک بەنرخترە، بەڵام کە نرخی لەدەستدا، لە هەموو شتێک بێنرخترە.

هاوڕێی باش

– هەر هاوڕێیەکی باش، خوێندنگایەکە، هەر خوێندنگایەکیش، ژیانێکی ترە.

بە ڕەنگ فریو مەخۆ:

– مەرج نییە هەر شتێک لە دەرەوە سپی بوو، لە ناوەوەش هەر سپی بێ، ڕەنگی هێلکە لەدەرەوە سپییە و، زۆر جاریش، ناوەکەی ڕەش دەردەچێ.

ساتەکانی تەمەن

– با نرخی ساتەکانی تەمەنمان بزانین و جگە لە چاکە، بیر لە هیچی تر نەکەینەوە.

خۆناسیین:

– مرۆڤ تا خۆی نەناسێ، ناتوانێ هیچ کەس بناسێ.

– هەرکاتێک یەکێک قسەیەکی خراپی بەرامبەر کردی، بیخەرە سەر کاغەزێک و بیخەرە ژێر پێت، دوایی دەبینیت، لەگەڵ زۆربوونی قسەکاندا، تۆ چەندە بەرز دەبیتەوە....

وردەکاریەکان

– ئەگەر زۆر لە وردەکارییەکانی هاوڕێکانت بکۆڵیەوە، لە کۆتایدا بەتەنیا دەمێنیەوە.

خۆناساندن

– بۆ خۆناساندن، خۆسەپاندن پێویست نی یە، ئەو چەند خاڵەی خـوارەوە، باشترین پێناسەن بۆ مـرۆڤ: ئارامیی، هەڵسوکەوتی جوان، گونجان، بێ فێڵیی لەگەڵ خەڵکدا، چەواشە نەکردنی هیچ کەس، ئازارنەدانی هیچ کەس بە هیچ شێوەیەک.

بیروڕا

– ڕێز لە بیروڕای خەڵک بگرە تاکو ڕێزت لێ بگیرێت.

ژیان:

– ژیان کاتێک پێی دەوترێ ژیان، کە ڕازیی بیت بەوەی کە هەتە، ژیان بریتی نییە لە ڕاکردن بەدوای پارەدا، بەڵکو بریتییە لە ڕازییبوون و مێشک پەروەردە کردن.

ژیریی:

– ئەو کەسەی کە نەزانە و بۆخۆی نازانێ کە نەزانە، خۆتی لێ بپارێزە، ئەوکەسەی کە نەزانە و دەشزانێ کە نەزانە،

فێری بکە، کەسێک کە زانایە و بە زانایی خۆشی نازانێ، بەئاگای بێنە، ئەو کەسەیش کە زانایە و دەشزانێ کە زانایە، لێی فێربە. (عەرەبی)

بۆ خۆ ژیان، بۆ کەس نەژیانە،

پێکەنین

– لەگەڵ دنیا پێبکەنە، تا ئەویش بەڕووتەوە پێبکەنی.

ناخ:

– ئەوانەی کە لەناخدا جوانن، چەندە دوور بن، هەر نزیکن. ئەوانەیش کە لەناخدا ناشیرینن، چەندە نزیک بن، هەر دوورن.

– کەسایەتیی:

ئەوەی مرۆڤ گەورە دەکات، سامانی زۆر نییە. هەروەها ئەوەی کە مرۆڤیش بچووک دەکاتەوە، هەژاریی نییە. بەڵکو گەورەیی مرۆڤ، لە سۆزو بەزەیی و کەسایەتیی بەرز دایە، کە بێگومان، کەسایەتییش گەورەترین سامانە بۆ هەر مرۆڤێک.

نیەتپاکیی

– تەنیا نیەتپاکییە، کە هەموان لەدەوری یەکتر کۆدەکاتەوە.

ڕێگای خوا

– ڕێگای خوا دور و درێژە. گرنگ نییە بگەینە کۆتایی ڕێگاکە. گرنگ ئەوەیە، کە لەسەر ڕێگاکە بمرین. ڕێگەی هاوڕێیەتییش دوور و درێژە، بۆیە هەموو کەسێک توانای ڕۆیشتنی نامێنێ.

ژەهراویی بوونی ژیان:

– له چوار هەنگاوی ئاساندا، ژیانت ژەهراویی دەبێ: ئەو چوار هەنگاوانە، لەهەر کەسێکدا بوونیان هەبێ، وازی لێ بێنە و با بڕوات،

– یەکەم: کەسێک کە درۆت لەگەڵدا دەکات، دووەم: کەسێک کە ڕێزت لێناگرێت، سێ یەم: کەسێک کە بەکارت دێنێ، چوارەم: کەسێک کە نرخت دادەبەزێنێ. ❊

تێگەیشتن:

– مرۆڤ تاکو لەمانای پیاو بوون و ژن بوون و ئینسان بوون تێنەگات، مافی ئەوەی نیە کە بڵێ: من بە مانای وشە، ئەو مرۆڤەم کە جێگەی متمانە بم.

پێوانە:

– کێشەکانی ژیان و کۆمەڵگا، لەوەوە سەرهەڵدەدات، کە زۆربەی خەڵک بەپێی ئەزموونی ڕابردووی خۆی، پێوانەی خەڵکیتر دەکا!

دڵسۆزیی:

– دڵسۆزیی، دیارییەکی زۆر گرانبەهایە، چاوەڕێی مەکە لە کەسە هەرزان و کەم نرخەکاندا.

پارە

– مرۆڤ کاتێک ڕوو لە پارە دەکا، پشت لە زۆر شت دەکات.

بچووک بوونەوە:

– ئەگەر وەفات بۆ وەفادارەکانت نەبێ، چەندە گەورە بیت، هەر بچووکتر دەبیتەوە.

باشبوون

– ئەگەر نەشتوانی باش بیت، هەوڵ بدە خراپ نەبیت.

هەر شتێک کە دەیڵێی:

– سەرەتا پێویستە خۆت، باوەڕت پێی هەبێ.

ناخ گۆڕیین:

– ئەستەم نییە کە مرۆڤ، ڕەنگی پێستی بگۆڕێ، بەڵام زۆر مەحاڵە کە بتوانێ، ناخی بگۆڕێ.

داڕمان:

– بۆ ئەوەی بینای بەرزی ئامانجەکانت، لە بناغەوە تێکبڕوخێ، ڕوو لە دۆستەکانت وەرگێڕە و پشت بە نەیارەکانت ببەستە.

وشەی نابەجێ:

هەر وشەیەکی ناخۆشت لە کەسە نەگونجاوەکان بیست، بێزار مەبە، چونکە سروشت ناگۆڕێت، بەڵام جارێکی تر ڕووبەڕووی مەبەوە و مێشکی خۆتی پێوە خەریک مەکە.

نائومێدیی

– مرۆڤ کاتێک نائومێد دەبێ، زمانی درێژ دەبێ، وەک پشیلە کە ناچار بوو، شاڵاو بۆ سەگ دەبات. (سعدی)

کەسایەتییەکان:

– مرۆڤەکان کاتێک لەدایک دەبن، هەموویان پاک و بێگەردن، بەڵام کاتێک گەورە دەبن، بەهۆی کاریگەریی ئەملا و ئەولا و هەڵسوکەوتی جۆراجۆر، کەسایەتییەکان دەگۆڕێ.

ڕازیی بە:

– ڕازیی بە بەوەی کە هەی، شانازیی بکە بەوەی کە بووی، هەروەها خۆشحاڵ بە، بەوەی کە دەبی، چونکە ژیان، دیارییەکی بەنرخە و برتییە، لە گۆڕانکاریی.

جێگرتنەوە:

– هەرکاتێک بێ ئەزموونیی جێگەی ئەزموونی گرتەوە، هەرکاتێک دووڕوو، بوو بە ڕاوێژکار و جێگەی دڵسۆزی گرتەوە، هەرکاتێک ناڕاست، بوو بە دەمڕاست و جێگەی هەموو کەسی گرتەوە، هەرکاتێک نەزانیین، بوو بە باو و، جێگەی زانستی گرتەوە، لەوکاتەنەدا، ژیان دەبێتە شەوەزەنگ و ڕێگای دەرچوون لە کێشەکان، بزر دەبێ و هەرچی بیرۆکەی ڕاستە، لەبیر دەچێتەوە!

سەرکەوتن:

– سەرکەوتن بەرەو بەرزایی، گرنگ نییە، بەڵکو مانەوە و خۆراگریی، گرنگە، بەدەست هێنانی دڵی خەڵکیش، هونەر نییە، بەڵکو ڕازیکردن و پێڕاگەیشتن، هونەرە.

سێبەری کەسی بچووک:

– لە خاکێکدا، کە سێبەری کەسی بچووک گەورەبوو،

لەو خاکەدا، خۆر لە ئاوابوون دایە. *

ڕابردوو:

– چۆن ڕابردوو لەبیر دەکەم؟! لەکاتێکدا، کە هاوڕێ باشەکانم، خۆشبەختی ئێستا و سەرمایەی داهاتووی منن.

نهێنی سەرکەوتن:

– نهێنی سەرکەوتن نازانم، بەڵام نهێنی شکست، ئەوەیە کە بتەوێت هەمووان لەخۆت ڕازی بکەیت.

نەخۆشیی و خەم:

– زۆرێک لە نەخۆشییە مەترسیدارەکان، بەهۆی خەمەوە دروست دەبن. ئەو خەمانەش، بەهۆی جۆراوجۆرەوە، دروست دەبن. بۆ ئەوەی خۆمان لەو نەخۆشییانە دوور بخەینەوە، با مێشکمان لە خەمە جۆراوجۆرەکان پاک بکەینەوە.

خۆری تەمەن:

– دوورکەوتنەوەی هەندێک لە ئازیزان، بەشێکە لە ئاوابوونی خۆری تەمەن.

گەورەیی

– گەورەیی خۆت لە گەورەیی خەڵکدا ببینە. چونکە بە بچووک کردنەوەی هیچ کەسێک، تۆ گەورە نابیت.

بەجوانیی مانەوە

– بۆ ئەوەی بەجوانیی بمێنیتەوە، تەنیا کەسێک بە کە خۆتی، نەک کەسێک، کە کەسێکیتر گەرەکییەتی.

دوو هەڵەی جیاواز:

– لەبری ئـەوەی باس لە هەڵە و کەم و کورتیەکانی خەڵک بکەی، باس لە هەڵەکانی خۆت بکە. بەڵام کە زۆریش سەر بخەیە سەر خۆت، هەست بە لاوازیت دەکرێت.

مردن بەسەربەرزیی

– هەرکاتێک زانیت کە دەمری، لەپێناو چاکبوونەوە و تەمەن درێژییدا، هەوڵ مەدە پێڵاوی هیچ کەسێک بلێسیەوە، چونکە مردن، بەسەربەرزیی، ژیانێکی شەڕافەتمەندانەیە. ❊

وشەی نەشیاو:

– لەناو هەر کۆڕ و دانیشتنێکدا، چاوەڕوانی وشەی شیاو، لە کەسە شیاوەکان بکە و وشەی نەشیاویش، لە کەسە نەشیاوەکان.

یاسا:

– کە یاسا هەبوو، ڕێساش دەبێ. کە ڕێساش هەبوو، مرۆڤایەتییش دەبێ، کە مرۆڤایەتیی هەبوو، هەست و سۆزیش دەبێ، کە هەست و سۆز هەبوو، متمانەش دەبێ، کە متمانە هەبوو، پەیوەندی کۆمەڵایەتیی بەهێز دەبێ، کە پەیوەندییەکی ئینسانی دروستبوو، ژیان و بە یەکەوە ژیانیش، دروست دەبێ.

گەورەترین هەڵە:

– گەورەترین هەڵە لەوەدایە، پێش ئەوەی دوژمن بتکاتە ئامانج، دۆستە نزیکەکانت وەک دوژمن سەیر بکەی.!

زمان لوسیی:

– زمان لوسیی، هەورێکە، ئاسمانی بێگەردی دڵەکان دادەپۆشێ و دەریای ڕوونی بیرکردنەوەش دەشێوێنێ.

د.محمود موعزەمی:

– مرۆڤ بە هیچ ناڕوخێت. نە سەختی ژیان، نە تاڵی ڕۆژگار. بەڵام هەندێ جار، بە وشەیەک لە دۆستێک!!! نەک دڵ، سەرتاپا گیانی وورد دەبێ.!!

بینیین:

– چۆن بەرامبەرەکەت ببینی، ئەویش بە هەمانشێوە، تۆ دەبینێ، کەوابوو، جوان خەڵک ببینە، تا ئەوانیش، جوانتر، تۆ ببینن

بێعەقڵیی:

– بێعەقڵێکی نەخوێندەوار، لە بێعەقڵێکی خوێندەوار، عاقڵترە.

ڕووی ڕاستەقینە:

– بۆ ئەوەی زووتر وەڵامی پرسیارو داواکارییەکانت لە خەڵک وەربگریەوە، ماسکەکەت لابەرە و ڕووی ڕاستەقینەی خۆت پیشان بدە.

هەنگاوی پێویست:

– هەر هەنگاوێک، پێویستە بۆ ژیان، بە مەرجێک، نەبێتە هۆی پەشیمانیی، یان تێداچوون.

– زۆر کەس لە پێناو گەل و وڵاتدا، خۆیان فیدا کرد.

بەڵام زۆر کەسیش، لەپێناو بەرژەوەندی تایبەتیدا، خەڵکێکیان فیدا کرد! ❊

ستەمکار:

– مرۆڤە ستەمکارەکان، دڕندەیی لە کەمتیارەکان فێربوون! پێش دەرچوونی گیانی قوربانیەکە، گۆشتەکەی دەخۆن و ئێسکەکانیش تێکدەشکێنن.

ژنان:

– ژنان، بەرزترین بینای ژیانن، بۆیە ڕەوا نییە، کە پیاوان بە هیچ بیانویەک، هەوڵی ڕوخاندنیان بدەن.

مرۆڤ یانی:

– خاوەن هەست، خاوەن ویژدان، خاوەن هزر و بیری جوان، خاوەن وەفا، خاوەن بەڵێن، خاوەن دڵێکی پاک، خاوەن ڕەوشتێکی جوان، خاوەن ئیرادەیەکی بەهێز، خاوەن بەزەیی، خاوەن بڕیار. وێڕای هەموو ئەوانەش، خاوەنی خۆبوون.

جوانی مرۆڤ:

– مرۆڤ هەرچەندە بەشێوە جوان بێ، بەڵام کە لەبری دڵ، بەردێکی خستبێتە ناو قەفەسی سینەوە، نەک هەر جوان نییە، بەڵکو زۆریش ناشیرینە.

– پێناسەی خزم (خ) بە مانای خەمە، واتا خەم و ئازارە، (ز) بە مانای زوڵمە، واتا زاڵم و ستەمکارە، (م) مانای ماڵوێرانی، واتا تێکدەری ژیانە، خزم بەشێوەی گشتی، واتا پشت و پەنایە، بەڵام کە خراپیش بوو، تەنیا دەردو بەڵایە.

ڕاستگۆیی:

– جوانیی ڕاستەقینە، لە ڕاستگۆییدایە.

تێگەیشتن:

– کەمێک زۆرە، بۆ تێگەیشتن، هەروەک، زۆریش کەمە، بۆ تێنەگەیشتن.

ژیان:

– ژیان بریتییە لە خۆشەویستیی، خۆشەویستییش، جگە لە خەم، هیچی تر نییە!

خۆشەویستیی:

– خۆشەویستیی، یانی هەست و سۆز، هەست و سۆز، یانی ویژدان، ویژدانیش، یانی هاوخەمیی خەمبارەکان، هاوخەمییش، واتا دڵێکی لێوانلێو لە خەم.

پەروەردە:

– کەسێک کە بەشێوەیەکی جوان، پەروەردە دەکرێ و خۆشی هەست پێدەکا، خۆشبەختە، کەسێک کە پەروەردە دەکرێ، بەڵام خۆی گرنگی پێنادا، بەدبەختە، کەسێکیش بەهەر هۆیەکەوە بێ، لە پەروەردە بێبەش بێ، بەڵام خۆی، خۆی پەروەردە بکات، ئەوە خوا پێداوە و بە هەموو شتێک دەگا.

بێوەفا:

– لە بەیانییەوە تا ئێوارە، مرۆڤی بێوەفا بخەیتە سەر شانت و ئەملاو ئەولای پێبکەی، ورتەی لێوەنایە، بەڵام تەنیا جارێک بڵێی ئۆف، چی خراپە ئەوەت پێدەکا...! ئەوەیە کە ژیان،

مانا جوانەکەی خۆی لەدەست داوە.

دڕندەی ژیر

– مرۆڤ دڕندەیەکی ژیرە، کە هیچ چارەسەرێکی نییە.

دڵ و مێشک:

– هەرکاتێک مرۆڤ، دوای دڵ و مێشک کەوت، ئاسۆیەکی ڕوون چاوەڕێی دەکا، بەڵام هەرکاتێک پێش دڵ و مێشک کەوت، ڕوو لە بەختەوەریی وەردەگێڕێت و ڕۆژگارێکی پڕ لە کێشە، چاوەڕێی دەکا.

مێشک

– با مێشکمان بە بیرکردنەوەی جوان، بەهێز بکەین.

چاکە:

– تا ئەوکاتەی لەدەستت دێ، چاکە بکە. تا ئەوکاتەی بوارت هەیە، پیاوەتیی بکە. دڵنیا بە، ڕابردوو ناگەڕێتەوە و ئەوەی پێویستە، ئێستا بیکە. بەیانیش بۆ هیچ کەسێک، ڕوون نییە.

ژیان:

– ژیان، تا ئەو کاتە پێی دەگوترێ ژیان، کە دڵت پێی خۆشە، ئەگەر لەچوارچێوەی دڵخۆشیی چۆ دەرەوە، پێی ناگوترێ ژیان.

– سیاسەت و نەتەوەکان: هەر نەتەوەیەک، تێکەڵ بە سیاسەت و بەرژەوەندییە تایبەتییەکان نەکرێت، هەرگیز نابێتە هۆی کێشە بۆ هیچ نەتەوەیەکی تر. کەوابوو، دەتوانم بڵێم:

سیاسەت، واتا لێکترازانی نەتەوەکان و هەروەها، ئینسانەکان بە گشتی.

تاریکیی پەرستەکان

– تاریکیی پەرستەکان، چاویان بە ڕووناکی هەڵنایە.

چۆن بینین

– تۆ هەرچۆنێک من ببینی، من زیاتر تۆ دەبینم.

هەڵە:

– خراپتر لە هەموو شتێک، ئەوەیە کە بزانی هەڵە دەکەی، بەڵام هەر بیکەی!

دانەبڕان:

– چوار شت پێویستە هەرگیز لەیەکتر دانەبڕێن:١- مێشک، ٢- دڵ، ٣- عەقڵ، ٤- خوێندەواریی.

چاتکردن:

– چاتکردنی زۆر، جگە لەوە کە کات زۆر لەدەست دەچێت، زیان بە بیرکردنەوەی هەردوولاش دەگەیەنێ.

زوو تێپەڕین

– کات زۆر زوو تێدەپەڕێت، وریابە و لەدەستی مەدە.

بیر و باوەڕ:

– هەموو بیر و باوەڕێک پیرۆزە، بە مەرجێک نەگاتە ئەو ئەندازەیە، کە هەموو بیرو باوەڕێک بە هەڵە بزانی، جگە لەو ڕێچکەیەی کە خۆت هەڵتبژاردووە! بەڵام هەر بیرکردنەوەیەک لە بازنەی ویژدان چۆ دەرەوە، بەبێ وەستان، لێی دوور بکەوە.

خەباتکردن:

– خەبات کردن لە پێناو گەندەڵییدا و گەندەڵیش لە پێناو مانەوەدا، جگە لە ڕیسوا بوون، هیچ بەرهەمێکی دیکەی نییە.

هەستکردن:

– لەلای بێهەستەکان، هەست بە مردوویی دەکەم، لەلای شەڕ خوازەکان، هەست بە نائارامیی دەکەم، لەلای ماستاو چیەکان، هەست بە کەم و کوڕیی دەکەم، لەلای بێهەڵوێستەکانیش، هەست بە بێزاریی دەکەم.

هیچ شتێک مەحاڵ نییە

– تۆ هەوڵی خۆت بدە، هیچ هەنگاوێک مەحاڵ نییە.

پارەو سامان

– مرۆڤ ئەگەر لە پارە و سامان گەورەتر بوو، هەردووکیان نرخی هەیە، بەڵام ئەگەر بچووکتر بوو، هیچ کامێکیان نرخی نییە.

موژدە:

– خۆر ئاوابوون، موژدەیە بۆ شەمشەمە کوێرەکان. کوژاندنەوەی مۆمەکان، موژدەیە بۆ دزەکان. وازهێنانی مامۆستایان، موژدەیە بۆ دەسەڵات. دواکەوتوویی کۆمەڵگا، درێژەدانە بە تەمەنی پاوانخوازان..

لەیەکتر تێنەگەیشتن:

– زۆر جار لەیەکتر تێنەگەیشتن، دەبێتە ڕێگر بۆ دروستبوونی پەیوەندییەکان.

پیاوانیی دین

– پیاوانی دین دەیانویست، خەڵک لە ترسا ویژدانی هەبێ، خوا بناسێ، من دەمویست ویژدانیان زیندوو بکەمەوە و خوداشیان خۆش بوێت. *

هەواڵیی پایز

– کە تۆ نەتوانی موژدەی بەهار بگەیەنی، هەواڵی پایز دەبیستی.

شکاندنیی دڵیی یەکتر

– مرۆڤەکانی ئەم نیشتیمانە هەموویان پاڵەوانن لە شکانی دڵی یەکتری دا.!

جوانیەکانیی سروشت

– جوانیەکانی سروشت، تێکەڵ بە هەست و ڕۆحت بکە، تا زیاتر چێژ لە خۆشیەکانی ژیان وەربگری.

هەڵەکان:

– خەم لە هەڵەکانی ڕابردووت مەخۆ، بەڵام جارێکیتر، دووبارەیان مەکەوە.

خیانەت

– تا لە مانای خیانەت تێنەگەین، لە ناوەڕۆکی ژیان تێناگەین.

هاوڕا بوون

– هاوڕا بوون، بۆ دڵنیا بوون.

هەستی مرۆڤایەتیی

– هەر مرۆڤێک هەستی مرۆڤایەتیی نەبێ، مرۆڤ نییە، هەر نەتەوەیەک هاوخەمی نەتەوەکەی نەبێ، نەتەوەیەکی ڕەسەن نییە، هەر کوردێک، بەدەسەڵاتیشەوە، دڵی بۆ (عەفرین) لێنەدات و بە خەمی گەورەی خۆی نەزانێت، گومان لە کوردبوون و مرۆڤ بوونی دەکرێت.

– هەزار وشە، یەک کردار.

زیان:

– ئەوەی زیاتر زیان دەگەیەنێت، زیاتر زیانی پێدەگات.

برادەر:

– برادەر، ئەو برا ڕاستەقینەیە، کەخۆت دروستی دەکەی. براش، کاتێک برایە، کە برادەر بێت.

لەدەستدان:

– لەدەستدانی کەسێک کە نرخت نازانێ، لەڕاستییدا دەستکەوتە، نەک لەدەستدان!! (ئەڤین)

وەفا:

– جوانیی، بەشێک نییە لە وەفا. بەڵام وەفا، بەشێکە لە جوانیی.

ناشیرینیی مرۆڤ

– ناشیرینی مرۆڤ، لە کاتی توڕەبووندا دەردەکەوێت.

لۆمە:

– لۆمەم مەکەن کە دەترسێم، دڵنیا بن زۆر جار، مەڕیش

گازی لێگرتووم!

دڵ:

خۆزگە دڵیش وەک چاو، لە دەرەوە بوایە. تا هیچ شتێکی شاراوە، بوونی نەبوایە.

بچووک بوونەوە:

– هەرکاتێک پێتوابوو گەورە بووی، زۆر بچووک دەبیتەوە، کە بچووکیش بوویتەوە، کەس ناتبینێت.

سەرەتا و کۆتایی:

هەر شتێک کە سەرەتای هەبێ، بێگومان، کۆتاییشی هەیە، (ستەم) کە یەکێکە لەو شتە ترسناکانە، کە تەنیا وێرانیی و بەدبەختیی بەدوای خۆیدا دێنێ، سەرەتا بە قسەی خۆش و زمانلوسیی و دەست ماچکردن، دەست پێدەکات. دواتر دەگۆڕدرێ بۆ بیانوو گرتن و گێچەڵ پێکردن. تا دەگاتە گرتن و ئازاردان و بێسەروشوێنکردنی خەڵکی بێتاوان! بە بیانووی جۆراوجۆر... بەڵام (زوڵم و ستەم)، کە هەر زیادیکرد و بەردەوام بوو، بێزاریی خەڵکیش هەر زیاد دەکات. تا دەبێتە لافاو و دەرەئەنجام، کۆتایی بە هەموو شتێک دێنێ و ڕایدەماڵێ.

ئاسک و گورگ

– پیاوێک لە جۆلەگەیەکدا، ئاسکێک لەدەست گورگێگ ڕزگار دەکات، دوای چەند خولەکێک، چەقۆیەک دەردێنێ و ئاسکەکە لێی دەپرسێ: چی دەکەی؟ کابراش دەڵێ: سەرت دەبڕم... ئاسکەکەش دەڵێ: ئەی بۆ ڕزگارت کردم لەدەست

گورگ؟ ئێستا پێمبڵێ: جیاوازی تۆ و گورگ چییە؟! *

شانازیی:

کەسە گەورەکان، شانازییت پێدەبەخشن، کەسە بچووکەکانیش، شانازییت لێوەردەگرنەوە.

ڕەوینەوە:

– ئەو پەندە کوردییە زۆر باوە کە وتراوە: (لە کۆلکە ڕەوییەوە، بەسەر بەرازدا کەوت!) مەبەست ئەوەیە کەسێکی خراپ لێت دوورکەوێتەوە، بەڵام کەسێکی خراپتر بێتە جێی ئەو!

هەموو شتێک بەکاتی خۆی:

– چریکەی بولبولێک و بینینی تاکە گوڵێک، نیشانەی بەهار نییە، هەروەک بینینی کوندێکیش، نیشانەی وێرانیی و وەرینیی گەڵایەکی زەردیش، نیشانەی پایز نییە.

نابینا:

– چونکە خۆت نابینای، نزای نابینایی، بۆ هەموو کەس مەکە.

لەبیر بردنەوە:

– هەروەک چۆن لاڵەکان زۆر قسە دەکەن: تا بەخەڵک بسەلمێنن کە کێشەی قسە کردنیان نییە، خیانەتکارەکانیش، زۆر باس لە کەم و کورتییەکانی خەڵکی تر دەکەن، تا ڕابردووی ناشیرینی خۆیان لەبیر خەڵک ببەنەوە!

سەرچاوەی تۆ

– گەورەترین سەرچاوەی تۆ، کاتی تۆیە.

پارێزگاریی

– پارێزگاریی لە ئاشتیی، پارێزگاریی لە ژیانە.

ناحەز:

– بەشێوە ناحەز، بوونی نییە، تەنیا ئەوانە ناحەزن، کە خاوەن دڵێکی ناحەزن.

زام:

– جگە لە زامی زمان، هەموو زامێک، سارێژ دەبێتەوە.

روودان

– هیچ شتێک بەبێ هۆ، ڕوونادات.

نەفام

– لەلای پیاوی نەفام، وەکو کتێب بێدەنگ بە!

هاوڕێ:

– هاوڕێی چاک، بەشێکە لە ژیان.

ژیان

– ژیان بەردەوامە و ستەمیش، لەکۆتایی دایە.

بەهەڵە تۆم ناسیی

– بیر لەوە ناکەمەوە کە تۆ چۆن بیر دەکەیەوە؟ بەڵام خەم لەوە دەخۆم، کە تەمەنێک بە هەڵە تۆم ناسی...

ئەگەر ویستت:

– ئەگەر ویستت گەورە بیت، خۆت بە بچووک بزانە،

ئەگەر ویستت خۆشەویست بیت، خەڵکت خۆشبوێ، ئەگەر ویستت خەڵک لە خۆت بێزار نەکەی، بە شاخ و باڵی خۆتدا هەڵمەڵێ، ئەگەر ویستت دڵخۆش بی، بەسەرکەوتنی هەموو کەسێک دڵخۆش بە.

زیادەڕۆیی:

– لە چوار شتدا کە بە پیتی(خ)، دەست پێدەکا، زیادەڕۆیی بکرێ، مرۆڤ تووشی زیان دەبێ: یەکەم، خیانەت، دووەم، خوو، سێیەم، خوێ، چوارەم، خەو. *

چاکە:

– کە چاکەت لەگەڵدا کرا، هەرگیز لەبیری مەکە، بەڵام... کە پێتوابوو چاکەت لەگەڵ کەسێکدا کردووە، بۆ هەمیشە لەبیری بکە.

کۆیلەیی:

– کۆیلەیی هەر بەوانە ناڵێن: کە ستەمیان لێکراوە و دەستیان بەسەردا گیراوە، بەڵکو کۆیلە، خۆی لەچەند مانای جیاوازدا دەبینێتەوە:

– یەکێک لەوانە، ڕازیبوونە بە هەموو شتێک، لەپێناو هەموو شتێکدا...

هەرگیز

– هەرگیز ئەو کەسەی کە خۆشی دەوێی بۆ مەبەستی خۆتی بەکارمەهێنە، هەرگیز بەو کەسەی کە پێویستیی پێتە

مەڵێ سەرقاڵم.. هەرگیز فێڵ لەو کەسە مەکە کەبە ڕاستیی باوەڕی پێت هەیە.. هەرگیز ئەو کەسە لەبیر مەکە کە هەمیشە تۆی لەبیرە.

متمانە:

– خۆزگە هەموومان، لە ناوەڕۆکی متمانە گەیشتینایە، بۆ ئەوەی زیاتر لە چاو و دڵ، پارێزگاریمان لێی بکردایە.

وریا بە:

– لەگەڵ گەمژەدا، گفتوگۆ مەکە، لێبگەڕێ با لەگەڵ دنیای بێعەقڵیی خۆیدا بژییەت، لەگەڵ بێشەرم دا، مشتومڕ مەکە، چونکە ئەو هیچ شتێکی نییە، تا لەدەستی بدات، بەڵام... ڕۆحی تۆ، وێران دەکا. خۆت لە حەسوود، دوور بگرە، چونکە ئەگەر دنیاشی پێبدەی، دیسان هەر لێت بێزار دەبێ. لەگەڵ منداڵ دا، گفتوگۆ مەکە، چونکە بەپێی زانستی خۆی، پێوانەت بۆ دەکا...

دوو شت بەبێ دوو شت، نامۆن بۆ یەکتر:

– یەکەم: قسە کردنی زۆر، بەبێ کردار، دووەم: کرداری زۆر، بەبێ قسەکردن.

ناوازە:

– هیچ کەسێک بە تەنیا، لە هەموو ڕوویەکەوە ناوازە نییە، بەڵام هەموو کەسێک، لە ڕوویەکەوە، ناوازەە.

خەم:

– کە بووی بە کانگای خەمی کەسێک، خەم مەخۆ،

هەوڵبدە هیچ کەسێک نەبێتە سەرچاوەی خەمی تۆ.

ماستاوکردن:

– ماستاو، زۆر خۆشە، بەڵام ماستاو کردن، کارەسات دروست دەکا! هەروەک ماستاوی ماستاوچیەکان، وڵاتی بەرەو وێرانیی برد.

بانگەشەی بێ سوود:

– زۆر کەس وەک خۆفریودان و چەواشەکردنی خەڵکی ساویلکە، بانگەشەی ئەوە دەکەن کە گوایە، ئاسمان بە بچووکترین خاڵ، دادەپۆشن...! مەبەست ئەوەیە کە ڕابردوویان ئەوەندە پڕە لە کەم و کوڕیی، کە نە بە زمان باسدەکرێت، نە لە توانای پێنووسیشدایە کە بینووسێتەوە...! بەڵام بێخەبەرن لەوە کە مێژوو، ڕوحم بە هیچ کەسێک ناکا و ڕابردووی هەموو کەسێک، وەک خۆی دیاری دەکات و لە داهاتووشدا، هەرکەس وەک خۆی پێناسەی بۆ دەکرێت.

قاڵبوون:

– هەرکەسێک لە مرۆڤایەتییدا قاڵ نەبووبێ، هەرگیز... هیچ داوایەکی لێمەکە...

چێژ وەرگرتن

– ئەگەر نەتوانین ئەزموون لە ڕابردوو وەربگرین، هەرگیز ناتوانین چێژ لە داهاتوو وەربگرین...

وتەی بێ ناوەڕۆک:

– نوسیین و وتەی بێناوەڕۆک، لە بەهای ئینسانەکان، کەمدەکاتەوە.

هەڵوێست:

– جوانترین شت بۆ مرۆڤ، هەڵوێستە، بەمەرجێک خۆت خاوەنی بیت.

باوک:

– هەر باوکێک پێی وانەبێ کە دەبێ منداڵەکەی لە خۆی باشتر بێ، ئەو باوکە، باوکێکی ڕاستەقینە نییە.

ژیان بەردەوامە

– هەرگیز بێ هیوا مەبە، چونکە ژیان بەردەوامە، دەرگاکان کراوەن و بۆ هەمیشە داناخرێن.

ڕێباز

– ڕێبازی خۆت خۆشبوێت، بەڵام دژی ڕێبازی هیچ کەس مەبە.

چاوپۆشیی:

– ئەگەر خۆشەویستیی و سۆزی ڕاستەقینە نەبێ، بەردەوام منداڵ، لەباوەش ناکرێت و کە گەورەش بوو، چاوپۆشیی لە هەڵەکانی ناکرێ. ئەگەر ڕێز گرتنیش لە ڕابردوو و خۆشەویستیی بۆ نیشتیمان نەبێ، هەرگیز چاوپۆشیی لە بێوەفایی، بەناو هاوسۆز و هاوبیرەکان ناکرێ.....

دوو شتی لەیەکتر جیاواز!

– یەکێک هەستی نەتەوەیی لاواز بێ، بەڵام لافی کوردایەتیی بێ سنوور بێ!

دۆست و کەسیی نزیک

– ئەوەی دۆست و کەسی نەزان پێت دەکات، دوژمن بە خەیاڵی دانایە. هەر بۆیە هەزار دوژمنی زانات هەبێ، باشترە لە یەک هاوڕێ و کەسی نەزان.

زمان لووسیی:

– لەناو هەر نەتەوەیەکدا زمان لووسیی و خۆتێهەڵسوون هەبوو، هەرگیز چاوەڕێی کردار مەبە.

هاوڕێیەتی:

– هاوڕێیەتی دوو کەس ئاسان نییە: یەکەم، ئەو کەسە، کە خۆی پێ زۆرە، دووەم، ئەو کەسە، کە زۆر بەهانە دەگرێ

– ئیتر کاتی ئەوەیە، چیتر دڵی دوژمنان خۆشنەکەین و بڕیاری یەکگرتن بدەین.

باسکردن:

– بەرلەوەی باس لە کەم و کورتییەکانی خەڵک بکەی، بیرێک لە هەڵەکانی خۆت بکەوە.

سێبەریی کوند

– کەس نایەتە ژێر سێبەری کوند ئەگەر باز لە دنیاشدا نەمێنێ. (سعدی)

بچووک کردنەوە

– هەوڵبدە کێشە گەورەکان بچووک بکەیەوە. کە بچووک کرانەوە، بە ئاسانی چارەسەر دەکرێن.

گەشبیین و ڕەشبیین:

– گەشبیینەکان وادەزانن، ژیان تەنیا بۆ ئەوانە، بەڵام... ڕەشبیینەکان وادەزانن، هەموو جیهان، دژ بەوانە.

سواڵکەر:

– سواڵکەر، بە مانای تەماحکارە، تەماحکاریش، بە مانای تێرنەخۆر. بۆیە هەرگیز لەکاتی پێویستدا، لەدەرگای تەماحکار مەدەو چاوەڕێی یارمەتیی لێمەکە. تەماحکار چەندە دەوڵەمەند بێ، هەر هەژارە.

کاڵفامی:

– یەکێک لە نیشانەکانی کاڵفامی مرۆڤ، ئەوەیە کە شتێک پەیوەندی بە ئەوەوە نەبێ و خۆی پێوە خەریک بکات.

سیاسەت:

– سیاسەت مەدالیایەکی گرانبەهایە، زۆر لەوە بەنرخترە، کە بە بەرۆکی هەموو کەسێکەوە هەڵواسرێ

بیرکردنەوە

– بیرکردنەوەی ناڕوون، بیرکردنەوەی ناڕوونی بەشێک لە سیاسییەکان، هەم سیاسەت و هەم نیشتیمان، ناحەز دەکا.

قبووڵکردن:

– ئەو کەسەی کە دڵ قبووڵی دەکا، زۆر جیاوازە لەگەڵ ئەو کەسەدا کە چاو قبووڵی دەکات.

سەرلێشێوان:

– بەهۆی دوو شت مرۆڤ تووشی سەرلێشێوان دەبێ:

یەکەم، بێعەقڵیی، دووەم، لەخۆباییبوون، کە ئەویش هەر بەشێکە لە بێعەقڵیی.

کات:

– ڕۆژگار زۆر بە پەلە تێپەڕ دەبێ. تکایە با وریای کات بین.

هەرچی بچێنرێت هەر ئەوە دەدورێتەوە:

– ڕووداوە نالەبارەکانی ڕابردوو، دەبنە هۆی ئازارو کارەسات، بۆ داهاتوو.

– کە خۆر گەیشتە ناوەڕاستی ئاسمان، هەموو کەس دەیبینێت.

جون ژیان

– جوان بژی، تا هەمیشە بژی.

دایک و باوک:

– گوێگرتن لە دایک و باوک، بەرزبوونەوەیە بەرەو بەرزایی.

جیاوازیی

– لەناو کۆمەڵگایەکدا، کە جیاوازی لەنێوان خوێندەوار و نەخوێندەواردا نەبوو، ئەو کۆمەڵگایە، کۆڵەوار و نەخوێندەوارە.

نزیک کەوتنەوە

– نزیک کەوتنەوە لە سیاسەت، دوورکەوتنەوەیە لە خەڵک.

باجیی بێوەفایی

– مرۆڤ، زووتر باجی بێوەفایی دەدا، تا لە بێباوەڕیی، چونکە باوەڕ تایبەتە بە یەک کەس بەڵام وەفا، تایبەتە بە هەموو کەس.

ژەهر

– تەنیا دڵۆپێک ژەهر، بەسە بۆ ژەهراویی کردنی پەرداخێک ئاوی زوڵاڵ..

– **بەرژەوەندیی:**

– هەرکاتێک هەستتکرد بەرامبەرەکانت، لەپێناو بەرژەوەندیی خۆیاندا بەکارت دێنن، تۆ لەشوێنی خۆت بوەستە.

گەندەڵیی:

– وشەی گەندەڵیی، پەڵەیەکی ڕەشە، لە هەرکەسێکدا دەرکەوێ، بۆ هەمیشە دەمێنێتەوە.

– کە خۆت ڕووت تاڵە لەگەڵ خەڵکدا، چۆن چاوەڕێی بزەی شیرین دەکەی؟!

وشە:

– هەر وشەیەک کە دەنوسرێ، تا لە ناخدا جوان نەکرێ، لەسەر کاغەز جوان نابێ.

سەرکردە:

– سەرکردەکان، کاتێک جوانن، کە ماوەی دەسەڵاتەکەیان دیارە و لەو ماوە دیاریکراوەشدا، خزمەت دەکەن و خیانەتیش

لە خاک و خەڵک ناکەن.

ژیان چییە؟!

– ژیان، هاوکارییە. ژیان، لەیەکتری تێگەیشتنە. ژیان، نیەت پاکییە. ژیـان، بەدەنگـەوە هاتنە، لەکاتی تەنگانەدا. ژیـان، یەکڕوویی و بەیەک زمان دوانـە لەگەڵ بەرانبەردا. ژیان، لەبەرچاونەگرتنی بەرژەوەندییە. ژیان، خۆشەویستییە، ژیان، ڕاستگۆییە لەگەڵ یەکتریدا. ژیان، ڕووخۆشییە. ژیان، گوێڕایەڵییە. ژیـان، هاوبەشییە لە خۆشیی و ناخۆشییەکان و هـاودەردیـی و هاوخۆشییە. ژیـان، بەختەوەرییە. ژیـان، دڵخۆشییە بەوەی کە هەیە. ژیان، ڕازیبوونە بەوەی کە هەیە. ژیان، منەت نەکردنە لەسەر هیچکەس، بەوەی کە دەیکەی، یـان بـەوەی کە دەیـزانـی. بۆ ئـەوەی ژیانت خـۆش بکەیت، ویژدانت ئاسوودە بکە، یارمەتیی خەڵک بدە، هاوکاریی خەڵک بکە و زۆر شاد بە، ئەگەر وانەبێ، بەختەوەر نابیت، داوای هاوکاریی لە خەڵک بکە، بەڵام بەمەرجێک، ئەوکەسەی داوای لێدەکەی، زیاتر لەتۆ پێیخۆشبێ، داوای هاوکاریی لەکەسێک بکە، کەهەستی مرۆڤایەتیی تێدابێت. ژیان بەبێ ئەو خاڵانەی سەرەوە، ڕووبارێکی وشکە و هیچ سوودی نابێ.

گەڕان بەدوای ڕاستییدا:

– هـەروەک چۆن ئەڵماس، کە لە قوڵایی دەریاکاندایە و بە ئاسانیی نادۆزرێتەوە، ڕاستییش لەناو بیری ئاڵۆزی هەندێک لە مرۆڤەکاندا بزر بووە و دۆزینەوەی زۆر ئەستەمە،

هەرکامێک لەو دوانـە، کە زۆر دوای بکەویت، دوور نییە خۆشت بزر بیت.

مردن

– بە سەربەرزی مردن، نەک تەنیا هەر بە دەوڵەمەندی ژیان.

ڕازیبوون:

– ڕازیی بە بەوەی کە هەتە، چونکە ناتوانی بە هەموو شتێک بگەی، ئەگەر پێشی گەیشتی، لەکۆتاییدا، تێیدا بزر دەبی و سوودی لێ نابینی.

باسکردن

– مرۆڤ، باس لەهەر شتێک بکات، یان خۆی بکات بە خاوەنی هەر شتێک، بەئەندازەی لێهاتوویی خۆی گەورەی دەکات، یان بچووکی دەکاتەوە.

دوو ڕوویی:

– کەسێک کە دوو خوا دەپەرستێ، خۆشەویست ترە لەلام، لە کەسێک، کە دوو ڕووی هەیە (موسا) د.

ستەم:

– با پێش لە ستەم بگرین، چونکە بەرگەی سزاکانی خـوای گـەورە نـاگریـن. کاتێک سـتـەم لـە چینی سـەرەوە، سەرهەڵدەدات، سزاکانی خوای گەورە ڕووی هەر لە ئەوانە و ڕووی بەزەیشی لە چینی خوارەوەیە. بەڵام کاتێک لە چینی خوارەوە، دەست پێدەکات، سزاکان توندتر و گشتگیر تر دەبن.

مادام کە خوای گەورە پشتیوانی هەژارانە، نابێ هەرگیز.... هەژار، ستەمکار بێ.

ئومێد

– ئومێد، مرۆڤ بەهێز دەکا، هەروەک خەم و پەژارە، مرۆڤ لاواز دەکا و ژیان ئاڵۆز دەکا.

خۆزگە...

– خۆزگە ئەوانەی خوارەوە، بونیان نەبوایە، تاکو ژیان مانای ڕاستەقینەی خۆی وەربگرتایە:١/ خەو، تاکو کات لەدەست نەچووبایە.٢/ دووری، تاکو هیچ کەسێک هەستی بە تەنیایی نەکردایە.٣/ دابڕان، تاکو هیچ کەسێک بە ئازارەوە، نەژیابایە.٤/ چارەنووس، بۆ ئەوەی هەموو شتێک بە دڵخواز بوایە.٥/ دژایەتییکردن، بۆ ئەوەی ئاسایشی هەموو کەسێک وەک یەک پارێزرابایە.٦/ شەڕو کێشە، بۆ ئەوەی بۆ بەیەکەوە ژیان، سنوور نەبوایە.٧/ لەیەکتر تێنەگەیشتن، بۆ ئەوەی پلان بۆ ژیانی ڕاستەقینە دانرابایە.٨/ بە زۆر خۆسەپاندن، بۆ ئەوەی یەکسانیی پارێزرابایە.٩/ سەرکێشی و بە نەزانی کارکردن، بۆ ئەوەی بەرەو پێشچوونی کۆمەڵگا، بەردەوام بوایە.١٠/ خیانەت کردن، بۆ ئەوەی هەموو کەسێک، ڕێزی لەیەکتر بگرتایە.

دڕک

– بەهۆی بوونی دڕکێک، سەدان گوڵ لەدەست مەدە.

نەزان:

– نەزان کاتێک بێدەنگە، وەک بەردە، کاتێکیش بەدەنگ دێ، تەنیا سەرئێشە و ژان و دەردە. (عەرەبیی)

– هەرکەسێک دڕک بچێنێ، گوڵ کۆناکاتەوە.

لاواز و بەهێز:

– لاوازەکان پێیانوایە بە دەربڕینی وشەی ناشیرین، تۆڵە دەکەنەوە، بەهێزەکانیش، دڵنیان کە بە لێبوردەیی و وشەی جوان، چارەسەری هەموو کێشەیەک دەکەن.

بێ ئەزموون:

– هەرزەکارێکی سادەی کەم تەمەن، عاقڵترە لە کەسێکی، بێئەزموونی زۆر تەمەن.

تێنەگەیشتن:

– تێنەگەیشتن زەلکاوێکە، کە مرۆڤ تێیدا نقووم دەبێ و ڕزگاری نابێ.

مردن

– مردن، دوو جۆری هەیە: یەکەم/ کەسێک کە مردووە، بەڵام هەمیشە زیندووە، دووەم/ کەسێک کە زیندووە، بەڵام، هەر وەکو مردووە

هەڵە

– چارەسەر کردنی هەڵە، بە هەڵە، کێشەکان گەورەتر دەکا و، هەڵەی گەورەتری بەدوادا دێ.

لاواز

– لاوازترین کەسەکان، ئەوانەن کە بێڕێزییان پێدەکرێ و لەبەرامبەردا، کڕنوش دەبەن.

ئاژاوە

– هەوڵدان بۆ ئاژاوە نانەوە، هەوڵدانە بۆ گەڕانەوە بۆ دواوە.

سوود وەرگرتن

– ئەوانەی کە دوو چاویی ساغیان هەیە و تەنیا سوود لە یەکێکیان وەردەگرن، واتا چاوێکیان لەبەرامبەر ڕاستییەکاندا، دادەخەن، شایانی ئەوەن کە هەر چاوێکیان هەبێ.

پاشکۆ

– مرۆڤ کە پاشکۆ بوو، وەک (مەلی) ترسنۆک وایە، زوو بە چۆکدادێ و پەڕوباڵی هەڵدەوەرێ.

دوو کەس بەزەحمەت قسە وەردەگرن:

– یەکیان کە تێدەگا، تا زیاتر تێبگا، ئەوەی دیکەیان کە تێناگا، وە نایەوێت تێبگا.

کێشەی گەورە

– کێشەی گەورەی بەشێک لە مرۆڤەکان، لەوەدایە کە، ئەمڕۆ بڕیار لەسەر شتێک دەدەن، بێئەوەی بیر لە پێشهاتەکانی بەیانی بکەنەوە...

ڕەشبین

– ئەوانەی کە هەموو شتێک بەڕەشیی دەبینن، لە ژیان

بێبەشن و هەرگیز خۆشیی لە ژین نابینن.

هەڵەکانیی رابردوو

– لەبری ئەوەی هەڵەکانی ڕابردوومان ڕاست بکەینەوە، جارێکیتر بە ناشیرینترین شێوە، دووبارەیان دەکەینەوە!

پیشە:

– هەر شتێک کە زۆر دووبارە کرایەوە، دەبێتە پیشە، تەنانەت خیانەتیش.

ئاسوودەیی

– لە پێناو ئاسوودەیی ویژداندا، هەرچی لە تواناتدایە، بیکە. بەڵام چاوەڕێی دەستخۆشی، لە هیچ کەس مەکە.

سوود وەرگرتن لە ڕووداوەکان:

– کەسێک نەتوانێ لە ڕووداوە ناخۆشەکان، سوود وەربگرێ بۆ لەیەک نزیکبوونەوە و لەیەکتر تێگەیشتن، بۆ ئەوە نابێ لەداهاتودا، متمانەی پێبکرێ.

– ناخە شاراوەکان، لەکاتە هەستیارەکاندا دەردەکەون.

– بوو بە خاک ئەوەی کە لەسەر ئەو خاکە ژیا. خاک چ دەزانێ کە لەناو ئەو خاکەدا کێ یە؟ دەرئەنجام کە هەردەبێ بچینەوە بۆ ناو خاک. خۆشی بۆ ئەوەیە کە پاک هات و پاک ڕۆیشت. (سعدی)

کوشندە:

– جگە لە مەرگ، هیچ شتێک لە (هەڵە) کوشندە تر نییە.

نەهامەتییەکان:

– لە تاکەوە بگرە تا دەگاتە گروپ، حزب، دەوڵەت، هەر نەهامەتییەک کە ڕووی تێدەکا، تەنیا خۆی تاوانبارە.

سیاسیی:

– تا ئەو کاتە بە کەسێک دەوترێ:

– سیاسیی، کە ڕێگەی هەڵە نەگرێتەبەر و، خۆی خاوەنی خۆی بێ.

– کۆیلەیی:

دوای تەمەنێک، بەڕواڵەت خەباتکردن، ئەنجامەکەشی، کۆیلەیی و دوا کەوتن...!

کێ بەهێزترینە؟

– پیاوێک، کوڕەکەی دانیشتبوو. ئەویش چوو لە پشت سەری وەستاو دەستەکانی خستنە سەرشانی و وتی: کێ لەهەموو کەس بەهێزترە؟ کوڕەکە وتی: من، تاسێ جار ئەو پرسیارەی لێکردەوە و کوڕەکەش هەر دەیوت: من. دوا جار چوو لە پێش دەرگا وەستاو وتی: ئەمجارەش لێت دەپرسم: کێ لەهەموو کەسێک بەهێزترە؟ کوڕەکە لە وەڵامدا وتی: باوکە، تۆ لەهەموو کەس بەهێزتری. باوک پرسیاری لێ کردوو وتی: ئەی بۆ پێشتر دەتوت: من لە هەموو کەسێک بەهێزترم؟ کوڕەکەش لە وەڵامی باوکدا، وتی: چونکە تۆ لە پشت سەرم بووی...

ناسیین:

– ناسیینی هەموو خەڵکی وڵات، ئاسان نییە، بەڵام زۆر جار، ناسیینی کەسێک جێگەی خەڵکێک دەگرێتەوە.

داهاتوو بەشێکە لە ڕابردوو:

– هەرکەسێک ڕابردوو لەبیربکات، لەوانەیە لە ئێستادا کەمێک سوودمەند بێ، بەڵام لە داهاتوودا، زۆر شت لەدەست دەدات.

بێئەزموونیی و هەڵەی گەورە:

– هەر کەسێک یان هەر لایەنێک، سوود لە ئەزموون وەرنەگرێت، هەڵەی زۆر گەورەی پێ دەکرێت.

خۆت بە:

– لە ژێر کاریگەریی هیچ کەسێکدا مەبە، هەوڵبدە خۆت، خاوەنی خۆت بی.

گەزتنیی پەنجەی پەشیمانیی

– مرۆڤ، کە سوودی لە ڕابردوو وەرنەگرت و دۆست و نەیاری لەیەک جیا نەکردنەوە، زۆری پێناچێ، پەنجەی پەشیمانیی دەگەزێ و لە ئامانجەکانی دوور دەکەوێتەوە.

هەڵوێست:

– هەرکەسێک خاوەن هەڵوێست نەبوو، کاتی لەگەڵدا بە فیڕۆ مەدە...

بانێک و دوو هەوا:

– هەتا بانێک و دوو هەوا هەبێ، هیوات بە ژیان و داهاتوو نەبێ.

تێگەیشتن:

– کەسێک نەتوانێ بە کەم، لە زۆر تێبگا، هەرگیز ناتوانێ بە زۆر، لە کەم تێبگا.

کێ لێت ڕازیی بێ، هۆی دڵخۆشییە؟

– هەواڵێکی بە پەلە، بە پاشای وڵات گەیشت: کە فڵانە شێتە لە ناو فڵانە بازاڕ، بە یەکێک لە بڕیارەکانت سەرسام و خۆشحاڵ بووە. پاشا دەستیکرد بە گریان و وتی: دەبێ کام یەکێک لە بڕیارەکانم ئەوەندە شێتانە بوو بێت کە لەڕوانگەی شێتێکەوە، باش بوو بێت...!؟ (سعدی)

پێنج یاسا بۆ بوونی ژیانێکی شادتر:

– چاکە بکە، خۆتان خۆشبوێ، بەردەوام ببەخشن، گونجاو بن، کەس ئازار مەدەن.

تێکەڵبوون:

– لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا، لەپێناو پاراستنیی بەرژەوەندییەکاندا، زۆربەی ڕەنگەکان، لێکدراون! بەڵام ڕۆژێک دێ، کە جیا دەکرێنەوە و جوان و ناشیرین، لەیەک دوور دەخرێنەوە.

ئەز و ئەزبەنی:

– گرنگ ئەوە نییە کە من بڵێم: تەنیا هەرمن ئەزم... ئەوە گرنگە، کە ئەزبوونی من، ئەزبەنی هەموو ئەزەکان بێ و هەموو ئەزێک، بە ئەزبوونم، دڵخۆش و سەرسام بێ....

ئەو سێ شتانەی کە زۆر زیان بەخشن:

– بیرکردنەوەی زۆر لە ڕابردوو، خاوەنی هەڵوێست و خۆنەبوون،، گیرۆدە بوون بە پارە و سامان.

هاوشێوەکان:

– لەیەکچوون هەیە، بەڵام، وەک یەکبوون، نییە....

داڕمان:

– کاتێک ئاسایشی وڵات، بەرەو ئاڵۆزیی دەچێ، شێوازی ژیانیش بەرە و داڕمان و تاریکیی دەچێ.

هەرەسهێنان:

بینایەک، بناغەکەی لەسەر ئاو بێ، هەمیشە مەترسی هەرەسهێنانی هەیە.

بیرکردنەوە:

– ئەگەر ژیرانە بیر بکەیەوە، ناکەویتە ژێر باری قەرزەوە.

ئارام بژیی:

– خەمەکانی ئەمڕۆت، بۆ بەیانی هەڵمەگرە. چونکە ئەمڕۆ، دوێنێیی لە بیر بردیەوە و بەیانیش، ئەمڕۆت، لەبیر دەباتەوە. کەوابوو، ئارام بژیی و خۆت مەخە ژێر باری هیچ خەمێکەوە.

باسکردن:

– کەسێک سەبارەت بە خەڵک باسی هەرشتێکی بۆ کردی، دڵنیابە تۆش یەکێکی لەو کەسانە.

کەس:

– هەموو کەس، نابێ بەکەس، ئەو کەسە، کەسە، کە دەبێ بەکەس.

مێشک:

– دوور نییە ڕەنگی پێست بگۆڕێ، بەڵام مێشکی کۆن، هەرگیز....

ڕووناکیی:

– ئەوانەی ڕووناکیی لەناو دڵیاندا نییە، هەموو شتێک بە ڕەشیی دەبینن.

متمانە:

– ئەوەندە متمانەم کرد، تا فێری بێ متمانەیی بووم...

خواردنە شیرینەکان:

– زۆربەی خواردنە شیرینەکان، زیانبەخشن و زۆریش مەترسیدارن. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر دەخورێن و وازهێنان، کارێکی ئەستەمە. زۆر کەسیش هەیە چونکە ڕاهاتووە بە وەرگرتن و خۆ بچووک کردنەوە، ئەگەرچی باشیش دەزانێ کە هەموو وەرگرتنێک چ مانایەک دەبەخشێ؟ بەڵام ناتوانێ هەرگیز تەرکی بکا و ئامادەیە لە پێناویدا، هەموو باجێک بدا.

دادوەریی:

– تاکو وتەی دەم هاوتای دڵ نەبێ، دادوەریی هیچە و بڕوات پێی نەبێ.

عەشق:

– ئەی خۆراکی هەژاران و پەناگەی بێنەوایان! گەر تۆ نەبی، ژیان مانای ڕاستەقینەی خۆی لەدەست دەدا و جیهان بەرەو وێرانیی دەچێت.

ناخی مرۆڤ:

– ناخی جوانیی مرۆڤەکان، لەهەڵبژاردنی دیمەنە جوانەکاندا، ڕەنگدەداتەوە.

بزەیەکی ڕاستگۆیانە بەسە:

– تەنیا بزەیەک لەلایەن ئەو کەسانەوە کە خۆشەویستن، گەورەترین هیوا دەبەخشێ بە ژیان.

– هەر شتێک لە تواناتدا نەبێ، مەیکە.

وەفا:

– خۆزگە، وەفا چەترێک دەبوو، کە هەموومان لە ژێریدا، جێگەمان دەبوو.

ئاوات خواستن:

– ناخۆشترین کات بۆ هەر نەتەوەیەک، ئەو کاتانەیە کە ئاوات بۆ دوژمنەکانی خۆی دەخوازێ.

– مامۆستا، ڕێ نیشاندەری ژیان و ڕابەری هەموو دانیشتوانی سەر زەوییە و لە هەموو کەسە گەورەکان، گەورەترە.

تەنازولکردن:

– هەموو تەنازولکردنێک لەپێناو بەرژەوەندییەکی

تایبەتیدا، سەرکەوتن نیە.

کەس:

– هەموو کەس، نابێ بە کەس، بەڵام، کەسێک دەبێتە هەموو کەس.

قسە و هەڵوێست:

– هونەر لە قسەکردنی زۆردا نی یە، بەڵکو لە هەڵوێستی ڕوون و ڕاستدایە.

بیرکردنەوە:

– بیرکردنەوە لە شتی بچووک، شتی گەورەت لەبیر دەباتەوە، هەروەک زۆر جار، بیرکردنەوە لە شتی زۆر گەورە، هەموو شتێکت لە بیر دەباتەوە.

– بۆ هەر مەبەستێک، جگە لە کەسە ژیرەکان، هیچ شتێک بە هیچ کەسێک مەڵێ، هەرچەندە کەسە ژیرەکان، هەموو شتێک ناکەن، بەڵام کەسایەتیی و ڕازەکان، دەپارێزن. ئەگەر هاوکاریشت نەکەن، کێشەت بۆ دروست ناکەن، ئەوان کەسایەتیی خۆیان بەلاوە گرنگە، هەر بۆیە هیچ کاتێک ئامادە نین، کەسایەتیی هیچ کەسێک بشێوێنن، کەوابوو، بۆ هەر پرس و ڕایەک، یان درکاندنیی هەر نهێنیەک، جگە لە کەسە ژیرەکان، پەنا بۆ هیچ کەسێکی تر مەبە.

– بێ متمانەیی:لە ڕۆژگارێکدا کە سەرتاپای ژیان گومان و دڵەڕاوکێ و بێ متمانەیی بێ و مرۆڤ تەنیا باوەڕ بە خۆشی نەکات، ژیان چ مانایەک دەبەخشێ؟

دەربڕینیی وشە:

– پێش ئەوەی وشە لەدەم دەرچێت، هەستی بەرامبەر لەبەرچاو بگرە.

– خۆلەبیرکردن:

مرۆڤ کاتێک بەهۆی پلە و پایە، یان بەهۆی سەروەت و سامان، خۆی لەبیر دەچێتەوە و خۆی ناناسێتەوە، زۆری پێناچێت کە تووشی هەڵەی گەورە دەبێ و خۆشی نازانێ چۆن تێدا دەچێت و چۆن توێکڵە شووتی دەخرێتە ژێر پێکانی.

لە هیچ کەس بێزار مەبە:

– کەسە دڵفراوان و شیاوەکان، وشەی شیاوت فێر دەکەن و کەسە دەمار گرژ و نەگونجاوەکانیش، ئەو شتانەت فێردەکەن کە خۆت ناتەوێت و شیاوی ناو کۆمەڵگاش نین، کەوابوو، دەبێ پێتوابێ کە لەهەردوو بەشیان، وانە و ئەزموون فێردەبی. لە کەسە شیاوەکان شتی چاک و لەداهاتوودا، بەکارت دێ، لە کەسە نەشیاوەکانیش، شتی خراپ و بۆ هەمیشە خۆتی لێ بە دوور دەگری.

هۆیەکانی گەشەنەکردن:

– یەکەم: وەستایی و کارامەیی و بێزار نەبوون لە قسەی زلکردن. دووەم: وەستان و بەزین و ماندوو بوون لە کردار و بەرەو پێشچوون.

عەشق:

– عەشق، نەخۆشییەکی ترسناکە و مرۆڤ/یش بە بێی ناژیت...

ناخ پاکی:

– ئەوانەی کە ناخیان پاکە، تەنیا وشەی جوان و شیرین لە دەمیان دەردەچێ.

ناڕاست:

– بەهۆی ناڕاستیی، کەسە ڕاستەکانت لەدەست دەدەی...

– لەیادی هاوڕێیاندا: ڕێز لە هاوڕێکانت بگرە، تا لە یاکردنەوەیاندا، ئازار نەکێشی.

ڕاستیی:

– ڕاستی، پارێزەری ژیانە و، دڵسۆزی و میهرەبانیش، بناغەیەتی.

سنور دانان:

– بۆ هەر شتێک، سنورێک پێویستە. لەگەڵ خۆشەویستاندا، دڵسۆزی و خۆشەویستی، تەواو پێشان نەدرێت... هەروەک لەگەڵ نەیارەکاندا، ڕق و کینەی زۆر.

ئەزموون:

– سوود وەرگرتن لە ئەزموونی شکەست و سەرکەوتنەکانی ڕابردوو، پێکهێنانی ژیانێکی تازەیە بۆ ئێستاو بۆ داهاتوو.

ڕابردوو:

– تۆ ناتوانی داهاتوویەکی سەرکەوتووت هەبێ، ئەگەر ئێستاش هەر کۆیلەی ڕابردوو بیت.

– ڕادارێکی هەستیار: (دڵ)، تاکە ڕادارێکی زۆر هەستیارە، زۆر جار، پێش گۆڕانکارییەکان، هەست بە نائارامیی دەکا، خۆزگە ئەوەندە هەستیار نەبوایە، تا دوو دڵیی و نائارامیی دروست نەبوایە.

پێناسە:

– هاوڕێی تۆ، پێناسەی تۆیە.

ڕاز:

– ڕاز، تا ئەو کاتە بەنرخە، کە پارێزراوە. ئەو بارە قورسە، کە پێی دەوترێ ڕاز، کە خۆت نەتوانی هەڵیبگری، چاوەڕێ مەکە هیچ کەسی تر بۆت هەڵبگرێ.

مرۆڤ و ماسی:

– لە ناو ئاوی ڕوون و زوڵاڵدا، ماسی جوان و پڕ تام و چێژ بەرهەم دێن. بەڵام، لەناو ئاوی لیڵ و قوڕاودا، ئەو ماسیانە بەرهەم دێن کە، نە بۆ جوانی و ڕاگرتن بەکاردێن، نە بۆ خواردن بەتامن. مرۆڤەکانیش، هەمان تایبەتمەندیان هەیە و زۆر جاریش بەناچاری، دەبێ بۆ جوانی، سەیری ناشیرینەکان بکرێ و بۆ ژیانیش، هەر چاوت لەدەستی ئەوان بێ...

ڕێباز و بیروباوەڕ:

– هەموو بیر و باوەڕێکم پێ جوانە و هەموو ڕێبازێکیشم خۆشدەوێ. بەمەرجێک ڕاستگۆیی تێدابێ و سیایەتێکی ڕوون و گشتگیری هەبێ... هەموو کەسێکیشم پێ جوانە و بەڕێزە

لـەلام... بەمەرجێک، لەپێناو بەرژەوەندی تایبەتیدا، خۆیان بچووک نەکەنەوە و ڕاستییەکان نەشێوێنن.

هاوڕێ چاکەکان:

– هاوڕێ بەنرخەکان، وەک تیشکی خۆر وان. خۆر، تا زیاتر بەرز بێتەوە، جوانتر دیارە و، گەرمی زۆرتر دەبێ. هاوڕێی چاک و بەوەفاش، تا کۆنتربێ، خۆشەویستیی و دڵسۆزیی، زۆرتر دەبێ.

بچووک کردنەوە:

– زۆر جـار، کـەسـە بـچـووکـەکـان، شتە بـەنـرخ و پیرۆزەکان، بچووک دەکەنەوە. هەرکەس، بە ئەندازەی هزرو بیری خۆی بیر لە شتە جوانەکان دەکاتەوە. تێبینی: مەبەست لە کەسە بچووکەکان، (جەستەی بچووک) نییە.

چاکە کردن:

– بۆ چاکە کردن، هیچ خۆت ماندوو مەکە، تەنیا مرۆڤ بەو هیچی تر. درۆ مەکە، فێڵ مەکە، دوو ڕوو مەبە، بەخیل مەبە و خۆشییەکانی خۆت، لە خۆشی خەڵکدا ببینە.

ڕازی سەرکەوتن:

– یەکەم: باوەڕ بەخۆ بوون، دووەم: ڕازییبوون بەوەی کە خوا بڕیاری لەسەر داوە، سێیەم: دان بـەخـۆدا گرتن، بەتایبەتیی لەکاتی لێقەوماندا، چـوارەم: سوپاس گـوزاری لەهەموو کاتێکدا و لەهەموو جێگایەکدا، پێنجەم: بڕوا بوون بەوەی کە، هەرچی بەسەر مرۆڤ دێ، لەوانەیە پێشگیریکردن

بێ لە کێشەیەکی گەورەتر، شەشەم: ڕازیبوون و خۆڕاگرتن بەوەی کە، بۆ مرۆڤ دیاریکراوە.

خۆ کەمکردن و خۆ بەکەم گرتن:

– کە خۆت بە کەم بگری، لەبەرامبەردا، ڕێز وەردەگری، کە خۆت کەم بکەی لەبەرامبەر هەر شتێکدا، پێناسەی ڕیسوایی وەردەگری. هەروەها، کە خۆت بە گەورەتر لە خەڵک پیشان بدەی، ڕەواجی خۆت لەدەست دەدەی. کە نەشتوانی ڕێز لە خۆت و کەسایەتی خۆت بگری، بێگومان ناتوانی ڕێز لە هیچ کەسێک بگری.

مرۆڤ و بەرژەوەندی:

– مرۆڤ، ئەو بوونەوەرە بەنرخەیە، کە خوای گەورە ڕێزی بۆ داناوە، بەڵام زۆر جار، لەپێناو بچووکترین بەرژەوەندیدا، خۆی دەدۆڕێنێ و هەرچی بەهایە، بۆخۆی ناهێڵێتەوە.

ژیان و کۆمەڵگا:

– هەرکاتێک کاروباری وڵات، کەوتە ژێر دەستی کەسانی بێتوانا و نەشیاو، سەرجەم بەهاکان لەدەست دەچن. هەروەها، وڵات بەرەو وێرانیی دەچێت و کۆمەڵگاش بەرەو دوا دەگەڕێتەوە و شیرازەی ژیان، تەواو تێکدەچێت.

منداڵ و باوەشی دایک:

– منداڵ، تا بچووکە، دایک بە گەورەترین پەناگەی خۆی دەزانێت، هەر بۆیە کاتێک لێی تووڕە دەبێ و تەنانەت کە لێشی

دەدات، لەبری ڕاکردن و دوور کەوتنەوە، هەر دەگەڕێتەوە بۆ ناو باوەشی دایکی. زۆر کەسیش هەیە، منداڵ نییە، بەڵام خوویەک لەگەڵیدا لەدایک بووە، هەر چەند هەوڵدەدات، ناتوانێت ئەو خوویە، لە خۆی دوور کاتەوە. بۆیە هەمان سروشتی منداڵی وەرگرتووە و دەوری منداڵێکی ساوا، دەبینێت.... چەندە خراپەی بەرامبەر بکرێ لەلایەن بەرامبەرەکەیەوە و بێڕێزیی پێبکرێ، ئەو هەر زیاتر لێی نزیک دەبێەوە و بە شانازیی دەزانێت کە بچێتەوە ناو باوەشی و ناخۆشییەکانیش، بە خۆشیی وەردەگرێت....!

مەرایی کردن

– خراپترین جۆری دوو ڕوویی و مەراییکردن، پەسەندکردنی قسەیەکە، کە زۆر باش دەزانێت لە ڕاستییەوە دوورە.

– کێشەی دونیا ئەوەیە کە گەوجەکان، تەواو بڕوایان بە خۆیان هەیە... لەکاتێکدا کە زاناکان، هەمیشە لە گومان و دوو دڵیی دان.

بوونەوەرێکیی سەر

– بوونەوەرێکی سەیرین... بۆ تاوانەکانی خۆمان پارێزەرین و بۆ هەڵەکانی خەڵکیش، دادوەر. *

هەرکەسێک:

– هەرکەسێک خاوەنی بیروباوەڕێکی جێگیر نەبێ، هەرکەسێک کڕنوش بەرێ بۆ دوژمنەکەی، هەرکەسێک

هەست بە ئازاری نەتەوەکەی نەکا، هەرکەسێک چاکە و خراپە لەیەکتر جیا نەکاتەوە، هەرکەسێک شاد بێ بە لاوازبوونی نەتەوەکەی، هەرکەسێک شاد نەبێ بەسەربەستیی گەلەکەی، هەرکەسێک شادبێ بەسەرکەوتنی دوژمنەکەی، هەرکەسێک لەسەنگەری دوژمن دابێ لەدژی نەتەوەکەی، هەرگیز بۆ ئەوە نابێ، پێی بگوترێ مرۆڤ و دەبێ حاشای لێ بکرێ.

بێوەفایی و ئاگر:

– جیاوازیی لە نێوان بێوەفایی و ئاگردا، دوو شتە: یەکەم: بێ وەفاوەیی، هەر بە هەمان شێوەی ئاگر دەسووتێنێ، بەڵام ئازاری زیاترە و هەر زیادیش دەکات. هەروەها، شوێنەوارەکەشی، تەنیا لەسەر دڵ دەردەکەوێت. دووەم: ئاگر، دەسووتێنێ. بەڵام، دوای چارەسەر، چاک دەبێتەوە. هەرچەندە ئاساری برینەکە دەمێنێ، بەڵام، ئازاری نامێنێ.

فیداکاریی:

– فیداکاریی بۆ کەسێک بکە، کە بەڕاستیی لێت تێبگات و ئەویش تۆ بخوێنێتەوە. هەروەها، شایانی ئەوەش بێت کە تۆ چی بۆ دەکەی....

مۆرانە:

– ئەو جۆرە گیانلەبەرە، کە بە مێروولەی سپیش ناودەبرێ، لە ناوەوەی داردا دروست دەبێ و گەرا دەکات، زۆر جاریش لەناو ئەو دارانەدا پەیدا دەبێ، کە بۆ داپۆشینی خانوو بەکار هاتوون. ئەگەر زۆر زوو چارەسەری ئەو

گیانلەبەرانە نەکرێت، تەواوی دارەکە دەخۆن و دەیکەن بە تۆز.. زۆر جار لەناو خێزاندا، لەناو ڕێکخراوە و تەنانەت دامو دەزگا حکومییەکانیشدا، کەسانی نەگونجاو، زیاتر ئەوانەی کە تەنیا بەرژەوەندی تایبەتیی لەبەر چاو دەگرن، وەک ئەو مۆرانەیە هەرەس بە هەموو پێشکەوتنەکان دێنن و ئەوەی لە ڕابردوودا بەڕەنج و زەحمەتێکی زۆر بەدەست هێنراوە، دەیکەن بە تۆزی بانان و بەبادا دەڕوا...

(مامۆستا هەژار):

چەپ گەردی گەردوون گەڕان کوشتمی
نەزان پەرەستی بۆ نان کوشتمی..........
هەر چەوسانەوەی بێ حەسانەوە،.........
ئاخ مردن، لە کوێی؟ ژیان کوشتمی....!

لەو هۆنراوەیەدا، ناخی مامۆستا هەژارمان، بۆ دەردەکەوێ. کە ئەگەر ژیان و برسیەتی نەبوایە، بەدڵنیاییەوە، زۆر شت کە کراوە، بەدڵی ئەو نەبووە. بەڵام بەناچاریی، دەستی بە چاوەکانی گرتووە و کەمێک لۆکەشی خستۆتە ناو گوێچکەکانیەوە! ڕۆحی شاد و گۆڕەکەشی، پڕ بێ لە نوور.

نزای نزاکاران:

– خوایە ئارامیمان پێببەخشە و بەوەی کە پێت بەخشیوین، ڕازیمان بکە. خوایە لە زوڵمی زۆردار و ستەمکاران، بمانپارێزە. خوایە تێکەڵ بە وتەی بێکردار و قسەی زلمان مەکە. خوایە لە نزیک بوونەوە لە کەسانی نەفس

نزم و بەرژەوەندی پاریز، دوورمان بگرە. خوایە ستەمکاران بۆ هەمیشە بخەوێنی. تا هەژاران نەڕەنجێنی.

پەندی پێشینان:

– هەر شتێک کە نایزانیت، نە بیڵێ، نە بیکە. هەر شتێک لە توانانتدا نییە، خۆتی پێوە خەریک مەکە. وەک سعدی شیرازی دەڵێ: هەر شتێک بەبێ من بکرێ، پێویست نییە من خۆمی پێوە خەریک بکەم.

سەروەت و سامان:

– ئەگەرچی سەروەت و سامان، نیشانەی بەختەوەریی و ئاسوودەیی مرۆڤەکانە، بەڵام جگە لە وانەی کە، بە ڕەنجی شانی خۆیان بژێویی ڕۆژانەیان بەدەست دێنن، بووە بە شەرم و وەک ئەوە وایە کە لە وڵاتێکدا چەک قەدەغە بکرێ و تۆ لەناو خەڵکدا، دەمانچەیەک لەقەدی خۆت ببەستی و وەک خۆ ڕازاندنەوەیەک خۆت دەرخەی! لە کاتێکدا هەموو کەسێک بەچاوی گومانەوە سەیرت دەکات و ئەو چەکەی کە تۆ بەلاتەوە زۆر جوانە، لەلای ئەوان زۆر ناشیرین و جێی تێڕامان و سەرسوڕمانە.

هەمان تاس و هەمان حەمام:

– دوای تێکچوونی شۆڕشی ئەیلول، کە خەڵکی باشور ئاوارەی وڵاتی ئێران بوو، بەشێکی زۆر کەوتینە ئۆردووگاکانی سەر بە پارێزگای کرماشان. ئێستاش لەبیرمە خەڵکی دەوروبەر دەهاتن و دڵخۆشییان دەدایینەوە.

هاودەردیەکەشییان ئەوە بوو: دەیانگوت: ئەگەر ئێوەش وەک ئێمە، (شا)یەکتان هەبوایە، بۆ ئاواتان بەسەردەهات..؟ ئێستاش بەداخەوە زۆر کەس بە هەمان بیر کردنەوەی ئەوکات، بیر دەکاتەوە! پێیانوایە، کێشەکە هەر نەبوونی (شا)یە، بەبێ ئەوەی بزانن، ناومەشەکەکە چی تێدایە؟!

خۆپاراستن:

– کاتێک بە ڕۆژووی، زۆر سەیری خواردن و خواردنەوە، مەکە.... بۆئەوەی زۆر بێ هێز نەبیت. زۆر سەردانی ناو بازاڕ مەکە، بۆ ئەوەی بە هۆی سەیرکردنی ڕەگەزی جیاواز، ڕۆژوەکەت لاواز نەبێ. کاتێک کە خەڵک لێت توڕەیە، چاوەڕوانی چەپڵە لێدان و ڕوو خۆشیی لێ مەکە. کاتێک نانی خەڵک دەبڕی و برسی دەکەی، هەرگیز داوای هیچی لێمەکە. کاتێک کە هیچت بۆ هیچ کەسێک نەکردووە، هیچ بەڵێنێکی پێمەدە. چونکە لێت بێهیوا بووە و متمانەت پێناکات. کاتێک کە هەستت کرد متمانەی تەواوت لەدەست داوە، باسی ئەو شتانە مەکە، کە لەلای خەڵک جوان و پیرۆزن.

هەڵبژاردن

– هەڵبژاردن، سەنگی مەحەکە.

ڕاگرتن

– هەرشتێک کە گەیشت بە لوتکە، دەبێ ڕابگیرێت. چونکە ئەگەر پێشی لێنەگیرێ، زیادەڕەویی ڕوو دەدا. هەرکاتێکیش زیادەڕەویی ڕوویدا، شێواویی و وێرانکاریی ڕوو دەدا.

گەشبین:

– گەشبینەکان، کاتێک کە چاو دەکەنەوە، دنیا و ژیان، بەجوانیی دەبینن. کاتێکیش کە چاو دادەخەن، لە ناو شاری بەهەشت ئاسای دڵیاندا دەژین و جگە لە جوانی و ڕازاوەیی، هیچیتر نابینن، هەر بۆیە بە ئومێدەوە دەژین و هەمیشە، دڵیان خۆشە.

لە دوو شت وریابە:

– یەکەم، کە چاکەت لەگەڵ هەرکەسێکدا کرد، منەت مەکە، چونکە ئەرکە و لەسەر شانتە. دووەم، کە چاکەت لەگەڵدا کرا، لەبیری مەکە.

ئەو شتانەی کە دەبنە هۆی ناخۆشی و بەرزبوونەوەی تەوژمی خوێن، ئەوانەی خوارەوەن:

– بیرکردنەوەی زۆر، خەم خواردنی زۆر، سوود وەرگرتن لە خواردنە سوێرەکان، هەروەها کەسێک کە بەردەوام وەک دار کوتکە، سەرت کوندەکا.

لێهاتوویی:

– گەورەیی مرۆڤ لەوەدا نییە کەخۆی بە دەمڕاستی خەڵک بزانێ. بەڵکو لەوەدایە کە، لێهاتوویی ئەو کەسە، لەچ ئاستێکدایە.

عەقڵ و هەیکەل:

– زۆر کەس پێیوایە، عەقڵ لەناو هەیکەلی گەورەدایە! بێخەبەر لەوە، کە عەقڵی تەواو لە ناو مێشک دایەو، مێشکیش

لە ناو، کاسەی سەردایە. ئەوەی تەنیا بە جەستەی گەورە دەنازێ، بێخەبەرە لەوەی کە، خاوەنی عەقڵێکی پەرێشان و بێپەناو بێنازە.

خیانەت دوو بەشە:

– یەکەم: ئەوەیە، خیانەت بکەی. دووەم: ئەوەیە، کە باسی خیانەتی خەڵک بکەی. بەڵام هەرگیز، باسی کەم و کوڕییەکانی خۆت نەکەی...

بچووک بوونەوە:

– بچووک بوونەوەی مرۆڤ، لەو کاتەوە دەست پێدەکا، کە خۆی پێ گەورەبێ و خەڵکی لەلا بچووک بێ. چونکە هەموو کەسێک تایبەتمەندییەکی خۆی هەیە، کە لەخەڵکی دیکەدا بوونی نییە.

تیری زمان:

– ئەوانەی دەتکەن بە نیشانە و هەوڵ دەدەن بە تیری زمان دڵت بپێکن، تۆ هیچ مەڵێ و ئارام بگرە. دوای ماوەیەک خۆت دەبینی، کەچی بوون و بوون بەچی؟

متمانە:

– بەدەستهێنانی متمانەی بەرز، بەنرخترە لە بڕوانامەی بەرز.

– گەونجاندن: ئەوانەی کە خەڵک دەگەوجێنن، وریا و فێڵبازن. بەڵام... ئەوانەی کە خۆیان دەگەوجێنن، گێل و نەفامن.

بیری لاوازی نەتەوەیی:

– تا بیری نەتەوەیی لاواز بێ و پاشکۆیەتی هەر باوبێ، سیاسەتکردن و قسەی زل، نەک هەر سوودی نابێ، بەڵکو لە گەڕانەوە بۆ دواوە و بچووک بوونەوەی زیاتر، هیچ بەرهەمێکی دیکەی نابێ...

– بەڵێن: کەسێک لە ناوەڕۆکی بەڵێن تێنەگا، هەرگیز لە مانای ژیان، تێناگا.

دزیی:

– هەرکەسێک بتوانێ وشەیەک بدزێ، دەتوانێ کتێبێکیش بدزێ، کە توانی کتێبێک بدزێ، دەتوانێ، هەموو شتێک بدزێ.

زمان:

– ئەوانەی کە زمانیان ناشیرینە، هەموو گیانیان ناشیرینە.

گەورەیی:

– ئەوانەی بەگەورەیی دەژین و بە گەورەییش دەمرن، جێگەیان ناو دڵی خەڵکە.

سەرکردە:

– ئەو کاتە، هەست بە بوونی سەرکردەکان، دەکرێ، کە بەسەربەرزیی ماڵئاوایی لە ژیان دەکەن و خەڵک فرمێسکیان بۆ دەڕێژێ.

ماندوویی:

– من ماندوو بووم لە گریان، من ماندوو بووم لە هاوار

کردن، من ماندوو بووم لەقیژاندن، من ماندوو بووم لە خەمباریی، من ماندوو بووم لە خۆدەرخستن، من ماندوو بووم لە تەنیایی، من ماندوو بووم لە تووڕەیی، من ماندوو بووم لە سەرشێتیی، من ماندوو بووم لە داخران، من ماندوو بووم لە پێویستیی بۆ یارمەتیی، من ماندوو بووم لە یادکردنەوە، من ماندوو بووم لە لەبیر کردنی شت، من ماندو بووم لە جیاوازییکردن، من ماندوو بووم لە لەدەستدانیی خەڵک، من ماندوو بووم لە بێنرخیی، من ماندوو بووم لە هەستکردن بە بۆشایی، من ماندوو بووم لە بێتوانایی بۆ ڕۆیشتن، من ماندوو بووم لە مەبەستەکانم، کە توانییبام بە هەموویان بگەم، من ماندوو بووم لە خەونەکانی ژیانم، کە هەرگیز پێیان ناگەم، بەڵام... .زیاتر لە هەموویان ئەوەیە کە، من ماندووم، لەوە کە زۆر ماندووم.... *

گومان:

– بۆ ئەوەی بەرامبەرەکەت متمانەت پێبکات، گومانەکانی بڕەوێنەوە.

هیواو دڵسۆزیی:

– هیواو دڵسۆزیی لە هەرکەسێکدا بەدیبکرێ، مۆمێکی گەشە و لە قووڵایی دڵدا، هەڵدەکرێ.

یەکجار ناو دیاریدەکرێ و دەبێتە پێناسە:

– مرۆڤ هەموو ڕۆژێک پێی ناوترێ: تۆ ناوت فلانە. کەسێکیش،

کە خاوەنی هەر بیروباوەڕێک بێ، پێویست ناکا، هەموو ڕۆژێک، بیری بهێنرێتەوە. چونکە ناو، پیرۆزە بۆ مرۆڤەکان، ئاواش بیروباوەڕ، پیرۆزە بۆ هەموان. پێویستە ناوو بیروباوەڕ، وەک یەک بپارێزرێن.

هاوڕێ:

– چەندە خۆشحاڵم بەوە کە ڕۆژانە، تەنانەت تاکە وشەیەکی جوان فێردەبم لە هاوڕێکانم، ئای.... هاوڕێ! چەندە بە نرخی.......

ڕەشبینەکان:

– ڕەشبینەکان، چونکە هەموو شتێک بە ڕەشی دەبینن، هەوڵ دەدەن چرای دڵی هەموو گەشبینەکانیش بکووژێننەوە! بۆ ئەوەی جیهان، بە شێوەیەک بگۆڕن کە خۆیان دەیانەوێت....

هەڵس و کەوت:

– هەڵس و کەوتی جوان، ڕووداوە ناشیرینەکان، لەبیر دەباتەوە.

هاوڕێ:

– هاوڕێی چاک، هۆی خۆشبەختییە وهاوڕێی خراپیش، هۆی نەگبەتییە.

متمانەو بڕوا بەخۆبوون:

– تا ئەو کاتە ڕێزت پارێزراوە، کە نهێنیت لای کەس دانەناوە.

هەوڵبدە:

– هەوڵبدە وەک مرۆڤ، هەموو کەسێکت خۆشبوێ. بەڵام هەرگیز..... دڵخۆش مەبە بەوە، کە هەموو کەسێک تۆی خۆشیبوێ.

– چۆن بین؟ گرنگ ئەوە نییە کە چی بین، بەڵکو ئەوە گرنگە، کە چۆن بین.

– تێگەیشتن لە مانای خۆشەویستیی، تێگەیشتنە، لە ڕاستیی و بەیەکەوە ژیان. تێنەگەیشتنیش لە خۆشەویستیی، تێنەگەیشتنە لە ژیان.

ڕاستبوون

– ئەوانەی کە ناتوانن لەگەڵ هیچ کەسێکدا ڕاست بن، مێژووییەکی پڕ لە شەرمەزاریی بۆ خۆیان تۆمار دەکەن.

پاک

– بە پاکیی لە دایک بووی، پاک بژیی و بە پاکییش بمرە.

بچووک بوونەوە

– بەشێک لە مرۆڤەکان، وەک باڵندەکان وان... چەندە بەرزتر ببنەوە، هەر بچووکتر دەبنەوە.

ماستاو

– نان و ماستاو بخۆ... بەڵام نانی ماستاو مەخۆ!!!

کێ خراپە؟

– هەموو کەسێک چاکە. تا دەگاتە مەیدانی تاقیکردنەوە...

بەزەیی نەهاتنەوە:

– سێ شت بەزەییان بە هیچ شتێکدا نایەتەوە: دەریا، ئاگر، تینووی دەسەڵات.

خاوەن بوون:

– کەسێک نەتوانێ خاوەنی خۆی بێ، ناتوانێ هەرگیز خاوەنی کەس بێ.

بۆ هەرچی دەیکەی:

– ڕاوێـژ بـە دڵـت بکـە، بـڕیـار لـە مێشکت وەربـگـرە، چاوەکانت بکە بە چاودێر و ویژدانیشت بکە بە دادوەر.

کەوتن و فێربوون:

– ئێـمـە لـە کـەوتـنـەکـانـەوە زیـاتـر فـێـردەبـیـن، تا لەسەرکەوتنەکان.

عەیبە

– بیر لە عەیبەی هیچ کەسێک مـەکـەوە. هـەر کەسێک عەیبەکانی خۆی ببینێ، بیر لە عەیبی هیچ کەس ناکاتەوە.

خاڵەکانی سەرەکی ژیان:

– خۆشەویستیی، ئازادیی، ئاشتیی، بەیەکەوە ژیان، لەیەکتر تێگەشتن، یەکتر قبوولکردن، لەگەڵ یەکتردا ڕاست بوون، ڕێز لەیەکتر گرتن.

نابینا و ئێرەیی بەر:

نابینا، تەنیا چاوی نابینێ، بەڵام دڵی دەبینێ. کەسێکیش کە دڵی دەبینێ، هەموو شتێک دەبینێ. ئێرەیی بەر، چاوی دەبینێ،

بەڵام دڵی نابینێ. کەسێکیش کە دڵی نەبینێ، هیچ شتێک نابینێ.

بەهەشت و مرۆڤ:

– دەڵێن مرۆڤە باشەکان، دەچن بۆ بەهەشت. بەڵام من دەڵێم: مرۆڤە باشەکان لەهەرکوێ بن، ئەوێ بەهەشتە. (؟)

بێدەنگیی:

– لە دوو کاتدا، بێدەنگ بە: یەکەم، کاتێک هەست دەکەی یەکێک، ناتوانێت لەهەست و وتەکانت تێبگات، دووەم، یەکێک کە لێت تێدەگات، بەڵام بەبێ دەربڕینیی هیچ وشەیەک.

زانست:

– زانست، تارمایی ژیان لادەبات، زانست، بەرزترین لوتکەی ژیانە. زانست، کلیلی سەرجەم دەرگا داخراوەکانە. زانست، چرای دڵی مرۆڤەکانە. زانست، بەرهەمی ماندووبوونی فێرخوازەکانە. زانست، پزیشکی چارەسەریی ڕاستەقینەی سەرجەم کێشەکانە.

چۆن خۆت دەبینی؟

– ئەوە گرنگ نییە چۆن خۆت دەبینی. گرنگ ئەوەیە، خەڵک چۆن دەتبینێ.

کڕنوش بردن:

– تا کڕنوش و کڕوزانەوە و دەست ماچ کردن هەبێ، هیوات بەژیانی ڕاستەقینە و وەک مرۆڤ ژین، نەبێ....

مردوەکان:

– مردوەکان، نەهەست بە ئازار دەکەن، نە هیچ

دەبیستن، نە هیچ دەبینن. زۆر کەسیش هەیە، هەرچی پێیان بوترێ، وەک مردوو وانە و خۆیان بێدەنگ دەکەن... پێیانوایە ژیان ئەوەیە کە خۆیان بڕیاریان لەسەر داوە. بێئەوەی ئاوڕ لە ڕابردوو، بدەنەوە کە چی ڕوویداوە....؟

هاوبەشی ژیان:

– ئەوانەی کە خۆیان بە هاوبەشی ژیانی خەڵک دەزانن، دەبێ ئەو کەسانە بن کە، خەڵکیش، بە هاوبەشی ژیانی خۆیان دەزانن.

ڕۆشنبیری:

– تا ئاستی ڕۆشنبیری بەرەو نزم بوونەوە بچێت، خۆ بە زۆر گریی و کێشە کۆمەڵایەتیەکانیش، بەرەو بەرز بوونەوە دەچن.

چیرۆکێکی پڕ لە ئەزموون بۆ خزم و کەسە نزیکەکان:

– ئەو کاتەی براکانی حەزرەتی یوسف، (س) کە دەیانخستە ناو بیرەوە، یوسف زەردەخەنەیەکی کرد. یەکێک لە براکان، وتی: ئەوە بۆ پێدەکەنی؟ ئێرە خۆ شوێنی پێکەنین نییە! یوسف لە وەڵامدا وتی: ڕۆژێک بیرم لەوە دەکردەوە کە چۆن، کەسێک ئەتوانێ دوژمنایەتی من بکات! لە کاتێکدا من ئەو هەموو برا بەهێزەم هەیە! بەڵام خودای گەورە، هەر ئەو برایانەی خۆمی کردە دوژمنم! تا تێبگەم کە ناتوانم پشت بە هیچ بەندەیەک ببەستم.....

خۆزگەیەک:

– لە ماوەی تەمەنی خۆمدا، ٣ دەسەڵاتی کوردم بینیوە. یەکەم، شۆڕشی ئەیلول، دووەم، کوردستانی ئێرانی دوای شا، سێیەم، ئێستای کوردستانی عێراق. بەداخەوە لەهیچ کامێکیاندا، هەست بە ئاسوودەیی نەکرا! من بۆم دەرکەوتووە، نادادپەروەریی لە ناو کورددا، بووە بە خوو و وەک میکرۆبی ڤایرۆس، لەناوماندا، بڵاوبۆتەوە....! تەنانەت ئەو نەخۆشییە، لـەدەرەوەی وڵاتیش دەبینم. مەبەستم ئەوانەیە کە، بەهەر شێوەیەک بێ، خۆیان دەخەنە ناو کارێکی حکومییەوە. بەڵام دوایی، دەبن بە دیوارێکی بەرز تا خەڵکێک کە خۆیان بە دڵیان نەبێ، نەگات بەوەی کە دەیانەوێت.. خۆزگە ئەو نەخۆشییە لەناو کورددا، بوونی نەبوایە. بۆ ئەوەی ڕۆژ لە دوای ڕۆژ، خۆشەویستیی پەرەی سەندبایە و کۆتایی بە نەهامەتییەکان هاتبایە.

یەکێک لە جوانترین وتەکانی زانایان، ئەوەیە کە دەڵێ:

– هـەمـوو پـیـاوێـک، دەتـوانـێ مـرۆڤ بـێ، بـەڵام... هەموومرۆڤێک، ناتوانێ پیاوبێ. *

بێباڵ و بەباڵ:

– زۆر کەس، یان زۆر لایەن، لە سیاسەتی بەباڵ بگرە و بێباڵ هی خۆتە، کەڵک وەردەگرن! بەڵام.. بە بڕوای من، ئەو سیاسەتە، هەڵەیە. لەبەر ئەوەی، بە باڵەکان، لەهەر کوێیەک بۆیان خۆشتربێ، لەوێ دەنیشن و بێباڵەکانیش، بەهۆی بێزار

بوونەوە، لە شوێنی خۆیان دەوەستن... دوای ماوەیەک، بەهۆی ئەو سیاسەتە هەڵەیەوە، نە بێباڵ دەمێنێ، نە بەباڵ. دەرەنجام، زۆری پێناچێت، باڵدارەکان بەهۆی خواردنی باشتر لەملا و ئەولا، لەدژ دەوەستنەوە و وەک دوپشک دەکەونە گیانی خاوەنەکەیان. لە کۆتاییدا، نە خاوەن و نە بێباڵ و نە بەباڵ، بوونیان نامێنێ و کۆتایی بە خەونە بێماناکان دێ....

هەڵوێست:

– مرۆڤ، هەروەک چۆن کاتێک کە تینوو دەبێ، پێویستی بە ئاوە، کاتێک کە برسی دەبێ، پێویستی بە نانە، کاتێک کە ماندوو دەبێ، پێویستیی بە پشوودانە، کاتێک کە نەخۆش دەکەوێ، پێویستیی بە پزیشک و دەرمانە، کاتێک کە مێشکی ئاڵۆزە، پێویستیی بە شوێنی ئارامە، کاتێکیش کە ناحەقییەک دەبینێ، پێویستی بە هەڵوێست وەرگرتن و نەترسان و ئارامکردنەوەی ویژدانە. ئینجا، بە دەربڕینی وشەی شیاوبێ، بە هۆنراوەی سەرنجڕاکێش بێ، بە ڕاپۆرت و نوسینی پەخشان بێ، پێویستە، بەشێک بێ لە چارەسەر و کەمکردنەوەی کێشەکان. بەڵام.... هەر وتەیەک کە خۆت باوەڕت پێی نەبێ، دەریمەبڕە، هەر نوکتەیەک کەخۆت بە پێکەنین نەخا، نە بینوسە، نە بیگێڕەوە. هەر هۆنراوەیەک، کە هەستت بە گریان نەخات، مەینوسە، هەر پەخشانێک، کە بۆ هەر مەبەستێک دەینووسی، کە کاریگەری لەسەر خۆت نەبێ، مەینووسە، هەرکەسێکیش، کە هاوتەرازووی خۆت نەبێ،

کاتی لەگەڵدا بە فیڕۆ مەدە.

خەون و خەیاڵ:

– ئەوانەی کە هەرگیز لەبیر ناکرێن، زۆری پێناچێ، دەبن بە خەون و خەیاڵ. لە کۆتاییدا، هەموو خۆزگە و ئاواتەکان، دەبنەوە بڵقی سەر ئاو و هەریەکە لە شوێنی خۆی دەپوکێتەوە.

پیرۆزییەکان:

– دوژمنانی دڵڕەشی کوردستان، هەرکامێک لە پیرۆزییەکانمان، بە شێوەیەک لە شێوەکان، لەناو دڵماندا، نامۆ کردووە. ناوی پیرۆزی پێشمەرگە، ئاڵا، کە ڕەمزی نەتەوەییە، باوەشی گەرمی نیشتیمان، بەروبوومی کوردستان، سەربەخۆیی کوردستان، کە خەونی هەموو خەڵکی کوردستانە، دەسەڵاتی کوردیی، کە چەندین قوربانیی لە پێناودا، دراوە، بێلایەن نەبوونی دادگاکان و پاشاگەردانیی لە کوردستاندا، بۆ هەرکامێک لەوانە، هۆیەکی تایبەتی هەیە، کە خەڵکی کوردستانی تووشی دوودڵیی و بێ متمانەیی کردووە......

ستەم:

– بێدەنگ بوون لەبەرامبەر ستەمدا، هاوبەشی و ئەنجامدانی ستەمە.

زەردەخەنە:

– دنیا بۆ پیاو، زەردەخەنەیەکە، بۆ ژن/یش، زەردەخەنەیەک، دنیایەکە.

نوێخوازی:

– کەسێک، کە باوەڕی بەڕێگاچارە تازەکان نەبێ، دەبێ چاوەڕێی ناخۆشیی و کێشە تازەکان بێ.

بۆنی کەباب:

– ئەوانەی دوای بۆنی کەباب دەکەون، ڕۆژێک دێ، ڕێگەی هەڵە بگرن و بەسەر بۆنی جیاوازدا بکەون.

ئاسوودەیی:

– بۆ ئەوەی دڵت ئاسوودەبێ، پشت بەخۆت ببەستە، ئەوەی کە دەیکەی، لێی ڕازییبە، ئەوەی کە هەتە، پێی ڕازیبە، داوای هاوکاریی، لەکەس مەکە، بە کەمی خۆت ڕازییبە و چاوەڕوانیی زۆر، لەکەس مەکە، تا دەتوانی چاکە بکە و منەت لەسەر کەس مەکە، هەروەها، چاوەڕێی پاداشتیش لە کەس مەکە.

ستەم لێکراو:

– گڕی هەناسەی ستەم لێکراو، ئەوەندە بەتینە، دوور نییە کە، جیهان بسووتێنێ.

وشە باوو نەشیاوەکان:

– زۆر جار وشە نەشیاوەکان، دەبنە باو. کە بوونە باویش، لەناو مێشکدا جێگیر دەبن و دەکرێن بە بەرنامەی ژیان و دواتر لەگەڵیاندا ڕادێین. بۆ نموونە: زۆر جار کە پرسیار لە کەسێک دەکەی: منداڵت هەیە؟ ئەگەر منداڵەکە، کوڕبێ، دەڵێ: نۆکەری تۆم هەیە...! ئەگەر کچ/یش بێ، دەڵێ: قەرەواشی تۆم

هەیە...! یان کە هەواڵی کەسێک دەپرسی و دەڵێی: چۆنی؟ لە وەڵامدا دەڵێ: نۆکەرتم...! بە بڕوای من ئەو وشانە لە نرخی مرۆڤ زۆر کەمدەکەنەوە و بواری متمانە بەخۆبوونی زۆر کەمدەکاتەوە... بۆ ئەوەی خۆمان پەروەردە بکەین، بۆ ئەوەی داهاتوویەکی زێڕیین دابین بکەین، بۆ ئەوەی نیشتیمان بە نرخ و جوان بکەین، بۆ ئەوەی شانازی بە ڕابردوومانەوە بکەین، پێویستە متمانە بۆ خۆمان دروست بکەین و هەرگیز خۆمان، بە وشەو وتەی نەشیاو و ناشیرین، بچووک نەکەینەوە....

یاسا:

– کە یاسا بوو بە چەکی دەسەڵات، ژیان لە ترسی، ڕادەکا...

خوێندەواریی:

– خوێندەواریی، ئەگەرچی دڵ و مێشکی خەڵک ڕووناک دەکات و سوود بە مرۆڤ و جیهانیش دەگەیەنێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، ناتوانێ مرۆڤە دڵڕەشەکان بگۆڕێت. بەڵکو ناشیرین تریان دەکات و لەکۆمەڵگاش، دایاندەبڕێت.

بڕیاردان:

– کەسێک کە نەتوانێ خاوەن بڕیاری خۆی بێ، بێگومان ناشتوانێ، خاوەنی خۆی بێ.

ڕەمزی نەتەوەیی:

– جوانترین ڕەمزی نەتەوەیی، هەر نەتەوەیەک، ئاڵایە. بە مەرجێک بۆخزمەتی خەڵک و نیشتیمان بەکاربهێنرێت.

داماو:

– داماوترین سەرکردەکانی وڵات، ئەو سەرکردانەن کە ملکەچی بێگانە دەبن و دەکەونە ژێر فرمانەکانی ئەوان.

ناخ....

– ئەوانەی کە ناخیان تاریکە، ئەگەر شێوەشیان جوان بێ، هەمیشە تارماییەک، لەسەر دەم و چاویان بەدیدەکرێ!

ناتوانم:

– ناتوانم بۆ هەمیشە دوورت بخەمەوە... کە لێشت تووڕە دەبم، وەک ئەمانەتێک، لەناو گۆشەیەکی دڵمدا، دەتشارمەوە.

پارە:

– زارەکان دەبەستێ و گوێیەکان، کەڕ دەکا، زمانەکان لاڵ و چاوەکان، کوێر دەکا. زمان درێژەکان، تەنیا تیغی تیژی پارە، زمانیان لەت دەکا. مرۆڤ ئەگەر نرخی خۆی بزانێ، هەرگیز بە پوڵ و پارە، ویژدانی خۆی نافرۆشێ.

هەڵەکان:

– خەم لە هەڵەکانی ڕابردووت مەخۆ، بەڵام جارێکی تر، دووبارەیان مەکەوە.

پرسیار

– لە حەکیمێکیان پرسی: تەمەنت چەندە؟ وتی: نەخۆش نیم، وتیان: پارەت هەیە؟ وتی: قەرزدار نیم، وتیان: دوژمنت هەیە؟ وتی: دوور لە خزمەکانم دەژیم. *

بەرژەوەندیی:

– بۆ گەیشتن بە ئامانجی ڕاستەقینە بۆ هەموان، پێویستە بەرژەوەندییە تایبەتییەکان، فیدای بەرژەوەندییە گشتییەکان بکرێن.

بۆ بەرزبوونەوە

– بۆ بەرزبوونەوە، بەرەو لوتکەی سەرکەوتن، سەرەتا، فیداکاری دەوێ، سوتانی جەستەی دەوێ، وێران بوونیی نیشتیمانی دەوێ، لە کۆتاییدا، ئارام دەگرین و بۆ هەمیشە، لە ژێر سێبەری شەهیدان دا، دەحەسێینەوە.

دوورکەوتنەوە:

– کەسێک بەبێ هۆ دوورکەوێتەوە، هەر خۆی بەبێ هۆ، دەگەڕێتەوە.. بەڵام هەرکاتێ شوشە کەوتە خوار، کە شکا تا ئەبەد، چاک نابێتەوە.

دەسەڵات

– کە دەسەڵات لە دەرگاوە هاتە ژوورەوە، میهرەبانی لە پەنجەرەوە دەچێتە دەرەوە. کە سامان لە دوورەوە خۆی پیشاندا، خۆشەویستی لەترسی ئەو ڕادەکا.

هەژارەکان:

– باشترین و دڵسۆزترین دۆستەکانم لەهەژارەکانن. دەوڵەمەندەکان، هیچ لەدۆستایەتی نازانن.

چۆکدادان:

– بێتوانایی مرۆڤ، لەو کاتەوە دەردەکەوێ، کە لە

بەرامبەر پارە و ساماندا، چۆک دادەدا و ویژدانی خۆی دەفرۆشێ....

– پارە: پارە جۆرە چێژێکە کە دەتوانێ بۆ هەموو جێگایەک بچێ و هەموو شتێ وەدەست بێنێ، جگە سەربەرزی و خۆشەویستی.

دۆست:

– پرسیم: دۆست باشترە یان برا؟ گوتی: دۆست. چونکە دۆست برایەکە، کەبە ئارەزووی خۆت هەڵیدەبژێریت.

سیاسیی:

– زۆرێک لە سیاسییەکان، بەهۆی لێهاتوویی و دڵسۆزیاینەوە، ژیان و مرۆڤایەتی دەگۆڕن. بەڵام.... بەشێکیان، جگە لەوەی کە خۆیان ناشیرین دەکەن، ژیان و شێوە و ڕوخساری مرۆڤایەتیش دەشێوێنن.

بزەکانت

– وابکە بزەکانت، جیهان بگۆڕن، بەڵام..... لێمەگەڕێ، جیهان، بزەکانت بگۆڕێ.

جیاواز!

– لەو کاتەوە مرۆڤ جێگەی نامێنێ لەناو کۆمەڵگادا، کە پێیوابێ، لە هەموو کەس جیاوازە.

هێرش

– هەرگیز لە هێرشی دڕندەکان مەترسە، ئەوان، بە لافاوی خۆشەویستی دەڕەونەوە.

هەڵسوکەوت:

– ئێمە دەبێ بە شێوەیەک لەگەڵ هاوڕێکانماندا هەڵس و کەوت بکەین، ئەوەی کە خۆمان ئارەزوو دەکەین لە ئەوان، بەرامبەر بەخۆمان.

شێوەی ژیان:

– بە سادەیی بژیی، بە سادەیی هەڵس و کەوت بکە، سەخییانە ببەخشە، لە جل پۆشییندا

بێ فیز بە، ڕاستگۆیانە نزا بکە، ژیرانە بیر بکەوە، ئاینییانە عیبادەت بکە، لە کرداردا میهرەبان بە، دڵسۆزانە بزە

بکە، ڕاستگۆیانە قسە بکە، لە خۆشەویستییدا دڵسۆزبە.

قسەکردن:

– تەنیا کاتێک قسە بکە، کە وشەکانت لە بێدەنگی باشتر بن.

چۆن قسە بکەین؟

– بە ڕاستیی، قسە بکە، ڕاستەوخۆ قسە بکە، دادوەرانە قسە بکە، میهرەبانانە

قسە بکە، بە ڕەوشتەوە قسە بکە، بە کراوەیی قسە بکە، بە بەزەییەوە قسە بکە، بە ڕوخۆشی قسە بکە،

قسە بکە، نەک بێسوود، قسە بکە، نەک بەدرۆ.

زاناکان

– زاناکان قسە دەکەن، چونکە شتێکیان هەیە کە بیلێن. نەزانەکانیش، چونکە دەبێ شتێک بڵێن.

هەڵبژاردن

– هاوڕێکانت هەڵبژێرە، بە وریاییەوە. پلان دابنێ بۆ داهاتووت. بە ئامانجەوە، ژیانت پێکبێنە.

تەمەن:

– تەمەن ئەوەنییە کە تۆ چەند ساڵی تەواوی، بەڵکو ئەوەیە کە چەند ساڵ خۆش ژیاوی؟

– هەشتی مارس، واتا ڕۆژی سەربەستی و ئازادی. ڕۆژی ڕێزگرتن لە مرۆڤایەتیی. ڕۆژی پێناسەکردنی وشەی پیرۆزی ژن، بە ژیان و لەیەکتر جیانەکردنەوەی ئەو دوو وشە بەنرخە، کە بێگومان ژن و ژیان، دوو وشەی لەیەک دانەبڕاون و ژیان بەبێ ژن، هیچ مانەیەک نابەخشێ.

زیندوو، مردوو، نەخۆش:

زیندوو، کەسێکە ئەوەی دەتوانێت دەیکات. مردوو، کەسێکە، هیچی نییە کە بیکات. نەخۆش، کەسێکە، لەدەستی دێت و دەیکات. بەڵام دوا جار، بێخێریی دەکات!

باسکردن

– هەرکەسێک لەچی کەمبێ، باس لەو شتە دەکا. دز، باس لە ئەمانەت دەکا. بێڕەوشت، باس لە شانازیی دەکا.

دەوڵەمەند، باس لە قەناعەت دەکا. ستەمکار، باس لە دادپەروەریی دەکا. فێڵباز، باس لە دیین دەکا.

جەورو ستەم:

– کاتێک دەمارگیر و توندڕەوەکان لەسەرووی

دەسەڵاتەوە بن، هیچ سنووورێک نامێنێ بۆ جەور و **ستەم و چەوساندنەوە.**

– ئەگەر نەتوانین ئەزموون لە ڕابردوو وەربگرین، هەرگیز ناتوانین چێژ لە داهاتوو وەربگرین...

وەفا:

– خۆزگە وەفا ئەوەندە قورس نەبوایە، تا هەموو کەس توانای هەڵگرتنی هەبوایە.

دادوەریی:

– لەسەر پێ بوەستە.... بۆ ئەوەی کە چ شتێک ڕاستە؟ تەنانەت ئەگەر بەتەنیاش بوەستیت...

وریایی:

– ئەو شتانەی کە هۆی سەرەکیین بۆ دابینکردنی پێویستییەکانی ژیان، هەر ئەو شتانەش، دەبنە هۆی سەرەکی بۆ لە ناچوون و تێدا چوون بۆ نموونە: ئاو و ئاگر، چەندە پێویستن بۆ ژیان، ئەوەندەش زیان بەخشن بۆ گیان. ئاو، کە زۆر بوو، مەترسی خنکان و وێرانی دروست دەکات. ئاگر، ئەگەرچی بۆ زۆر کات و زۆر شت پێویستە، بەڵام کە لێی نزیکبوویەوە، ڕەحمت پێناکات و دەتسووتێنێ. مرۆڤیش هەمان تایبەتمەندیی هەیە. مرۆڤەکان، هاوپێویستیی یەکترن و بەیەکەوە جوانن. بەڵام، پێویستە بە وریاییەوە مامەڵە لەگەڵ یەکتردا بکەن. چونکە زۆر کەس بە دیمەن جوانە، بەڵام لە ناخدا وێرانە...

ژیان بۆ ئاڵۆزە؟

– بیری کەسێک دەکەی؟ تەلەفۆنی بۆ بکە. دەتەوێ ببینی؟ بانگهێشتی بکە. دەتەوێ تێبگەی؟ داوای ڕوونکردنەوە بکە. پرسیارت هەیە؟ بپرسە. شتێکت پێخوش نییە؟ بیڵێ. شتێکت پێخوشە؟ دەریبڕە. شتێکت دەوێ؟ داوای بکە. کەسێکت خۆشدەوێ؟ پێی بڵێ. *

ژیان:

– کە بەردەوام دڵەکان، بەدەوری یەکتردا نەسووڕێنەوە، ژیانی هاوبەش، دروست نابێ.

– ژیان: سەما بکە، وابزانە کەس ناتبینێ. شادبە و خۆشەویستییت هەبێ، وابزانە پێشتر هەرگیز ئازارت پێنەگەیشتووە. گۆرانیی بڵێ، وابزانە کەس گوێی لێت نییە. ژیان بکە، وابزانە بەهەشت لەسەر زەوییە. *

چەوت و ڕاست:

– کاتێک کەسە چەوتەکان لە ژیانتدا دەردەچن، شتە ڕاستەکان، دەست پێدەکەن.

دوو فاقیی:

– ئەوانەی کە بەردەوام لە ناو زەلکاوی دوو فاقییدا مەلەوانیی دەکەن، یەکەم: متمانە و کەسایەتیی، بۆ هەمیشە لەدەست دەدەن. دووەم: زۆری پێناچێت، لەناو ئەو زەلکاوەدا، بزر و بێسەر و شوێن دەبن.

جوانیی:

– جوانیی لە دەم و چاودا نییە. جوانیی، چرایەکە، لەناو دڵدایە.

ناکۆکیی

– ناکۆکیی و پشێویی بکووژە، پێش ئەوەی ئەو بتکووژێ. تۆ ئامانجت بەدەست بێنە، پێش ئەوەی ئەو لێت بدات.

جێهێشتن

تۆ ژیان بکە، پێش ئەوەی ژیان جێت بهێڵێت.

سەرزەنشت

– هەرگیز لە ژیانتاندا هیچ کەس سەرزەنشت مەکەن. مرۆڤە چاکەکان، خۆشییتان بۆ دێنن. مرۆڤە خراپەکان،

ئەزموون.

خراپترەکان، وانەی وریاکردنەوە. باشترەکان، بیرەوەریی.

– ئاستی وشە و ڕستەکانت بەرز بکەرەوە، نەک ئاستی دەنگت. ئەوە بارانە، نەش و نما بەگوڵ دەکات، نەک هەورە گرمە.

– کاتێک کەسانی بچووک بۆخۆمان گەورە دەکەین، هەم ئەوان تووشی هەڵە دەکەین، هەم خۆشمان. *

ژیان بە جیاوازییەکانەوە جوانە:

– هیچ کەس بەهۆی هیچ کەسەوە، مەناسە. چونکە هەرکەسە و تایبەتمەندیی خۆی هەیە. ژیانیش، بەجیاوازییەکانەوە جوانە. ئەگەر وەرزەکانی ساڵ، هەموویان

یەک بن، بێزاریی دروست دەبێ، ئەوکاتە ژیان هیچ چێژی نابێ.....

لەیەک دەچن، بەڵام جیاوازن....

– ئەگەرچی زۆر جار، ناوەکان لەیەک دەچن، بەڵام هیچ ناوێک، جێی ناوێکی تر ناگرێتەوە. زۆر جاریش، شێوەکان لەیەک دەچن، بەڵام هەرگیز... ناخەکان، تێکەڵ بەیەک نابنەوە....

دەریا زۆر گەورەیە:

– ئەوانەی کە ناوبانگی زڕاوییان هەیە و ڕابردوویان جێی پرسیارە، هەر ئەوانەن کە هەوڵی تێکدانی ژیانی خەڵک دەدەن و بە خەیاڵی خۆیان، بە نشتەری تیژ و ژەهری سەر زمانیان، کەسایەتییەکان زامدار دەکەن....! بەڵام...بێخەبەرن لەوە کە، دەریا زۆر گەورەیە و بە ئاسانی لیڵ نابێ...

تاقیکردنەوە:

– هەموو تاقیکردنەوەیەک لە ژیانماندا، ئێمە خراپتر یان باشتر دەکات. هەر کێشەیەک کە بۆمان دێتە پێش، بۆ شکاندنی ئێمەیە، یان بۆ دروست کردنی ئێمەیە. کەوابوو، هەڵبژاردن لە دەست خۆماندایە، ببین بە قوربانیی، یان سەرکەوین...

سوپاسکردن:

– سوپاسی هەمو ئەوانە بکە کە نەگونجاون لە ژیانتدا و لێیان فێربە. ئەوان، ڕێک ئەوەیان پێشانی تۆ داوە، کە تۆ ناتەوێت ببی.

دەریا

– دڵت دەبێ دەریایەک بێ لە خۆشەویستیی. مێشکت دەبێ ڕووبارێک بێ لە بێلایەنیی.

هەر خۆت

– ئەگەر پێت وابێ ژیان هەمووی دەربارەی تۆیە، تەنیا شتێک کە بۆت دەمێنێتەوە، هەر تۆیە.

کات:

– کات، زۆر بەنرخە، دەبێ لەگەڵ خەڵکی بەنرخدا، بەکاربهێنرێت.

پشتگوێ خستن

– پشت گوێت دەخەن، تا ئەوکاتەی پێویستییان پێت دەبێ.

قسە کردن

– قسە کردن وەک دەرمان وایە. کەم بێ، سوود بەخشە، زۆر بێ، زیان بەخشە. (عەرەبیی)

ئازادیی:

– نهێنیی بەختەوەریی، ئازادییە. نهێنی ئازادییش، ئازایەتییە.

خەونەکان

– هەموو خەونێکی گەورە، لەگەڵ خەیاڵی بینەری خەوندا، دەستپێدەکا. مەبەست ئەوەیە، (کە خۆت بیر لە ئامانجێک نەکەیەوە، هەرگیز بەدینایە.)

ڕۆژیی تۆ

– هەموو ڕۆژێک، ڕۆژی تۆ نیە. لەوانەیە ئەمڕۆ، یەکێک نەبێ لەو ڕۆژانـەی کە دڵخوازی تۆیە. بـەڵام هەرگیز ئەوە لەبیر مەکە، هەموو ڕۆژێک تۆ لە خەو هەڵسی و دیارییەکی سەرسوڕهێنەربێ، وە ئەوەی کە خۆت دیاریت کردووە، هەر ئەوە بێ....

چاک:

– چاک ئەو کەسەیە، کە چاکە بڵێ. لە چاک چاکتریش، ئەو کەسەیە، کە چاکە بکا.

لەبیرت ناکەم:

– کاتێک چاوەکانم دادەخەم، دەتبینم. کاتێک چاوەکانم دەکەمەوە، بیرت دەکەم.

– **بەخشیین:**

– بێهێزەکان، هەرگیز ناتوانن، ببەخشن. چونکە بەخشیین، تایبەتە بە بەهێزەکان.

بەخشیین:

– بەخشیین، وەک ئەوە وایە کە تۆ زیندانییەک ئازاد بکەی. لە دوایشدا، بۆت دەردەکـەوێ کە زیندانییەکە، هەر بۆخۆت بووی.

وتە و کردار:

– جیاوازیی لەنێوان وتە و کرداردا چییە؟ وتە: وتەی بێ کردار، وەک ماسک وایە، بۆ شاردنەوەی کەم و کوڕییەکان.

کردار: هەروەک چۆن ئاگر سەنگی مەحەکە بۆ جیاکردنەوەی زێڕ لە توخمە فلزییەکانی تر، کرداریش ئاوا مرۆڤەکان لەیەکتر جیا دەکاتەوە.

خەون و خەیاڵ:

– ئەوانەی هەرگیز لەبیر ناکرێن، زۆری پێناچێ، دەبن بە خەون و خەیاڵ. لە کۆتاییدا، هەموو دەبنە بڵقی سەر ئاو و هەریەکە لە شوێنی خۆی دەپوکێتەوە.

سوێر و سامان:

– خواردن و خواردنەوە، تا سوێرتر بێ، تینوێتی زیاتر دەکا. پارەو سامانیش، تا زیاتربێ، مێشک ماندووتر دەکا.

میهرەبانیی:

– میهرەبانیی زمانێکە، کەڕەکان دەیبیستن و کوێرەکانیش، دەیبینن.

بێدەنگیی:

– هەندێجار وا باشە، بە بێدەنگیی بمێنیتەوە. لەبەرئەوە، هیچ وشەیەک، توانای لێکدانەوەی ئەوەی نییە کە لە ناخ و مێشکی تۆدا، چی دەگوزەرێ.

ئەو شتانەی کە نابێ لەدەست بدرێن:

– وەفا، متمانە، ڕێز، خۆشەویستیی. هەرکەسێک متمانەی لەدەستدا، ڕێزیش لەدەستدەدا. کە ڕێزی لەدەستدا، خۆشەویستییش، لەدەست دەدات. کە خۆشەویستی لەدەستدا، بێگومان، هەمووشتێک لەدەست دەدات.

ڕووی خۆش:

– ڕووی خۆش، ڕوخساری ناشیرین، دەڕازێنێتەوە.

مەگریی

– مەگری، چونکە تەواو بوو. لێو بە بزە بە، چونکە ڕوویدا. *

پێش

– پێش قسەکردن، گوێگرتن. پێش وەڵامدانەوە، بیر کردنەوە. پێش خەرجکردن، داهات. پێش ڕەخنەگرتن، چاوەڕێکردن. پێش نزا کردن، بەخشیین. پێش وازهێنان، هەوڵدان.

گەشتیاریی:

– ئێمە هەمووومان گەشتیارین. لە چۆڵەوانیی ئەم جیهانەدا. باشترین شت بۆ ئێمە، کە بیدۆزینەوە لەو گەشتەدا، هاوڕێیەکی دڵسۆزە. *

هاودەم:

– ئەگەر نەتتوانی هاوڕێیەک، هاودەمێک، هاوسەفەرێک، هاوبیرێک، هاونشینێکی چاک بدۆزیەوە بۆ ڕۆیشتن، بەتەنیا برۆ. چونکە باشترە بەتەنیا بیت لەوەی کە لەگەڵ کەسانێکدا بیت کە ڕێگەی بەرەو پێشچوونت

لێبگرن.

نزای هاوڵاتییان:

– هەرکاتێک یەکسانیی لەناو کۆمەڵگادا هەبوو، هەرکاتێک ناوچەگەریی و جیاوازیی نەبوو، هەرکاتێک

شوێنی شیاو بۆ نەشیاو نەبوو، هەرکاتێک خەمخۆریی بۆ وڵات هەبوو، هەرکاتێک دوو ڕوویی و فێڵبازیی نەبوو، هەرکاتێک جەردەیی و گەندەڵیی نەبوو، هەرکاتێک تێکدان و شێواندنی زمانی دایک نەبوو، هەرکاتێک هەست و سۆزی نەتەوەیی هەبوو، هەرکاتێک خۆبەزۆرگریی و سینگ دەرپەڕاندن نەبوو، هەرکاتێک کەس تەماحی لەماڵی کەسیتردا نەبوو، هەرکاتێک هەموو کەس، هاوڵاتی ڕاستەقینەی وڵاتی خۆی دەبوو، هەرکاتێک نیشتیمان، ملک و ماڵی هەموو هاوڵاتیانی وڵات دەبوو، ئەو کاتە، نزای نزاکاران، قبووڵ دەبێ

بێدەنگ مەبە:

– هەرگیز بێدەنگ مەبە تەنیا لەبەر ئەوەی کە، کەسێکی تر ئەوەی لە تۆ دەوێت.

هێزو ڕێز

– زانیاری هێزت پێدەبەخشێ، بەڵام، کەسێتیی، ڕێز.......

ڕێزگرتن:

– ڕێزگرتن بۆ ئەوکەسانەیە کە شیاون، نەک بۆ ئەوانە کە داوای دەکەن.

وریابە:

– وریا بە لە زانیاری بەدرۆ. چونکە زۆر مەترسیدارترە لە نەزانیین.

بەکارهێنان:

– زۆرن لەو کەسانە کە بۆ قازانجی تایبەتیی خۆیان،

خەڵکی تر بەکاردەهێنن! بەڵام.. کەم وا هەبووە سەرکەوتووبن. ئەگەر زیانی ماڵییشیان پێنەگەیشتبێ، دوای ماوەیەکی کورت، زیانی گیانیان پێگەیشتووە... ئەگەر بە خۆشیان نەگەیشتبێ، بە کەسی نزیکیان گەیشتووە. یان زیانی کەسایەتیی لێکەوتووە و بۆ هەمیشە، بووە بە لەکەی ژیانیان و بەردەوام پێیەوە دەناڵێنن...

برا بوون:

– برا بوون، هەمیشە لەیەک دایک، بوون نییە. جاری وا هەیە لە هاوڕێیەتییدا، برایانێک لەدایک دەبن، کە هیچ دایکێک توانای لەدایکبوونیانی نییە.

بێفەرمانیی:

– دوای ئەوەی شەیتان بێفەرمانیی خوای گەورەی کرد، لە بەهەشتی وەدەرنا. ئیتر دەیزانی، چونکە لەلای خوا نرخی نییە، لەلای خەڵکیش هەر نرخی نابێ. ئەگەرچی شەیتان، وەک تۆڵە سەندنەوەیەک بۆ بەهەڵە بردن، بەرەو ڕووی بەهەموو کەسێک دەبێتەوە، بەڵام چونکە لە فەرمانی خوا لایداوە، لەلای خەڵکیش هەر بێنرخە و هیچ حیسابی بۆ ناکرێت.

بیرکردنەوەی جوان:

– بیرکردنەوەیەکی ئەرێنیی بچووک لە بەیانییدا، دەتوانێ هەموو ڕۆژەکەت بگۆڕێ.

مەبەست ئەوەیە، ڕووی خۆش لە بەیانیاندا، دەتوانێ هەموو ڕۆژەکە، خۆش بکات، چونکە هەموو بەیانییەک،

ڕۆژێکی نوێیە لە ژیانی مرۆڤ دا، دەبا هەوڵدەین ئەو ڕۆژە نوێیە، بەخۆشیی دەست پێبکەین.

چەم، بێ چەقەڵ نابێ:

– زۆر کەس، هەڵە بە سەرکەوتن دەزانێ، هەشە، بە بەشێک لەمردنی دەزانێ.

پشتبەستن و متمانە پێکردن:

– پشت بە کێ ببەستی، ئەو دەبێتە هۆی ژیانت، بە چاک و بە خراپ.

چاکەکان

– کەسە چاکەکان، وەک گەڵای بەهار وان. هەمیشە سەوزن، لەناو دڵەکاندا.

سوتاندن:

– دنکە شقارتەیەک بەسە بۆ سوتاندنی دارستانێک.

نەیارە

– هەرکەسێک نەیارەکانی ڕازی بکا، نزیکەکانی لەدەست دەدا. (سعدی)

وێرانکردن

– یەکێک چاک دەکات و یەکێکیش، وێران.

مرۆڤ چەند جۆری هەیە:

– جۆرێکیان وەک وزەی خۆر وان. سوودیان بۆ هەموو کەسێک هەیە. جۆرێکیان وەک پەڵە هەوری ڕەش وان. بەردەوام هەوڵ دەدەن پێش لە تیشکی خۆر بگرن.

جۆرێکیشیان وەک سێبەر وان. تا زیاتر لێیان نزیک ببیەوە، ئەوان دوور دەکەونەوە. بەشی سێیەمیان، کەسانی بێهەست و بێباکن. بۆ ئەوە نابێ زۆر گرنگیان پێبدرێ.

دەورانی منداڵیی:

- خۆشترین کاتی ژیانی مرۆڤ. دەورانی خۆشی منداڵییە. هەرکەسێک ئەو بەشەی لە دە ستبچێ، لە بەشەکەی دیکەش چێژ نابینێ.

وەفا:

- جوانترین جل و بەرگ بۆ ڕازاندنەوەی مرۆڤ، تەنیا وەفایە و هیچی تر، چونکە هەرکەسێک وەفای هەبێ،

هەموو سیفەتە جوانەکانی تێدا کۆدەبێتەوە.

دایک:

- پەیوەندی بەهێز و بێهێزیی نێوان منداڵ و باوک، بەهۆی دایکەوەیە، دایکی دڵسۆز، پەیوەندی باوک و منداڵ ڕادەگرێ. بە پێچەوانەوە، دەتوانێ، شیرازەی ژیان تێکبدات. بۆیە تەنیا ژن بوون بەس نییە. بەڵکو، دایک بوون گرنگە. هەروەک تەنیا پیاو بوون بەس نییە، بەڵکو، باوک بوون گرنگە.

- تاکو فێر نەبین ڕێز لە ئازادیی بگرین، هەرگیز ناتوانین چێژ لە ژیان وەربگرین.

هاوڕێ:

- هاوڕێی چاک، وەک مۆم وایە. تەنیا لە کاتی تاریکیدا، ڕووناکی دەردەکەوێ.

ویژدان:

– ئەوەی کە مرۆڤ جوان دەکا، ویژدانە. ئەوەی کە ناحەزیشی دەکا، نەبوونی ویژدانە.

کەسایەتیی:

– هەرشتێکی باش کە دەکرێ، لەپێناو بەرزبوونەوەی کەسایەتیدایە. یەکێک لەو شتانەی کە

دەبێ کۆڵەکەی ڕاگرتنی کەسایەتیی، خۆشەویستییە بۆ ژیان، بۆ سروشت، بۆ ئاژەڵ، لەسەرووی هەمووشیانەوە، بۆ مرۆڤ. چونکە مرۆڤ دەتوانێ ژیان دروست بکا و سروشت لە جوانەوە بۆ جوانتر، بگۆڕێ. بەڵام هەرکاتێک خۆشەویستیی تاک، بوو بەهۆی نزمکردنەوەی کەسایەتیی، باشتر وایە هێڵی پەیوەندی، بەرتەسک بکرێتەوە. بەڵام نابێ لە سروشتی مرۆڤ دۆستی، کەمبکرێتەوە.

جیاوازیی لە نێوان مار و مرۆڤ دا:

– مرۆڤ بە زمان، دڵ بریندار دەکا. هەر بۆیە بێچارەسەرە. بەڵام... مار، بەجەستەوە دەدا و دەتوانرێ چارەسەر بکرێ.

وتەی نەشیاو:

– وتەی نەشیاو، کۆشکی دڵ و خۆشەویستیی تێکدەڕوخێنێ.

وریایی:

– زانایەک دەڵێ: وریای سێ شت بە: یەکەم، بیرکردنەوە

کاتی تەنیایی. دووەم، ڕەوشت لەناو خێزاندا.

سێیەم، زمان لەناو خەڵکدا. ❊

ئیرەیی:

– ئیرەیی بردن ئاگرێکە، ئەگەر پێشی لێنەگیرێ، دەوروبەر هەمووی دەسووتێنێ.

ڕووی ناخۆش:

– ڕوو ناخۆش هۆی خەم و بێزارییە. هەروەک هەوری ڕەش، نیشانەی ڕەهێڵە و باران بارینە. ڕووی خۆش، مـوژدەی ژیانـە. ڕووی ناخۆشیش، بێهیوابوون لە ژیانە. ئەوانەی کە ڕوویان ناخۆشە، جگە لە نائومێدی، هیچ هیوایەک لە شێوەیاندا بەدیناکرێ.

داهێنان:

– کەسێک گەرەکی بێت داهێنان بکات، پێش هەموو شتێک پێویستە داهێنان لە خۆیدا بکات. هەر ئەوەندە بەس نییە کە بڵێی: چونکە فڵانکەس ئەو شتەی کردووە، منیش ئەو شتە دەکەم....

– مێژوو: مێژووی زێڕیین و لەبیر نەکراو، قوربانییدانی دەوێت. فیداکاری دەوێت. ڕازییکردنی کۆمەڵانی خەڵکی دەوێت. تێرکردنی دانیشتوانی وڵاتی دەوێت. دادوەریی و یەکڕیزیی لەناو سەرجەم تاکەکانی دەوێت. پاراستنی سەروماڵی هاوڵاتیانی دەوێت. بەرگریکردن لە خاکی نیشتیمانی دەوێت. پێشگیریکردن لە هاتنی دوژمنانی دەوێت.

جیاوازیی نەکردن لە نێوان هاوڵاتیانی دەوێت. خۆشەویستیی و جێی خۆکردنەوە لە ناو دڵی دانیشتوانی دەوێت. دڵی گەورە و لێبوردەیی زۆری دەوێت. ڕێزگرتن لە یاسا و ڕێساکانی وڵاتی دەوێت. ڕێزگرتن لە بڕیار و وتەی شارەزایانی وڵاتی دەوێت. خۆ تواندنەوە لەپێناو خزمەتکردن بە خەڵک و نیشتیمانی دەوێت.

دوای دڵت کەوە

– هەر شتێک دڵت پێی خۆشنەبێ، مەیکە و دوای دڵت بکەوە.

کات:

– کات زۆر لەوە بەنرخترە، کە بە شتی بێبایەخ لەدەست بدرێت.

چالاکبوون

– مەرج نییە هەرکەسێک لە گفتوگۆدا چالاک بێ، لەهەڵسوکەوتیشدا هەر باشبێ. (سعدی)

ئاشتیی

– خۆشبەختیی، لە ئاشتیی دایە. ئاشتیی، لە یەکڕیزیی دایە. یەکڕیزیش، لە دڵسۆزیی و میهرەبانیی دایە.

هەڵە و ڕاستیی:

– هەڵە، هەڵەیە، تەنانەت ئەگەر هەموو کەسیش بیکات. ڕاستیی، ڕاستییە، تەنانەت ئەگەرکەسیش نەیکات.

مرۆڤ:

– مرۆڤ ئەگەر نرخی خۆی زانیبایە، هەرگیز ژیانی بە هیچ بوونەوەرێک نەدەگەیاند. جگە لە خۆشەویستی و هاوکاری و جوانکاری، بیری لە هیچ شتێکیتر، نەدەکردەوە.

زمان

– زمـان، مارێکی ترسناکە، ئەگەر زۆر وریـای نەبین، یەکسەر بە خۆمانەوە دەدات.

بەرەوپێش نەچوون:

– هۆی بەرەوپێش نەچوونی کورد لە کوردستاندا، ئەوەیە کە پارە و سامان، لە سەرووی قسەوەیە و قسەش لە سـەرووی کـردارەوەیـە. بە کوردیی و بە کورتیی، ئەوە گرنگ نی یە، کێ دەیکات. ئەوە گرنگە کە کێ بڕیار دەدات و کێ دەیخوات. مەبەست لە بەرەو پێش نەچوون ئەوەیە کە نەتەوەیەکی زۆر کۆنین، بەڵام تاکو ئێستا، نەک تەنیا خاوەنی وڵاتی خۆمان نین، بەڵکو بگرە خاوەنی خۆشمان نین...! بۆیە دەتوانم بڵێم: نەتەوەیەکی کۆنین، بـەڵام زۆر و بۆریین.... ئەوەش دەگەڕێتەوە سەر ئەوە کە هەرکەس دەسەڵاتی گرتە دەست، تەنیا لە فکری پڕ کردنی گیرفانە بێبنەکەی خۆیدایە و خەڵکی تریش هیچ.....!

– ڕاستکردنەوەی هەڵە...... ئەوانەی کە هەڵە دەکەن، ڕێگا بزر دەکەن، ئەوانەیش کە هەڵەکان ڕاست دەکەنەوە، کەسە بزر بووەکان دەدۆزنـەوە. بۆیە دەبێ سوپاسی هەرکەسێک

بکرێ، کە هەڵە بۆ کەسێک ڕاست دەکاتەوە.

هەڵە کردن:

– ئای.... کە چەندە بە ئازارە کاتێک مرۆڤ هەڵە دەکا... بەڵام.... لەوەش بە ئازارتر، ئەوەیە کە هەمان هەڵە، دووبارە بکرێتەوە....!

خۆناسین و خەڵک ناسین:

– کاتێک هەموو کەسێک، دۆستی کەسێکە، تۆ دژی مەبە. کاتێکیش هەموو کەسێک، دژی کەسێکە، تۆ دۆستی مەبە.

ژیان بەنرخە:

– من لەبەر تۆ، دژی کەس نابم. بەڵام.... تۆ لەبەر من، دۆستی هەموو کەسێک مەبە.

بڕیاردان:

– بڕیار لەسەر ئەوە بدە کە، چیت دەوێت. باوەڕت بەوە هەبێ کە، دەتوانی ئەو شتەت هەبێ.

باوەڕت بەوە هەبێ کە تۆ شیاوی، بۆ ئەو شتە. باوەڕت بەوە هەبێ کە، ئەو شتە گونجاوە بۆ تۆ.

گەشبیین و ڕەشبیین:

– ئەوانەی کە گەشبیینن و دڵیان گەورەیە، لە ناخۆشترین شوێن و لە ناخۆشترین ژیاندا، بە خۆشتریین شێوە ژیان بەسەردەبەن. بەڵام.... ئەوانەی کە ڕەشبیینن و بەنائومێدییەوە سەیری ژیان دەکەن، ئەگەر هەموو سەروەتی

دنیا، لەدەست ئەواندابێ، هەر بە هەژاریی و خەمناکیی دەژین.

هەڵسوکەوتی نەشیاو:

– هەندێک لە پیاوان وەک پێشاندانی خۆشەویستیی بۆ هاوسەرەکانیان، کاتێک دەچن بۆ سەردانی دۆست و ناسیاوەکانیان، بەشێوەیەکی نەشیاو هەڵسوکەوت دەکەن! وەک ماچ کردن، لە باوەشکردن و جۆرێک قسەکردن کە بۆ وتن نابێ، بێگومان ئەو دیاردەیەش، لەناو هەموو پیاواندا نییە. هەر بۆیە، دەبێتە هۆی تێکدانی شیرازەی ژیانی بەشێک لەو بنەماڵانەی کە هات و چۆیان دەکەن. ئەوەش بەهۆی ساویلکەیی بەشێک لەو خانمانەیە کە هاوسەرەکانیان، شەرم دەکەن ئەو هەڵسوکەوتە نەشیاوانە بەکاربێنن....

باوەڕ:

– هەرشتێک دەیڵێی، سەرەتا دەبێ خۆت باوەڕت پێی هەبێ. *

وشە:

– وشە، بۆ دڵی بەرامبەر، وەک تیشکی خۆر وایە. کە بەخۆشی لە دەم دەردەچێ، خۆر دەردەکەوێ وڕووناکی دەبەخشێ بەدڵ. کە بەناخۆشیش دەردەچێ، خۆری دڵ ئاوادەبێ و شەوەزەنگی بەدوادادێ.

توندو تیژی:

– تا ستەم و توندو تیژی زیاتر بێ، تەمەنی دەسەڵات کەمتر دەبێەوە.

وەفا!

– چونکە پێگەت زۆر بەرزە، بۆیە لەهەموو کەسێکدا بوونت نییە.

خۆت دادوەری خۆت بە:

– بۆ هەر وتەیەک کە دەیڵێی، پێش دەربڕینی، زۆر بیری لێبکەوە. هەر شتێک کە دەینوسی، پێش بڵاوکردنەوە، چەندین جار، بە چاوی ڕەخنە، بیخوێنەوە. کە خۆت ڕازیی نەبووی لەوەی کەدەیڵێی، یان لەوەی کە دەینووسی، چاوەڕێ مەبە هیچ کەس، ڕازیی بێ لێی.

ئەنجامی ڕاوێژ نەکردن:

– چارەنووس بەبێ ڕاوێژکردن، نادیارە. ئەنجامەکەشی تێداچوونە، یان پەشیمانییەکی زۆرە....

ئەزموون:

– لە ژیانی ڕۆژانەماندا، دەتوانین لە هەموو شتێک ئەزموون، وەربگرین. لەباش، لەخراپ، تەنانەت لە ئاژەڵەکانیش دەتوانین زۆر شت فێر بین. بۆ نموونە: وەک هەموومان دەزانین، (پشیلە)، کاتێک پیسایی دەکا، بەخۆڵ، دەیشارێتەوە. ئێمەی مرۆڤیش، ڕۆژانە، زۆر شت هەیە کە دڵ و مێشکمان، تێکدەدا... زۆر جار گوێمان لە قسەی ناخۆش دەبێ، هەڵە دەکەین، زیانمان لێکەوتووە، بیرکردنەوە لە هەڵسوکەوتی نەشیاوی بە ناو هاوڕێکانمان، ئازارمان دەدات و بەهۆی بیرەوەرییە ناخۆشەکانیش، شەوانە، خەومان لێ تێکدەچێت

و تووشی نائارامیی و سەرئێشە دەبین... باشترین ڕێگا بۆ ئەوەی هەموو ئەو شتانە و چەندین شتی دیکەش بشارینەوە و هەرگیز بیریان لێنەکەینەوە، ئەوەیە کە بڕیار بدەین جارێکی تر خۆمان تێکەڵ بەو کێشانە نەکەینەوە و هەر شتێک کە ئازاری داوین لێی دوور کەوینەوە. چونکە هەر خەمێک لە ژیانی مرۆڤدا، وەک پیسایی وایە و دەبێ زۆر زوو، هەوڵی شاردنەوەی بدرێ....

نیشتیمانەکەم!

– کێ بە گیان دەتپارێزێ و کێش بازرگانیت پێوەدەکا؟!

خەم

– خەمی ئەوەم نیە کە درۆت لەگەڵدا کردووم، خەمی ئەوەمە کە لە ئێستاوە ناتوانم بڕوات پێبکەم.

هەڵە:

– هەڵەم زۆر کردووە، ئێستاش هەڵە دەکەم. چونکە ژیان، بەبێ هەڵە نابێ. بەڵام.... بەڵێنمداوە، هەڵە دووبارە نەکەمەوە....

دووبارە کردنەوە

– هەر شتێک کە زۆر دووبارە بکرێتەوە، چێژی خۆی لە دەست دەدا، بەرامبەر بێزار دەکات و کەمتر گوێی لێدەگیرێ.

وتەکانی چەندە سوودبەخش بن، گرنگیان پێنادرێ، چەندە بەڕێز بێ، بایەخی پێنادرێ. کەوابوو ئەوەی کە دەیزانین، با نرخی بزانین و هەرزان فرۆشی نەکەین. بزانین کەی قسە

دەکەین، قسە بۆ کێ دەکەین و ڕاوێژ بە کێ دەکەین و داوای هاوکارییش، لە کێ دەکەین؟

دەستکەوتن

– چۆن دەستەکەوێ، نەک چەند دەستکەوێ: ئەوەی کە ئێستا ڕوو دەدا، ڕەنگدانەوەی هەڵەکانی ڕابردوویە. وەک ئێستا لە بیرمە، لەسەرەتای ئازادبوونی کوردستان دا، کام هاوڕێی زۆر نزیک بوو، ڕەحمی بە هاوڕێکانیدا نەدەهات و سەرەتای گەندەڵییەکانی، لە هاوڕێکانیەوە دەستپێکرد.! من پێموایە، تاکە شتێک کە لێبوردنی نییە لەلای خوا، خیانەت کردنە بەرامبەر بە کەسێک کە باوەڕی تەواوی پێت هەیە. زۆرجار هەر خۆی تووشی سزا دەبێتەوە.... زۆر جاریش ئەو سزایە، تووشی خەڵکی بێتاوانیش دەبێ و، بەناچاریی، باجەکەی دەدا... من نموونەی زیندووم زۆرە و هیوادارم لە هەڵەکانی ڕابردوو، ئەزموون وەربگیرێت و کۆتایی بە چەند دەست کەوێت و چەند بژین بهێنرێت و بیر لە چۆن دەست بکەوێت و چۆن بژین بکرێتەوە....

خۆشەویستیی چاو:

– ئەوانەی کە، خۆشەویستییان تەنیا لە چاودایە، لە خۆشەویستیی دڵ بێبەشن.

دوورکەوتنەوە

– هەرگیز لەخۆتان دوور مەکەونەوە بۆ نزیکتر بوونەوە لە کەسێکی دیکە.

هاوشێوەکان:

– زۆرن لەوانە کە هاوشێوەی یەکترن. ئەوانەی کە وەک دوانە لەدایک دەبن، لە شێوە و هەڵسوکەوتیشدا، وەک یەک دەچن. جگە لەوەش، خەڵکی دیکەش هەیە کە، هاوشێوەی یەک دەردەچن، بەڵام زۆر جار، بەهۆی نزیک بوونەوە و هاوڕێیەتی، هاوشێوەیی دروست دەبێ. بەڵام لە شێوە و ڕوخساردا، نا، بەڵکو لە هەڵسوکەوت و بیرکردنەوەدا. وەک دەڵێن ئەگەر دوو کەس زۆر بەیەکەوە بوون، ئەگەر ڕەنگی یەکتریش نەگرن، خووی یەکتر هەر دەگرن. هەر بۆیە، هاوشێوەکان، زۆر جار چاک دەردەچن، زۆر جاریش وێران....

عەرەب دەڵێن:

– باشترین وتە ئەوەیە کە، کورت بێ و مانای زۆر بێ. کوردیش دەڵێ: کەم بێ و پوخت بێ، نەک زۆر بێ و بۆر بێ.

ناخیی کەسەکان

– ناخی کەسەکان، لە کردارەکانیاندا ببینە، نەک لە وتەکانیاندا.

بیستن و بیستنەوە:

– وتەیەک کە بەگوێت دەگا، جیاوازە لەگەڵ وتەیەکدا، کە بە گوێت دەگاتەوە. ئەوەی کە خۆت دەیبیستی، لەبیر دەچێتەوە. بەڵام ئەوەی کە بەگوێت دەگاتەوە، لەبیر ناچێتەوە.

چیرۆکەکانی ژیان:

– چیرۆکەکانی ژیان، ڕووداوەکانی ڕابردوون.

ڕووداوەکانیش، یان خۆشبوون، یان ناخۆش. خۆشییەکان ناگەڕێنەوە و ناخۆشییەکانیش، دەبنە هۆی ئـازار. چەندە بیریان لێ بکرێتەوە، ئازارەکان زیاتر دەبن و برینەکان، زیاتر دەکولێنەوە.

ئەگەر:

– ئەگەر مامۆستای قوتابخانەی و خوێنکارەکانت لێت تێناگەن، ئەگەر نوسەری و نوسراوەکانت وەک پێویست ناخوێنرێنەوە، ئەگەر خاوەن دەسەڵاتی و خەڵک لێت بێزارە، ئەگەر جوان و لەبەرچاوی و کەس سەیرت ناکات، ئەگەر حەزت لە نزیکبوونەوەی خەڵکە و لێت دوور دەکەونەوە، ئەگەر ڕووخۆشیی نیشاندەدەی وکەس بەڕووتا پێناکەنێت،

لە هەموو ئەو ئەگەرانەدا، گلەیی لەهیچ کەسێک مەکە و بەدوای خاڵە لاوازەکانی خۆتدا بگەڕێی و کەم و کوڕییەکانی خۆت چارەسەر بکە.

– هەموو دڵێک جوانە، بەڵام گرنگ ئەوەیە کە، چی تێدایە؟

ژنی ڕاستەقینە:

– ژنی ڕاستەقینە، پول و پارەی بەلاوە گرنگ نییە. چونکە خۆی دەزانێ کە عەشقی ئەو، بەپارە بەراورد ناکرێت.

تەکنەلۆجیا

– ئەگەرچی تەکنەلۆجیا، جیهانی زۆر بچووک کردۆتەوە و سوودێکی زۆری بە کۆمەڵگای جیهان گەیاندووە، لەلایەکی دیکەشەوە، کاریگەریی زۆر نەرێنیشی لەسەر پەیوەندی ژیانی

خێزانیی دروست کردووه.....

لاشەی بێ گیان

– مرۆڤی بێ هەست، وەک لاشەی بێ گیان وایە.

جوان و ناشیرین

– چاوێک کە جوان و ناشیرین نەبینێ، چاوێک کە چاک و خراپ نەبینێ، چاوێک کە خراپ بە چاک و چاکیش هەر بەخراپ ببینێ، ئەو چاوە بۆچی باشە؟ باشتر وایە کە بڵێم: یاخوا ئەو چاوە، هەرگیز نەبینێ.

– لە ڕێگەیەکی ئارامـەوە، تۆ دەتوانـی دنیا بلەرزێنی. مەبەست ئەوەیە، بە هەڵەشە و بە پەلە، تۆ ناتوانی،

لە هیچ کارێکدا سەرکەوتووبی.

دۆزینەوە

– ئەگەر خوازیارییت کەسایەتی من بدۆزیتەوە، یاوەر و هاوسەفەرم بە. دەربارەی من، لە هیچ کەسێک مەپرسە.

لەبەرئەوە، کۆمەڵگەی من، پڕە لە دووڕوویی....!

چەند وتەیەکی فۆلکلۆر:

– هەزار دۆست کەمە، بەڵام دوژمنێک زۆرە. هەزار دوژمنی زانات هەبێ، بەڵام

دۆستێکی نەزانت نەبێ.

دوژمنیی زانا

– دوژمنی زانا، بەرزت دەکاتەوە، بەڵام دۆستی نەزان، نزمت دەکات. (سعدی)

ئارامبە

– شەو کە چووی بۆناو جێگای خەوتن، خەمەکانی ئەورۆژەت لەگەڵ خۆتدا مەبە و هەڵەکانی ئەو ڕۆژەشت، لەداهاتوودا، دووبارە مەکەوە.

گەورەیی

– ئەگەر گەورەییت دەوێ، هەرگیز چاوت لەماڵی کەس نەبێ و بەوەی کەهەتە ڕازیبە. (لوقمانی حەکیم)

تەماح

– تەماح بەدناو و لەبەرچاوی خەڵک ناشیرینت دەکا، بەرەو هەڵدێرت دەبا، ڕیسوات دەکا، شەرمەزارت دەکا. لە چێژوەرگرتن لە خۆشییەکانی ڕۆژگار دادەبڕێیت، تووشی هەڵەی جۆراوجۆرت دەکا. زۆر جار لە پێناو کۆکردنەوەی سامانی زۆردا، بەلاڕێدا دەچی و سۆزو خۆشەویستییشت لەناو دڵدا کەمدەکاتەوە.

کردار:

– کردار، مرۆڤ دەناسێنێ، نەک قسەی گەورە... ئەوانەی کە، پاڵەوانی قسەکردنن، لە کرداردا،

شتێکیترن....

وریابە....

– نزیک کەوتنەوە لە هەندێک کەس، دوور کەوتنەوەیە لە زۆر کەس....

جوانی مرۆڤ:

– جوانی مـرۆڤ، لە نـرخ و ڕێزگرتندایە، هەرکاتێک هەستیکرد لە نرخ و خۆشەویستیی، کەمدەبێەوە، پێویستە بـە خـۆی و کـەم و کورتیەکانیدا بچێتەوە. ئـەگـەر ئـەوە نەکا، کەسایەتیی دەکەوێتە ژێر پرسیار و نابێ چاوەڕێی داهاتوویەکی گەش بکا.

بەری خۆر بە بێژنگ ناگیرێت....

– ناکرێ باوەڕ بە چاو و گوێ و دڵمان نەکەین بەوەی کە، دەگوترێ و دەبیسترێ و دەبینرێت.... جیهان بچووک بۆتەوە و هەموو کەسێک، هەموو شتێک وەک خۆی دەزانێت.

– ڕاوێژ: زۆر کەس، کاتێک بەپێی بەرنامەی ڕاوێژکار، دەجووڵێنەوە و لـێدوان دەدەن، وتەکانیان بۆ مـاوەیـەک، ئارامیی دەبەخشن، بەڵام کاتێک بەبێ بەرنامە و گوێدان بە ئامۆژگارییەکانی ڕاوێژکار دەم بکەنەوە، توشی هەڵەی زۆر گەورە دەبن و بەو هۆیەوە، نەک تەنیا زیان بە کەسایەتیی خۆیان دەگەیەنن، بەڵکو ئارامیی دەوروبەریش هەردەشێوێنێت.

سێ شت زۆر ترسناکن:

– زمان لووسیی، دوو ڕوویی، ئیرەیی بردن.

مووی سپیی

– یەکدانە مووی سپی، بەسە بۆ تێکدانی بارێک لۆکە... چونکە گومان دەکرێ زیاتر بێ و ناشزانرێ کە

مووی چی یە....؟! (پەندی کوردی)

بنەماڵە

– کەسێک کە کردارەکەی، نەیگەینێ بە هیچ جێگایەک، شانازیی پێکردنی بنەماڵە و دەوروبەرەکەی، ناگەیەنێ بەهیچ جێگایەک....

خۆریی متمانە

– هەرکاتێک خۆری متمانە ئاوابوو، دڵت بە داهاتوو، خۆشنەبێ.

هەناسەیەک

– تەنیا هەناسەیەک بەسە، بۆ وێران بوونی وڵاتێک.

نەشکاندن

– هیچ کاتێک لە ژیانتدا، ئەو چوار شتە مەشکێنە: باوەڕ، پەیمان، دڵ، پەیوەندیی. (؟)

متمانە:

– ئەگەر کەسێک متمانەی پێکردی و تەنانەت کلیلی ماڵەکەشی پێتدا، تۆ هەوڵبدە ئەو سەرمایە بەنرخە کە متمانەیە، بیپارێزیت و هەرگیز لەدەستی نەدەیت.

خۆش ژیان

– ئەگەر دەتەوێ خۆش بژیی، ڕێگا بە هیچ کەسێک مەدە ڕێگای ژیانت لێ بگۆڕێت. زۆر کەس وەک دڵسۆز خۆی پێشاندەدا، بەڵام گورگە و لەناو پێستی مەڕدا خۆی دەردەخا.

گاندی دەڵێ:

– حەوت شت هەیە کە بەبێ ئەو حەوت شتە ژیان

ئەستەم و ترسناکە:١- سەروەت یان موڵک، بەبێ ماندوو بوون. ٢- خۆشیی، بەبێ ویژدان. ٣- بازرگانیی، بەبێ ڕەوشت. ٤- زانست، بەبێ مرۆڤایەتی. ٥- سیاسەت، بەبێ شەرەف. ٦- ناسراویی، بەبێ کەسایەتیی. ٧- پەرستن، بەبێ خۆ بەخشیین بۆ خوا.

– هەڵە: بۆ یەکەمجار، نەزانیینە. بەڵام.... بۆ دووەمجار، تاوانە.

– ئەی (کات)! تۆ چەند بەنرخی! بەڵام حەیف، زۆرجار، بەبێ سوود لەدەست دەچی.

– جوان و ناجوان: ڕێبازی جوان، کەسەکان جوان دەکا. بەڵام زۆر جار، کەسەکانن کە، ڕێبازی جوان، ناجوان دەکەن.

سڕینەوەی فرمێسکی خەم، لەخۆری ژیاندا:

– دڵخۆشبە بەوەی کە هەی، دڵخۆشبە بەوەی کە هەتە، دڵخۆشبە بەوەی کە دەیکەی، دڵخۆشبە بەوەی کە دەیڵێی، دڵخۆشبە بەوەی کە دەربارەت دەوترێ. چونکە خۆش یان ناخۆش سوودی هەیە و وەک دیارییە، بۆ ژیان. دڵخۆشبە بەوەی کە دەیزانی، دڵخۆشبە بە ژیان و نرخی بزانە. چونکە جوانترین دیارییە، کە پێت بەخشراوە.

٣ ڕێگای ئاسان بۆ مردن:

١ – هەموو ڕۆژێک لانیکەم پاکەتێک جگەرە بکێشە. دە ساڵ زووتر دەمریت.

٢- هەموو ڕۆژێک خواردنەوە ئەلکەهۆلییەکان بخۆرەوە،

سی ساڵ زووتر دەمریت، ٣- عاشق بە کەسێک بە کەعاشقت نەبێ، هەموو ڕۆژێک دەمریت... *

ئارامیی و ژیان:

– بۆ ئـەوەی هـەمـووو کەسێک بناسی، تەنیا خۆت بناسە. بۆ ئـەوەی خۆشت بناسی، هەموو کەسێک مەناسە. بۆ ئەوەی زیاتر هەست بە نەزانینی خۆت بکەی، زیاتر بۆ زانست هەوڵبدە. بۆ ئـەوەی هەست بە خەم و ئازارەکانی خەڵک بکەی، بیر لە ڕابردووی پڕ لە کارەساتی خۆت بکەوە، بۆ ئەوەی ویژدانت ئاسوودە و ئارام بکەی، بێئەوەی داوات لێبکرێ، هاوکاری داماو و لێقەوماوان بکە. بۆ ئەوەی مێشکت ئاسوودەبێ، گوێ لە لۆمە و بەیت و باوی زۆر کەس مەگرە. بۆ ئەوەی چێژ لە ژیان وەربگری، هەوڵبدە هاوڕێی زانا و باشتر لەخۆت بگری.

بۆ ئەوەی سوود لە کات وەربگری، کەم بڵێ و زۆر بیر بکەوە. بۆ ئەوەی هاوڕێکانت لە دەست نەدەی، زۆر لە ژیان و ڕابردوویان، مەکۆڵەوە. بۆ ئەوەی داهاتووی خۆت خۆش بکەی، بیر لە ڕابردوو زۆر مەکەوە. بۆ ئەوەی لە مانای ژیان تێبگەی، خەڵکی چاک و خراپ، لەیەکتر جیا بکەوە. بۆ ئەوەی نەبێ بە پەندی ڕۆژگار، دوو جار هەڵە، دووبارە مەکەوە.

– زمان:

زمان بۆ ئەوە نیە کە چەند قسەی پێدەکرێ. بەڵکو بۆ ئەوەیە کە چۆن، قسەی پێدەکرێ.

- زۆر ئەستەمە تێگەیاندنی وشەیەک بە کەسێک، کە بەرژەوەندی لە تێگەیشتنی دانەبێ.

- ویژدان:

هەرکەسێک بێبەش بێ لە ویـژدان، هەرگیز بە ئارامیی ناخەوێ و هەمیشەش خەمبارە.

ئـــەگەرچی تاکو ئەمڕۆ قوربانیی زۆریشمداوە،
بەڵام هێزی بەرەنگاربوونەوەمان هەر تێداماوە.
من کوردم و نیشتیمانم دەپارێزم،
بـــەڵام ئێوە چیتان هەیە، لە بەدناوی بەولاوە؟!!

ئیرەیی بردن:

- ئـەگـەر ئیرەیی بـردن نـەبوایـە، جیهان دەبـوو بە بەهەشت و ژیانیش مانا ڕاستەقینەکەی خۆی وەردەگرت. ئەوکاتە، کەس بیری لە ئازاردانی هیچ کەسیتر نەدەکردەوە.

- خەمی ئەوەم نیە کاتم زۆر لەدەستداوە، خەمی ئەوەمە کاتم زۆر بەفیڕۆداوە.

- گەورەیی مرۆڤ لەوەدایە، نە هەموو کەسێک بناسێ، نە هەموو کەسێک بتناسێ.

- کـوردسـتـان مـاڵـی کـوردە و، هـەڵـۆ بــەرزە فڕەکـان نیشتیمان، دەیپارێزن.

- شاردنەوەی خاڵی ڕەش، بەهۆی خاڵی ڕەشەوە، جگە لە ڕەشبوون و گەورەتر بوونی زیاتر، هیچ سوودێکی دیکەی نییە.

– بەهۆی ڕازیبوون، کەس نەبوو بێ گیان. بەهۆی تەماحیش، کەس نەبوو بە سوڵتان. *

– (باز)، کە باڵەکانی بشکێن، توانای فڕین لەدەست دەدا.

– (تاریکیی)، ناتوانێ تاریکیی دەربکا. تەنیا ڕووناکیی، دەتوانێ ئەوە بکا. (ڕق)، ناتوانێ، (ڕق) دەربکا. تەنیا خۆشەویستیی دەتوانێ ئەوە بکا.

– دوو شت هەیە کە کۆتایی نییە: گەورەیی جیهان، بێ ئەقڵی مرۆڤ، بەڵام من گومانم هەیە، دەربارەی گەورەیی جیهان. *

– هاوڕێی ڕاستەقینە، سەرمایەی ژیانە.

پەروەردە:

– پەروەردە، سەرکەوتنێکی زۆر پیرۆزە بۆ هەر کەسێک، کە لەناو باوەشی دایک و باوکدا پەروەردە کرابێ و بە زۆرێک لەئاواتەکانی گەیشتبێ. لەوەش گرنگتر ئەوەیە، کە هەرکەسێک لەو بەهرە بەنرخە بێبەش بووبێ، بتوانێت خۆی پەروەردە بکات و لانیکەم بە کەمێک لە ئاواتەکانی بگات. من خۆم یەکێک بووم لەوکەسانە کە بەداخەوە بەهۆی بارودۆخی نەگونجاو، نەمتوانی وەک پێویست لەو بەهرە گەورەیە بەهرەمەندبم. بەڵام بەهۆی شەقی ڕۆژگار و گەڕان و سووڕان و دەربەدەریی و تێکەڵبوونم لەگەڵ خەڵکی باش و بە ئەزموون دا، هەروەها زیان پێگەیشتن لەلایەن کەسانی هەڵپەرست و بەرژەوەندی پارێزەوە، فێری هەندێک شت

بووم. کە بێگومان سوودی زۆر گەورەیان بەمن بەخشیوە.

– یەکەم: خۆناسیین. چونکە هەرکەسێک خۆی نەناسێ، ناتوانێ کەس بناسێ.

– دووەم: خۆشەویستیی بۆ نیشتیمان. ئەویش تاکو لێی دوور نەکەویتەوە، نازانی چەندە بەنرخە.

– سێ یەم: خۆشەویستیی بۆهەموو مرۆڤێک. چونکە جگە لەجیاوازی زمان، هیچ جیاوازیەکی تر بەدیناکەم، لەنێوانیاندا،

– چوارەم: ئەگەر لەدەستم هاتبێ، چاکەکردن بەبێ بەرامبەر. کە بێگومان ئەوە ئەرکە.

– پێنجەم: تێگەیشتن لەخۆشیی و ناخۆشییەکانی خەڵک و هاوبەشییکردنیان.

– شەشەم: بەوەی کە هەمە ڕازیم و چاوم لەماڵی هیچ کەسێک نییە.

– حەوتەم: هەوڵمداوە، لە هەموو کەسێک شتێک فێربم، چونکە هەرکەسە و بەشێوەیەک شارەزایی زیاتری هەیە و سوودی لێوەردەگیرێت.

– هەشتەم: هەرکەسێک ڕێز لەخۆی نەگرێت، خۆمی لێ بە دوور دەگرم.

– نۆیەم: هەرکەسێک بە هەر شێوەیەک زیان بە کەسایەتییم بگەیەنێت، خۆمی لێدەپارێزم.

– دەیەم: خۆشبەختیی خۆم لە خۆشییەکانی خەڵکدا

دەبینمەوە. هەروەکچۆن بەدبەختیی خۆشم لە بەدبەختییەکانی خەڵکدا.

مرۆڤەکان

– مرۆڤەکان، یەکتر لەخۆیاندا دەبینن. خۆیان چۆن بن، ئاواش خەڵک دەبینن!

دەسەڵات:

– هەرکاتێک دەسەڵات هەنگاو هەڵێنێ، یاسا لاواز دەبێ. (ناپلیۆن)

– توورەبوون لەبێنەوایان، نیشانەی بێ هێزییە. (گۆڵتەر)

– ئەگەر ناتوانی گازبگری، ددانت نیشان مەدە. (پەندی ئینگلیزی)

– تۆ تەنیا پێستی گورگ لەسەر پشتی من دابنێ، من خۆم دەزانم چیدەکەم؟ (پەندی ئەفریقی)

جوانکردن و ناشیرینکردن:

– دوو شت دەبنە هۆی جوانکردن و ناشیرینکردنی وڵات و نەتەوە: یەکەم: پەروەردە،

دووەم: دەسەڵات. پەروەردە، نەتەوە دروست دەکات و وڵاتیش بەرەو پێشەوە دەبات. دەسەڵاتیش، سروشتی وایە و نمونەش زۆرە، کە کەم واهەیە بۆ خزمەتکردن دروست بێ. بۆیە هەرکاتێک پەروەردە بەسترایەوە بە دەسەڵات، وڵات وێران دەبێ و خەڵکیش ژیانی دەگۆڕێ و بەداخێکی زۆر گرانەوە، بەرەو دواوە دەگەڕێتەوە....

مرۆڤیی راستەقینە

– مرۆڤیی ڕاستەقینە ئەوەیە دوژمنەکانیشی باوەڕی پێبکەن، نەک دۆستەکانی لێی بێزاربن.

هاوڕێی چاک:

– نرخی هاوڕێی چاک بزانە، چونکە هەموو کەس ناتوانێ هاوڕێ بێ. لەدەستدانی هاوڕێی چاک، لەدەستدانی بەشێک لە ژیانە.

متمانە:

– متمانە، بارێکی زۆر قورسە، هەموو کەس ناتوانێ هەڵیبگرێ.

کۆشکیی مێشک

– کۆشکی (مێشک)، کە کاسەی سەری مرۆڤە، لە سەرەوەی هەموو جەستەیە. هەر بۆیە (مێشک)، بە پادشای سەرجەم ئەندامەکانی لەش، دیاریکراوە. چونکە هەموو بڕیارێک لە (مێشکەوە) وەردەگیرێت و تاکو ئەو بڕیار نەدا، هیچ شتێک ناکرێت و هیچ کامێک لە ئەندامەکانی لەش کار ناکەن، (دڵ) کە سەرچاوەی سۆزو خۆشەویستییە، زۆر جار بەبێ ڕاوێژ کردن و دەستوور وەرگرتن لە(مێشک)، جوڵەیەک دەکات، بەڵام... سەرکەوتوو نابێ.... هەر بۆیە دەبێە هۆی پەشیمانیی و پەشیمانییش، جگە لە خەم و نارەحەتی، هیچ شتێکی دیکە بەرهەم ناهێنێ....

ناخ:

– ئەوانەی کە ناخیان گەشە، هەرگیز ناتوانن ڕەشبین بن. ئەوانەیش کە ناخیان ڕەشە، هەرگیز ناتوانن گەشبین بن.

نیەتپاکیی:

– ناخی مرۆڤ پێویستی بە ئاسوودەیی هەیە. ئاسوودەیش، پێویستیی بە ویژدانێکی ئارام هەیە

ویژدان کە ئارام بوو، دڵ و مێشکیش ئارام دەبێ. ئەوکاتە، ژیان سروشتی تایبەتیی خۆی وەردەگرێ.

سوپاسگوزاریی

– با سوپاسگوزاری کەسانێک بین کە خۆشحاڵمان دەکەن. ئەوان، باخەوانێکی سەرنجڕاکێشن کە ڕۆحی ئێمە دەپشکوێنن.... (؟)

– شەمشەکوێرە، کە بە ڕۆژ نابینێ، تیشکی خۆر چ تاوانێکی هەیە؟ کە ڕاستیت دەوێ، هەزار چاو کوێربێ باشترە، نەک خۆر ڕەش بێ... (سعدی)

هەڵە:

– کاتێک هەڵە؛ لە نوسینی کەسێکدا دەبینم، ئارەقەی شەرم دەردەکەم و بیر لە نوسیینەکانی خۆم دەکەمەوە و دەڵێم: دەبێ چەندین هەڵە لە نوسیینەکانی خۆمدا هەبێ و هەستم پێنەکردبێ؟! باشترین، کەس ئەو کەسەیە، کە هەڵەکان بەدیاریی بۆ خاوەنەکەی دەنێرێتەوە.

جەژن:

– جەژن یانی دڵخۆشیی. کە دڵخۆشیی نەبێ، جەژن مانای چی؟!!!!

– دڵی مرۆڤ، هەرچەندە شاراوەش بێ لەناو قەفەسی سینەیدا، بەڵام زۆر بەجوانی ڕەنگەکانی دیارە.

خۆت بەدوور بگرە

– لە باسکردن و کێشەی ناپێویست و بێ ئامانج، خۆت بە دوور بگرە.

خراپتر

– بەهۆی خراپتر لە خراپ، ژیان دەوەستێ و بێدەنگیی ڕوودەدات.

یەکڕوویی:

– جوانیی مرۆڤ لەوەدایە کە، ناوەو دەرەوەی وەک یەک بێ. یەک ڕەنگیی و یەکڕوویی، مرۆڤ لەوەی کە جوانە، جوانتری دەکات و ئەوەندەی کە بەنرخە، بە نرختری دەکات.

قسەکردن:

– زۆر قسەکردن هونەر نییە، چۆن قسەکردن، هونەرە.

– چۆن یەکتر بناسین؟ پێشینان وتویانە: چوار شت ڕاستیی و ناڕاستیی دەردەخەن: دراوسێیەتیی، سەفەر کردن، سەودا بەیەکەوە کردن، ڕۆژانی لێقەومان و تەنگانە. تا هاوسێی کەسێک نەبی، لە چاکیی و خراپیی و ئەمینیی، ئەو کەسە تێناگەی. سەفەرکردن، خاڵە بەهێز و لاوازە شاراوەکانی

مرۆڤ، دەردەخات. زۆر کەس هەیە کە قسەیان لەگەڵدا بکەی، وەک فریشتەیەک خۆت پێدەناسێنن. بەڵام کە پارە و سەودا دێتە ئاراوە، لەگەڵ دزێکدا، هیچ جیاوازییەکی نییە! خۆشیی و ناخۆشیی، کە بەشێکن لە ژیانی مرۆڤ، وەک پێویستییەک بۆ بەدەستهێنانی ئەزموون، هەردوکیان لە کاتی خۆیاندا چێژ و جوانیی خۆیان هەیە. لەکاتی خۆشییەکاندا، هەموو کەسێک لێت نزیکە. بەڵام لەکاتی تەنگانەدا، ئەگەر لە هەزار کەس، کەسێک بدۆزییەوە، شانسێکی باشت هێناوە. من زۆرێک لە هاوڕێکانی خۆم، بەهۆی ئەو چوار ڕێگایانەوە، ناسیوە. ئەوانەی کە لە تاقیکردنەوەی ئەزموونی ڕۆژگاردا دەرچوون، بوون بە تاجی سەرم و گیان وماڵمیان پێدەسپێرم. بەڵام ئەوانەی کە بەداخەوە نەیانتوانی لەو تاقیکردنەوەیەدا سەرکەوتوو بن، هیوای بەختەوەرییان بۆ دەخوازم. بەڵام هەرگیز، متمانەیان پێناکەم.

هەموومان یەکین:

– گەورەیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە خۆت لەهیچ کەس بەگەورەتر نەزانی. زانستیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە هەرچی بەسوودە بیگەیەنی بەخەڵکی دیکە. دڵسۆزیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە خۆشیی و ناخۆشییەکانی خەڵک بەهی خۆت بزانی. وەفاداریی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە ئەمەکناسبی و چاکەی هیچ کەسێک بەکەم نەگری. ڕێزیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە ڕێز لەهەموو کەسێک بگری و بەوشەی نەشیاو، دڵی هیچ

کەسێک ئازار نەدەی، نرخیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە زۆر بەشاخ و باڵی خۆتدا هەڵنەڵێی و پێتوانەبێ، کە تۆ لەهەموو کەسێک جیاوازی. باوەڕی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە ڕێز لە باوەڕی هەموو کەسێک بگری و پێتوانەبێ کە تۆ لەهەموو کەسێک ڕاستتری. خۆشەویستیی تۆ لەوە دەست پێدەکا، کە هەموو کەسێکت خۆشبوێت و بیر لە ئازاردانی هیچ کەسێک نەکەیەوە. ڕاستیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە دەست و دەم و داوێن پاک بی و تەنانەت جێی متمانەی ناحەزەکانیشت بی. میهرەبانیی تۆ لەوە دەستپێدەکا، کە ڕووخۆش و قسەخۆش و بێ فیڵ و بێ پیلان بی لەگەڵ ئەوانەدا کە متمانەیان پێتە.

– **ئەگەر:**

– ئەگەر دڵسۆزانە خۆشەویستییت بەکەسێک نیشاندابێ،

– ئەگەر خەم و پەژارە دڵیان ئازاردابی و لە گۆشەیەک بەتەنیایی گریا بیت، ئەگەر چاوپۆشیت لە هەڵەی دۆستێکت کردبێ، ئەگەر دانت بە تاوانی خۆتدا نابێ،

– ئەگەر بەیەک چڵەگوڵ، دڵێکت شاد کردبێ،

– ئەگەر دڵۆپە فرمێسکێکت لەڕوومەتێک سڕیبێتەوە،

– ئەگەر بەردێکت لەسەر ڕێگایەک لابردبێ،

– ئەگەر دۆستێکت دەستی بۆلای تۆ درێژکردبێ و دڵسۆزانە یارمەتیت دابێ،

– ئەگەر بەدیتنی جوانیی و ڕازاوەیی سروشت، هەستت بەگەورەیی پەروەردگار کردبێ،

- ئەگەر وەڵامی قسەیەکی ناخۆشت بەخۆشی دابێتەوە،
- ئەگەر کەسێکی بێنەوا و بێچارەت پەنادابێ،
- ئەگەر هەوڵت دابێ و بۆ ڕەوشت باشکردنت،
- ئەگەر ئارەزووی ئاشنایانت بەدیهێنابێ، لە هەموو ئەو کاتانەدا، تۆ لەهەموو کەسێک بەتواناتر و دەوڵەمەندتری. (ئەمەرسۆن)

داهاتوو:

داهاتوو، بۆ ئەو کەسەیە، کە بزانێ چۆن چاوەڕێی دەکا. (پەندی ڕوسیی)، هەرگیز نابێ ئەوشتە لەدەست بدەی کە هیچ شتێک شوێنی ناگرێتەوە. (پلورگ)

دۆست و دوژمن

– نە دۆستی هەموو کەسێک بە، نە دوژمنی هەموو کەسێک بە. کەسێک کە دۆستی هەموو کەسێکە، دۆستی هیچ کەسێک نیە. کەسێکیش کە ڕقی لە هەموو کەسێکە، جێی متمانەی هیچ کەسێک نیە.

مرۆڤ بەنرخە:

– مرۆڤ ئەگەر نرخی خۆی بزانێ، هەرگیز خۆی بە هیچ پلەو پایە و هەرچی سەرمایەی دونیایە، ناگۆڕێتەوە. کاتێک کە بەنرخە، لەهەموو شتێک بەنرخترە، بەڵام کە نرخی لەدەستدا، لە هەموو شتێک بێنرخە.

ژیان دەریایە:

– مرۆڤ، تا هیچ نییە، پێیوایە هەموو شتێکە. بەڵام کە بوو

بەهیچ. دەزانێ کە هیچ نییە. مەبەست لەو نووسینەدا ئەوەیە کە مرۆڤ، لەدوو کاتدا زۆر شادە و خۆی بە بەختەوەرترین کەس دەزانێ: یەکەم: ئەو کەسە کە هەمووشتێک دەزانێ و لە هیچ شتێک دانامێنێ، دڵخۆشە بەوە کە تەنیا مرۆڤێکی ئاساییە و هیچی تر...

دووەم: ئەو کەسە کە هیچ شتێک نازانێ. بەڵام پێیوایە کە هەموو شتێک دەزانێ و دنیا بە ئارەزووی ئەو دەسوورێ.

متمانە:

– متمانە ساڵانێکی دەوێ تا بەدەست دێ. بەڵام.... چەند چرکەیەکی دەوێ، بۆ لەدەستدان. *

– لەحەکیمێکیان پرسی: بۆچی تۆ حەقی خۆت لەو کەسانە ناکەیتەوە کە خراپەت بەرامبەر دەکەن؟

بە پێکەنینەوە وەڵامی دایەوە و وتی: ئایا هیچ سوودێک هەیە کە سەگێک گازم لێبگرێت و منیش گازی لێبگرمەوە؟! *

ڕامکردن:

– لەناو کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدا، هەموو کەسێک خاڵی چاک و خراپی تێدایە و لە زۆر خاڵدا، لەیەکتر نزیکبوونەوە هەیە. جگە لە کەسانی بێ نمەک و بێ وەفا، کە ئەگەر بەبەردەوامیش لەسەر شان و مل دابنرێن، هەرگیز ڕام نابن! چونکە ناتوانن دڵسۆز بن. لەناو گرووپی ئاژەڵانیشدا، کام ئاژەڵ کە بەڕواڵەت دڕندە و ترسناکە، دەتوانرێ ماڵی بکرێ. جگە لەدوپشک، کە سروشتی ئەو، تەنیا پێوەدانە و هەرچەندە

خزمەتی بکرێ، هەر دەزانێ، پێوەبدات. چونکە لەوە زیاتر نازانێ.

بیرهێنانەوە:

– ئەگەر کەسێک هەوڵ بدا کە تۆ بێنێتە خوار، بەو مانایەیە، کە پێشتر ئەو لە خوارەوەی تۆبووە.

– تۆ تەنیا جارێک دەژییت. بەڵام،....... ئەگەر بەڕاستی بژییت، جارێک بەسە.

سیاسەتی ناڕاست:

– سیاسەتێک کە بناغەی دیوارەکەی لەسەر درۆ بێ، زۆری پێناچێت کە هەرەس دێنێ.

بژێو:

– ئەگەر بژێوی ڕۆژانەی مرۆڤەکان لە ژێر دەستی مرۆڤە دڵڕەشەکاندابوایە، نیوەی خەڵکی سەر زەوی، لە برسان دەمرد.

هاوڕێ:

– هاوڕێ کەسێکە کە بەردەوام هۆشی لەلای هاوڕێکانی بێ، لە خۆشیی و ناخۆشییەکانیاندا، ئاگادار بێ.

هەروەها ئەگەر کەم و کورتیش لەلایەکەوە ڕووبدا، ئەوەیتر بەهێز بێ و ڕێگە نەدا کە ڕایەڵەی زێڕینی پەیوەندی نێوانیان بپسێ.

– ئەگەر کەسێکی بێلایەنی، هەوڵبدە ڕوویەکی جوان بی بۆ نەتەوە و وڵاتەکەت. ئەگەربێلایەنیش نیت، نموونەیەکی

جوان بە بۆ باوەڕ و لایەنەکەت.

بەرژەوەندیی:

– هەرکاتێک بەرژەوەندیی مادیی زاڵ بوو بەسەر بەرژەوەندی مەعنەوییدا، هیچ ئومێدێک بۆدڵسۆزیی، چاوەڕوان ناکرێت.

فڕیین

– ئەگەر نەتتوانی بفڕی، ڕابکە. ئەگەر نەتتوانی ڕابکەی، پیاسە بکە. ئەگەر نەتتوانی پیاسە بکەی، بەخشکە برۆ. تۆ هەر دەبێ لەجووڵەت بەردەوامبی بۆ پێشەوە.

خاوەنیی خۆبوون

– هەرکەسێک نەتوانێ خاوەنی خۆی بێ، ناتوانێ خاوەنی هیچ کەسێک بێ.

هەڵە:

– (هەڵە) یەکجار زۆرە، بەڵام (چاکە)، بێکۆتاییە.

فێرتکردم کە:

– خۆم بناسم و خەڵکیش بناسم، چاک و خراپ لە یەک جیا بکەمەوە، باوەڕ بە هەموو کەسێک نەکەم، ئەوەی کە زمانی لووس بێ، لەبەری ڕابکەم، بەخۆشەویستی هەموو کەسێک باوەڕ نەکەم، خۆم لە کەس بەگەورەتر نەزانم و خۆشم زۆر بچووک نەکەم، ڕقم لەکەس نەبێەوە، لەبەر کەس، کەسیش نەپەرستم هەرکەس بە پێوانەی وەزنی خۆی سەیری بکەم، بە بزەی سەر لێو و فرمێسکی هەموو کەسێک فریو نەخۆم،

بە بەڵێنی درۆ و ناڕاست نەخەڵەتێم، تاکو بەرامبەرەکەم بە باشی نەناسم، متمانەی پێنەکەم، ڕێز لە کەسێک بگرم کە بەڕاستیی شیاوی ڕێز لێگرتن بێ، چاکە لەگەڵ کەسێکدا بکەم کە پێبزانێ، داوای چاکە لە کەسێک بکەم کە منەتم لەسەر نەکا، لەپێناو هیچ شتێکدا، خۆم بچووک نەکەمەوە، دڵسۆزیی و خۆشەویستیی بکەم بە بەرنامەی ژیانم، بەڵام زیادەڕۆیی تێدا نەکەم، هەوڵ بدەم لانیکەم، ڕۆژانە وشەیەک هەر بخەمە سەر خەرمانی زانست و، مێشکم بۆ هەمیشە نەخەوێنم. فێرتکردم هەرچی کە بیزانم کەم یان زۆر، بۆ خزمەتی گشتی بەکاری بێنم و ویژدانم ئاسوودە بکەم.

وەفا

– وەفا، میوانێکە و لە دەرگای ماڵی هەر دڵێک دەدا، لێی ناکرێتەوە.

چەند وتەیەک:

– ئاو لەسەرچاوە ڕوون بێ، تا بڕوا هەر ڕوون دەبێ. مامۆستا توانای هەبێ خوێندکاریێ کێشە دەبێ، سەرۆک کە خەمخۆر نەبێ وڵات زوو وێران دەبێ، لە ماڵدا ئاشتی نەبێ ژیان تێیدا ئەستەم دەبێ، تاکوو ناڕاستیی هەبێ قەت هیوات بە ژیان نەبێ.

هەرگیز پشتگوێ مەخە:

– هەرگیز پشتگوێ مەخە کەسێک کە خۆشیدەوێی، ئاگای لێتە، بیرت دەکا، چونکە ڕۆژێک، لەوانەیە بەخەبەر بێی

و بیرت بێتەوە کە مانگت لەدەستداوە کاتێک ئەستێرەکانت دەژماردن.

ژیان:

– لەدایک بوون، سەرەتای ژیانە. جوانیی هونەری ژیانە. خۆشەویستیی. بەشێک لە ژیانە. مردن کۆتایی ژیانە. هاوڕێیەتیی، دڵی ژیانە.

کەسە چاکەکان

– کەسە چاکەکان، وەک مۆم وان. لە ناخدا دەسووتێن، تا خۆشبەختیی بۆ دەوروبەر بەدیبێنن.

راستییەکان

– ڕاستییەکان لە کرداردا دەردەکەون، نەک هەر لە قسەدا.

راکردن

– تۆ هەرگیز ناتوانی لە دڵت ڕابکەی. کەوابوو باشتر وایە کە گوێی لێبگری، کەچی دەڵێ؟

خۆشەویستیی تەواو

– کە خۆشەویستیی تەواوت دا بە کەسێک، هەرکاتێک بچوکترین گلەیی لێت هەبێ، وەک دوژمنێکی ڕاستەقینە سەیرت دەکا.

چیرۆکی شوان و کولێرە:

– شوانێک کە سەگەکەی لەکاتی گیان دەرچوون دابوو، بۆی دەگریا و وەک خاوەنێکی بەوەفا، فرمێسک لە چاوەکانی دەڕژان و خۆی بۆ نەدەگیراو زیاتر دەگریا. لە هێکڕا کەسێک

پەیدابوو و وتی: بۆ ئاوا بەکوڵ دەگریەی؟ شوانە وەڵامی دایەوە و وتی: بۆ ئەو سەگە بەوەفایەم دەگریەم. کابرا وتی: چیەتی؟ شوانە وتی: خەریکە لەبرسان گیانی دەردەچێت. کابرا وتی: ئەی ئەو کۆڵە پشتە چی لەناودایە، کە بەکۆڵتەوەیە؟ شوانە وتی: هەمووی کولێرەیە! کابرا وتی: ئەی بۆ کولێرەیەکی پێنادەی، تا نەمرێت؟ شوانە وەڵامی دایەوە و وتی: من تەنیا فرمێسکی بۆ دەڕێژم...

نەویستن

– پێنوسێکم ناوێ، کە بەئازادیی بۆم نەنوسێ. زمانێکم ناوێ، کە بەجوانیی وتەم بۆ دەرنەبڕێ. دەمێکم ناوێ، کە جوان هەستم دەرنەبڕێ. سەروەتێکم ناوێ، کە تیایدا بزربم و بخنکێم. پلەو پایەیەکم ناوێ، کە ڕێز لەخەڵک نەگرم. وڵاتێکم ناوێ، کە تێیدا نەحەسێمەوە. خزمێکم ناوێ، کە تەماح لە ژیان و ماڵم بکات. دڵێکم ناوێ، کە سۆز و خۆشەویستیی تێدانەبێ. مێشکێکم ناوێ،کە بیر لە هیچ خراپەیەک بکاتەوە. هاوڕێیەکم ناوێ، کە ئەویش هاوڕێم نەبێ. سەرکردەیەکم ناوێ، کە ئەویش کە هاودەردی گەلەکەی نەبێ. دەسەڵاتێکم ناوێ، کە دوژمنی وڵاتەکەی خۆی بێ. مرۆڤێکم ناوێ، کە وەک خۆر، سوودو وزەی بۆ هەموو کەسێک نەبێ.

بەخشین

– خۆشەویستیی ڕاستەقینە، لە بەخشین دایە.

لە دونیادا دوو هێز هەیە:

– ئەقڵ و چەک. بەڵام بەداخەوە چەک بەسەر ئەقڵدا زاڵە (ئەفلاتۆن)

سێ شت سەنگی مەحەکن:

– (ڕۆژگار)، بۆ تێگەیشتن لە ڕووداوەکانی ژیان. (ئاگر)، بۆ جیاکردنەوەی (زێڕ) لەشتە جیاوازەکان. (پارە)، بۆ ناسین و جیاکردنەوەی مرۆڤەکان لە یەکتر.

بۆ هەرکارێک کە دەیکەی:

– ڕاوێژ بە دڵت بکە. بڕیار لە مێشکت وەربگرە. چاوەکانت بکە بە چاودێرو ویژدانیش بکە بە دادوەر.

نرخیی گوڵ

– تا دڕک لە دەستت ڕانەچێ، نرخی گوڵ نازانی.

وازهێنان

– هەر شتێک کە هەستی ناخۆشت بۆ دروست دەکا، وازی لێبێنە. هەرشتێکیش کە هەستی خۆشت بۆ دروست دەکا، بیهێڵەوە.

کاتە سەختەکان

– هەمیشە کاتە سەختەکانن کە، هاوڕێ ڕاستەکان دەردەخەن.

خۆشنەویستن

– ژیان چەندە سەخت دەبێ، کاتێک هەست بکەین کە لەژێر ئەم ئاسمانەدا کەسێک نییە خۆشی بوێین!

دابڕان و بەیەک گەیشتنەوە

– هەر دابڕانێک، بەشێکە لەمردن و هەر بەیەک گەیشتنەوەیەکیش جۆرێکە لەژیانەوە.

جوانتر

– ناخی جوان، مرۆڤ جوانتر دەکا.

وریابە

– هەموو کەسێک بناسە، بەڵام..... هاوڕێی هەموو کەسێک مەبە.

تەنیایی:

– هەرگیز ڕێگە مەدە تەنیایی بتخاتە ناو باوەشی کەسێکەوە، کە هیچ پەیوەندیەکی بە تۆوە نییە. *

راستیی

– ئازارم بدە بە ڕاستیی، بەڵام هەرگیز... ئاسوودەم مەکە بە درۆ *

جیاوازیی لە نێوان چاوو دڵدا:

– چاو، ئەو شتەی کە ڕوو بە ڕوویەتی دەیبینێ. بەڵام دڵ، ئەو شتەی کە لەناخدایە، دەیبینێ.

لەدەستچوون

– ئەوەی کە بەزۆریی دەستێنرێ، بە ئاسانیی لە دەست دەدرێ.

سعدی:

– چاکە کردن لەگەڵ خراپاندا، وەک خراپەکردنە لەگەڵ چاکەکاندا.

دۆزینەوەی هاوڕێ

– هاوڕێ باشەکان، زەحمەتە دۆزینەوەیان. زەحمەتە بەجێهێشتنیان. زەحمەتە لەبیرکردنیان.

گریان:

– پیاو لە دوو حاڵەتدا دەگریەت: ١. لەکاتی خۆشەویستی زۆردا. ٢. لەکاتی بیستنی وشەی بێوەفایی دا.

خۆشەویستیی:

– خۆشەویستیی کاتێک جوانە، کە ببێە هۆی گەورەیی مرۆڤ. کە ڕێز نەما، خۆشەویستییش نامێنێ.

ناو دڵیی مرۆڤ

– ئەوەی لە ناو دڵی مرۆڤ دایە، گرنگە. نەک ئەوەی کە بە دەم دەریدەبڕێت.

ڕاستگۆیی:

– هەرکەسێک نەتوانێ لەگەڵ خۆیدا ڕاست بێ، ناتوانێ لەگەڵ هیچ کەسێکدا ڕاست بێ.

وێرانکاریی

– تا وێرانکردن بەردەوام بێ، بیناکردن سوودی چی یە؟

ئەو شتانەی کە، کەسایەتیی مرۆڤ جوان دەکەن:

– چاکە و مرۆڤایەتیی، دڵسۆزیی و وەفاداریی، ڕێزگرتن و خۆ بەزۆر نەگرتن، ڕاستبوون لەگەڵ خۆ و خەڵکدا، خاوەن بەڵێن و کات ناسین.

میهرەبانیی و دڵسۆزییی:

– میهرەبانی، لە ڕەفتاری جواندا دەردەکەوێت. دڵسۆزییش، لە کرداری چاکدا.

– بەڵا: دوو جۆر بەڵا هەیە، یەکەم: بەڵای چاوەڕوانکراو، دووەم: بەڵای چاوەڕواننەکراو. بەڵای چاوەڕوانکراو بۆ ئەو کەسانەیە کە بەهۆی هەڵسوکەوتی نالەبار، زوو وەڵامی ڕەفتارەکانیان وەردەگرنەوە. بەڵای چاوەڕواننەکراویش، بەهۆی زوڵم و ستەمی لە ئەندازە تێپەڕە، کە لەژێر سێبەری دەسەڵاتی نادادپەروەرەوە، بڵاو دەبێەوە، بۆ ناو خەڵک و هیچ بەزەیی و ویژدان بوونی نامێنێ. ئەو جۆرە بەڵایە، ئەگەرچی نادیارو چاوەڕوان نەکراوە، بەڵام کە هات، هەموو کەسێک دەگرێتەوە. بەداخەوە، ئەوەی کە زیاتر زیانی لێدەکەوێت، خەڵکی هەژار و بێچارە و بێ زیانە.

وشە:

– زۆر جار، تاکە وشەیەک مانای دەیان وشە دەگەیەنێ. بەڵام بە پێچەوانەوە، زۆر جاریش، دەیان وشە، مانای وشەیەک ناگەیەنێت.

لە دوو شت خۆت دوور بگرە:

– یەکەم: هیچ کەسێک بەکارمەهێنە لە پێناو بەرژەوەندییەکانی خۆتدا. دووەم: ڕێگەش بە هیچ کەسێک مەدە، کە بتکاتە پلیکانی سەرکەوتن.

– نەفس، بیکووژە. خۆشەویستی، نرخی بزانە. بزە،

بەردەوامبە. قسە هێنان و بردن، گوێی پێمەدە. سەرکەوتن، بەدەستی بێنە. بەخیلیی، لێی دووربە. زانیاریی، بەدەستی بێنە. باوەڕ، متمانەت هەبێ. *

نهێنیی

– نهێنی گەیشتن بە بەختەوەریی، ئازادییە. نهێنی گەیشتنیش بە ئازادیی، ئازایەتی یە.

پیاو

– پیاو بۆ بەزیین، دروست نەبووە. یەک پیاو دەتوانێ تێک بڕوخێت، بەڵام بەزیین، هەرگیز......

نهێنی:

– نهێنی ئەو کاتە پارێزراوە، کە هەر لای خۆتە. خۆریش ئەو کاتە شاراوەیە، کە لە ژێر هەور دایە.

نابینایی و ئیرەیی:

– نابینا، تەنیا چاوەکانی نابینێ. بەڵام دڵی دەبینێ. کەسێکیش کە دڵی دەبینێ، هەموو شتێک دەبینێ. ئیرەیی بەر، چاوەکانی دەبینێ، بەڵام... دڵی نابینێ. کەسێکیش کە دڵی نەبینێ، هیچ شتێک نابینێ.

کامیان هەڵدەبژێری؟

– گەر بتەوێ خەڵک بتناسێ، کاری نەشیاو بکە. بە پێچەوانەوە، گەر بتەوێ خەڵک بناسی، کاری شیاو بکە.

مرۆڤ

– مرۆڤ کاتێک دەتوانێ بڵێ: من مرۆڤم، کە گفتار و

کرداری وەک یەک بن.

– لە خۆشەویستییدا، هەموو شتێک بوونی هەیە. بەڵام لە زۆر شتدا، خۆشەویستیی، بوونی نییە. بۆیە وەک پێویست، ژیان مانای خۆی نابەخشێت.

کردار:

– لە پێناو بەرژەوەندی تایبەتدا، خۆت بچووک مەکەوە، بەشداری لە هیچ دانیشتنێکدا مەکە، کە تەنیا قسەی بێکرداری تێدا دەکرێت. هەمیشە بڕوات بە کرداری بچووک هەبێ، نەک وتەی زەبەلاح.

فێرگە:

– لە یەکەم فێرگەدا هەرشتێک فێربی، لەناو مێشکتدا جێگیر دەبێ و لەداهاتوودا، هەر ئەوت لەبیردەمێنێ.

– هەموو دینێک پیرۆزە، بەمەرجێک کە بەزۆر نەسپێنرێ و زیادەڕەوی تێدا نەکرێ. هەموو بیروباوەڕێکیش پیرۆزە، بەمەرجێک لەخزمەت کۆمەڵگادا بێ.

– ئەگەر ئاوڕێک لە ڕابردووی خۆمان بدەینەوە، باس لە ڕابردووی هیچ کەسێک ناکەین.

– کەسی نەزان هەوڵ بۆ فێربوونی زانست نادات. چونکە پێی وایە زانایە! ئەمەش هۆی چارەڕەشی و بێ بەختی نەزانەکانە.

ڕوو ناخۆشی:

– ڕووی ناخۆش لەهەر کەسێکەوە بێ، بزە لەسەر

لێوی بەرامبەر لادەبا. حەزو ئیشتیهای خواردن کەمدەکاتەوە. مێشک وێران دەکا. دڵ ئازار دەدا. خۆشیی لە ژیاندا ناهێڵێ. هیوا بە ژیان لەناو دەبا. لە کۆمەڵگا دادەبڕێ. کێشەکانی ژیان، چەند بەرامبەر دەکا. خەوو ئارامیی کەمدەکاتەوە. بیرو هۆش لاواز دەکا و زۆر شتی دیکەش...

– خەنجەری ئاشنا، دەرمانی نیە...

– ئەوەی یەکەمجار داوای لێبوردن دەکا، ئازاترینە. ئەوەی یەکەمجار دەبەخشێت، بەهێزترینە. ئەوەی یەکەمجار لەبیر دەکا، خۆشحاڵترینە. (؟)

پێکەنین

– ژیان وەک ئاوێنە وایە. لەگەڵتدا پێدەکەنێ، ئەگەر لەگەڵیدا پێبکەنی. (؟)

پێشنیار بۆ منداڵ:

ئەگەر گوێ لە دایک و باوک بگری، ١. دونیات بۆ بچووک دەبێتەوە. ٢. هەموو ڕێگایەکت بۆ نزیک دەبێتەوە. ٣. بەشی زۆری ئارەزوەکانت دێنەدی، ٤. دەبیت بەو کەسە، کە هەموو کەسێک شانازیت پێوە بکات. ٥. دەبیت بە خۆشەویستی زۆرینەی خەڵک. ٦. دەگەی بە هەر پلەیەک کە خۆت مەبەستتە.

کورد

– تا کورد نۆکەر و پیاوی دوژمن بێ، هەرگیز پێناچێ لەوە باشتربێ.

فەرموودەی خوایە:

- ئەی ستەم لێکراو سوێند بە گەورەیی خۆم، بەدڵنیاییەوە سەرکەوتووت دەکەم ئەگەر دوای ماوەیەکیش بێت.

گەشبین

– ئەگەر تۆ گەشبین بی بەرامبەر بە ژیان، دنیاش بە گەشبینیەوە سەیری تۆ دەکات.

بیرکردنەوەی باش

– ئەنجامی باش، لە بیرکردنەوەی باش دایە.

نادادپەروەریی

– لە وڵاتێکدا کە نادادپەروەریی کرا بە بەرنامەی ژیان و ستەم جێگای دادیی گرتەوە، لە وڵاتێکدا کە مافی خاوەن ماف پێشێل کراو ڕەوایی درا بە ماف خۆر، لە وڵاتێکدا کە بۆ ڕازیکردنی دڵی ستەم کار، ستەم لە ستەم لێکراو کرا، لە وڵاتێکدا کە هەر بە «دفع البلاء» پێشگیری لە بەڵا کرا، ڕۆژێک دێ کە خەم و نزا و هەناسەی ستەم لێکراو، بەرەوئاسمان بچێت و خوای گەورە بەجواب بێنێ و دەرەنجام هەزاران بەڵای گەورەتر ببارێنێ...........

ڕێگریکردن لە ژیان:

سێ شت ڕێگرن لە بەرەو پێشچوونی ژیان:١. خۆپەرستیی مرۆڤ، ٢. دڵڕەشیی مرۆڤ،

٣.نەزانیی مرۆڤ.

– پلەو پایە و دەسەڵات و سەرمایە، بە زۆر شێوە

بەدەست دێ، بەڵام هەست و سۆزی خەڵک، بە ئاسانیی بەدەست نایە.

عەشق

– عەشق...! بە ئێشترین ئازارە...! بەڵام....! مرۆڤ بەبێی ناژیت....!

دایک

– دایک خۆشەویستیی دەچێنێ، باوکیش دەیدوریێتەوە. ❊

هاوڕەنگ بە

– خەڵکی شار کە هەموویان دەشەلن، بەکەسێک، کە ڕاست بە ڕێگادا دەڕوا، پێدەکەنن. ❊

بزەی ژیان، بزەی تۆیە:

– هەموو ڕۆژێک بە بزەوە پێشوازی لە ڕۆژێکی نوێ بکە. تابەردەوام ژیان، بە بزەوە لەباوەشت بگرێ.

– گەشبینبە، ژیان بەردەوامە

هاوزمانیی

– هاوزمانیی بەس نییە، مەرج نیە هەرکەسێک هاوزمانت بێ، لێی تێبگەی. زۆر کەس هەیە پێیوایە تەنیا،دەمکردنەوە و دەنگ هەڵبڕین، قسە کردنە. بەڵام هەرگیز وانییە. بەڵکو شێوەی قسەکردن ئەوەیە کە، گوێ لە بەرامبەرەکەت ڕابگری، تا لەیەکتر تێبگەی.

رۆژێکی نوێ

– هەموو بەیانییەک ڕۆژێکی نوێییە و دەبێ وابزانین لەو

ڕۆژەدا لەدایک بووین. بۆیە پێویستە بەبێ خەم و بەبێ کێشە پێشوازیی لەو ڕۆژە بکەین و ئەرکەکانمان وەک پێویست بەجێ بهێنین.

سەرنەکەوتنەکان

– ئێمە لەسەرنەکەوتنەکانەوە فێردەبین، نەک لەسەرکەوتنەکانەوە.

فێربوون

– هەرگیز لە فێربوون مەوەستە، چونکە ژیان هەرگیز لە فێرکردن ناوەستێ. (؟)

– چوار شت هەرگیز لەبیر مەکە:

١. ناتوانی یارمەتی هەموان بدەیت، ٢. ناتوانی هەموو شتێک بگۆڕیت،

٣.هەموو کەس تۆی خۆشناوێ، ٤. ناتوانی هەموان ڕازیی بکەیت. کەوابوو، ئاوا بژی کە خۆت دەتەوێت.

– ژیان کورتە، بەفیڕۆی مەدە لەگەڵ کەسانی نەرێنییدا، کە ڕێزت لێناگرن. ئەوان لەناو دڵت دا ڕابگرە، بەڵام لەناو ژیانت دا دەریانبکە.

یەکتر ناسین

– کردار سەنگی مەحەکە بۆ یەکتر ناسین، نەک تەنیا هەر وتارو قسەی قەڵەو.....

بیرکردنەوەی جوان

– بیرکردنەوەی جوان، وتەی جوان بەرهەم دەهێنێ.

بیروباوەڕ

– بیروباوەڕێک کە هەڵقوڵاوی دڵ نەبێ، زۆر بە ئاسانی گۆڕانی بەسەردادێ.

کردەوەی کەم

– من بڕوام بە کردەوەی کەمە، نەک قسەی زۆر.

ئاڵۆزکردن

– ژیان زۆر سادەیە، بەڵام ئێمە هەر سوورین لەسەر ئەوە، کە ئاڵۆزی بکەین.

سروشتی ژیان ئاوایە:

– هیچ کەسێک بەتەنیا ناتوانێ، هەموو شتێک بکات. بەڵام هەمووومان دەتوانین زۆر شت بکەین. هەرکەسێک بەرپرسیاربێ لەبەرامبەر ئەرکی خۆیدا، ژیانێکی خۆش و جیهانێکی جوان بنیات دەنرێت و سروشت ئەوەندەی کە جوانە، جوانتر دەبێ.

بێهیوا کردن

– ئەگەر لەبریی بێهیوا کردن، هاندان هەبوایە، بەرەوپێشچوونی مرۆڤ، زیاتر دەبوو.

– مرۆڤی بێکردەوە، وەک داری بێبەر وایە.

کات و وتە

– کات و وتە، بەنرخن، بەبێهودە، لەدەستیان مەدە.

سوود وەرگرتن

– ئەگەر نەتوانین لە ڕووداوەکانی ڕۆژگارو وانەکانی

مامۆستاکانمان و ئامۆژگاریی زاناکان شت فێر بین یا لە هەڵەکانی ڕۆژانەی خۆمان، سوود وەربگرین. *

سامان

– سـەروەت و سامان، تا ئەو جێیە خۆشە، کە چێژی لێوەربگری. نەک ئەوەندە زۆربێ، کە بیپەرستی و هەمیشە خەمی لێبخۆی.

کات گرنگە:

– بێئەوەی پرسیارت لێبکرێ، وەڵام مـەدەوە. لەنێوان دوو کەسدا کە قسە دەکەن، تۆ هیچ مەڵێ. چونکە بابەتەکەی ئەوان تێکدەدەی و قسەی تۆش جێناگرێ. تاکو داوات لێنەکرێ. لەخۆتەوە، هیچ مەکە و کاتت بەفیڕۆ مەدە. چونکە جێناگرێ. کاتێک شتێک دەڵێی: پێشتر بیری لێبکەوە.

هاوشێوەی گوڵ

– وەک گوڵ بی و بـەڕووی هەموو کەسێکدا پێبکەنی، باشترە لەوە کە، دڕک بی و ناخی هەموو کەسێک بریندار بکەی.

چەک

– پەروەردە بەهێزترین چەکە، کە تۆ دەتوانی سوودیی لێوەربگری بۆ گۆڕینی جیهان.

سادەیی:

– بە سادەیی بە دنیا هاتن، بە سادەیی ژیان، بە سادەیی مردن، خۆشترە لە ژیانی ئەوانەی کە بەهیچ شتێک ڕازیی نین.

باشتر بوون

– کەسێک نەتوانێ سبەی لەمڕۆ باشتربێ، ناکرێ پێی بگوترێ مرۆڤێکی تەواو.

پەنجەی بوختان:

– هەرگیز پەنجەی بوختان بۆ هیچ کەس درێژ مەکە. چونکە سێ پەنجەکەی ترت ڕوویان لە خۆتە.

پلەو پایە

– خەم بخۆی بۆ پلەو پایە، ویژدانت دەچێ بە زایە.

شوێن کەوتن

– هاوڕێکەم تکایە شوێن خەڵکی مەکەوە. چونکە تۆ نازانیت بۆ کوێ دەچن؟ لەوانەیە ئەوان هەڵە بن!

باش کێیە؟

– باش ئەو کەسە نیە کە هەموو کەس لێی ڕازیی بێ. بەڵکو باش ئەو کەسەیە، کە باش لێی ڕازیی بێ و خراپ لەدژی بێ.

کۆتایی ژیان

– ژیانی ئێمە لەو ڕۆژەوە کۆتایی پێ دێ، کە بێدەنگ دەبین لەبارەی ئەو شتانەوە کە گرنگن. *

لەبەرچاو گرتن

– کەسێک هەستی بەرامبەر لەبەرچاو نەگرێ، بۆ ئەوە دەبێ بۆ هەمیشە دووریی لێ بکرێ.

ئاوو ئاگر

– ئاگر، دەسووتێنێ، ئاو، دەخنکێنێ، هاوڕێ و کەسی خراپیش، کەسایەتی دەشێوێنێ.

زوڵم و ستەم

– لەهەر وڵاتێکدا زوڵم و ستەم سەریهەڵدا، وێرانیی و کاول بوونیش، سەرهەڵدەدا.

وشەی شیاو

– ئەوەی دەبێتە هۆی دروستبوونی پەیوەندی بەهێز، وشەی شیاوە. ئەوەیش کە دەبێە هۆی ئازاری دەروون، وشەی نەشیاوە. کەوابوو، با وریای دەربڕینی وشەکان بین.

لافاویی گەل

– لافاوی گەل، ئەو لافاوە ترسناکەیە، کە عەرشی زۆرداران، دەلەرزێنێ و تێکدەڕوخێنێ.

خۆشەویستیی:

– خۆشەویستیی، ژیان دروست دەکا. ژیان، مرۆڤ دروست دەکا. مرۆڤیش جیهان دەڕازێنێتەوە. بەڵام ئەگەر خۆشەویستیی نەبێ، نە ژیان، نە مرۆڤ، نە جیهان، هیچ بایەخی نابێ.

لەبیر خۆتی بەرەوە

– لەبیرخۆتی بەرەوە، کەچی ئازاری داوی لە ڕابردوودا، بەڵام هەرگیز لەبیرخۆتی مەبەوە، کەچی فێرکردووی.

– هەرتاکە کەسێک لەسەر ئەو دونیایە، چیرۆکێکی هەیە،

بڕیار لەسەر خەڵک مەدە پێش ئەوەی بەچاکیی بیانناسی.

کە ڕاستیەکەت بۆ دەرکەوت، لەوانەیە تووشی سەرسوڕمان بی!

فێر کردن

– هیچ شتێک لە ژیاندا لەکۆڵمان نابێتەوە، تا ئەو شتەی کە پێویستە، فێرمان دەکا. بۆ نموونە: هەر

هەڵەیەک، فێرمان دەکا کە جارێکیتر دووبارەی نەکەینەوە. یان زیانمان لەکەسێک بینی، جارێکیتر متمانەی پێنەکەینەوە.

کاتێک لۆمەی کەسێک دەکەی

– کاتێک لۆمەی خەڵک دەکەی، دەستبەرداری توانای خۆت دەبی بۆ گەورەبوون. *

بەسەربەرزیی مردن

– پێشەوای نەمر دەڵێ: لەسەرپێ مردن باشترە، لە لەسەر ئەژنۆ ژیان.

ئامانج

– بۆ گەیشتنت بە ئامانج، پێویستە قوربانیی بدەی. ئەگەر قوربانیی نەدەی، هەرگیز ناگەی بە ئامانج.

– بێکەس دەڵێ: ئێمە هەرچەندە قەومێکی زۆرین، بەڵام چونکە قەومێکی خۆ خۆرین، بۆیە دائیم وا لەژێردەستی زۆرین.

عەقڵ و تەمەن:

– عەقڵ و تەمەن کە بەیەکەوە گەروە بن، نرخی

هەردوکیان هەر بەرەو بەرزی دەچێ. بەڵام کە عەقڵ لە خوارەوەی تەمەن بێ، نە عەقڵیش و نە تەمەنیش، هیچ سوودیان نابێ...

ماڵی دڵ:

– دەرگای ماڵی دڵت بۆ کەسێک بکەوە، کە بەشوێنی حەسانەوەی خۆی بزانێ.

سێ شت پێکەنین لەسەر لێو لادەبات:

– هەژاریی، هاوڕێی ناڕاست، هاوژینی نەگونجاو.

باشترین ڕێگا:

– باشترین ڕێگا بۆ ئەوەی خۆت بدۆزیەوە، ئەوەیە کە خۆت بزرکەی لە خزمەتی خەڵکیتردا. *

درۆکردنیش پیشەیە:

– هەرکاتێک پارە و سامان جێگای بیروباوەڕ و کەسایەتی گرتەوە، پەردەی شەرم دەدڕێت و درۆکردنیش دەبێە پیشە.

لە دوو کاتدا وریابە:

– ئەگەر شاد بووی، هێواش پێبکەنە. تا خەم خەبەری نەبێتەوە. کە غەمگینیش بووی، ئارام بگرە. تا شادی نائومێد نەبێ.

لەدەست مەدە

– بەهۆی بوونی دڕکێک، سەدان گوڵ لەدەست مەدە.

تێکدان:

– تەنیا ئەوانەی کە، لەڕووی کەسایەتیی و کۆمەڵایەتیی دابڕاون و داڕماون، هەر ئەوانە هەوڵی تێکدانی ژیانی ئاسایی خەڵکی تر دەدەن.

شایستە

– تۆ شایستەی ئەوەی لەگەڵ کەسێکدا بی، کە خۆشحاڵت بکا. لەگەڵ کەسێکدا، کە ژیانت ئاڵۆز نەکا. لەگەڵ کەسێکدا، کە ئازارت نەدا.

باسی خۆت مەکە

– هەرگیز باسی خۆت مەکە، چونکە هاوڕێکانت پێویستیان پێ نییە و دوژمنەکانیشت باوەڕت پێناکەن.

ڕابردوو:

– ڕێگە مەدە تاریکی ڕابردوو، پێشگیری لە ڕووناکی ئێستا و داهاتووت، بکات. ئەوەی کە بوو، بوو.

زیانگەیاندن

– ئەو کەسەی کە نیازی زیان گەیاندنی هەیە، هەر ئەو کەسە،زیانی پێدەگا.

دوو زمانیی:

– دوو زمان، بەینی خەڵک تێکدەدا، بەڵام دوا جار خۆی ڕیسوا دەکا.

دۆست و کەسیی نەزان

– ئەوەی دۆست و کەسی نەزان پێت دەکات، دوژمن

بەخەیاڵی دانایە. هەر بۆیە هەزار دوژمنی زانات هەبێ، باشترە لە یەک هاوڕێ و کەسی نەزان.

ئەو سێ شتانەی کە زۆر زیان بەخشن:

– بیرکردنەوەی زۆر لە ڕابردوو، خاوەنی هەڵوێست و خۆت نەبی، گیرۆدە بوون بە پارەو سامان.

ژیانیی ئێمە

– ژیانی ئێمە لەو ڕۆژەوە کۆتایی پێ دێ، کە بێدەنگ دەبین سەبارەت بەو شتانەی کە گرنگن.

قومار و دەسەڵات:

– هەروەک چۆن قومار خۆرکەیە بۆ ژیان و کەسایەتیی، ستەم و چەوساندنەوەش، کۆتایی مانەوەیە لە دەسەڵاتدا.

ئاشتی:

– دەسەڵاتدارانی جیهان، ئەوەندەی کە پشتیوانیی لە ستەم دەکەن، نیو ئەوەندە بیریان لە ئاشتیی

کردبایەوە، جیهانیان دەکرد بە بەهەشت.

بەریخۆر

– بەری خۆر بە بێژینگ ناگیرێ، لەوانەیە جاروبار خۆمان فریو بدەین لەبەر چەند هۆیەکی کاتی، بەڵام هەرگیز ناتوانین مێژوو فریو بدەین. چونکە ڕەش و سپی لەیەکتر جیادەکاتەوە و ڕەحمیش بەهیچ کەس ناکا.زۆر جێگای داخە، کە لەپێناو مانەوەی کورسییەکاندا، وڵاتێک بسوتێنرێ و وێران بکرێ.

کوشتن و ئازاردان

– کوشتنی هاوڵاتییانی بێتاوان، هەڵکەندنی گۆڕە بۆ دیکتاتۆرەکان.

وەفا

– وەفا چونکە زۆر بەنرخە، تەنیا لە کەسە بەنرخەکاندا بوونی هەیە.

هاوسەنگیی:

– نەهەموو کەس بەیەکەوە جوانە، نە هەموو کەس بەبێ یەک جوانە.

بەختەوەریی:

– ڕێزگرتن، بناغەی خۆشەویستییە. خۆشەویستیی، کلیلی بەختەوەریی یە. بەختەوەریی، ژیانێکی پڕ خۆشییە. ڕێگای بەختەوەرییش، هەر خۆشەویستییە.

چۆن بینین

– خەڵک چۆن بتبینێ گرنگە، نەک چۆن خۆت ببینیت.

باوەڕ بەخۆنەبوون:

– ئەوانەی کە باوەڕیان بەخۆ نییە، باوەڕیان بەهیچ کەسێک نیە...

فێربە:

– لە ژیانتدا فێڵ لە خۆت مەکە. چونکە ئەگەر فێڵ لەخۆت بکەی، فێڵ لە هەموو کەسێک دەکەی.

– ئەوانەی کە ئاگری دووبەرەکیی خۆشدەکەن، تەنیا هەر

خۆیان دەسووتێن لە ناویدا.

ئاوێنە

– ئاوێنە، نموونەی هاوڕێی چاکە. هەرکاتێک نەتتوانی لە هاورێکەتدا خۆت ببینی، وەک هاوڕێ سەیری مەکە.

هاوڕێ:

– تاکو پێمنەڵێی هاورێکەت کێیە، من چۆن بزانم بنەچەکەت کێیە؟

هەڵەی زمان:

– هەڵەی زمان، زیان بە کەسایەتیی مرۆڤ دەگەیەنێت.

ناخی مرۆڤەکان

– ناخی مرۆڤەکان، وەک گۆزە وایە. چی تێدابێ، هەر ئەوەی لێدەڕژێ.

کاروانی ژیان

– کاروانی ژیان بەردەوامە و هەرگیز ناوەستێ. ئەگەر ویستیان بتوەستێنن، تۆ گوێمەگرە و ئاوڕیان لێمەدەوە. بەردەوامبە لە ڕۆیشتن و ڕێگە مەدە تەپ و تۆز و ڕەشەبا بتوەستێنێ.

زیانگەیاندن:

– مرۆڤ هەرکاتێک بیر لە زیانگەیاندن بکاتەوە بەرامبەر بەکەسێکیتر، بێئەوەی خۆی بزانێ، ڕووبەڕووی چەندین زیان دەبێتەوە.

لەخۆبایی مەبە:

– تۆ کە جارێک هەستی کەسێک بریندار بکەی و بە پێکەنینەوە سەیری بکەی، زۆری پێناچێت هەموو ئەوانەی دەتناسن و ناتناسن، بە گاڵتەوە سەیرت دەکەن و دەبی بە پەندی ڕۆژگار.

ساتەکانیی تەمەن

– با نرخی ساتەکانی تەمەنمان بزانین و جگە لە چاکە، بیر لە هیچیتر نەکەینەوە. چونکە هەموو دەورێک کۆتایی دێ.

ڕێز لە خۆت بگرە:

– هەرشتێک سوودیی بۆت نەبێ، هۆی پێشکەوتنت نەبێ و خزمەتت پێنەکا، دوریی لێبکە. باشترە دوژمنێکت هەبێ کە ڕاستگۆیانە پێت بڵێ: خۆشمناوێی. لە دۆستێک کە بە نهێنی زیانت پێبگەیەنێت.

چەوسانەوە

– تاکو چەوسانەوە زیاتربێ، موژدەی ئازادیی، نزیکتر دەبێتەوە.

تاوانکار:

کەسێتی:

– چۆن هەڵەکردن، پێناسەی ئێمە ناکات، بەڵکو چۆن ڕاستکردنەوەی هەڵەکان، پێناسەی ئێمە دەکا.

بڕوانامە

– بەرزترین بڕوانامەی مرۆڤ، ڕەوشتی جوانە. جوانترین

پێناسەش، ئارامیی و ڕێز دانانە.

وشەی نەشیاو:

– لەناو هەر کۆڕو دانیشتنێکدا، چاوەڕوانی وشەی شیاو، لە کەسە شیاوەکان بکە و وشەی نەشیاویش، لە کەسە نەشیاوەکان.

– کەسێک نەتوانێ ڕوو خۆش بێ، ناتوانێ دڵسۆز بێ. کە نەیتوانێ دڵسۆز بێ، ناتوانێ ڕاستگۆ بێ. کە نەشتوانێ ڕاستگۆ بێ، هەرگیز ناتوانێ دڵخۆش بێ.

داوای پێناسە مەکە

– ئەگەر ویستت کەسێک بناسی، داوای پێناسەی لێمەکە. تەنیا بڵێ: هاوڕێکانت کێن؟

تۆڵە کردنەوە

– بەهۆی تۆڵەکردنەوە، هەرجار کە چاوێک کوێر دەکەن، چاوێک کوێر بکرێ، خەڵک هەموو کوێر دەبێ. (گاندی)

ڕەتکردنەوە

– زۆر کەس دەتوانن کەسێک ڕەت بکەنەوە، بەڵام کەسێک ناتوانێ زۆر کەس ڕەت بکاتەوە.

چاک:

– چاک ئەو کەسەیە، کە چاک بڵێ، لە چاک چاکتریش، ئەو کەسەیە چاکە بکا.

نوسەر

– نوسەر ئەو کەسەیە، کە کۆمەڵ لە پلەی نزمەوە، بۆ

پلەی بەرز ببا. *

ئەزموون:

– ئـەزمـوون، مامۆستایەکی زۆر سـەرسـەختە. هەتا تاقییت نەکاتەوە، وانەت پێنالێ.

وانەکانیی سەردەم

– کەسێک نەتوانێ سوود لە ڕابردوو وەربگرێ، بەناچاری دەبێ گوێ لە وانەکانی سەردەم بگرێ.

برینی زمان

– برینی زمان، هاوشێوەی برینی سوتاوە. ئەگەر چاکیش بێتەوە، شوێنەواری هەر دەمێنێ. بۆیە هیوادارم هیچ کەسێک، بەهۆی زمان، دڵی هیچ کەسێک، بریندار نەکات.

دەرخستن

– لـەوە زیاتر کە دەریـدەخـەی، هەتبێ. لـەوە کەمتر کە دەیزانی، بدوێ.

سنور دانان

– سنوور دانان بۆ زمان، ڕێز گرتنە لە ژیان.

خۆسەپاندن

– خۆ سەپاندن بەسەر خەڵکدا، وەک ئەوەیە بە زۆر خواردنێک بدرێت بە کەسێک و هیچ ئارەزووی خواردنەکەی نەبێ.

دوو شت پێچەوانەی ئەقڵە:

– بێدەنگیی لەکاتی قسەکردندا، قسەکردن لەکاتی

بێدەنگییدا. (سعدی)

بێدەنگی وڵامە

– هەندێکجار بێدەنگیی باشترین ڕێگایە. بۆ ئەوەی کەسێک تێبگەیەنی ئەو شتەی کە کردوویەتی، هەڵەیە.

لە دوو حاڵەتدا، بێدەنگ بە:

– ١. کاتێک هەست دەکەی یەکێک ناتوانێت لەهەست و وتەکانت تێبگات،

٢. یەکێکیش کە لێت تێدەگات، بەبێ دەربڕینی هیچ وشەیەک.

– ئەوانەی کە لە بێدەنگی تۆ تێناگەن، هەرگیز لە وشەکانی تۆ تێناگەن.

چارەسەر:

– باشترین ڕێگا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان، یەکگرتن و یەکتر بەخشینە.

متمانە:

– متمانە، وەک تیر وایە، کە لەکەوان دەرچوو، ناگەڕێتەوە.

لە دوو شت خۆت بپارێزە:

– یەکەم: دووژمنی هەموو کەسێک مەبە. دووەم: هاوڕێی هەموو کەسێکیش مەبە.

راهاتن

– مرۆڤ بۆ ئەوە دروست بووە کە لەگەڵ یەکتردا ڕابێ.

نەک بۆ ئەوە کە لەدژیی یەکتربێ.

تەنیا خراپ مەبە

– ئەگەر نەشتوانی باشبی، هەوڵ دە کە خراپ نەبی.

شکسپیر دەڵێ:

– هـاوڕێ بۆ هـاوڕێ، وەک پینەیە بۆ کـراس، ئەگەر هاوشێوەی نەبێ، ناشیرنی دەکا.

زاراوە:

– کەسێک کە زاراوەی ڕەسەنی خۆی بگۆڕێت، لاڵ دەبـێ، چونکە زاراوەکـەی خۆی لێتێکدەچێت، ئەوەیتریش فێرنابێ. لەو ناوەدا، وەک لاڵ قسە دەکات و هەردووکیشیان ناشیرین دەکات.

لۆمە کردن:

– کەسێک بە لۆمەکردن و لێدوانی نـاڕەوا، دۆستە دڵسۆزەکانی ئازار بدات، بۆ هەمیشە، لەدەستیان دەدات.

نیشانەی نەزانین

– دروستکردنی دوژمن لەبری دۆست، نیشانەی نەزانین و بێئەزموونییە.

– ئەگەر جارێک بمگەوجێنی، شورەییە بۆ تۆ. بەڵام ئەگەر دووجار بمگەوجێنی، شوورەییە بۆ من. (؟)

کەمبێ و خۆشبێ، نەک زۆر بێ و بۆشبێ:

– کاتێک قسە بۆ خەڵک دەکەی، ئەوەندە ڕێزیان لێبگرە، کە نەتوانی هیچ هەڵەیەک بەرانبەریان بکەی. هەر ئەوەندەش

قسه بکه، که هیچ کامیان بێزار نەکەی.

هاوڕێی کۆن:

– لەبیرت بێ، که زۆرێک له شته کۆنەکان، گرانبەهان و هاوڕێ کۆنەکانیش، بەڕێزن.

تووڕەیی:

– کەسێک که تووڕەت دەکا، دەتبەزێنێ و دەتخاته ژێر دەستی خۆی.

ژیان:

– بەسەربردنی ژیان لەگەڵ ڕابردوودا، بەردەوامبوونی ژیانه لەگەڵ خەم دا.

خۆگۆڕین!

– هەوڵ مەده خۆت بگۆڕیی بۆ کەسی تر. چونکه له کۆتاییدا خۆت لێبزر دەبێ. دواتر هیچ نرخی نییه، که هەوڵ بدەی خۆت بدۆزیەوه دووباره..... ❊

لۆمەی کەس مەکه

– بۆ ڕەفتار و کردەوه خراپەکانی خۆت، لۆمەی کەس مەکه و کەس به تاوانبار مەزانه. تۆ لەژیانتدا چیت بەسەرهاتبێ و چ هەستێکت بەرامبەر کردەوەکانی ڕابردووت هەبێ، هەر خۆت لەسەددا سەد تاوانباری.

هەڵوێست گۆڕان

– کاتێک هەڵوێست گۆڕدرا، بیرکردنەوەش دەگۆڕێت. کاتێک بیرکردنەوه گۆڕدرا، ڕەفتاریش دەگۆڕێت. کاتێک

ڕەفتار گۆڕدرا، کرداریش دەگۆڕێت. کاتێک کردار گۆڕدرا، ئەنجامیش دەگۆڕێت.

بڕیارە باشەکان:

– بڕیارە باشەکان لە ئەزموونەوە دێن. ئەزموونیش، لە بڕیارە خراپەکانەوە دێ.

– هەموو ئەنجامێکی باش، لەگەڵ بڕیاردان و هەوڵدان دا، دەست پێدەکات.

مانەوە

– لە هەندێک ڕووەوە دەبێ ئەوە بزانی، کە هەندێک کەس لەناو دڵی تۆدا دەمێننەوە. بەڵام لەژیانتدا، نا.....

فەیسبووک

– فەیسبووک، تەنیا بۆ چات و کات بەسەربردن نییە، بەڵکو سایتێکی کۆمەڵایەتیی زۆر بەنرخە و پێویستە بۆ وەرگرتنی هەواڵ و زانیاری سوودی لێوەربگیرێت.

لەبیر کردن

– ئەگەر کەسێک هەموو شتێک لە بیر بکات، ئاساییە. بەڵام ئەگەر هەموو کەسێک هەموو شتێک لە بیر بکات، ناڕەوایە و نائاساییە.

مانەوە لەدەسەڵاتدا

– مانەوەی زۆر لەدەسەڵاتدا کاتێک خۆشە، کە لەناو دڵی خەڵکدا جێگات هەبێ.

ژیان کورتە

– ژیان کورتە، دونیا ئەوە ناهێنێ کە خۆت بخەیە ژێر بارییەوە. ژیانی ڕاستەقینە هەر سامان نی یە، بەڵکو هاودەردیی و هاوبەشیی خەمەکانی خەڵکە.

تۆ بمناسێنە:

– پێمخۆشە بڵێنگۆیەکی گەورە هەڵبگری و بە ناو شاردا بگەڕێی و هەرچی خراپە پێم بڵێی، ئەو کاتە من ئاسوودە دەبم و هەست بە بوونی ڕاستەقینەی خۆم دەکەم.

دڵسۆز بوون

– کەسێک دڵسۆزبێ بۆ وڵاتەکەی، بەگیان و بەدڵ دەیپارێزێت. کەسێکیش دڵسۆز بێ بۆ بیروباوەڕەکەی،

پەیوەندییەکانی لەگەڵ خەڵکدا بەهێز دەکات. کەسێک بیهەوێت بناغەی دیواری بیروباوەڕەکەی تێکبدات، دژایەتیی هاوبیرەکانی دەکات.

خەڵک و گلەیی

– خەڵک ئاگاداری گۆڕانی تۆ هەیە بەرامبەر بە خۆیان. بەڵام ئاگاداری هەڵسوکەوتەکانی خۆیان نین، کە تۆیان گۆڕیوە.

دادوەریی:

– کەسێک دادگایی مەکە، تەنیا لەبەر ئەوە کە تاوانەکەی، جیاوازییە لەگەڵ تۆدا. *

زیانبەخش

– ئایا وا باشە مرۆڤ، وەک هەنگ سوود بەخش بێ، یان وەک زەرگەتە، زیان بەخش بێ؟

هەوا و وەفا:

– هەروەکچۆن هەوا پێویستە بۆ ژیان، وەفاش پێویستە بۆ مرۆڤ، ئەگەر هەوا نەبێ، ژیان نابێ، ئەگەر وەفاش نەبێ، خۆشەویستیی نابێ، ئەگەر خۆشەویستیی نەبێ، ژیان هیچ مانای نابێ.

باسی خەڵک کردن

– ئەوانەی کە باسی هەموو کەسێک دەکەن لەلای تۆ، باسی تۆش دەکەن لەلای هەموو کەسێک. کەوابوو نەبەدۆستایەتیی ئەوانە دڵخۆش بە، نە بەدژایەتیی کردنیشیان. ئەوانە، نەدۆستی هیچ کەسێکن، نەدوژمنی هیچ کەسێکن.

بەڵێن:

– بەڵێندان و پاراستنی، باشترین ڕێگایە بۆ دروستکردنی ئابڕوو.

سەنگی مەحەک

– سەفەرو سەودا سەنگی مەحەکە.

تیشکی خۆر

– خۆشەویستیی وەک تیشکی خۆرە. لەناخی هەرکەسێکدابێ، وزە دەبەخشێ بە دەوروبەرەکەی.

تاوان:

– تاوان، وەک برینی سوتاو وایە، ئەگەر چاکیش بێتەوە، شوێنەکەی هەر دیار دەمێنێ.

– دنکە شقارتەیەک بەسە، بۆ سوتاندنی دارستانێک.

ترسان

– لەو گورگانە مەترسە کە هێرش دەبەن، لەو گورگانە بترسە کە خۆیان لەناو پێستی مەڕدا پەناداوە. *

کەسێک بە...

– کەسێک بە، کە دوژمنەکانیشت متمانەت پێ بکەن، نەک کەسێک، کە دۆستەکانیشت لەترست ڕابکەن.

– لە دوژمن مەترسە کە هێرشت بۆ دەکا. بەڵام لە دۆستیی قەڵب بترسە، کە باوەشت پێدا دەکات.

جوانترین دیاریی

– جوانترین دیاری بۆ پەپولە، گوڵی جوانە. باشترین دیاریش بۆ مرۆڤ، وتەی جوانە.

زامیی برینی مردوو

– کەسی سوک، سوکایەتی پێکردنی، بەلاوە ئاسایی یە. چونکە زامی برینی مردوو، نایەشێت. *

زمان درێژیی

– تا زمان درێژتر بێ، کردار کەمتر دەبێ.

دڵ و سامان

– کە دڵ لەگەڵ ساماندا کەوتە پێکەنین، خۆشەویستیی

دەست دەکا بە گریان.

نەبەخشین!

– نەبەخشین و ڕق و کینە، پێشگیری لەهەموو بەرەوپێشچوونێک دەکا.

بەهۆی خۆشەویستیی

– بەهۆی خۆشەویستیی، هەموو شتێک بەدەست دێ. بەڵام.... هیچ شتێک ناتوانێ خۆشەویستیی بەدەست بێنێ.

وریابە!

– متمانە بە چ کەسێک دەکەی؟ شەیتان ڕۆژێک، یەک فریشتە بووە...! (؟)

بیرو هۆش

– تەواوی بیر و هۆشت لەسەر کارێک کە دەیکەی، کۆبکەرەوە. چونکە تیشکەکانی خۆر تا کۆنەبنەوە، ناسووتێنن.

*

جێگە گرتن

– لە دونیادا، جێگای تەواو بۆ هەموان هەیە. کەوابوو لەبری ئەوەی جێگای کەسێک بگری، هەوڵ بدە جێگای خۆت پەیدا بکەی.

– سوکایەتیکردن بەهەر ئاین و نەژادێک، ئەنجامەکەی، بە بچووک بوونەوەی خۆمان تەواو دەبێ.

تاوان

نەفرەت لەتاوان بکە، نەک لە تاوانکار. (گاندی)

ئەگەر ڕۆژێک دوژمنت بۆ پەیدابوو، بزانە کە بۆ گەیشتنت بۆ مەبەستت، سەرکەوتوو بوویی.

ئەگەر ڕۆژێک هەڕەشەت لێکرا، بزانە کە لەبەرامبەرتدا، بێ هێز بوون.

ئەگەر ڕۆژێک خیانەتت دی، بزانە کە نرخت بەرز بۆتەوە.

ئەگەر ڕۆژێک وازیان لێت هێنا، بزانە کە لەگەڵ تۆ بووندا، شیاوبوونی دەوێت. (گاندی)

بەهەشت و دۆزەخ

– بەهەشت و دۆزەخ لەم جیهانەدا، لەدەست خودی خۆماندایە. چاکە، وەڵامی چاکەیە. خراپە، سزای خراپەیە. نەتیجەی ژیانی ئێمەش، کردارەکانی ئێمەیە.

تەنیایی

– تەنیاییم لەگەڵ خەڵکدا بەشناکەم. چونکە جارێک کردم، چەندین بەرامبەر بوو.

ئەگەر

– ئەگەر نازانی، لەمن بپرسە،

– ئەگەر قبووڵت نیە، مشتومڕم لەگەڵدا بکە،

– ئەگەر پێتخۆش نیە، پێم بڵێ. بەڵام هەرگیز.... دەربارەی من، یەک لایەنە بۆلای دادوەر مەچوو.

توڕەیی

– توڕەیی هەرگیز بەبێ هۆ نییە. بەڵام بە دەگمەن بەهۆیەکی باشە.

دەستبەرنەدان

– دەست بەرنەدان لە قین و تووڕەیی، وەک ئەوەیە؛ تۆ پۆلوویەک (پشکۆ) لەناو دەستی خۆت بگری و بیگریە کەسێکی دیکە. بێگومان، ئەوەی کە پێشتر دەسووتێ، هەر خۆتی... ❊

خۆشەویستیی:

– تاکە شتێک کە نرخی بۆ دیارینەکراوە، خۆشەویستییە. نە بەپارە دەکڕدرێت، نەبە پارەش دەفرۆشرێت. ❊

چاکەی زۆر

– چاکە، کە لەئەندازە تێپەڕ بێ، نەزان خراپ بیردەکاتەوە...

مەرج نییە...

– مەرج نییە هەر شتێک بە شێوە گەورەتربێ، نرخی زۆرتر بێ. مەرج نییە هەرکەسێک لە گفتوگۆدا چالاک بێ، لەهەڵسوکەوتیش دا هەر ڕاست بێ.

بیرکردنەوە لە رابردوو

– بیرکردنەوە لە ڕابردوو، ژیانی ئێستا ئاڵۆز دەکا و ئومێد بۆ داهاتووش کەم دەکاتەوە.

بەنرخترین دیاریی

– بەنرخترین دیاری کە پێت بگات، یەک هاوڕێی چاکە.

– کۆنفۆشیۆس دەڵێ:

– کارێک هەڵبژێری و خۆشتبوێ، وەک ئەوەیە، تۆ هەرگیز کارناکەی.

سادەترین کاریی جیهان

کارامەیی

– سادەترین کاریی جیهان، ئەوەیە کە خۆت بی. گرانترین کاری جیهانیش ئەوەیە، کەسێک بی، کە خەڵکانیتر دەیانەوێ.

– کارامەیی ئەوە نییە کە ئێمە، کەی دەست پێبکەین بە لێدوان لە شتە گەورەکان؟ بەڵکو لەڕاستیدا کارامەیی ئەوەیە، کەی دەست پێدەکەین کە لەشتە بچووکەکان تێبگەین. *

چوونە ناو جێگا

– زوو چوونە ناو جێگا، زوو هەستان، مرۆڤ تەندروست، دەوڵەمەند و ژیر دەکات.

فەرمانڕەوایی

– نادادوەریی، هەرگیز فەرمانڕەوایی ناکا بۆ هەمیشە.

زۆرداریی

– هەرکاتێک زۆرداریی ببێ بە یاسا، بەرگریکردنیش دەبێ بە ئەرک. *

بێلایەنیی

– تۆ کە بێلایەن بی، لە بارودۆخی زۆردارییدا، لایەنی زۆرداریت هەڵبژاردووە. *

داهاتوو

– لەبیرت بێ، داهاتوو کتێبێکە، کە ئەمڕۆ دەینووسی. کەوابوو شتێک بنووسە، کە بەیانی چێژی لێوەربگری. *

– کەسانێک کە تۆیان خۆشبوێ، تەنانەت ئەگەر هەزار

بەڵگەش هەبێ بۆ ڕۆیشتن، هەرگیز تۆ جێناهێڵن. ئـەوان، هۆیەک هەر دەدۆزنەوە بۆ مانەوە. ❋

هەوریی رەش

– هەندێک کەس وەک هـەوری رەش وان. کاتێک دیار نامێنن، ڕۆژمان ڕووناکتر دەبێ.

توڕەیی

– تووڕەیی هەستێکە، دەبێتە هۆی ئەوەی کە زمانتان بە پەلەتر لە بیرکردنەوەتان کار بکات. ❋

ئاشتی:

– ئاشتی ناتوانرێ بپارێزرێ بە زۆر. ئەو تەنیا بەدەست دەهێنرێ بە تێگەیشتن.

ڕێگە مەدە:

– خەڵک ڕاتکێشێ بۆ ناو ڕەشەبای خۆیان. تۆ ئەوان ڕابکێشە، بۆ ناو ئاشتی خۆت. ❋

دڵ:

– دڵ میوانخانە نییە کە خەڵک بێ و چەند کاتژمێرێک، یان چەند ڕۆژێک، بێن و بڕۆن. دڵ هێلانەی چۆلەکە نیە، کە لە بەهاردا دروست بکرێ و لە پایزدا، با بیبات. لەڕاستیدا نازانم دڵ چییە؟ بەڵام ئەوە دەزانم کە تەنیا جێگای خەڵکی باشە. ❋

ژیانمان

– ژیانمان وەک قۆپچەی کراس وایـە.، هەر دانەیەک بەهەڵە دابخەین، تاکۆتایی بەهەڵە دەڕۆین. سەیر لەوەدایە، تا

نەگەیتە کۆتایی هەستی پێناکەین...! ❊

لێمەگەڕێ

– لێمەگەڕێ کەسێک کە دەستی لە خەونەکانی خۆی کێشاوەتەوە، تۆش لە خەونەکانت نائومێد بکا. ❊

سەرزەنشت کردن

– هەرگیز لە ژیانتاندا هیچ کەس سەرزەنشت مەکەن. مرۆڤە چاکەکان، خۆشیتان بۆ دێنن. مرۆڤە خراپەکان، ئەزموون. خراپترەکان، وانەی ورپاکردنەوە، باشترەکان، بیرەوەری. ❊

سێ وتەی بەنرخ

– سێ وتەی بەنرخ، کە ژیان و جیهان و مرۆڤایەتیی، بەیەکەوە دەبەستێتەوە: بیرکردنەوەی باش، وتەی باش، ئیشی باش. (زەردەشت)

چێژیی ژیان

– چێژی ژیان، لە پاراستنی ئاشتیی دایە.

متمانەی من بۆتۆ

– متمانەی من بەتۆ، وەک ئاوێنەیەکی شکاو وایە. تۆ دەتوانی هەوڵ بدەی کە چاکی بکەیەوە. بەڵام گرنگیش نییە کەمن هەمیشە درزەکان دەبینم.

– گەورەترین هەڵەی پەیوەندیی ئێمە ئینسانەکان کە دەیکەین ئەوەیە:

نیوە دەبیستین، یەک لە چوار تێدەگەین، هیچ بیر ناکەینەوە

و دوو بەرانبەریش پێچەوانە پێشان دەدەین.....! ❊

کەسێک پرسیارم لێ بکاو بڵێ:

– باشترین هاوڕێی تۆ کێ یە؟ منیش بە سادەیی دەڵێم: ئەوکەسەیە کە هەرگیز من جێناهێڵێ، لەبەر کەسێکی دیکە.

بەکارهێنان

– هەرگیز خراپ سوود (سوء الاستفادە) لە کەسێک وەرمەگرە، کە خۆشیدەوێ. هەر مەڵێ سەرقاڵم، بە کەسێک کە پێویستیی پێت هەیە. هەرگیز فێڵ لە کەسێک مەکە، کە بەڕاستی باوەڕی پێت هەیە. هەرگیز کەسێک لەبیر مەکە، کە هەمیشە تۆی لەبیرە. ❊

لەبیرمان چووە!

– ئەگەر ئاشتییمان نییە، لەبەرئەوەیە لەبیرمان چووە، کە بەشێکین لەیەکتر.

ئامادە بوونت

– کەسێک ڕێزی لە ئامادە بوونت نەگرت، تۆ ڕێزیی لێبگرە بە ئامادە نەبوونت. ❊

کێشە

– ئەگەر کەسێک کێشەی لەگەڵتدا هەبوو، هەمیشە بیرت بێتەوە، کە خۆی کێشەی هەیە.

دەوڵەمەندیی

– ئەگەر دەتەوێ هەست بکەی کە دەوڵەمەندیی، تەنیا ئەو شتانە بژمێرە، کە هەتە و بەپارە ناکرێت. ❊

یارمەتیدان

– بێ هیوا مەبە، ئەگەر خەڵک نایەوێت یارمەتیت بدات. وشەکانی ئەنیشتاین بیرخۆت بێنەوە کە وتی: من سوپاسی هەموو ئەوانە دەکەم کە وتیان: «نا» چونکە لە ئەوان، من خۆمم دروستکرد.

کەوتن و هەستانەوە

– من دەکەوم، من بەرز دەبمەوە، من هەڵە دەکەم، من دەژیم، من فێردەبم، من ئازار دراوم، بەڵام من زیندووم، من مرۆڤم و بێ خەوش نیم، من سوپاس گوزارم. ❊

چاوت لە هیچ شتێک نەبێت

– چاوت لە هیچ شتێک نەبێ، تۆ هەرگیز نائومێد نابی.

– سێ ڕستە بۆ بەدەستهێنانی سەرکەوتن:

١. زانین، زیاتر لە خەڵک، ٢. کارکردن، زیاتر لە خەڵک، ٣. چاوەڕوانیی، کەمتر لە خەڵک. ❊

– دەستکەوت هەمیشە بۆ کەسێک دێ، کە بەدوایدا دەگەڕێت. نەک بۆ کەسێک کە تەنیا چاوەڕێی دەکا. ❊

متمانە

– متمانە، پلیکانی هەموو سەرکەوتنێکە. ژیانێکی ئاسوودە، لە ویژدانێکی ئارام دایە.

هەڵەکانیی خۆت ببینە

– هەرکەسێک بیر لەهەڵەکانی خۆی بکاتەوە، نابێ بیر لە هەڵەی هیچ کەسێک بکاتەوە. چونکە هیچمان بێ هەڵە نین.

هەڵەکانم فێریانکردم

– هەڵەکانم فێریانکردم، کە چۆن هەڵسوکەوت بکەم. سەختیەکانی ژیان، فێریانکردم، کە چۆن بژیم. دوژمنەکانم فێریانکردم، کە چۆن ڕێز لە دۆستەکانم بگرم.

– باشترین ئامۆژگاریی لە دووهێڵدا:

١. بێدەنگی، باشترین وەڵامە بۆ هەموو پرسیارێک. ٢. زەردەخەنە، باشترین وەڵامە، لە هەموو دۆخێکدا.

خەڵکیی بەهێز

– خەڵکی بەهێز، خەڵکیتر دانابەزێنێ. ئەوان، بەرزیان دەکەنەوە بۆ سەرێ.

لاپەڕەیەک لە ژیاندا

– هەڵە، یەک لاپەڕەیە لە بەشێکی ژیاندا، بەڵام پەیوەندیی، یەک کتێبی فەرهەنگە. کەوابوو کتێبێکی تەواو لەدەست مەدە بۆ لاپەڕەیەک. ❊

هەڵە دەکرێت

– هەڵە: هەموو کەسێک هەڵە دەکا. بەڵام گرنگ ئەوەیە، ئەو هەڵەیە، دووجار دووبارە نەکرێتەوە.

درۆ کردن لەگەڵ خۆدا

– هیچ بەندەیەک بەقەد ئەوانە نائومێد نییە، کە بەدرۆ، باوەڕیان بەوەهەیە کە ئازادن...! ❊

بێدەنگیی خەڵک

– جیهان زۆر ئازار دەکێشێ. نەک لەبەر توندوتیژیی و

خەڵکی خراپ، بەڵکو لەبەر بێدەنگیی خەڵکی باش. ❊

ڕەخنە

– بۆ پێشگیریکردن لە ڕەخنە، هیچ شتێک مەکە. هیچ شتێک مەڵێ، هیچ شتێک مەبە.

لەدەستدان

– کاتێک تۆ سەرزەنشتی خەڵکیتر دەکەی، هێزی گەورەیی خۆت لەدەست دەدەی.

سوود لە وتە جوانەکانت وەربگرە

– ئارامی بپارێزەو سوود لە وتە جوانەکانت وەربگرە.

هەموو چاکەکان لەبیر مەکە

– ئەگەر هاوڕێیەکت هەڵەیەکی کرد لە بەرامبەرتدا، هەموو چاکەکانی لەبیر مەکە، کە بۆتۆی کردووە.

ئازاردان

– ڕاستیی، بۆ ماوەیەکی کەم ئازارت دەدا، بەڵام درۆ، بۆ هەمیشە ئازارت دەدا.

نزمکردن

– کەس ناتوانێ تۆ نزم بکا، بەبێ ڕازیبوونی تۆ. ❊

دیاریی

– هەموو ڕۆژێک، دیارییەکە، بیکەوە، ئاهەنگ بگێڕە، چێژ وەربگرە.

پاراستنی بیرکردنەوە باشەکان

– بیرکردنەوە باشەکانت بپارێزە، چونکە بیرکردنەوە

باشەکانت، دەبنە وتەکانی تۆ، وتە باشەکانت بپارێزە، چونکە وتە باشەکانت، دەبنە ڕەوشتی تۆ، ڕەوشتی باشت بپارێزە، چونکە ڕەوشتی باشی تۆ، دەبێە خووی تۆ، (عادەت)خووی باشت بپارێزە، چونکە خووی باشی تۆ، دەبێە نرخی تۆ، نرخی باشت بپارێزە، چونکە نرخی تۆ، دەبێە چارەنووسی تۆ.

دوای دڵت کەوە

– دوای دڵت بکەوە، بەڵام مێشکت لەلای خۆت بهێڵەوە. ❊

بەڵگەی ڕاست

– پەیوەندیی بپسێنە لەگەڵ خەڵکی ناڕاست، بەبەڵگەی ڕاست، نەک لەگەڵ خەڵکی ڕاست، بەبەڵگەی ناڕاست. ❊

کرداریی ناشیرین

– قسەی خۆش، کرداری ناشیرین، ناشارێتەوە.

تەنیایی:

دەبێ ڕابێم بەتـــــەنیایی، کەهەر ئەوە هاوڕێی منە
هەر هاودەمێک جگە لەئەو، هۆی تەنیایی ژینی منە

وتەکانت

– وتەکانی خۆتان بەبێ سوود لە کەسانێک بەکارمەهێنن، کە شایستەی بێدەنگیتانن. هەندێکجار بەهێزترین وتە، کە دەتهەوێت بیڵێی، ئەوەیە کە هیچ نەڵێی.

– **باوەڕپێکراو:**

١. خۆکۆنترۆڵکردن، ٢. ڕاستگۆیی و دەستپاکیی، ٣. زۆر باش و نایاب، ٤. بەرپرسیارێتیی، ٥. ڕەوشت بەرزیی، ٦.

ڕێزگرتن.

– نیگەران مەبە لەبارەی ئەوانەی کە لەدواوەی تۆ قسە دەکەن. ئەوان لەدوا تۆوەن بە هۆیەک. *

هاوڕێی زۆر

– دروستکردنی یەک ملیۆن هاوڕێ، جێی سەرسوڕمان نییە. جێی سەرسوڕمان ئەوەیە کە یەک هاوڕێت هەبێ و لەگەڵتدا بوەستێ لەبەرانبەر یەک ملیۆن کەسدا کە دژی تۆن.

– ڕاستگۆیی:

١. ڕاست بوون لەگەڵ خەڵکدا، ٢. ڕاست بوون لەگەل خۆت دا، ٣. بوونی هەرشتێکی باش بۆ دەوروبەر، بەبێ لەبەرچاوگرتنی هیچ شتێک، ٤. بوونی کەسێکی دیکە، کە بتوانی متمانەی پێبکەی.

ئەگەر دەتەوێت:

– ئەگەر دەتەوێ جێی متمانەبی، دڵسۆز بە. ئەگەر دەتەوێ دڵسۆز بی، ڕاست بە. ئەگەر دەتەوێ ڕاست بی، خۆتبە. *

خۆشحاڵیی

– هەموومان یەکجار بە دنیا دێین و یەکجار ژیان بەسەردەبەین. کەوابوو هەرکارێک کە خۆشحاڵتان دەکات و بۆ خەڵکی دیکە زیانی نییە، ئەنجامی بدەن. هەروەها لەگەڵ کەسانێکدابن، کە دەبنە هۆی خۆشحاڵیتان.

دروستکاریی

– دروستکاریی و دڵسۆزیی، دیارییەکی گرانبەهایە، لە

کەسانی کەم بەهادا، چاوەڕێی مەکە. *

ئازاردان

– کەسی دڵسۆزو دەست پاک، هەرگیز هیچ کەس ئازار نادا. کەسی درۆزن، تەنیا خۆی ئازار دەدا.

– من نارەحەت نیم کە درۆت لەگەڵدا کردووم، نارەحەتم کە لەئێستاوە، ناتوانم باوەڕت پێبکەم

بەخشندەیی و بەکارهێنان

– بەخشندە بە، بەڵام ڕێگە بەخۆت مەدە بەکاربهێنرێی. ئاشق بە، بەڵام ڕێگە بەدڵت مەدە، ناشیرینت بکا. ڕاستگۆبە، بەڵام ساویلکە مەبە. گوێ لە خەڵک بگرە، بەڵام دەنگی خۆت لەدەست مەدە.

من باوەڕم تەنیا بە کردارە

– من باوەڕم بە قسە نییە، باوەڕم تەنیا بە کردارە.

– پێش ئەوەی قسە بکەی، تکایە زمانت بە مێشکتەوە ببەستەوە. (ئەنیشتاین)

هەستیی هەمیشەیی

– هەرگیز هەستی هەمیشەییت، مەبەخشە بە کەسێکی کاتی.

ئاگالێبوون

– هەمیشە کەسێک هەیە ئاگای لەتۆیە، بێئەوەی تۆ بزانی.

هاڕێیەتیی

– هاوڕێیەتی، مێشکێکە لە دوو جەستەدا.

ژن گەورەیە

– مەبە بە ژنێک کە پێویستیی بە پیاو هەبێ، ببە بە ژنێک کە پیاو پێویستیی پێی هەبێ.

هاوڕێ:

– هاوڕێ باشەکان وەک ئەستێرە وان. تۆ هەمیشە نایانبینی، بەڵام دەزانی کەهەر لەوێن.

ئاژاوەگێڕیی

– ئەوەی لەگەڵ خەڵکدا ئاژاوە گێڕ و شەڕخواز بێ، مرۆڤایەتیی لەدەستدەچێ.

متمانە

– هەرکاتێک متمانە لەدەست چوو، پەیوەندییش لەدەست دەچێت...

خۆلادان لە خۆشحاڵیی

– یەکەم پێکهاتەی خۆشحاڵیی، خۆلادانە لە بیرکردنەوەی درێژ خایەن لە ڕابردوو.

دەرگای خۆشبەختیی

– خۆشەویستیی، کلیلێکی گەورەیە، بۆ کردنەوەی دەرگای خۆشبەختیی.

بۆ خۆشحاڵیی هەموو شتێک پێویست نییە کە هەبێت

– خۆشحاڵترین خەڵک، پێویست نییە هەموو شتێکی

باشترینیان هەبێ. ئەوان، لە هەموو شتێکدا، باشترین شت، دروست دەکەن، لە هەموو شتێکدا کە هەیانە.

خۆشحاڵبە

– خۆشحاڵ بە، نەک لەبەر ئەوە هەموو شتێک باشە، بەڵکو لەبەر ئەوە، تۆ دەتوانی باش لە هەموو شتێکدا ببینی.

کەزانیت

– هەر کەزانیت هاوڕێکەت دەبێ بە سێبەرت و کاتی نزیک بوونەوەت، لێت دوور دەکەوێتەوە، تۆ لێی دوور مەکەوە. بەڵام لەجێی خۆت بوەستە.

توڕە نەبوون

– پەیوەندیی تەواو ئەوە نیە کە تۆ هەرگیز توڕە نەبی، ناڕەحەت نەبی، وەڕەز نەبی لەگەڵ یەکتردا. گرنگ ئەوەیە بەپەلە کێشەکان چارەسەر بکەن و بگەڕێنەوە بەرەو دۆخی ئاسایی.

خۆت دوور بگرە

– هەندێکجار خۆت لەخەڵک دوور بکەوە. ئەگەر بایەخت هەبێ لەلای ئەوان، پێت دەزانن. ئەگەر گرینگیشیان پێت نەدا، خۆت دەزانی لەکوێی. ❊

هەرچی کە بکەی....

– تەنانەت لە باشترین کاتیشدا، کە تۆ شتێک دەکەی، یان دەڵێی: هەمیشە کەسێک هەیە، کە بەشێوەی نەرێنی، شتێک هەر دەڵێ..

دوای هەر بزەیەک

– دوای هەر بزەیەک، خەمێک هەیە. هەروەک دوای هەر ناخۆشیەکیش، خۆشیەک هەیە.

باوەڕ کردن

– خەڵک پرسیارم لێدەکات، بۆ ئەوەندە سەختە کە باوەڕ بکەی؟ منیش پرسیاریان لێدەکەم، بۆ ئەوەندە سەختە کە بەڵێن بپارێزی؟

مەحاڵ

– بۆدڵی پڕ ئومێد، هیچ سەرکەوتنێک مەحاڵ نییە.

– لە وتـەی بێ جێ و پیاوی بەناو پیاو خۆت بـەدوور بـگرە

– لەوتەی بەجێ و خەڵکی بەئەزموون زۆر سوود وەربگرە

لەدەستدانیی ویژدان

– لەدەستدانی ویژدان، لەدەستدانی کەسایەتییە.

بیر کردنەوە لە خیانەت

– کاتێک بیر لە خیانەتێک دەکەیەوە، بەرامبەر بە کەسێک یان بەرامبەر بە کۆمەڵێک، ئینجا ئەو خیانەتە، بە زمان بێ، یان بـەکـردەوە، سەرەتا باش بیر بکەوە. هـەروەهـا، بیر لە پێشهاتەکانی ئەو خیانەتە بکەوە بەرامبەر بەخۆت.

وەک تۆ بیرکردنەوە

– هەرگیز... چاوەڕوانی ئەوە مەکە هەموو کەسێک وەک تۆ بیربکاتەوە. چونکە ئەگەر بتەوێ لەگەڵ کەسێکدا بەڕێگادا

بڕۆی، ناتوانی دەستی ڕاستت بخەیە ناو دەستی ڕاستی ئەو! *

زۆردار

– زۆردار سەریش بکەوێ، تەمەنی کورتە.

کات:

– گرنگیدان بەکات، گرنگیدانە بەژیان.

پشتبەستن

– پشت بەڕەوشتی کەس مەبەستە تا لەکاتی توڕەییدا تاقی نەکەیتەوە.

خوێندنیی دوێنێ

– خوێندنی دوێنێ تۆوێکە کە بەیانی بەرهەمەکەی دروێنە دەکەیت.

دەسکەوت و ریسوایی

– هەر دەستکەوتێک سوودەکەی ڕیسوایی بێ، سەرکەوتنەکە لەچیدایە؟

ریز گرتن لە بیروڕا

– ڕێز لە بیروڕای خەڵک بگرە، تاکو ڕێزت لێ بگیرێت.

بەها

– ئەخلاقی بەرز جوانترین بەهایە.

وڵامنەدانەوە

– کاتێک گەوجێک قسە بکا، وەڵامی مەدەوە. باشتر لە وەڵامدانەوە بۆ ئەو، بێدەنگییە. ئەگەر تۆ قسەی لەگەڵدا بکەی، یارمەتی ئەوت داوە. وە ئەگەر جێی بهێڵی لە خەم و خەفەتی زۆردا، ئەو دەمرێ.

زمان

–زمان ئێسکی نییە، بەڵام ئەوەندە بەهێزە کە دڵ بشکێنێت، هەر بۆیە ئاگات لە قسەکانت بێ! *

نهێنیی و با

– ئەگەر نهێنیەکانت بۆ (با) ئاشکرا بکەی، نابێ گلەیی لێبکەی کە بە ناو دارستانەکاندا بڵاویان بکاتەوە. *

بەهیوابوون

– بەو هیوایە تێپەڕی، بەداخەوە تەمەنی ئازیز. کە ئەوەی لەدڵمدایە لەدەرگاوە بێتە ژوور. هیوای داخراوم هاتەدی، بەڵام سوودی چییە کە هیچ هیوایەک نیە کە تەمەنی ڕابردوو بگەڕێتەوە. (سعدی)

زمان:

– زمان بەڵای سەرە.

دڵتەنگیی

– لەکاتی دڵ توندیدا، ئازاو نەترس بە.

باشترین مەبەست

– مەبەستی سەرەکی ئێمە لەژیاندا، یارمەتییدانی خەڵکە.

مرۆڤایەتیی و ئەڵماس:

مرۆڤایەتیی و ئەڵماس دوو شتی زۆر بەنرخن. کەتەنیا ناویان جیاوازە. هەروەک ئەڵماس لەناو قووڵایی زەویدایە و دەرهێنانی ئەستەمە، مرۆڤایەتیش بەهەمان شێوە، لەناخی مرۆڤەکاندایە و لە زۆر کەسدا دەرناکەوێ.

لەهەرکوێ:

لەهەر کوێ دادوەریی نکوڵی لێبکرێ،

لەهەر کوێ هەژاریی بسەپێنرێ،

لەهەر کوێ نەزانیی باویی هەبێ،

لەهەر کوێ کومەڵگا پلانی بۆ دابنرێ بۆ ئەوەی کپ بکرێ،

تاڵان بکرێ، پلەو پایەی دابەزێنرێ و ڕیسوا بکرێ،

هەرگیز نەخەڵکەکە و نە سامانیش لە ئاسایشدا نابێ و بێ مەترسی نابێ. ❊

چاکە:

– نە ئەوەندە سەختە بەهیچ کەس نەکرێ، نە هێندەش ئاسان، بەهەر کەس بکرێ.

– چاکە، بەرهەمێکە هەرگیز کۆتایی نایە.

گەورەترین هەڵە

– دەزانی گەورەترین هەڵە چییە؟ تاڵ کردنی ژیانی خۆت، بۆ کەسێک کە لەدووری تۆ، خۆشترین ساتەکانی ژیانی بەسەردەبات. ❊

ئەوەی تۆ نەتکرد

– ئەوەی تۆ بۆ کەست نەکرد، چاوەڕێش مەبە، کەس بۆت بکات. ❊

پیتوانەبێت:

– ئەگەر کەسێک پرسیارێکی لێکردی، پێتوانەبێ ئەو کەسە هیچ نازانێ، بۆیە پرسیار لەتۆ دەکا؟

سوتاندن

– دارێک ملیۆنان دەنکە شقارتەی لێدروست دەکرێت، بەڵام دەنکە شقارتەیەک هەزاران دار دەسوتێنێت! *

– لەسێ شت خۆت بپارێزە: أ/ بەڵێن لەکاتی دڵ خۆشیی دا، ب/ جواب دانەوە لەکاتی تورەبوندا، ج/ بڕیاردان لەکاتی خەفەت و بێاقەتییدا.*

ویژدان

– ئەگەر ویـژدان بیەوێ بمخوات دەبم بە ژەهـر و بە گەرویدا دەچمە خوارێ.

لەگەڵ ئەو سێ کەسەدا مەژی:

خۆبەزلزان، نەزان، درۆزن!

هەمیشە وریای ئەم سێ شتە بە:

بریندارکردن، دووڕوویی، خیانەتکردن!

هەمیشە بیر لەم سێ شتە بکەرەوە:

خۆشەویستیی، بەخشیین، لێبوردن!

ئەم سێ شتە ببەخشە بە مرۆڤ:

سۆز، وەفا، ووشەی شیرین!

کاتێک کە کەسێکت خۆشدەوێ ، بۆ ئەو سێ شتە بگەڕێ:

ئەمانەت، ڕاستگۆیی، داوێن پاکیی!!!

قوربەسەرییەکانی زمان:

– قسە هێنان و قسە بردن، درۆکردن، جنێودان، نەفرەت لەخەڵک کردن، باسی خەڵک کردن.

خەم

– هەرگیز خۆت بەپاشای خەم مەزانە. چونکە هەموو کەسێک لەژێر هەوری بێدەنگیدا، زەوییەکی فراوانی خەمی ڕاخستووە. ❊

– سێ کەس تام لە ژیان ناکەن:

١. کەسێک کەهەمیشە لە ترس و دڵەڕاوکێدایە، ٢. کەسێک کە بە بەشی خۆی قەناعەتی نیە،

٣. کەسێک کە هەموو کات چاودێری ئەوانی تر دەکات. ❊

نەوەستان

– ژیان کۆسپی هەیە، بەڵام ناوەستێت. هیوا، ون دەبێ، بەڵام نامرێت. دەرفەت لەدەست دەچێت، بەڵام تەواو نابێ. کەواتە گەشبین بە. ❊

جەنگ

– جەنگ لە سادەترین پێناسەدا: بریتییە لە مردنی هەژارەکان بۆ پاراستنی موڵک و ماڵی دەوڵەمەندەکان! ❊

تاریکی

خۆت بناسە

– لەتاریکیەوە بەرەو تاریکتر دەڕۆین و مەودای نێوان ئەو دوو تاریکیەش ناونراوە ژیان...!! ❊

– هەرگیز بێدەنگ مەبە لەبەرامبەر ئەوانەدا کە ئازارت دەدەن. هەرگیز ڕێگە بەخۆت مەدە کە ببی بە قوربانیی. قبووڵ مەکە هیچ کەس بتناسێ لە ژیانتدا. تۆ خۆت، بناسێنە.

بێدەنگی باشترین هاوڕێیە

– بێدەنگیی، هاوڕێیەکی ڕاستەقینەیە کە هەرگیز خیانەت ناکا.

هەرگیز مەگریی بۆ کەسێک...

– هەرگیز مەگری بۆ کەسێک، کە نرخی فرمێسکەکانی تۆ نازانێ.

خۆناساندن

– خۆناساندن بە خەڵک، دەبێ بە کردەوەبێ، لەکاتی پێویست دا. نەک بەخۆ تێهەڵسوون و موجامەلەی نابەجێ لەکاتی نا پێویستدا.

شەوەزەنگ

– لەتاریکیی شەوەزەنگدا، کەهیچ شتێک بەدیناکرێ، تاکە مۆمێک، ڕووناکیی دەبەخشێ بە دەوروبەری و لەدوورەوە بەدیدەکرێ. بەڵام ئەگەر هەزار دانەش، پێبکرێ لە ڕووناکیدا، وەکوو پێویست بەدیناکرێ.

خۆ دروستکردن

– ژیان بۆ ئەوە نییە کە خۆت بدۆزییەوە. ژیان بۆ ئەوەیە کە خۆت دروست بکەی. *

بەدیهێنانیی خەونەکان

– ئومێد خەونێک نییە، بەڵام ڕێگایەکە بۆ بەدیهێنانی خەونەکان. چونکە حەقیقەتە.

ئومێد

– ئومێد باشترین مۆسیقایە بۆ خەم و پەژارە.

ئەنجامدانیی هەڵەیەک

– ئەنجامدانی هەڵەیەک، تەنیا یەک چرکە دەخایەنێت. بەڵام هەوڵدان بۆ لەبیر بردنەوەی، تەواوی ژیانی دەوێت.

کردەوەیەکی بچووک

– هەزار هات و هاوارو بەیت و باوی کۆن و قسەی قەڵەوو پێدا هەڵگوتن، بە ئەندازەی کردەوەیەکی بچووک کاریگەری نییە.

گرنگی پێدان

– خۆشەویستیی گرنگی پێ دانە نەک پیاهەڵدان.

بیر لە بردنەوە بکەوە

– بیر لە بردنەوە بکەوە، بەڵام نەک بۆ بەزاندنی خەڵکی دیکە.

– نەزانەکان و گۆزە گڵەکان، هاوشێوەی یەکن. هەرکاتێک کە شکان چاکبوونەوەیان نییە.

– سیستمی ڕاست و بێگەرد، وەک خۆر وایە. بەبێ جیاوازیی، ڕووناکیی و وزە، دابەش دەکا.

زیانی گەورە چی یە؟

– کێ تا سەر دەیخوات؟ زۆردارەکان! بەخۆتاندا بچنەوە.

– بەشێک لە مرۆڤەکان، بیرکردنەوە و بەزەییان، هاوشێوەی ئەم ئاژەڵە دڕندەیە، کە پێی دەوترێت: کەمتیار.

– خاڵی هاوبەش: ئەگەر خاڵی هاوبەش لە نێوانماندا نەبێ، پەیوەندییەکان بەرە و لاوازی دەچن. بۆیە لێک تێگەیشتن و ڕێزگرتن لە بیرو ڕای یەکتر، زۆر گرنگە.

لە دوای منەوە مەڕۆ، من سەرۆک نیم.

لەپێش منیشەوە مەڕۆ، من دوا ناکەوم.

لە تەنیشت منەوە بڕۆ و ببە بە هاوڕێم. *

جوانترین ساتەکانیی ژیان

– جوانترین ساتەکانی ژیان ئەو ساتانەیە کە تۆ لەنێو دڵی خەڵکیدا دەژیت، بێ ئەوەی ناپاکیی و فێڵیان لێ بکەیت.

خاڵە لاوازەکانی رابردوو

– دۆزینەوەی خاڵە لاوازەکانی ڕابردوو، دۆزینەوەی ڕێگای سەرکەوتنە بۆ داهاتوو.

تیرو توانج

– تیر و توانج و بێڕێزیی لە نرخی مرۆڤ کەم دەکاتەوە.

بە پارە زۆر شت دەکڕێ

– بە پارە زۆر شت دەکڕدرێت. بەڵام خۆشەویستیی هەرگیز... بەڵام هەر بەهۆی پارەوە، زۆر شتیش لەدەست دەدرێت.

بەکەم راهاتووم

– ڕێزم لێبگری، دژایەتیت دەکەم، بە کەم سەیرم بکەی، خزمەتت دەکەم و دەتپەرستم. چونکە بەکەمبوون، راهاتووم!

خۆ فرۆشیی

– خۆفرۆشیی و ئیش کردن لە پێناو پوول و پارەدا، بەهەرکەس و لایەنێک، هەستی نەتەوەیی دەمرێنێ و مێژوویەکی پڕ لە شەرمەزاریی تۆمار دەکات.

فێڵ لێکردن

– ئەگەر جارێک فێڵم لێ بکەی، خوا بتگرێ بەڵام ئەگەر دوو جار فێڵم لێ بکەی، خوا بمگرێ.

تاقیکردنەوە

– هەرگیز هاورێ لە خۆشیدا تاقی مەکەرەوە، چونکە هەمووکەس دەتوانێ لەگەڵتدا پێ بکەنێ. بەڵام کە من ئەوانەی کە لەگەڵتدا دەگرین.

شەڕ

ڕۆژگاری شەڕ بەسەرچوو، دەور، دەوری ئاشتییە
پێنووس کــە هـــاوڕێی تۆیە، ئیتر چەکت بۆ چییە؟

لەدوێنێوە فێربە

– لە دوێنێوە فێر بە، بۆ ئەمڕۆ بژی، هیوادار بە بۆ بەیانی.

*

– براوە هەرگیز وازناهێنێ. وازهێنەر هەرگیز براوە نابێ.

هەڵە

– کەسێک کە هەڵە ناکا، هیچ شتێک ناکا.

ئەو شتە بکە کە دەتوانیی

– ئەو شتە بکە کە دەتوانی. لەو شوێنەوە دەست پێبکە کە

لێی. سوود لەو شتە وەربگرە کە هەتە.

دڵێک کە پڕ بێت لە توڕەیی:

– دڵێک کە پڕبێ لە تووڕەیی، هیچ ژوورێکی نیە بۆ خۆشەویستیی.

ڕەشبین

لەگەڵ کەسێکدا:

– ڕەشبین لەهەر هەلێکدا، سەختییەک دەبینێ. گەشبین لەهەر سەختییەکدا، هەلێک دەبینێ.

– لەگەڵ کەسێکدا بژی، کە خۆشحاڵت بکا، لەگەڵ کەسێکدا، کە ژیانت لێ ئاڵۆز نەکا، لەگەڵ کەسێکدا کە ئازارت پێ نەگەیەنێ.

– چاوەڕوانیی ئەو کەسە بکە کە خۆشتدەوێ. لەگەڵ ئەو کەسەدا کە خۆشتدەوێ، بۆ هەمیشە دەمێنیتەوە.

لەبیر کردن!

– خەڵک، ئەوە لەبیر دەکات کە تۆ چی دەڵێی، ئەوە لەبیر دەکا کە تۆ چی دەکەی، بەڵام هەرگیز ئەوەلەبیر ناکا، کە تۆ، چ هەستێکت بۆ دروستکردووە.

– مرۆڤی سەرکەوتوو ئەو کەسەیە کە لەدایک بوو، سێ شتی لەگەڵدا گەورە بێ:

– یەکەم: عەقڵ،

– دووەم: وەفا،

– سێیەم: پیاوەتی.

- **سێ شت مرۆڤ بەرەو باشی دەبات:**
- یەکەم: تەمەن،
- دووەم: هاوسەرگیریی،
- سێیەم:منداڵ، هەرکەسێک بەو سێ شتانە نەگۆڕا و چاک نەبوو، بەهیچ شتێک ناگۆڕێت.
- **سێ شت مرۆڤ ناشیرین دەکات:**
- یەکەم: لاساریی،
- دووەم: فشەکەریی،
- سێیەم: خۆبەزۆرگریی.
- **سێ شت مرۆڤ خۆشەویست دەکا:**
- یەکەم: ڕووخۆشیی،
- دووەم، نیەتپاکیی،
- سێیەم :ئەمانەت پارێزیی.

سێ شت مرۆڤ جوان دەکا:

یەکەم: زانست،

دووەم: ڕاستگۆیی،

سێیەم :میهرەبانیی.

- **سێ شت مرۆڤ بەدناو دەکا:**
- یەکەم: درۆ،
- دووەم: زۆر بلێیی،
- سێیەم: هاوڕێی خراپ.

سێ شت مرۆڤ بەختەوەر دەکا:

یەکەم: هاوخەمیی، خەمەکانی خەڵک،

دووەم: هاوخۆشیی خۆشییەکانی خەڵک،

سێیەم: بەزەیی و ویژدانێکی ئاسوودە.

– کاتێک هەڕەشە لە کەسێک دەکەی، لەوانەیە خۆت هیچ نەکەی. بەڵام چاوەڕێ بە، کەسێکی تر دەیکات و تۆ باجەکەی دەدەی.

- چاوەڕێی هیچ چاکەیەک مەبە لە خەڵکی خراپ،
- چاوەڕێی پیاوەتی مەبە لە ناپیاو،
- چاوەڕێی ڕاستی مەبە لە درۆزن،
- چاوەڕێی وەفا مەبە لە بێوەفا،
- چاوەڕێی بەزەیی مەبە لە بێویژدان،
- چاوەڕێی فێربوون مەبە لە نەزان،
- چاوەڕێی هیچ شتێکی گەورە مەبە لە خەڵکی بچووک.

(مەبەست جەستەی بچووک نیە)

ڕاست و بێ فێڵ

– هەرکەسێک کە ڕاست و بێ فێڵە، هاوبەشی ژیانی خەڵکە.

هەوڵ بدە

– هەوڵ بدە هەندێک شت فێربی دەربارەی هەموو شتێک، وە هەوڵ بدە هەموو شتێک فێربی دەربارەی هەندێک شت. *

هیچ کەسێک ڕەتمەکەوە

– لە ژیانتدا هیچ کەسێک ڕەتمەکەوە لەبەرئەوە خەڵکی باش خۆشیمان پێدەبەخشێ و خەڵکی خراپیش ئەزموون. هەردووکیشیان پێویستن لە ژیاندا.

کێ دۆستە؟

– ئەو دوژمنە بە دۆست بزانە کە عەیبەکانت ئاشکرا دەکا. ئەو دۆستەش بە دوژمن بزانە، کە عەیبەکانت دەپۆشێ. (سعدی)

چاکە کردن

– ئەوەی چاکە دەکا، دڵی شادە. چونکە ویژدانی ئارامە. ئەوەی خراپەش دەکا، هەمیشە نائارامە. چونکە شەرمەزاری ویژدانە.

- **سێ یاسای زێڕین:**
- کێ یارمەتیی دای، لەبیری مەکە،
- کی خۆشی ویستی، ڕقت لێی نەبێ،
- کێ متمانەی پێکردی، فێڵی لێ مەکە. *

– خۆت بپارێزە لە برینی دڵانی بریندار. چونکە برینی دڵ سەرەنجام سەهەڵدەدا. تا دەتوانی، دڵی هیچ کەسێک تێکمەدە. چونکە هەناسەیەک دنیایەک تێکدەدا. (سعدی)

خزم و کەسیی خراپ

– خزم و کەسی خراپ وەک مووی لوتە، چاری ناکرێ.

بەرهەمەکەت نەبینی

– سەد جار خراپەت کرد و بەرهەمەکەت بینی. چاکە چ خراپەیەکی هەبوو؟ کە جارێک نەتکرد؟ (سعدی)

گرنگ ئەوەیە کە بێ

– هەشتبێ و هەبێ نەک نۆبێ و نەبێ

کە لەدایک بووی:

– کە لەدایک بووی، وەک خۆر وابووی، کە گەورەش بووی، زوو ئاوابووی!

ترسان

– لە دوژمنێک مەترسە کە بەئاشکرا هێرشت بۆ دەکا، لە دۆستێک بترسە کە فریوکارانە لەناو باوەشت دەگرێ. *

تەواویی

– ئەگەر تۆ بەدوای تەواوییدا بگەڕێی، هەرگیز ئاسوودە نابی. *

بۆ ئەوەی خۆت بی

– بۆ ئەوەی خۆت بی لە جیهاندا، هەمیشە هەوڵ بدە خۆت بکەی بە شتێکی دیکە، ئەوە باشترین ئەنجامە.

خۆڕاگریی

– ئەگەر خۆڕاگر بی، لەکەسانی دڵڕەش زیاتر شت فێر دەبی تا لەکەسانی دڵپاک و میهرەبان. *

هیوا بڕاو

– هیچ کۆیلەیەکی هیوابڕاو لەو کەسانە هیوابڕاوتر نییە

کە بەدرۆ پێیانوایە ئازادن. ❊

راگرتن

– پرسیار ئەوە نیە کە کێ مۆڵەتم پێ دەدا، بەڵکو ئەوەیە کە کێ ڕامدەگرێت. ❊

مەگریی

– مەگری...چونکە کۆتایی پێهات، پێبکەنە...لەبەرئەوەی ڕوویدا. ❊

بڕوانامەی ژیان

– مرۆڤ خەبات دەکا لە پێناو ژیاندا، بڕوانامەی ژیانیش، متمانەیە و بەس.

متمانەو سامان

– بەدەستهێنانی متمانە، لە بەدەستهێنانی سامان و دەسەڵات زۆر ئەستەمترە.

رووخۆشیی

– ڕووخۆشیی، زمانێکی ڕەوانە، هەموو کەس تێیدەگا، بەڵام..... ڕووناخۆشیی، ژەهرێکە نەک هەر ژیانی مرۆڤ، بەڵکو ژینگەش تێکدەدا.

عەشق و ئازار

– هەروەک چۆن عەشق بەشێکە لە ئازار، بەڵام چێژی لێوەردەگیرێ بۆ زۆر کەسیش چەوسانەوە، ئازاردان، بێڕیزی پێکردن، بەهەموو شێوەکانیەوە، ئەگەرچی زۆریش ناخۆشبێ، چێژی لێوەردەگیرێ و بەلایەوە زۆر گرنگترە لەوە کە ڕێزی لێ بگیرێ و گیان و ژیانی بپارێزی!

هاوڕێی خراپ

– ئاژەڵی دڕندە ڕووبەڕووت دێ و زیانت پێدەگەیەنێت. بەڵام هاوڕێی خراپ، لەپشتی سەرتەوە زیانت پێدەگەیەنێت. کەوابوو مرۆڤ ئەگەر خراپ بێ، زۆر لە دڕندە خراپترە.

خەونەکانت

– باشترین ڕێگا بۆ ئەوەی خەونەکانت بەڕاستی بەدیبێنی، ئەوەیە کە لەخەو ڕاپەڕی. *

زانست و نەزانین

– هەروەک چۆن زانست مرۆڤ جوان دەکا، نەزانییش، هەزار ئەوەندە مرۆڤ ناحەز دەکا.

کێو

لە سەرووی هەر کێوێک، کێوێکی دیکە هەیە:

چاو سوور کردنەوە

هەرکاتێک خاوەن دەسەڵات، چاوی سوور کردەوە لە بێدەسەڵات، دەبێ چاوەڕێی ڕۆژێکی ڕەش بکات.

سەرەتا ئەو ڕۆژە ڕەشە، ڕوو لە خەڵکی هەژار دەکا.

دواتر ڕۆژی ڕووناک دەبێ بە شەوەزەنگ و تەنیا دەسەڵات دارەکان تیایدا بزردەبن.

ئەو دۆخە ناهەموارەی ئێستا، وەڵامە بۆ ئەو وتانە کە ڕوویان لە خەڵک دەکرد و دەیانوت:

ئێمە هەرچی پێمانخۆشبێ دەیکەین و ئێوەش ئەگەر ناڕازین، وەرن پۆلیس بکوژن!!!.

بەردیی گەورە

– بەردی گەورە، لە نزیکەوە دەهاوێژرێ:

مەبەست ئەوەیە هەرچی بەسەرت دێ، لە نزیکەکانتەوە پێت دەگات.

ئەوەی کە پێیوابێ فێڵ لەهەموو کەسێک دەکا، تەنیا فێڵ لەخۆی دەکا.

ئەوەی کە پێیوابێ جیهان تەنیا بە ئارەزووی ئەو هەڵدەسوڕێ، خۆی لە گێژاوی ژیاندا بزر دەبێ.

ئەوەی کە پێیوابێ کە لەهەموو بوارێکدا سەرکەوتووە، دەبێ باش بزانێ کە لە زۆر لاوە شکستی هێناوە.

هاوڕێی ڕاستەقینە

– هاوڕێی ڕاستەقینە، وەک مۆم وایە، تەنیا لە تاریکییدا ڕووناکیی دەدا.

بەرزترین خوێندەوار

– بەرزترین خوێندەوار، ئەو کەسەیە کەخۆی لە نەخوێندەوار بەگەورەتر نەزانێ. چونکە هەموو کەسێک، کەسایەتیەکی جیاواز و تایبەت بە خۆی هەیە و گەورەیە. نزمترین خوێندەواریش ئەو کەسەیە، کە لەگەڵ نەخوێندەواردا، کێشەی بێجێ بکا. چونکە ئەگەر براوە بێ، سەرکەوتوو نییە و ئەگەر دۆڕاویش بێ، جیاوازییان نییە.

زیاتر خۆشەویستن

– هەموو ڕۆژێک زیاتر خۆشمدەوێی، ئەمڕۆ زیاتر لە

دوێنێ و کەمتریش لە بەیانی.

پیاوان

– پیاوان، جگە لە پیاوان، هاوڕێیەتی هەر ناپیاوێک بکەن، نرخی خۆیان لەدەست دەدەن.

بە گومانەوە ژیان

– ئەوانەی کە بەگومانەوە دەژین، سوود لە هیچ خۆشییەک نابینن.

عەشق

– عەشق، بە ئێشترین ئازارە. بەڵام... مرۆڤ بەبێی ناژیت.

مرۆڤ و سامان

– مرۆڤ ئەگەر لە پارە و سامان گەورەتر بوو، هەردووکیان نرخیان هەیە. بەڵام ئەگەر بچوکتر بوو، هیچ کامێکیان نرخی نییە.

ڕەشبین:

– هەموو گیانلەبەرێک، جارێک لەدایک دەبێ و جارێکیش دەمرێ. مرۆڤی ڕەشبین، جارێک لەدایک دەبێ، بەڵام لە ڕۆژێکدا هەزار جار دەمرێ.

ترسیی لەبیر چوونەوە

– تۆ ئەگەر ڕاست بی، ترسی لەبیر چوونەوەت نەبێت. چونکە راستیی، هەرگیز لەبیر ناچێتەوە.

– تەنانەت جوانترین گوڵیش، ناگا بە جوانی دایک.

مرۆڤ و لەدایکبوون

– مرۆڤ کاتێک لەدایک دەبێ، بوونەوەرێکی سروشتییە و جێی دڵخۆشییە. بەڵام کاتێک گەورە دەبێ و عەقڵی لەدوا جێدەمێنێ، ژیانی تاریکە و هۆی نائومێدییە.

لاساریی

– بەهۆی بەرەوپێشچوونی زانستی پزیشکی، زۆرێک لە نەخۆشیە مەترسیدارەکان، بنبڕ کراون و ئومێد هەیە کە چارەسەربۆ نەخۆشیی شێرپەنجەش بدۆزرێتەوە. بەڵام بەداخەوە تاکە نەخۆشییەک کە تاکوو ئێستا چارەسەری بۆ نەدۆزراوەتەوە، نەخۆشی لاساریی و نەگونجانە لە مرۆڤدا.

جێی گومان!

– هەر ئەوانە جێی گومانن کە وەک گورگ لەپێستی مەڕدا، خۆیان پیشان دەدەن.

شێر و کەمتیار:

– شێر کە پاشای دارستانە و بە بەهێزترین و بەتواناترین ئاژەڵی دارستان ناوی دەرکردووە، زۆر جار لەلایەن ناشیرینترین ئاژەڵی دارستانەوە پەلامار دەدرێ. بەڵام هەرگیز لەنرخ و بەهاو هەیبەتی ئەو کەم نابێتەوە.

مێش هەنگوین و مێشە ڕەشە:

– مرۆڤ بوونەوەرێکی گرنگ و بایەخ پێدراوە لەلای خوای گەورەوە. بۆیە پێویستە هاوشێوەی مێش هەنگوین بێ و بەدوای بۆنی خۆشی گوڵدا بگەڕێت. نەک هاوشێوەی مێشە

ڕەشە و هەمیشە بەدوای بۆنی ناخۆشدا بگەڕێت و ژیانی خۆی لەسەر شتی پیس دابین بکات.

هێزیی خەڵک

– بینایەک کە بەهێزی خەڵک ڕاوەستابێ، هەرگیز ناڕووخێت.

تێگەیشتن

– تێگەیشتن لە مانای خۆشەویستیی، تێگەیشتنە لە حەقیقەت و ڕاستیی. تێنەگەیشتنیش لە راستیی، تێنەگەیشتنە لە ناوەرۆکی ژیان.

ئەوانەی راستگۆ ترن:

– ئەوانەی ڕاستگۆترن، دڵسۆزترن. ئەوانەی دڵسۆزترن، ئەمین ترن. ئەوانەی ئەمین ترن، خۆشەویستترن. ئەوانەی خۆشەویستترن، هاوبەشی ژیانی یەکترن.

بوونەوەرێکی لاواز

– هەرکاتێک نەمتوانی ئەوەی لە دڵمدایە بیدرکێنم، بوونەوەرێکی لاوازم و شایەنی ئەوەنیم کە بمێنم.

مانشێت و نوسین

– هەر شتێک دەنووسی، بە مانشێتکی ڕوون و جوان، ناوەڕۆکی بابەتەکەت دیاری بکە. هەر کارێک کە دەکەی، بەئاشکرا و بەبێ ترس و دوو دڵی بیکە و بێباک بە.

– هەر کە نکۆڵی کرا لە ئاشکراکردنی سەرچاوەی هەواڵ، جێگای بایەخ نیە و زوو دەبێ بەتاڵ.

وڵاتێک

– وڵاتێک شێر و پڵینگ پارێزەری بێ و ئاشتی تێیدا بەرقەراربێ، هیچ هێزێک ناتوانێ بەرەنگاری بێ.

ئەگەر ویستت

– ئەگەر ویستت لەناخی کەسێک تێبگەی، لەکاتی سەرخۆشیدا، گوێ لە قسەکانی بگرە.

نەگەڕانەوەی متمانە

– متمانە بە کەمترین نرخ دەڕوات، بەڵام بە زۆرترین نرخ ناگەڕێتەوە.

سێبەریی دار گوێز

– خەوتن لەژێر سێبەری دارگوێزدا خۆشە، بەڵام هەستانەوە زۆر ئەستەمە..

هەڵە!

– هیوادارم هەڵەکان دووبارە نەبنەوە. ئەگەرچی زۆر جار، هەڵەیەک ئەزموونێکی باشت پێدەدا، بەڵام زۆر جاریش، بۆ ماوەیەکی درێژخایەن دەتگێڕێتەوە بۆ دواوە.

پێشینان دەڵێن:

– لەهەر کوێیەک گوڵێک هەبێ، دڕکێکیش هەیە... گوڵ دڕکی لەلابێ یان لە لانەبێ، هەر جوان و بەنرخە... دڕکیش چ نزیک بێ لەگوڵ یان دوور، هیچ لە نرخی ناگۆڕێ. لەبەرئەوە گوڵ هەرچییەک بێ، هەر گوڵەو دڕکیش هەر دڕکە.

ڕێز لەخۆ گرتن

– هەرکەسێک نەتوانێ ڕێز لەخۆی بگرێ، ناتوانێ ڕێز لە هیچ کەسێک بگرێ.

ژیان لەگەڵ کەسە نزیکەکاندا

– هەرکەسێک نەتوانێ لەگەڵ کەسە نزیکەکاندا بژیی، هەرگیز ناتوانێ لەگەڵ خەڵکی تردا بژی.

پێشینان دەڵێن:

– ئەو کەسە کەسە حەڕفێکی بەسە، نەک هەر پێی بڵێی وازبێنە بەسە.

کەروێشک بەگا دەگرن

– دەڵێن: دەسەڵات و دەسەڵات خوازان، کەروێشک بە (گا) دەگرن، هەروەها دەڵێن: باڵندەی زیرەک بە دەنووک بەتەڵەوە دەبێ.

زاڵم و زەواڵ

– هەر زاڵمێک، زەواڵێکی بۆ دروست دەبێ.

گەر گەشبین بی لەژیاندا

– گەر گەشبین بی لەژیاندا، بۆ هەر کێشەیەک چارەسەرێک هەیە.

تەنیا دوو ڕێگا هەیە بۆ ژیانی تۆ:

– یەکیان ئەوەیە کە هیچ شتێک موعجیزە نیە. ئەوەی تریان ئەوەیە کە هەموو شتێک موعجیزەیە. *

کردار:

– هەوڵبدە کردارت زۆربێ و وتارت کەمبێ، نەک لێدوانی زۆر و کرداری کەم.

مرۆڤیی زانا

– مرۆڤی زانا بەرزترە لەهەر جۆرە بوختانێک کەبەرانبەری دەکرێت. هەروەها باشترین وەڵام بۆ هەڵسوکەوتی ناشایستە، خۆڕاگریی و نەرمڕەوییە.

ئەقڵ وتی:

– له مردن ناخۆشتر چی یە..؟ عەشق فەرمووی: دووری لەهەمووی ناخۆشترە.

مەقاشیی دەست

– مەقاشی دەستی کەس مەبە و هەر خۆتبە. خۆت بە پیاوی کەس مەزانە و بەهێز بە.

خۆشحاڵکردن

– خۆشە هەمیشە کەسێک هەبێ لە ژیانتدا کە خۆشحاڵت بکات. (بە پێکەنینت بێنێت)، تەنانەت ئەگەر لەدەوروبەریشت نەبێ.

سێ شت ناتوانی چاکیان بکەیتەوە لە ژیانتدا:

یەکەم: وشە، دوای ئەوە کە وترا.

دووەم: سات، دوای ئەوە کە لەدەست چوو.

سێیەم: کات، دوای ئەوە کە ڕۆیشت.

خۆگۆڕین:

– دوێنێ زیرەک بووم، چونکە دەمەویست جیهان بگۆڕم. ئەمڕۆ ژیرم، چونکە خۆم دەگۆڕم.

سەرکردە باشەکان

– سەرکردە باشەکان، تەمەنیان بە گەلەکەیان دەبەخشن و لە هەرکوێش بن، لە خەمی یەکتردان....

هەڵوێست

– هەڵوێست، تاکە شتێکە، کە مرۆڤ دەڕازێنێتەوە.

بڕوابوون بە کردار

– ئەوەندەی بڕوام بە کردار هەیە، ئەوەندە بڕوام بە گوفتار نی یە. چونکە کرداری جوان، ژیان پێکدێنێ. گوفتاری زیادیش ژیان دەشێوێنێ.

– بێهەڵوێستی، ئەو نەخۆشییەیە، کە چارەسەری نیە...!

پێڕابواردن

– دڵت خۆش مەکە بەوە، کە بە بەرانبەرەکەت ڕادەبوێریت! تۆ بێخەبەریت، زۆر کەس هەیە، دەمێکە بەتۆ ڕادەبوێرێت...

لەگەڵ دنیادا پێبکەنە

– لەگەڵ دنیادا پێبکەنە، تا ئەویش بەڕووتەوە پێبکەنێ.

دڵپاکبە

– ئەوەندە دڵپاک بە، کە دوژمنیش متمانەت پێ بکات.

هاوڕێ و خوێندنگا

– هەر هاوڕێیەکی باش خوێندنگایەکە، هەر خوێندنگایەکیش،

ژیانێکی ترە.

رازیبوونی هەموو کەس

– هۆی بەختەوەریی نییە کە هەموو کەسێک لێت ڕازیی بێت، بەڵکو هۆی شانازییە کە هەموو کەسێک لێت ڕازیی نەبێت.

نیشتیمانەکەم

– نیشتیمانەکەم گەر تۆ نەبی، منیش نابم. هەر بۆیە لەپێناو تۆدا، خۆم فیدا دەکەم و دەتپارێزم.

بیر کردنەوە لە شکستیی خەڵک

– کردارەکان وەڵام دەدەنـــەوە، لایەنی سەرکەوتوو، هەرگیز بیر لە شکستی هیچ لایەنێک ناکاتەوە. بەڵام لایەنی سەرنەکەوتوو، تەنیا بیر لەناوزڕاندن دەکاتەوە.

– ئەوەی کە پاکە، لە لێکۆڵینەوە چ ترسێکی هەیە؟ (سعدی)

– تەنیا کەسێک دەتوانێت بۆ هەمیشە خۆشحاڵت بکات، ئەو کەسەش خۆتی.

– پێمەکەنە لەگەڵ کەسێکدا، بۆ گریاندنی کەسێکی تر. ❊

– خۆر ئاسابە، بۆئەوەی لەگەڵ هەموو کەسێکدا وەک یەک بی. نەک شەوەزەنگ، کە هیچ کەس ڕووت نەبینێ.

– دوژمنی زانا، بەرزت دەکاتەوە، دۆستی نەزانیش، دەتڕوخێنێت.

– گەر چاوەڕێی پێکەنین دەکەی، هەوڵبدە لەگەڵ خەڵکدا پێبکەنی.

– من هەرگیز لەدەستی بێگانە هاوار ناکەم. ئەوەی لەگەڵمدا کرا، ئاشنا کردیان... (سعدی)

– جوانیی دەروون، شێوە و ڕوخسار، جوان دەکا.

– چاکە و پیاوەتیی بکە بە بەرنامەی ژیانت. بەڵام هەرگیز منەت لەسەر کەس مەکە، چونکە هەرکاتێک ئاماژەت بە چاکەکانت کرد، باش بزانە کە هیچت نەکردووە.

دوو شت هەیە کە کۆتایی نییە:

گەورەیی جیهان،

بێ ئەقڵی مرۆڤ،

بەڵام من گومانم هەیە دەربارەی گەورەیی جیهان.... *

– ئەگەر دەتەوێ کەسێکی ئاقڵ بی، بیربکەوە پێش ئەوەی قسە بکەی.

– بیرکردنەوە لە خیانەت، پشتکردنە لە نیشتیمان.

– وریای زمانت بە، چونکە مارێکی ژەهراوییەو یەکەمجار بەخۆتەوە دەدا.

– ئەوانەی فێربوون هەر ڕەخنە بگرن، وەک مێشە ڕەشە وان، تەنیا لەسەر شتی پیس دەنیشن.

بۆ ئەوەی متمانە و خۆشەویستیی بەردەوام بێ، خۆزگە ئەو شتانەی خوارەوە بوونیان نەبوایە:

درۆکردن،

خیانەت بە ئەمانەتکردن،

خۆفرۆشتن و خیانەت بە نیشتیمانکردن.

– هەڵە:

– ناکرێ مرۆڤ هەڵە نەکا، ئەگەر هەڵە نەکا، هیچی نەکردووە، کە هیچیشی نەکردبێ، هیچ نەبووە، بەڵام گرنگ ئەوەیە، هەڵە دووبارە نەکاتەوە.

– کە چاکەت لەگەڵدا کرا، لەبیری مەکە یان لەبەرانبەردا، خراپی مەکە. کە چاکەشت لەگەڵ کەسێکدا کرد، بۆ هەمیشە لەبیری بکە.

– لەخۆت باشتر هەڵبژێرە و بەهەلی بزانە. ئەگەر لەگەڵ کەسانی وەک خۆت بژیی، ڕۆژگارت لێ وون دەبێ. (سعدی)

– هاوخەمی بوونت لەگەڵ نەتەوەکەت، هاوخوێنی بوونە لەگەڵ نەتەوەکەت.

– هەرکەسێک نەتوانێ ئەمڕۆ لە دوێنێ باشتربێ، بۆی نی یە بڵێ: من کەسێکی بێئازارم.

– باشترین سیفەت لە مرۆڤ دا، وەفایە.

– حەوت مەترسی بۆ خۆپاراستنی مرۆڤ:

١. سامان بەبێ کارکردن

٢. چێژ وەرگرتن بەبێ ویژدان

٣. زانیاری بەبێ کەسایەتی

٤. پیشەو کار بەبێ ڕەوشت

٥. زانین بەبێ ئینسانیەت

٦. دین بەبێ قوربانیدان

٧. سیاسەت بەبێ ڕێسا. (گاندی)

- هاوڕێ:

زانایەک دەڵێ: هاوڕێکەتم پێ بڵێ، دەزانم تۆ کێی. بۆیە زۆر گرنگە کە بە دیقەتێکی زۆر باش هاوڕێ هەڵبژێرین. چونکە خراپترین شت ئەوەیە کە هاوڕێی خراپ پێناسەت بێ.

رابردوو

- تۆ ئەسیری ڕابردوت مەبە. خۆت فڕێدە ناو دەریایەکی گەورە. بازدە ناو قوڵایی ئاوەکەو تا دوور مەلە بکە. تاکو بگەڕێیتەوە و ڕێز لەخۆگرتن و بەهێزی و شارەزایی لەگەڵ خۆت بهێنیەوە. تاکو ڕابردووی تۆ ڕوون بکاتەوە و چاوی لێبپۆشی.

زمانلوسی:

مرۆڤ کە زمان لووسی بکات، درۆش دەکا،
کە درۆ بکات، بوختانیش دەکات،
کە توانی بوختان بکات، دەتوانێ هەموو شتێک بکات.

نەگەڕانەوەی متمانە

- متمانە وەک تیر وایە، هەرکە لە کەوان دەرچوو، ناگەڕێتەوە.

هەڵبژاردنی هاوڕێ

- هاوڕێی هەر کەسێک بی، وەک خۆی سەیرت دەکات. بۆیە زۆر وریابە، کێ بە هاوڕێ هەڵدەبژێری.

بیستنیی درۆیەکان

- پێمخۆشە درۆیەکان ببیستم، کاتێک ڕاستییەکان

دەزانم...!

هەڵگریی راز

– کەسێک هەڵگری ڕازیی کەس نەبێ، دۆستی کەس نییە هیوات پێی نەبێ.

دەور

– خۆزگە مرۆڤیش هەر دەوری خۆی بینیبایە.

– **ئەو شتانەی کە لە بایەخی مرۆڤ کەم دەکەنەوە:**

زمان لووسیی،

زۆر گوتن،

بەرژەوەندی پارێزیی،

ئیرەیی بردن،

نهێنی نەپاراستن،

درۆ کردن،

دەنگ بەرزکردنەوە،

شەڕ خوازیی،

بێوەفایی،

قسە هێنان و بردن.

– یەکێک لە جیاوازییەکانی مرۆڤ لەگەڵ خوادا ئەوەیە کە مرۆڤ هەموو چاکەکان بەهۆی خراپەیەک لەبیر دەکا. بەڵام خوای گەور، هەموو خراپەکان بەهۆی چاکەیەک لەبیر دەکا...

نەشیاوترین شت

– نەشیاوترین شت، لۆمە کردنە.

توانین

– دەتوانی هەرشتێکت هەبێ لە ژیانتدا. تەنیا ناتوانی هەموو شتێکت هەبێ کە دەتەوێ.

نەتوانین

– تەنیا کەسێک کە ناتوانی یارمەتیدەربێ، ئەو کەسەیە کە لۆمەی خەڵکیتر دەکات....

ئاشتیکردن

– ئەگەر دەتەوێ ئاشتیی بکەی لەگەڵ دوژمنەکانتدا، دەبێ کاری لەگەڵدا بکەی، پاشان ئەو دەبێتە هاوبەشت.

– **چەند وتەیەکی بەنرخ:**

نەفس، بیکووژە.

خۆشەویستیی، نرخی بزانە.

بزە، بەردەوام بە.

قسەهێنان و بردن، گوێی پێمەدە.

سەرکەوتن، بەدەستی بێنە.

بەخیلیی، لێی دوور بە.

زانیاریی، بەدەستی بهێنە.

باوەڕ، متمانەت هەبێ.

– **نەفس:**

شەڕکردن لەگەڵ نەفسدا، شەڕکردنە لەگەڵ تیرۆر دا.

هەرکەس نەتوانێ زاڵ بێ بەسەر نەفسی خۆیدا، ناتوانێ زاڵ بێ بەسەر هیچ شتێکدا.

نەفس، دوژمنێکی شاراوەیە و دەبێ بەهۆی حوکمی عەقڵ لەناو ببرێ.

هەور

– هەور ئەگەر ئاوی ژیانیش ببارێنێ، هەرگیز لە لقی داری بێ، بەر ناخۆی. لەگەڵ سپڵەدا ڕژگار مەبەسەر، چون لە قامیشی حەسیری شەکر ناخۆی. (سعدی)

دوێنێ ڕۆیشت

– دوێنێ ڕۆیشت، بەیانی هێشتا نەهاتووە، تەنیا ئەمڕۆمان هەیە، دەبا لێرەوە دەست پێبکەین. (؟)

– ئێمە لە جیهانێکداین کە تیایدا، بۆشاردنەوەی خۆشەویستیی دەژین، لەکاتێکدا کە لەڕۆژی ڕووناکدا، توندوتیژیی ئەنجام دەدەرێت....

– بۆ بەرزکردنەوەی دەروون و ورە پێدان بە کردەوەکەت، ڕۆژانە یەکجار کارە بەرزەکانی پیاوە گەورەکان و مرۆڤە پایە بەرز و بەناوبانگەکان، بخوێنەوە و گوێبگرە و ببینە. (؟)

خۆشەویستیی و سوتانیی مۆم

– خۆشەویستیی وەک سووتانی مۆم وایە. کە ناشاردرێتەوە، ئەگەر تۆ بەڕاستی کەسێکت خۆشبوێت. تۆ ناتوانی فێڵی تێدا بکەی بۆ ماوەیەکی درێژخایەن. بە دڵنیاییەوە، ڕۆژێک هەر دەردەکەوێت.

توانای مرۆڤ

– توانای مرۆڤ، لە ڕاستیی دایە، نەک هێزی بازو و قسەکردن.

جوانیی مرڤ

– جوانیی مرۆڤ، لە ڕووخۆشییدایە، نەک ڕواڵەت.

لەبیرت نەچێت:

– هەموو بەیانییەک کە لە خەو هەستای، سەیری ئاوێنە بکە. چۆن خۆت ببینی، خەڵک ئاوا دەتبینێ. ئەگەر ڕوو خۆشبوویت، چاوەڕێی ڕووخۆشیی لەخەڵک بکە، ئەگەر مۆن و تووڕەش دیاربوویت، چاوەڕێی پێکەنین لە هیچ کەس مەکە.

بۆ/ ناوەندی ڕێنوێن

بابەت / ژمارەی سپاردن

بەپێی یاسای چاپەمەنیی ژمارە (١٠)ی ساڵی ١٩٩٣

ژمارەی سپاردنی(٢٨٠٢) ی ساڵی ٢٠١٩ تەرخانکراوە بۆ کتێبی (ئەزموون و ژیان) کە لە نووسینی (محەمەد ئەحمەد ئیبراهیم)ە، بە تیراژی (١٠٠٠) دانە ، کە بابەتەکەی (پەروەردەیی)ە، بە مەرجێك (٥) دانە لە کتێبەکە بۆ بەشی سپاردن ڕەوانە بکرێت.

لەگەڵ ڕێزماندا

کتێبخانەی گشتی سلێمانی
بەشی سپاردن
ژمارە / رۆژ ٢٠١٩/٢/٢٣

رۆیشتوو

نالان محمد رؤوف
بەڕێوەبەر

تێبینی:

١-	دەستەواژەی سپاردن بەم شێوەیە لەسەر کتێبەکە چاپ بکرێت، لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردن ( ) ی ساڵی ٢٠١٩ ی پێدراوە.
٢-	هەر چاپخانەیەك پابەند نەبن بە ناردنەوەی (٥) دانە لە کتێبەکە، ژمارەی سپاردنی نادرێتێ.
٣-	ئەم نووسراوە سکان بکرێت ولە دوا لاپەڕەی کتێبەکەدا دابنرێت .

وێنەیەك بۆ/
- دوسیەی سپادرن